

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ANUL XII, NR. 2 iulie - decembrie 2010

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL XII, NR. 2
Iulie - Decembrie 2010
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria 2010

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
P.S. Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Redactor responsabil
P.C. Pr. Drăghici Adrian Petruș
consilier cultural

Tehnoredactare - Taropa Adriana
Copyright 2010 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

Cuprins

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI 2011

† Galaction Episcopul Alexandriei și Teleormanului ..... pag. 5

ARTICOLE ȘI STUDII

Rolul Bisericii Ortodoxe din Țara Românească în perioada 1821-1859

Protosinghel Dr. **Ponea Ghenadie** ..... pag. 11

Omul – după chipul și asemănarea lui Dumnezeu

Pr. Drd. **Olaru Viorel** ..... pag. 89

Varlaam-Mitropolitul Țării Românești (1672-1679)

Prof. **Văcărelu Valentin - Mihail** ..... pag. 118

Întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos în Sfânta Scriptură

Pr. Drd. **Toader Eduard-Valentin** ..... pag. 167

Scurt istoric al Isihasmului Românesc. Până în sec. al X-lea

Drd. **Moroiu Bogdan** ..... pag. 197

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

Sfânta Taină a Botezului față în față cu Simbolismul Neoprotestant

Drd. **Marin Marius** ..... pag. 204

Decalogul – îndatoriri moral-sociale

Drd **Mitreă Pompiliu - Mihai** ..... pag. 223

Sfântul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul
Stângă Alin ..... pag. 243

VIAȚA BISERICESCĂ

Din agenda de lucru a Prea Sfințitului Părinte Episcop Galaction
Secretar eparhial, Pr. **Neacșu Vasile** ..... pag. 252

BISERICA ȘI SOCIETATEA

Exemplul misionarului desăvârșit: Părintele Arhid. Prof. Univ. Dr. Petre I. David
Pr. Lect. Dr. **Pestroiu David** ..... pag. 264

Nașterea Domnului - Piesă de teatru
prof. **Ivan Veronica** ..... pag. 272

Concursul de oratorie „Crezul Meu” ..... pag. 278

DIN VIAȚA EPARHIEI

5 Noiembrie – Veniți toți credincioșii să ne bucurăm !
Redacția ..... pag. 286

Sărbătoare și istorie în Episcopia Alexandriei și Teleormanului
Redacția ..... pag. 287

PASTORALĂ

† GALACTION

**DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI**

**TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, CINULUI
MONAHAL, PREA CUCERNICILOR ȘI PREA CUVIOȘILOR
PĂRINȚI DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU
PĂZITĂ EPISCOPIE, HAR, PACE, SĂNĂTATE ȘI ALESE
BUCURII DUHOVNICEȘTI DE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE ȘI
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE**

*„Tatăl a binevoit; Cuvântul trup S-a făcut
și Fecioara a născut pe Dumnezeu om.
Steaua vestește, magii se închină, păstorii se
minunează și făptura se bucură. ”
(Stihira a II-a de la Laude, Utrenia Nașterii)*

Iubiții Noștri fi duhovnicești,

Ne bucurăm și noi astăzi cu întreaga făptură, ne minunăm cu păstorii și ne plecăm genunchii asemenea magilor pentru că „astăzi S-a născut nouă Mântuitor, Care este Hristos Domnul” (Luca 2, 11). Nașterea Domnului este sărbătoarea cea mai mare și mai dragă sufletelor noastre,

întrucât ea își imprimă adânc pecetea peste întreaga noastră existență, începând din fragedă pruncie până la adânci bătrânețe, cu aceeași strălucire. Nu este nimic în lumea aceasta de o mai mare gingășie și care să aducă mai multă bucurie, decât nașterea unui prunc într-o casă de creștini. Iar dacă în ordinea naturală venirea unui prunc într-o familie aduce atâta bucurie și nădejde, cu atât mai mult Nașterea lui Dumnezeu Întrupat, venit pentru mântuirea întregului neam omenesc.

„Astăzi toate se umplu de bucurie, Hristos născându-se din Fecioară”, răsună cântarea Sfintei Biserici! Și cum să nu se bucure toată firea de nașterea lui Hristos, de vreme ce El este Creatorul ei, Cel care i-a dăruit frumusețe și bucurie negrăită, Cel care o ține în existență și Cel care o va reînnoi pe aceasta care acum „*suspînă și oftează*” (Romani 8, 22) împreună cu omul căzut, care a tras-o și pe ea în căderea lui. Cum să nu se bucure toate de pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu care se face om, ca pe om să-l îndumnezeiască? Împăratul cerului se coboară pe pământ, ca pe om să-l ridice la cer. Ziditorul se sălășluiește în vremelnicie, spre a schimba vremelnicia în pridvor al veșniciei. Cu uimire sfântă, cu bucurie caldă, cu sfielnică închinare, veacurile și neamurile se pleacă la ieslea în care a sălășluit Hristos. Câtă măreție este în întâlnirea aceasta în dragoste între Făcător și făptură; cât de înălțător este sentimentul acesta de înfrățire între cer și pământ, între Dumnezeu și om! „*Să se bucure cerul, să se veselească pământul! Că s-a născut pe pământ Mielul lui Dumnezeu, dând izbăvirea lumii. Cuvântul, Cel ce era în sânurile Tatălui, a ieșit fără de sămânță din Fecioară; de Acela magii s-au spăimântat, văzându-L născându-se din Betleem ca un prunc; pe care toate Îl slăvesc*” (Sedealna glas VIII, Utrenia Nașterii).

Cu adevărat sărbătoarea Nașterii Domnului stă sub semnul bucuriei, iar Biserica lui Hristos a dăinuit în timp prin această bucurie sfântă. „*Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine*” (Luca 1, 28) vestea mai înainte Arhanghelul Gavriil Fecioarei Maria; „*bucurie mare*” împărtășesc Îngerii la Nașterea lui Hristos păstorilor din Betleem și Însuși Domnul Hristos, după Înviere, dăruiește femeilor mironosițe bucuria, zicându-le: „*Bucurați-vă!*” (Matei 28, 9). Și noi creștinii de astăzi ne bucurăm la acest praznic strălucit, pentru că întru această zi „*Betleemul a deschis Edenul*” (din Icos). Ne bucurăm în fiecare zi a vieții noastre: ne bucurăm în necazuri (II Corinteni 6, 10), ne bucurăm în prigoniri (Matei 5, 11-12), lăudând pe Dumnezeu (Psalmi 41, 4-5) și fiind darnici (Romani 12, 8), crezând (Faptele Apostolilor 16, 34) și nădăjduind (Romani 12, 12) pentru că știm că „*Dumnezeu este cu noi*”, după

cum proorocea prin cuvinte pline de nădejde profetul Isaia: „*Iată Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel*” (Isaia 7, 14), „*care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu*” (Matei 1, 23). În niciun praznic nu Îl simțim mai aproape de noi pe Dumnezeu ca în praznicul Sfintei Sale Întrupări.

În toată istoria nu este un eveniment mai mare și mai important decât Nașterea lui Dumnezeu în trup. Prin Nașterea Domnului Hristos se încheie o eră și începe o altă eră. Timpul de pregătire și așteptare ia sfârșit pentru că „*la plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său*” (Galateni 4, 4) în lume, „*să se nască și să crească, să ne mântuiască*”. Sfântul Apostol Pavel arată lămurit că „*Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoși*” (I Timotei 1, 15) și tot el ne spune că, Hristos ne-a împăcat cu Dumnezeu și cu noi înșine: „*Hristos este pacea noastră, El care a făcut din cele două una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii, desființând vrăjmășia în Trupul Său ... ca întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou*” (Efeseni 2, 14,15). La Nașterea lui Hristos raiul, care era închis pentru neascultarea părinților noștri, s-a deschis din nou. Primii oameni au fost alungați din rai ca să nu mănânce din Pomul Vieții, căzuți fiind, și să rămână în veșnicie în starea căzută. Prin Hristos, Pomul Vieții a coborât pe pământ. Cine mănâncă din El, primește Viața și cunoaște din nou pe Dumnezeu, și lumea prin El; poate din nou să se unească cu Dumnezeu, pentru a crește până la asemănarea cu El.

O frumoasă cântare de la Vecernia Nașterii ne grăiește: „*Ce vom aduce Ție, Hristoase? Că Te-ai arătat pe pământ ca un om, pentru noi. Fiecare din fapțurile zidite de Tine mulțumire aduc Ție: Îngerii cântarea, cerurile steaua, magii darurile, păstorii minunea, pământul peștera, pustiul ieslea, iar noi pe Maica Fecioara*” (Stihira glasul al II-lea). Fecioara Maria este darul neamului omenesc pentru Hristos. Aceasta înseamnă că de la noi, Dumnezeu nu vrea „ceva”, ci pe noi înșine. Dacă pe Eva Dumnezeu a creat-o din Adam, fără să îi ceară acestuia în prealabil acordul, pe Fecioara Maria o înștiințează de Întruparea Sa și îi așteaptă întâi credința și consimțământul. Înainte de crearea lui Adam, Dumnezeu Tatăl S-a sfătuit cu Fiul Său (Facerea 1, 26), iar înainte de Întruparea Acestuia și mântuirea omului, o înștiințează și o face părtașă la sfatul Său pe Fecioara, prin Înger. Sfatul cel mare (Isaia 9, 5) rostit de Dumnezeu, avea nevoie să fie confirmat de Fecioara.

Acest consimțământ îl așteaptă Dumnezeu și de la noi. Hristos vrea inima noastră, credința noastră. Ceea ce s-a petrecut cu Prea Sfânta

Născătoare de Dumnezeu se petrece duhovnicește în fiecare om al cărui suflet dobândește fecioria, adică se curățește de patimi. Hristos, Care după trup S-a născut o singură dată, se naște duhovnicește de-a pururi în cei care vor aceasta și astfel Se face prunc crescând în aceștia prin virtuți. De aceea omul înnoit prin credință poate rosti împreună cu Apostolul: „...nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20). „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același” (Evrei 13, 8), și „taina cea din veac ascunsă” (Romani 16, 25) a Înomenirii Sale pe care a descoperit-o atunci, în Betleemul Iudeii, se descoperă an de an în Betleemul sufletelor noastre, reînnoindu-ne încredințarea, că prin Cel născut și prin Evanghelia Sa, dobândim și noi, aici și acum, „lumina cunoștinței” și că suntem primiți din nou, precum fiul risipitor, în brațele Tatălui nostru Ceresc.

Dreptmăritori creștini,

„Aceasta este pentru noi prăznuirea de acum și aceasta sărbătorim astăzi; adică venirea lui Dumnezeu la oameni, ca pe noi să ne ducă la Dumnezeu, sau, mai bine spus, să ne readucă la Sine pentru ca, lepădând pe omul cel vechi, în cel nou să ne îmbrăcăm” (Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos*, Ed. IBMBOR, București, 2009, p. 9). Astfel grația creștinilor din vremea sa, cugetătorul de cele dumnezeiești, Sfântul Grigorie, arătând semnificația sărbătorii de astăzi: înnoirea omului. În ce chip s-a făcut și cum a lucrat Dumnezeu această înnoire ne deslușește un alt Sfânt Părinte când zice: „Din această pricină (a căderii lui Adam), Domnul l-a înnoit în chip minunat pe el, nu numai cu mâna Sa, ci l-a ținut lângă Sine, nu doar luând firea omenească, pe care a ridicat-o din căderea ei, dar și îmbrățișând-o în chip negrăit, și unindu-Se cu ea strâns și nedespărțit, fiind totodată Dumnezeu și om, născut din femeie, ca să fie după firea zidirii Sale și din Fecioara aceea, ca Să-l facă om nou. Căci dacă ar fi fost din sămânță [bărbătească], nu ar fi fost un om nou, nu ar fi fost Stăpânitorul și Începătorul vieții celei noi și nemaiînvechite vreodată, nici nu ar fi putut, fiind El dintr-un petec vechi, să vădească în Sine plinătatea Dumnezeirii de mai presus de vreme și să facă din trupul Său un nesecat izvor de sfințenie, astfel încât să spele întinăciunea strămoșilor acelora prin prisosul puterii Sale și să fie îndestulător tuturor celor ce vor veni după El, spre sfințirea lor. De aceea nu un Înger, nu un om, ci Însuși Domnul a binevoit astfel, din mare mila Sa, să ne mântuiască pe noi și să ne zidească din nou, rămânând Dumnezeu

neschimbat, dar venind și ca om întru totul asemenea nouă, afară de păcat” (Sfântul Grigorie Palama, *Omilii*, vol. I, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 226).

Omenirea trebuia înnoită după chipul lui Dumnezeu și nici prin oameni, nici prin Îngeri nu se putea face aceasta. Prin om nu se putea, pentru că cel ce este după chipul Altuia, nu putea înnoi chipul semenilor săi. Prin Îngeri nu se putea pentru că ei nu sunt chipuri după care să fi fost făcut omul. Trebuia să vină Însuși Cuvântul lui Dumnezeu care, în calitate de Chip al Tatălui, să poată rezidi pe omul cel căzut.

De faptul că numai Dumnezeu Fiul ne putea înnoi și mântui de moarte, ne încredințează Sfântul Atanasie cel Mare atunci când vorbește de Întruparea Cuvântului: *„Atunci când un chip înscris în lemn e șters de petele din afară, este nevoie să vină din nou cel al căruia este chipul, ca să poată fi înnoit chipul în materia aceea... La fel și Preasfântul Fiu al Tatălui, Cel ce e chipul Tatălui, a venit în locul nostru ca să înnoiască pe omul făcut după chipul Lui și să-l afle pe cel pierdut, prin iertarea păcatelor, precum zice El Însuși în Evanghelie: „am venit să aflu și să mântuiesc pe cel pierdut” (Luca 19, 10). De aceea a spus și către iudei: „De nu se va naște cineva din nou nu va putea intra în împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5). Prin aceasta nu a vorbit de nașterea din femeie, cum se gândeau aceia, ci de sufletul născut și zidit din nou după chipul Lui.”* (Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, Ed. IBMBOR, București, 2010, p. 259)

Am spus mai înainte că Hristos vrea să se nască de-a pururi duhovnicește în cei credincioși care se eliberează de patimi și își doresc din tot sufletul lor să se unească cu Domnul. Dacă Întruparea este cea mai înaltă expresie a bunătății lui Dumnezeu față de om și apropierea desăvârșită a divinității de umanitate, atunci apropierea în cel mai înalt grad, chiar a unirii omului cu Dumnezeu, este primirea cu vrednicie a Sfintei Împărtășanii. În acest sens Sfântul Simeon Noul Teolog ne învață prin următoarele cuvinte: *„După ce Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat o singură dată din Fecioara Maria și S-a născut din ea trupește în chip negrait și mai presus de cuvânt, întrucât nu se mai poate întrupa sau naște trupește iarăși din fiecare din noi, ce face? Ne împărtășește spre mâncare Trupul Său Preacurat, pe care L-a luat din trupul neprihănit al Preacuratei Născătoare de Dumnezeu Maria, născându-se din ea trupește. Și mâncând acest Trup al Lui, fiecare din noi cei credincioși, care Îl mâncăm cu vrednicie, Îl avem în noi, întreg, pe Dumnezeu cel Întrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuși Fiul lui Dumnezeu și Fiul Preacuratei Fecioare Maria, Care șade de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl”*

(Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, în Filocalia, vol. VI, Ed. Humanitas, București, 2009, p. 139). Să sădim cu credință și smerenie aceste învățături în sufletele noastre!

Iubiți fii sufletești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos este începutul mântuirii, al înfierii noastre duhovnicești, temelia vieții noastre creștine, prin care înțelegem și mărturisim în lume iubirea negrăită a lui Dumnezeu, luminați fiind de „*lumina cunoștinței*”. Întru această iubire să poposim și noi astăzi, să ne bucurăm de ea și să o împărtășim și altora. Trăim vremuri în care cuvintele sărăcie, bogăție și criză economică sunt nelipsite. Aceasta este o dovadă a împuținării dragostei față de Dumnezeu și față de semenii. Să nu uităm că sărbătoarea Crăciunului este sărbătoarea dăruirii: Hristos se dăruiește pe Sine neamului omenesc, ca pe om să-l dăruiască din nou lui Dumnezeu. Și noi, la rândul nostru, să dăruim lui Dumnezeu o inimă curată, iar semenilor acele daruri de care vorbește Mântuitorul la Judecata de Apoi: mâncare celui flămând, îmbrăcăminte celui gol, mângâiere și îmbărbătare celor părăsiți, pierduți sau întristați. Să sporim bucuria din familiile și din casele noastre prin ajutorarea acestora, înțelegând că bucuria împărtășită este bucuria deplină.

Astăzi, mai mult ca oricând, este nevoie să ne îndreptăm privirile spre ieslea Betleemului și să cerem Pruncului Iisus să ne dea putere de a deveni și noi oameni ai faptelor bune, ai milosteniei, ai credinței, ai nădejzii și ai dragostei!

Rugându-vă să faceți lucrătoare aceste învățături și îndemnuri, vă îmbrățișăm părintește pe toți, preoți și credincioși, și vă dorim să petreceți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei, în pace și liniște, cu sănătate și alese bucurii.

LA MULȚI ANI !

Al vostru către Domnul, pururea rugător spre tot binele

† GALACTION
EPISCOP AL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ARTICOLE ȘI STUDII

ROLUL BISERICII ORTODOXE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA 1821-1859

Protosinghel Dr. Ponea Ghenadie

Introducere

În istoria românilor, Biserica a avut un rol foarte important, poporul român facându-și apariția în istorie ca popor creștin. Dacă afirmarea creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic datează din epoca formării poporului român, el aflându-și începuturile în Dacia romană, organizarea Bisericii ca instituție, cu ierarhii superioare de conducere, coincide cu organizarea statelor medievale românești.

Întemeierea la jumătatea secolului al XIV-lea, la sud și răsărit de Carpați a statelor românești de sine-stătătoare, Țara Românească și Moldova, a avut ca moment culminant apariția celor două cunoscute mitropolii: Mitropolia Ungro-Vlahiei, cu reședința la Argeș, și Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu reședința la Suceava. Prima, apărută în 1359, în timpul domniei lui Nicolae Alexandru-Basarab, își exercita patronajul spiritual - cum indică denumirea sa - și asupra românilor din Transilvania, la o dată când această provincie românească fusese cucerită de regatul ungar¹.

Pe lângă Mitropolia Ungro-Vlahiei, cu primul său mitropolit Iachint din Vicina, recunoscut de patriarhul de Constantinopol, în Țara

---

1. *Istoria Românilor, Genezile românești*, vol. III, Editura Enciclopedică, București, 2001, pp. 593-602; Dumitru Gh. Radu, *Biserica Ortodoxă Română în istoria poporului român*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCV, 1977, nr. 13, p. 154.

Românească, în 1370, ia ființă, în părțile Banatului, o a doua mitropolie, a Severinului, care durează până la sfârșitul domniei lui Mircea cel Bătrân (1418). În Moldova, înființarea Mitropoliei este inițiată în vremea lui Petru Mușat, iar sub Alexandru cel Bun a fost recunoscută de Patriarhia constantinopolitană².

Alături de Mitropolie, în viața religioasă a românilor, un rol important îl vor avea episcopiile sufragane. În Țara Românească, succesiv iau ființă la începutul secolului al XVI-lea, în timpul domniei lui Radu cel Mare, Episcopia Râmnicului, cu reședința la Râmnicu-Vâlcea și Episcopia Buzăului, cu reședința la Buzău. O a treia episcopie se înființează în Țara Românească ceva mai târziu, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Episcopia Argeșului, condusă la începuturile sale de un cunoscut episcop, Iosif al Argeșului (1791-1820)³.

Prin urmare, în secolul al XIX-lea, care intră în atenția noastră, va fi vorba în Principatele Române, pe lângă cele două mitropolii, de cinci episcopii, o a șasea, a Dunării de Jos, luând naștere după constituirea Statului național, în timpul domniei lui Al. I. Cuza⁴.

Trebuie remarcat de la început că, de-a lungul istoriei statelor medievale românești, Biserica s-a constituit, alături de Domnie, într-un factor important al luptei pentru afirmarea existenței de sine stătătoare a poporului român. Între Stat, cu expresia sa cea mai importantă, Domnia, și Biserică, instituția patronând viața spirituală a locuitorilor, de-a lungul secolelor se stabilesc legături durabile, decurgând din interese comune, vizând păstrarea ființei de neam a poporului român.

Domnitorii români, în lupta lor pentru apărarea independenței în secolele XIV-XV, apoi din secolele XVI-XVII, pentru păstrarea autonomiei politico-administrative, s-au bucurat în mod constant de sprijinul Bisericii - sprijin esențial, ținând seama de influența acesteia asupra masei credincioșilor. La rândul ei, Biserica a fost sprijinită de domnie din punct

---

2. N. Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri în țară*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXIX, 1905-1906, nr. 10, București, 1906, p. 1111; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Andreiana, 2007, p. 46 și urm.; Șerban Papacostea, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, Editura Corint, București, 2001, p. 20, 23, 32.

3. *Istoria Românilor*, vol. III, p. 603.

4. Nicolae Iorga, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor*, vol. II, București, 1909, p. 308.

de vedere material, fiind înzestrată cu întinse latifundii, acordându-i-se numeroase privilegii și, totodată, recunoscându-i-se importante drepturi privind o anumită autonomie în viața de Stat. Practic, acest sprijin reciproc, pe linia influenței Bizanțului - unde împăratul era considerat și șef al Bisericii - a îmbrățișat multiple aspecte.

În primul rând, înalții ierarhi ai Bisericii, conform canoanelor - a normelor stabilite în Biserica ortodoxă răsăriteană - erau aleși de către soboare de clerici și laici; dar alegerea lor era sancționată de domn, ceea ce dădea expresie interdependenței dintre cele două puteri: laică și bisericească. Pe linia acestei interdependențe se înscria poziția conferită mitropoliților și episcopilor în viața de Stat, aceștia făcând parte din Sfatul domnesc, fiind îndatorați, în multe împrejurări, să îndeplinească importante misiuni politico-diplomatice în serviciul domniei. La rândul lor, înalții ierarhi ai Bisericii - mitropoliții, în primul rând ca reprezentanți ai Bisericii, dar și ca membri ai Divanului domnesc, aveau un rol important în alegerea domnului și, mai ales, în consolidarea poziției acestuia, după alegere⁵.

De-a lungul mai multor secole de Ev Mediu, raporturile dintre Stat și Biserică au evoluat în mod pașnic, fără să cunoască frământări ca în alte părți ale Europei, și trebuie remarcată această caracteristică cu atât mai mult cu cât organizarea Bisericii Ortodoxe Române și raporturile Stat-Biserică aveau la bază obiceiul pământului, nu erau consacrate într-o legislație propriu-zisă. Abia de la jumătatea secolului al XVII-lea, odată cu apariția primelor pravile în limba română, *Carte românească de învățătură*, a lui Vasile Lupu (1646) și *Îndreptarea legii* (1652), a lui Matei Basarab, avem primele atestări ale unei asemenea legislații. Dar o legislație vizând în mod special organizarea Bisericii Ortodoxe Române și raporturile sale cu puterea laică va fi elaborată, în împrejurări speciale, la începutul secolului al XIX-lea, ea găsindu-și locul în textele Regulamentelor Organice⁶.

Perioada 1821-1859 reprezintă epoca istorică a reorganizării pe baze moderne a Țării Românești⁷.

---

5. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române*, București, 1902, p.186; Niculae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXVII, 1959, nr. 7-10, p. 765 și urm.

6. Vintilă Horia, *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, în „Destin. Revistă de cultură românească”, nr. 6-7, Madrid, august 1953, pp. 65-67.

7. *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, coordonator Acad. Dam Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003, passim.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a dus la înlăturarea regimului fanariot și la introducerea domniilor pământene. Ca și celelalte instituții ale statului, și Biserica a fost afectată de regimul fanariot. Funcțiile clericale superioare erau deținute de greci, care impuneau egumeni dintre călugării greci. Aceștia erau preocupați să orienteze veniturile mănăstirilor atât „închinat” cât și „neînchinat” către Locurile Sfinte. În plus, mănăstirile erau lăsate într-o stare avansată de degradare, deoarece niciun venit nu era direcționat spre reparații și întreținerea locașurilor⁸.

Astfel, putem explica adeziunea preoților și călugărilor români la ideile revoluționare, precum și implicarea acestora în pregătirea și desfășurarea revoluției.

Domniile pământene s-au desfășurat pe fondul accelerării tensiunilor ruso-otomane, care vor duce la efemere înțelegeri, precum cea de la Akkerman, care nu vor putea împiedica războiul din 1828. În această perioadă, în fruntea Mitropoliei Ungro-Vlahiei s-au aflat mitropolitul Dionisie Lupu (1821-1823) și mitropolitul Grigore Dascălul (1823-1834). Episcopia Argeșului a fost condusă de Ilarion Gheorghiadis (1820-1823), urmat de Grigorie Râmniceanul (1823-1828).

În fruntea Episcopiei Râmnicului s-au aflat episcopii Galaction (1813-1824) și Neofit (1824-1840). Episcopia Buzăului a fost condusă de Gherasim Rătescu (1819-1824)⁹.

Pacea de la Adrianopol din 1829 conferea Rusiei Țariste dreptul de a fi putere protectoare, alături de cea suzerană, Imperiul Otoman. Ocupația militară rusă, care s-a prelungit până în 1834 a fost dublată de măsuri de modernizare instituțională a Principatelor, pentru a recupera decalajul existent între modernitate și fondul instituțional medieval, accelerat de regimul fanariot¹⁰.

Regulamentele Organice, adoptate în 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova au definit și separat atribuțiile puterilor statului, au reglementat organizarea Bisericii, au reformat administrația, au impus necesitatea refacerii armatei naționale, dar nu au depășit barierele impuse

---

8. Nestor Vornicescu, *Descătușarea 1821*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1981, passim.

9. N. Iorga, *op.cit.*, p. 350; Dorina N. Rusu, *Liste de domni, guvernatori, prim-miniștri și capi ai Bisericilor naționale*, în *Istoria românilor*, VII/I, pp. 899-904.

10. Iordache Anastasie, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. I-II, București, 1996, 1998.

de condiția Principatelor de state aflate sub protectorat și suzeranitate¹¹.

Perioada regulamentară a contribuit la definirea rolului Bisericii Ortodoxe în modernizarea statului¹². Înființarea Logofetei Treburilor Bisericești, cu atribuții de organizare a instrucțiunii publice, a Vorniciei din Lăuntru, ca instituție de protecție internă, Vorniciei Temnițelor, în cadrul căreia funcționau mănăstiri-închisori, sunt măsuri care indică o creștere a rolului Bisericii. Biserica avea rolul de instanță civilă în materie de căsătorie și divorț¹³.

La Episcopia Argeșului a păstorit episcopul Ilarion Gheorghiadis (1828-1845), urmat de episcopul Samuil Tărtășescu-Sinadon (1845-1849). Episcopia Buzăului a fost condusă de episcopul Chesarie (1826-1846)¹⁴, iar cea a Râmnicului a cunoscut o perioadă de vacanță a scaunului episcopal¹⁵.

Un aspect esențial îl reprezintă situația Bisericii de proprietar funciar. Mănăstirile, indiferent că erau „închinat” sau nu, se aflau în raport direct cu țăranii clăcași de pe moșiile lor. Introducerea arendășiei, pentru o mai eficientă gestionare a resurselor funciare, a provocat nemulțumiri în rândul clăcașilor, a căror situație a fost îngreunată prin prevederile Regulamentelor Organice¹⁶.

Revoluția de la 1848-1849, care a continuat dezideratele revoluției lui Tudor Vladimirescu, a reprezentat încercarea românilor de a înlocui sistemul regulamentar cu unul modern, propunându-și inclusiv emanciparea națională.

Idealurile revoluției au fost îmbrățișate de numeroși preoți, mireni și călugări, aceștia fiind respectați de către țăranii în mijlocul cărora își desfășurau activitatea.

Chiar dacă revoluția a fost înfrântă, mulți revoluționari fiind întemnițați sau exilați, iar regimul regulamentar a fost înlocuit cu unul

---

11. Ioan Lupaș, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1929, p. 186.

12. Sever Buzan, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, anul VIII, 1956, nr. 5-6, p. 365.

13. Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 187.

14. N. Iorga, *op. cit.*, p. 350.

15. *Ibidem*, p. 333; Dorina Rusu, în *loc. cit.*

16. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 113.

mai strict, cel al Convenției de la Balta Liman, evenimentele internaționale vor avea consecințe deosebite în privința statutului internațional al Principatelor. În privința Bisericii, Barbu Știrbei s-a implicat în soluționarea problemei mănăstirilor „închinat”, în îmbunătățirea situației interne a acestei instituții¹⁷. Mitropolia Ungro-Vlahiei a fost condusă în perioada 1840-1849 de mitropolitul Neofit¹⁸, după ce anterior fusese vicar al aceleiași Mitropolii (1834-1840)¹⁹.

Izbucnirea Războiului Crimeii în 1853 și înfrângerea Rusiei în 1856 au dus la discutarea păcii la Congresul de Pace din 1856. Dominat de Franța, acesta a decis ca problema Principatelor să devină europeană, protectoratul țarist fiind înlocuit de o garanție colectivă a puterilor europene. La aceasta contribuisese intens propaganda revoluționarilor exilați²⁰.

Reprezentanții Bisericii s-au implicat activ în organizarea și funcționarea Adunărilor Ad-Hoc, susținând unirea Principatelor. Astfel, putem cita contribuția Mitropolitului Ungro-Vlahiei Nifon (1850-1875) și a episcopilor eparhiilor sufragane: Calinic de Râmnic (1850-1868), Climent de Argeș (1850-1862) și Filotei de Buzău (1850-1859).

Acestea sunt coordonatele principale ale demersului nostru științific, în care ne-am propus surprinderea evenimentelor majore ale perioadei în care Biserica a fost chemată să ia parte. Biserica s-a implicat atât în acțiuni revoluționare, cât și în acțiuni eficiente de reorganizare și reformare instituțională internă.

---

17. Barbu Știrbei, *Relație de lucrările Departamentului Logofetei treburilor bisericești*. Cuvântată la Obșteasca Adunare în seansa de la 16 noiembrie leat 1834, București, 1834, pp. 40-45; Vezi Frederic Dame, *Istoria României contemporane de la reîntronarea domnilor pământeni până în zilele noastre (1822-1900)*, București, 1901, pp. 33-35; Cesar Bolliac, *Mănăstirile închinat din România*, București, 1862, p. 40.

18. N. Dobrescu, *op.cit.*, p. 187.

19. N. Iorga, *op.cit.*, p. 331.

20. I. Lupaș, *op.cit.*, p. 189; *Istoria românilor*, vol. VII/I, pp. 388-390; Detalii la Cornelia Bodea, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960; Dan Berindei, *Epoca Unirii*, Editura Academiei Române, București, 1979, p. 18 și urm.

Istoriografia problemei

Spre mijlocul veacului al XIX-lea societatea românească se afla într-o situație complexă, contradictorie, în ceea ce privește opțiunile de viitor, respectiv căile pe care urma să se angajeze. Continua să se mențină un puternic tradiționalism, susținut cu energie și de forțele conservatoare, care se opuneau pe cât le era posibil unor înnoiri în ceea ce privește structurile interne, diversele instituții ale statului, inclusiv a raporturilor dintre autoritatea laică și Biserica, cu instituțiile sale.

Nu poate fi ignorat și alt fapt, acela al pătrunderii tot mai intense a ideilor iluminismului apusean în Principatele Române, prin intermediul tot mai numeroșilor tineri care își făceau, și nu odată își și desăvârșeau, studiile în Occident și care, întorși acasă, militau pentru „europenizare”, adică și pentru modificarea raporturilor dintre Stat și Biserică, în conformitate, mai mult sau mai puțin real și vizibil, cu tendințele de laicizare din Occident, mai evidente, între altele, în sistemul de educație, adică în școli, în ceea ce privește drepturile politice și civile, chiar și în ceea ce privea egalitatea religioasă între diferitele confesiuni creștine.

În sfârșit, nu poate fi ignorat și faptul că, realitățile interne ale Principatelor Române erau influențate, nu o dată determinate, de Marile Puteri implicate în așa-numita „*Problemă orientală*”, între care Rusiei – proclamată protectoarea creștinilor din Orient, în mare măsură din rațiuni demagogice și politico-diplomatice puse în slujba expansionismului -, îi revenea un rol important.

Pentru mai multă vreme, respectiv până dincolo de jumătatea secolului al XIX-lea, situația internă a Principatelor Române a stat sub semnul Regulamentelor Organice, care au reprezentat, într-un anume fel, o primă formă de organizare constituțională și care cuprindea, în general, numeroase elemente și în legătură cu Biserica românească, fixându-i un statut care, în linii generale, a durat până în vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

În ceea ce ne privește, în cadrul lucrării noastre, ne-am propus canalizarea eforturilor de documentare și interpretare pe trei direcții majore.

În primul rând, am considerat necesar să reconstituim rolul politic al Bisericii Ortodoxe în contextul istoric al perioadei 1821-1859, structurat în trei etape: 1821-1831, refacerea cadrului instituțional al Țării Românești,

prin redobândirea autonomiei interne; 1831 -1848 - *epoca regulamentară*, în care se încearcă, cu succese limitate însă, o modernizare a instituțiilor românești, influențată și controlată de Rusia Țaristă ca putere protectoare; 1848-1856 – etapa schimbărilor revoluționare, a redobândirii controlului de către puterile suzerane și protectoare, prin adoptarea Convenției de la Balta Liman; 1856-1859 – coordonarea acțiunilor interne cu propaganda externă în contextul deciziilor favorabile unioniștilor ale Tratatului de la Paris din 1856, în vederea realizării unirii Principatelor. Ca un element distinctiv, putem remarca adevărată generală a preoților și demnitarilor bisericești la valorile revoluționare în momentele 1821 și 1848. Mulți dintre aceștia fuseseră educați în școlile mănăstirești din Țara Românească, fiind formați în spirit național²¹.

În al doilea rând, ne-am propus să surprindem rolul economico-social al Bisericii Ortodoxe. Și acest obiectiv poate fi grupat în trei elemente.

Regulamentele Organice au oferit Bisericii Ortodoxe rolul de supervisor al educației școlare, dată fiind pregătirea preoților de mir, capabili să îndeplinească și sarcina de învățători și profesori. Următorul element este cel al mănăstirii ca proprietar funciar. Mănăstirile „închinat” și „neînchinat”, parohiile localităților dețineau moșii sau părți de moșie, pe care le administrau direct sau prin intermediul arendașilor. Documentele vremii surprind modul în care, de multe ori, banii alocați parohiilor, ajungeau cu greu la preoți, iar arendașii creau stări conflictuale între mănăstiri și țăranii clăcași, dezavantajați de nartul introdus prin Regulamentele Organice. Problemei mănăstirilor „închinat” i s-a încercat o soluționare, în sensul intrării venturilor și terenurilor în proprietatea statului, încă din această perioadă.

În al treilea rând, se impune definirea rolului cultural al Bisericii Ortodoxe. Pe lângă educația românilor, Biserica s-a preocupat de constituirea și păstrarea tezaurului cultural național, prin existența de tiparnițe, ateliere de pictură, orfevrărie. Totodată, Biserica avea rolul de a veghea la starea morală a națiunii. Astfel, preotul dădea acceptul pentru căsătorii și divorțuri, în timp ce, prin înființarea Vorniciei din Lăuntru și a Vorniciei Temnițelor prin Regulamentele Organice, Biserica a oferit anumite mănăstiri cu rol de temniță și arest preventiv.

Cadrul general al perioadei investigate, 1821-1859, a fost prezentat

---

21. A. Manolache și colab., *Gândirea pedagogică a generației de la 1848*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, p. 24-32, 70; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 2006, p. 410 și urm.

prin studierea unor lucrări fundamentale precum cele ale lui Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu²², Vladimir Osiac²³ și *Istoria românilor. VII/I. Constituirea României moderne (1821-1878)*, coordonator Acad. Dan Berindei, București, 2003.

Demersul nostru științific a pornit de la valorificarea izvoarelor inedite aflate la: S.A.N.I.C.²⁴, S.J.A.N. Dolj²⁵, S.J.A.N. Gorj²⁶, S.J.A.N. Slatina²⁷ și S.J.A.N. Vâlcea²⁸.

Ne-a preocupat de asemenea și clarificarea conceptului de ortodoxie românească, pornind de la un studiu precum cel al lui Horia Vintilă²⁹.

Momentul revoluționar 1821 a fost analizat pornind de la contribuția unor istorici ca: Dan Berindei³⁰, Andrei Oțetea³¹, Vlad Georgescu³², Eric Hobsbawm³³, Nicolae Isar³⁴, Athanasie Mironescu³⁵, N. Erbiceanu³⁶, Mircea

22. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.

23. Vladimir Osiac, *Istoria modernă a României*, Editura Universitaria, Craiova, 1995; Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Politica Imperiului țarist la Dunărea de Jos (1711-1878). Cu privire specială la zona Olteniei*, Editura Aius, Craiova, 2008.

24. S.A.N.I.C., fond Eforia Școalelor Țării Românești; Idem, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

25. S.J.A.N. Dolj, fond Protoieria Craiova.

26. S.J.A.N., fond Prefectura județului Gorj.

27. S.J.A.N. Slatina, fond Prototiatul plășii Ocolu, Balta și Oltu de Jos.

28. S.J.A.N., fond Episcopia Râmnicului.

29. Horia Vintilă, *Eseu despre interpretarea ciclică a istoriei*, în „Destin. Revistă de cultură românească”, nr. 6-7, Madrid, august 1953, pp. 65-67.

30. Dan Berindei, *Revoluția română de la 1821*, Editura Academiei Române, București, 1991.

31. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române (1821-1822)*, București, 1945.

32. Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, București, 1992.

33. Eric Hobsbawm, *Era revoluției 1789-1848*, Editura Cartier, Chișinău, 2002.

34. Nicolae Isar, *Relațiile stat-biserică în România modernă (1821-1914). Sinteză și culegere de texte*, Editura Fundației România de Măine, București, 2007.

35. Athanasie Mironescu, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin*, București, 1906.

36. Erbiceanu N., *Note asupra Istoriei bisericești a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în

Păcurariu³⁷, Gheorghe Platon³⁸, V. Russu, Gh. Iacob, I. Agrigoroaiei³⁹, Teodor M. Popescu⁴⁰.

Prima constituție modernă a Țării Românești, Regulamentul Organic, a oferit un cadru nou de dezvoltare Bisericii Ortodoxe⁴¹.

Am coroborat concluziile din lucrările sus-menționate cu lucrări de istoria dreptului românesc semnate de: Ioan Platon⁴², Mihai Ruja, Popovici Oprean, Paul Horea⁴³. În privința importanței Bisericii în cadrul organizării de stat se impune citarea studiului lui Sever Buzan⁴⁴. Momentul revoluționar 1848, la care reprezentanții bisericii au contribuit pe deplin, a fost centrat pe o serie de lucrări precum: Nicolae Isar⁴⁵ și Ileana Petrescu⁴⁶. De asemenea, informații prețioase despre participarea clerului ortodox la

„Biserica Ortodoxă Română”, anul XXVII (1903-1904), București, 1904.

37. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române. Compendiu*, ediția a II-a, revăzută și întregită, Editura Andreiana, Sibiu, 2007.

38. Platon Gheorghe, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985; Idem, *De la constituirea națiunii române la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I., Iași, 1995.

39. Gh. Platon, V. Russu, Gh. Iacob, I. Agrigoroaiei, *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași 1993.

40. Teodor M. Popescu, *Biserica mărturisitoare*, Editura Credința noastră, București, 1992.

41. *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, ediție de P. Negulescu și G. Alexianu, București, 1944.

42. Platon Ioan, *Istoria dreptului românesc*, Universitatea Româno-Americană, București, 1994.

43. Ruja Mihai, Oprean Popovici, Horea Paul, *Istoria dreptului românesc*, București, Editura Servo-Sat, 2001.

44. Buzan Sever, *Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice”, seria a II-a, an VIII, 1956, nr. 5-6, pp. 363-375.

45. Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor, 1774/1784-1918*, București, 2006 ; Idem, *Tradiție creștină și spirit pașnic în revoluția de la 1848 în Țara Românească*, în *Din istoria generației de la 1848. Revoluție – exil – destin istoric*, București, 2006; Idem, *Relațiile Stat-Biserică în România modernă (1821-1914)*, București, 2007; Idem, *De la ortodoxie la redeșteptarea națională. Viața și opera lui Eufrosin Poteca (1787-1858)*, București, 2008.

46. Ileana Petrescu, *Documente privind Revoluția de la 1848 în Oltenia*, Craiova, 1969.

evenimentele revoluționare pot fi desprinse din lucrările lui: Sergiu Popescu⁴⁷, Dumitru Gh. Radu⁴⁸.

Rolul Bisericii Ortodoxe în educarea românilor reiese cu claritate din lucrări precum: V. A. Urechia⁴⁹, Nicolae Andrei, Gheorghe Pârnuță⁵⁰, Nicolae Iorga⁵¹, Alexie Al. Buzera⁵², C. Erbiceanu⁵³, Mircea Păcurariu⁵⁴.

În privința raporturilor dintre cler și administrația statului, am utilizat o serie de lucrări precum: Marin M. Braniște⁵⁵, M. Bulacu⁵⁶, Ioan Covercă⁵⁷.

O serie de personalități ale Bisericii sau apropiate acesteia, au contribuit la renașterea națională a României. Astfel, se impune citarea

---

47. Popescu Sergiu, *Participarea clerului ortodox din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului roman (secolele XIX-XX)*, Editura Aius, Craiova, 2000.

48. Radu Dumitru Gheorghe, *Biserica Ortodoxă Română în istoria poporului român*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCV (1977), nr. 1-3, p. 154.

49. V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800-1864*, I, București, 1892.

50. Nicolae Andrei, Gheorghe Pârnuță, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977.

51. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1928.

52. Alexie Al. Buzera, *Școlile protopopești din Oltenia*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXV (1973), nr. 9-10, pp. 745-812

53. C. Erbiceanu, *Material pentru istoria învățământului la români în secolul trecut. Documente inedite*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XVI (1892-1893), București, 1893, pp. 178-179.

54. Păcurariu Mircea, *Învățământul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, în vol. aniv. *Două secole de învățământ teologic seminarial (1803-2003)*, Editura Trinitas, Iași, 2003.

55. Marin M. Braniște, *Alegerea și așezarea preoților în slujbă, sub Regulamentul Organic, în Țara Românească*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIII, 1961, nr. 7-9, pp 619-626;

56. M. Bulacu, *200 de ani de la nașterea lui Gheorghe Lazăr – personalitatea religioasă, culturală, socială și națională a arhidiaconului și dascălului român Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVII (1979), nr. 5-6, pp. 686-695.

57. Ioan V. Covercă, *Legi bisericești cu privire la cler, în veacul a XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVIII, 1960, nr. 5-6, pp. 496-509.

contribuțiilor lui: Gabriel Cocora⁵⁸, M. Bulacu⁵⁹, Rada Davidescu⁶⁰, Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu⁶¹, Antonie Plămădeală⁶², Nicolae M. Popescu⁶³, Dumitru Gh. Radu⁶⁴, Niculae Șerbănescu⁶⁵, Nestor Vornicescu⁶⁶.

Despre rolul Bisericii ca reper al vegherii moralității societății românești, cităm contribuții desprinse din studiul lui Hănulescu Valentin⁶⁷. Motivația acestei lucrări este aceea de a oferi o imagine completă a rolului politic, economic, social și cultural al Bisericii Ortodoxe din Țara Românească, în virtutea adevărului istoric. Perioada la care ne-am oprit este definitorie în construcția modernă a Țării Românești. Aceasta a fost posibilă prin studierea lucrărilor la care am făcut referire și a fondurilor arhivistice existente.

Scopul lucrării este să depășim ideea unui *conflict* între autoritatea

58. Gabriel Cocora, *Episcopul Ilarion al Argeșului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIV, 1962, nr. 5-6, pp. 302-333.

59. M. Bulacu, *200 de ani de la nașterea lui Gheorghe Lazăr – personalitatea religioasă, culturală, socială și națională a arhidiaconului și dascălului român Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVII (1979), nr. 5-6, pp. 686-695.

60. Davidescu Rada, *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna, Mehedinți, privitor la Tudor Vladimirescu*, în „Drobeta”, Drobeta-Turnu Severin, 1978, pp. 161-170.

61. Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu, *Mănăstirea Antim, București*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXVI (1974), nr.5-6, pp. 463-470.

62. Antonie Plămădeală, *Fericitul arhidiacon și doctorul în Teologie și legi – Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVIII (1980), nr. 1-2, pp. 145-166;

63. Nicolae M. Popescu, *Viața și faptele Părintelui Grigorie Dascălul, Mitropolitul Țării Românești (1765-†22 Iunie 1834)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LII (1934 – Nr. festiv „Grigorie Dascălul, Mitropolitul Ungrovlahiei: †1834-1934”), nr.5-6, pp. 299.

64. Dumitru Gh. Radu, *Biserica Ortodoxă Română în istoria poporului român*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCV (1977), nr. 1-3, pp. 154.

65. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XVI, 1964, nr. 1-2, pp. 175-179.

66. Nestor Vornicescu, *Despre activitatea Episcopului Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui Tudor Vladimirescu din anii 1820 și 1821. Câteva date noi*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, 1981, nr. 1-3, pp. 17-18.

67. Hănulescu Valentin, *Moravurile societății românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea între lege și cutumă*, în „Buridava”, nr. 5, 2009, pp. 123-129.

bisericească și cea a statului. Fiind moștenitori direcți ai spiritualității bizantine, în condițiile în care autoritatea bisericească a fost subordonată celei de stat, factorii de conducere ai Țării Românești au știut să ofere Bisericii cadrul plenar de manifestare ca garant al spiritualității ortodoxe naționale a românilor, de evidențiere în acțiunea de regenerare națională și de administrare eficientă pe plan intern a fondului funciar și cultural, de gestionare a problemei sociale a clăcașilor și de veghere la respectarea legii de către populația țării.

CAPITOLUL I

ROLUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ISTORIA POPORULUI ROMÂN

I.1. Trăsături caracteristice ale Ortodoxiei

Referitor la caracterul național al Bisericii Ortodoxe Române și, totodată, la necesitatea elaborării unei istorii a Bisericii – istorie concepută ca „privești a unei vieți organizate” –, Nicolae Iorga relevă: *„Nimic nu poate fi mai folositor pentru ca preoții noștri să înlăture anumite ispite, pentru ca ei să cultive anumite îndeletniciri potrivite cu demnitatea și chemarea lor, nimic nu poate fi mai priincios pentru a-i face să înțeleagă marea misiune culturală, socială și națională care li se impune, legătura strânsă ce trebuie să păstreze cu poporul, cultul de artă și carte cu care sunt datori, mândria la care au drept îndată ce vor urma bunele tradiții, decât privești a unei vieți organizate, aproape milenare, în cursul căreia Mitropoliții, Episcopii, Egumenii și așa de adesea ori și smeriții călugări ori umilii preoți de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul și cu nevoile lui, au sprijinit Statul fără să se lase a fi înghițiți de dânsul, au călăuzit neamul pe drumurile pământului fără a-și desface ochii de la cer și au ridicat mai sus toate ramurile gospodăriei românești – dând istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de Stat, ostași, mucenici și*

sfinți”⁶⁸.

În această frază este consemnată o sinteză laconică a rostului național al Bisericii strămoșești, a dimensiunii ei sui-generis de creatoare de Națiune și Stat.

În încheierea operei sale, Iorga avea să observe: „Legăturile organice, alcătuirea culturală, atmosfera religioasă, refacerea continuității cu un trecut aproape complet uitat, acestea se cer în toate provinciile ortodoxiei românești, care, cu cinci Mitropolii pe țeri create de împrejurări istorice acum dispărute și de stăpânirea străină, nu poate avea, cu toată unitatea unui Sinod care nu și-a aflat încă drumul sigur, acea acțiune concordantă de care, față de concurența sectelor năvălitoare și de înaintarea spiritului de negație, ar avea atâta nevoie”⁶⁹.

Marele poet român Mihai Eminescu numește Biserica noastră Ortodoxă „mama spirituală a poporului român” și pe bună dreptate o definește astfel, pentru că în sânul Bisericii și-a găsit mângâierea și alinarea sufletească tot românul obidit, oropsit și asuprit de soartă. Rugăciunea Bisericii i-a fost hrana și respirația sufletului, iar cuvântul ziditor al Cărții Sfinte a constituit întotdeauna norma, călăuză și îndreptarul vieții lui pământești.

În atmosfera înmiresmată și înălțătoare a sfintelor slujbe creștinul ortodox simte dogoarea cerescului; simte prezența harică a lucrării lui Dumnezeu; simte cum pulsează în el și în jurul său duhul păcii, al iubirii și armoniei cerești, duhul comuniunii cu Dumnezeu, cu îngerii, cu Maica Domnului, cu sfinții și cu tot universul creștin. Această regenerare interioară, acest echilibru suflesc și pacea lăuntrică o simte creștinul ortodox ori de câte ori participă la sfintele slujbe în duminici și sărbători. De câte ori pășește pragul sfântului lăcaș, creștinul ortodox trăiește din plin această deconectare și poate glăsuși inspirat ca și psalmistul: „În biserica slavei Tale stând, în cer mi se pare a sta”.

Deci, autoritatea religios-morală și spirituală pe care Biserica Ortodoxă a exercitat-o asupra fiilor acestui neam românesc este incontestabilă. Ea s-a identificat cu ființa lui, cu modul lui patriarhal

---

68. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol. I, București, 1928, p. 5-6.

69. *Ibidem*, vol. II, p. 302.

de viață, slujind năzuințelor și aspirațiilor poporului ancorate într-o viziune mistică și contemplativă, cu ochii mereu ațintiți spre cer, de unde se coboară „toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit” (Iacob I, 17).

Marele istoric Nicolae Iorga spunea că „structura noastră sufletească este făcută din Ortodoxie tot atât cât este făcută din sângele originii noastre daco-romane”⁷⁰. Biserica noastră Ortodoxă strămoșească a hrănit sufletele acestui popor cu apa cea vie a dreptei credințe și a harului mântuitor. Pentru că s-a integrat organic în viața și în istoria lui bimilenară, această Biserică a fost numită pe drept cuvânt „populară și națională”. „Biserica poporului ortodox, este a sufletului lui, nu a unui șef suprem din afară, nici o confesiune nouă din import, ci crescută odată cu poporul, trăind cu el și din viața lui, suferind și bucurându-se cu el, Biserica „legii” și a inimii lui, în afară de care și împotriva căreia el nu poate concepe și realiza creștinismul”⁷¹.

Dacă ne-am referi și la latura culturală, putem afirma fără echivoc că Biserica a fost întotdeauna leagănul și promotoarea acesteia. În Biserică a văzut neamul românesc lumina slovei și aici au strălucit primele torțe ale culturii și literaturii noastre. În lăcașul Bisericii au luat ființă primele școli și primele tiparnițe, iar bisericile și mănăstirile noastre au fost primele focare de la care a radiat lumina învățaturii și a scrisului. Biblia și cărțile de slujbă (Ceaslovul și Psaltirea) au servit ca manuale de căpătâi, iar „preoții și dascălii Bisericii au fost Pestalozzi învățătoresți ai neamului românesc de la introducerea creștinismului în Dacia, până la înfiriparea țării”⁷². Istoricul Nicolae Iorga numește mănăstirile noastre ortodoxe „universitățile neamului”⁷³ pentru că aici s-au format pionierii literaturii noastre. Marile personalități religioase, cum ar fi, de pildă, mitropoliții: Dosoftei, Varlaam, Antim Ivireanu, Simeon Ștefan și diaconul Coresi au scris și tipărit în tinda bisericii și în liniștea pioasă a mănăstirilor primele cărți de învățătură în limba

---

70. *Ibidem*, vol. I, p. 81.

71. Prof. dr. Teodor M. Popescu, *Biserica mărturisitoare*, Editura Credința noastră, București, 1992, p. 25.

72. V.A. Urechea, *Școalele sătești în România*, București, 1912, p. 23.

73. Nicolae Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 128.

poporului, pentru apărarea credinței și spiritualității neamului.

Operele lor monumentale au constituit la vremea respectivă cuceriri epocale ale literaturii române și arme apologetice și polemice de stârpire și combatere a ereziilor și influențelor străine, cu tentă șovină de dezbinare și denaturare a specificului nostru etnic, național și religios. Poporul nostru a izbutit să învingă toate aceste ostilități și primejdii, prin grija și strădania ierarhilor cărturari ai Bisericii și a voievozilor luminați, ctitori de țară și de sfinte așezăminte, care au vegheat cu cuvântul și cu spada la apărarea gliei străbune și a tezaurului nostru cultural și religios.

Părintele Dumitru Stăniloae aprecia că ortodoxia a menținut poporul român ca pe un neam unitar și deosebit, cu un rol important între popoarele din Orient și Occident: *„Ea ne-a dat puterea să ne apărăm ființa față de îndelungata ofensivă otomană, constituind un zid de apărare și pentru popoarele din Occident, deși, pe de altă parte, ne-a ajutat să ne apărăm ființa și față de unele din popoarele vecine din Occident. Am apărut prin ea poarta Occidentului în fața avalanșei otomane, dar ne-a fost și o poartă care ne-a apărut de pofta de stăpânire și de nimicire a unor popoare din Occident. Ne-am apărut, prin Ortodoxie, ființa noastră din partea navalei prelungite a otomanilor, dar și din partea unor popoare din Occident, ajutându-ne să avem și un rol în apărarea Occidentului”*⁷⁴.

Dacă poporul nostru s-ar rupe de Ortodoxie, ar înceta rolul lui de punte vie între Orient și Occident, dar și caracterul de sinteză unică a spiritualității lui între celelalte popoare, adică identitatea noastră cu totul deosebită, căci n-am format și nu formăm numai o punte exterioară între popoarele din Occident și cele din Orientul Europei, ci și o sinteză spirituală originală între ceea ce le este propriu unora și altora. Iar aceasta ne distinge nu numai de popoarele din Orient și de cele din Occident, ci și de popoarele ortodoxe din Orient.

Românii unesc, în spiritualitatea lor, luciditatea latină sau încrederea în înțelegerea rațională a realului, proprie Occidentului, cu sentimentul tainei nepătrunse a existenței, propriu popoarelor din Răsăritul Europei. Românii, ca latini, aduc în taina lucrurilor și a

74. Dumitru Stăniloae, *Câteva trăsături caracteristice ale Ortodoxiei*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-6, 1970, p. 731.

persoanelor totodată o lumină, mai accentuată decât popoarele slave, dar o lumină care nu mărginește, ci definește și care este proprie popoarelor occidentale. În privința aceasta românii sunt mai aproape de spiritualitatea creștină primară, rămasă prezentă și în spiritualitatea poporului grec, deși cu o mai redusă trăire sentimentală a acestei lumini, decât în spiritualitatea românească⁷⁵.

Dacă unii cronicari moldoveni, precum Grigorie Ureche, afirmau originea latină a moldovenilor, muntenilor și ardelenilor, mitropoliți ai Moldovei, ca Sfinții Varlaam și Dosoftei, în secolul al XVII-lea, tipăreau cărți de cult și de învățătură ortodoxă pentru „toată seminția românească”. Urmând pilda înaintașilor lor și folosind împrejurări istorice favorabile, conducători politici și ierarhi păstori ai românilor din Moldova și Țara Românească au cultivat și consfințit, la mijlocul secolului al XIX-lea, unitatea de cuget și simțire, de limbă și de credință a Principatelor Române, exprimând în același timp dorința vie și necesitatea istorică a libertății și unității naționale atât pe plan politic, cât și pe plan bisericesc.

Astfel, după Războiul Crimeii (1853-1856), s-au creat condiții favorabile unirii Principatelor Române, deoarece Tratatul de pace încheiat la Paris, la 18/30 martie 1856, între cele șapte Puteri europene de atunci se ocupa și de Principatele Române, facilitând reorganizarea lor politico-socială. De fapt, se dorea crearea unui stat tampon între imperii ca Turcia, Rusia și Austria. Ca urmare, s-a creat o comisie europeană la București formată din reprezentanți ai celor șapte Puteri⁷⁶, cu scopul de a înțelege mai bine care sunt aspirațiile politice și sociale ale celor două Principate Române. În acest sens, au fost organizate Divanurile Ad-hoc, în care reprezentanții sau delegații poporului să-și exprime voința lor politică și socială⁷⁷.

Atunci s-au format pretutindeni comitete unioniste, care doreau ca în Divanurile Ad-hoc să fie aleși deputați favorabili unirii Moldovei

---

75. *Ibidem*, p. 732.

76. M. T. Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, Editura Cerna, București, 1992, p. 225; Keith Hitchins, *Românii. 1774-1866*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 348; Gh. Cliveti, *Geneza și instituirea garanției colective a puterilor semnatare ale tratatului de la Paris (1856) asupra Principatelor Române (II)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A. D. Xenopol>>”, XXII, 1985, p. 518.

77. Vl. Osiac, *Istoria modernă a României*, Editura Universitaria, Craiova, 1999, pp. 134-135.

cu Țara Românească. Întrucât Turcia (împreună cu Anglia și Austria) era ostilă unirii Principatelor Române, care aspirau la independență, a încercat să împiedice realizarea unirii prin caimacamii săi în Moldova, Teodor Balș (1856-1857) și Nicolae Vogoride (1857-1858)⁷⁸. Între partidul unionist și partidul separatist se purta o mare luptă. Biserica, prin ierarhii ei și prin cei mai luminați dintre monahi și preoți, a fost în favoarea unirii Principatelor Române⁷⁹.

În Moldova, cei mai înflăcărați susținători ai Unirii din partea Bisericii au fost: mitropolitul Sofronie Miclescu, arhimandritul Neofit Scriban, pe atunci profesor la Seminarul Teologic de la Socola (Iași), care a scris două lucrări, prima purtând titlul „Unirea și neunirea Principatelor”, iar cea de-a doua „Foloasele Unirii Principatelor Române”, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, pe atunci rector al Seminarului Teologic din Huși, care a rostit în catedrala episcopală din Huși o înflăcărată predică în favoarea Unirii, aceasta fiind apoi tipărită sub titlul „Jertfă pentru Unirea Principatelor”. Comitetul Unirii înființat la Iași era susținut și de mulți oameni ai Bisericii: ierarhi, egumeni, profesori de seminar, protopopi, preoți, diaconi și călugări. Unii dintre ei au suferit prigoană din partea autorităților politice ostile Unirii. Primele alegeri pentru Divanul Ad-hoc în Moldova au fost anulate de Turcia, sub presiunea puterilor europene, datorită abuzurilor făcute de autoritățile comandate de caimacumul Nicolae Vogoride pentru a împiedica victoria unioniștilor.

Însă, după noile alegeri, în Divanul Ad-hoc al Moldovei, Biserica era reprezentată de ierarhi ca membri de drept: mitropolitul Sofronie Miclescu, ca președinte al Divanului Ad-hoc, arhiereul Nectarie Hermeziu, locțiitor de episcop la Roman și arhiereul Ghenadie Șendrea, locțiitor de episcop la Huși. Pe lângă acești membri de drept, au fost aleși alți doi deputați din partea mănăstirilor „neînchinat” (arhiereul Filaret Scriban, de la Mănăstirea Socola și arhiereul Calinic Miclescu, de la Mănăstirea Slatina), precum și trei deputați din partea clerului din orașele reședință de eparhii (arhimandritul Neofit Scriban, la Iași,

---

78. Ion Pâlșoiu, *24 ianuarie 1859 – contextul internațional al făuririi României moderne*, în *Politică, diplomatie și război. Profesorul Gheorghe Buzatu la 70 de ani*, Craiova, Editura Universitaria, 2009, p. 144.

79. Dumitru Stăniloae, *Câteva trăsături caracteristice ale ortodoxiei*, p. 733.

arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, la Huși și preotul Dimitrie Matcaș, la Roman). Toți aceștia erau în favoarea Unirii⁸⁰.

Lucrările Divanului Ad-hoc s-au deschis la 22 septembrie 1857, cu o slujbă de Te Deum în biserica „Sf. Nicolae” - Domnesc din Iași, și au fost prezidate de mitropolitul Sofronie Miclescu, care a vorbit despre unitatea de neam și de credință a românilor din Moldova și Țara Românească: „Moldo-românii de astăzi sunt toți tot una - spunea el -, ei au o origine, un sânge, o patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu. Să ne silim dară să fim așa, ca să fim vii și ca să învieze întru noi iubita noastră Patrie”. În ședințele din 7 octombrie și din 20-21 decembrie 1857 s-au conturat cele mai importante orientări ale unui program de reorganizare politico-socială în favoarea Unirii și a reorganizării Principatelor Române. Între acestea figura și dorința de autocefalie bisericească. Adunarea electivă din 5/17 ianuarie 1859 de la Iași, prezidată de mitropolitul Sofronie Miclescu, l-a ales domn pe colonelul Alexandru Ioan Cuza⁸¹.

În Țara Românească, în Divanul Ad-hoc, Biserica a fost reprezentată de mitropolitul Nifon, de Sfântul Calinic, episcop al Râmnicului, episcopul Filotei al Buzăului și de episcopul Clement al Argeșului, ca membri de drept, precum și de alți deputați clerici: arhimandriții Atanasie Stoenescu, de la Mănăstirea Sadova, Ieronim, de la Mănăstirea Bistrița, și protopopii Iancu Sachelarie din București, Constantin, „protonotariul” Episcopiei de Râmnic, Vasile Serea, „catihetul” de la Buzău, și Constantin, iconomul de la Argeș. Divanul Ad-hoc și-a deschis lucrările la 30 septembrie 1857, prin slujba de Te Deum săvârșită la Mitropolia din București. Lucrările au fost prezidate de mitropolitul Nifon, care a vorbit despre importanța Unirii Principatelor, iar ceilalți ierarhi au fost activi în comisiile de lucru.

Adunarea Electivă de la București, din 24 ianuarie 1859, a fost prezidată de mitropolitul Nifon, care, după alegeri, a prezentat numele domnitorului ales, și anume Alexandru Ioan Cuza, același om care fusese ales și ca domnitor al Moldovei, la 5 ianuarie 1859.

---

80. Pavel D. Cherescu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului (1920 - 1955)*, Editura Adsumus, Oradea, 2001, p. 67.

81. *Ibidem*, p. 90.

Episcopul Clement al Argeşului a condus delegația care a dus la Iași vestea alegerii domnitorului moldovean Alexandru Ioan Cuza și ca domn al Țării Românești.

Când Alexandru Ioan Cuza a venit la București, la începutul lunii februarie 1859, acesta a fost întâmpinat cu mare bucurie de clerici și popor, întrucât el devenise simbolul Unirii Principatelor Române.

Referitor la importanța slujbei de binecuvântare, Patriarhul Daniel notează :

« *Slujba de Te Deum se săvârșește și ca amintire a multelor slujbe de Te Deum care s-au săvârșit în toate momentele solemne și importante ale lucrărilor pentru Unirea Principatelor. Cu o slujbă de Te Deum s-au început lucrările Adunărilor Ad-hoc din Moldova și Țara Românească, cu slujba de Te Deum s-au început lucrările Adunării Elective din Moldova, care l-a ales pe Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei, și tot cu slujba de Te Deum s-a început și Adunarea Electivă de la București, care l-a ales domnitor tot pe Alexandru Ioan Cuza* »⁸².

Nestor Vornicescu considera că ortodoxia a reprezentat temeiul spiritualității și al concepției de viață a românului, fapt verificat în atâtea momente de răscruce a istoriei naționale⁸³.

Ortodoxia respectă individualitatea etnică și graiul fiecărui popor, considerând națiunile ca entități diverse, distincte, ale comunității umane. Nichifor Crainic vedea Biserica drept o expresie a veșniciei care include în complexitatea ei noțiunea de stat.

Statul este tipul de organizare al unui popor, iar națiunea este structura caracterizată de toate trăsăturile specific care definesc un popor în epoca modernă. Dacă statul asigură viața vremelnică, cea veșnică este apanajul Bisericii, la aceasta putându-se ajunge numai prin trăirea vieții vremelnice în armonie și pace.

Mitropolitul Nicolae Bălan aprecia că istoria Bisericii este indisolubil legată de istoria Neamului⁸⁴. Biserica a făcut educația

---

82. Patriarhul Daniel, *Biserica și Națiunea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1-2, 2009, pp. 3-5.

83. I.P.S.Nestor, Mitropolitul Olteniei, *Studii de Teologie Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1998, p. 7-9.

84. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, pp. 438 și urm.

poporului insuflându-i respectul pentru valorile civice, creștine și morale.

I.2 Biserica și Națiunea la începutul secolului al XIX-lea

Este necesar să subliniem că în secolele XIV-XVIII Biserica din Țara Românească trebuie privită ca o Biserică de stat, oficială - moștenire din Bizanț, - ea deținând un rol important în viața politică a țării și îndrumând întreaga activitate culturală și de asistență socială-umanitară. Grație unui astfel de rol, între mitropoliții Ungro-Vlahiei s-au remarcat o seamă de personalități, dintre care vom menționa doar câteva nume. În prima jumătate a secolului al XVI-lea au păstorit mitropoliții *Maxim Brancovici* (cca. 1505 - 1508), retras la mănăstirea Crusedol, din Serbia, ctitoria sa (†1516, trecut de Biserica sârbă în rândul sfinților); *Macarie* (cca. 1512 - cca. 1521)⁸⁵, fost tipograf, care a imprimat primele cărți slavone pe pământ românesc (*Liturghierul* - 1508, *Octoihul* - 1510 și *Tetraevangelul* - 1512); iar la sfârșitul secolului, *Eftimie* (1594-1602), omul de încredere al lui Mihai Viteazul⁸⁶, care l-a trimis în câteva misiuni diplomatice. La începutul secolului al XVII-lea a păstorit mitropolitul *Luca din Cipru* (1602-1629), fost episcop de Buzău (1583-1602), un talentat copist-miniaturist, care a fost trimis în misiuni diplomatice de Mihai Viteazul la principele Transilvaniei și la țarul Rusiei. În timpul lui Matei Basarab au păstorit doi mitropoliți cărturari, *Teofil* (1636 - 1648)⁸⁷, sub care s-au înființat tipografiile de la Câmpulung, Govora, Dealu și Târgoviște, imprimându-se mai multe cărți în slavonește și românește (*Pravila* de la Govora în 1640, *Cazania* de la Govora-Dealu, între 1642-1644) și *Ștefan* (1648-1653 și 1655-1668), care a tipărit primele cărți de slujbă cu tipicul în românește. În a doua jumătate a secolului consemnăm pe mitropoliții *Varlaam* (1672-1679),

---

85. * * * *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, pp. 525-526.

86. Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Eminescu, 1989, p. 55-56.

87. *Ibidem*, p. 67.

care a înființat o nouă tipografie la București, ctitorul a trei schituri și *Teodosie* (1668 - 1672 și 1679-1708), sprijinitor al activității cultural-artistice sub domnitorii Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu (*Biblia* de la București din 1688 ș.a.). Un loc aparte în istoria Bisericii și a culturii românești ocupă mitropolitul *Antim Ivireanul* (1708-1716), originar din Iviria sau Gruzia (canonizat în 1992)⁸⁸, unul din marii ierarhi cărturari, îndrumătorul tipografiilor din București, Snagov, Râmnic și Târgoviște, în care s-au imprimat peste 60 de cărți în limbile română, greacă, slavă și arabă. El este ierarhul care a desăvârșit procesul de românizare al slujbelor bisericești, autorul cunoscutelor „didahii”, ctitorul mănăstirii „Toți Sfinții” din București. În secolul al XVIII-lea, consemnăm pe mitropoliții *Daniil* (1719-1731), *Neofit Cretanul* (1738-1753), originar din insula Creta, *Grigorie II* (1760-1787), *Dositei Filitti* (1793-1810), îndrumători ai activității cultural-tipografice, și alții⁸⁹.

La Râmnic consemnăm pe episcopii *Damaschin Dascălul* (1708-1725), *Climent* (1737-1748), ctitorul câtorva schituri și biserici de mir, *Grigorie Socoteanu* (1748-1764), *Chesarie* (1774-1780) și *Filaret* (1780-1792), care au continuat acțiunea de traducere și tipărire de cărți în limba română. La Buzău s-au remarcat episcopii *Serafim* (1648-1668), *Grigorie* (1668-1691), ctitorul schitului Golești, moldoveanul *Mitrofan* (1691-1702), care a pus bazele tiparniței de acolo, *Cosma Popescu* (1763-1787), ajuns apoi mitropolit, *Constandie Filitti* (1793- 1819), iar la Argeș primul episcop *Iosif* (1793-1820), alt mare cărturar și ctitor de lăcașuri sfinte⁹⁰.

Secolul al XVI-lea cunoaște un alt șir lung de ctitorii domnești și boierești în Țara Românească: *Dealul și Govora* ale lui Radu cel Mare, *Argeș* a lui Neagoe Basarab, *Vîforâta*, *Sfânta Troiță* (Radu Vodă) din București, apoi ctitoriile boierești: *Brâncoveni*, *Strehaia*, *Căluu*, *Gura Motrului*, *Stănești*, *Bucovăț* (Coșuna), *Cernica*, ctitoriile vlădicești de

---

88. Eugen Negrici, *Antim, logos și personalitate*, București, 1971, p. 123; Radu Albu, *Antim Ivireanul și vremea lui*, București, 1962; Mircea Păcurariu, *Importanța mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească*, în „Mitropolia Banatului”, XVI, 1966, nr. 7-9, p. 493 și urm.

89. *Istoria Românilor*, VII/I, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 261.

90. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 143; Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului*, Editura Conpys, Râmnicu Vâlcea, 2009, pp. 159-170.

la *Izvorani* și *Olteni* etc. În Moldova au fost ridicate acum ctitoriile voievodale de la *Probota*, *Râșca*, *Moldovița*, *Catedrala episcopală* din Roman și câteva biserici de mir, toate ale lui Petru Rareș, *Slatina* și *Pângărați* ale lui Alexandru Lapușneanu, *Agapia*, *Galata* și *Hlincea* ale lui Petru Vodă Șchiopul, *Sucevița* familiei Movileștilor, apoi ctitoriile boierești de la *Humor*, *Coșula*, *Golia* (Iași) și altele.

Secolul al XVII-lea este cel mai bogat sub raportul ctitoriilor. S-au ridicat acum numeroase mănăstiri și biserici de către domnii celor două țări, de mitropoliți și episcopi, de mari dregători, de călugări și preoți de mir, de locuitori ai târgurilor și credincioși țărani. Între marile ctitorii de acum trebuie să fie consemnate mănăstirile⁹¹: *Arnota*, *Sadova*, *Căldărușani*, *Maxineni*, *Plătărești*, *Strehaia*, *Plumbuita*, *Slobozia* și câteva biserici de mir, toate ctitorite de Matei Basarab, apoi *Hurezi*, *Sfântul Gheorghe Nou* din București și un număr de biserici noi la mănăstirile mai vechi (Brâncoveni, Mamul ș.a.), cât și unele biserici de mir, ctitorite de Constantin Brâncoveanu. Tot în acest secol s-au ridicat și ctitoriile brâncovenești de la *Dintr-un lemn*, *Mărgineni*, *Brad*, *Polovragi*, *Jitianu*, *Cornet*, *Aninoasa*, apoi ctitoriile familiei Cantacuzinilor: *Adormirea* din Râmnicul Sărat, *Zlătari* și *Colțea* din București, *Sinaia* și *Poiana*, ca și ctitoriile vlădicești: *Trivale* de lângă Pitești, *Turnu*, pe Valea Oltului și *Antim* din București.

În secolul al XVIII-lea, deci în timpul regimului fanariot (1711-1821) s-au ridicat ctitorii domnești precum: *Văcărești* a lui Nicolae Mavrocordat (demolată în 1986), *Sfântul Pantelimon* (demolată tot atunci), *Sfântul Spiridon Nou*, toate în București, *Precista* și *Proorocul Samuil* din Focșani. În schimb, numărul bisericilor de mir și al mănăstirilor ctitorite de boieri a fost în creștere. Altele au fost ctitorite de ierarhi, preoți de mir, călugări și călugărițe ca *Stavropoleos* (în București), *Lainici*, *Pasărea*, *Ghighiu*, în Țara Românească; unele erau zidite de călugării ardeleni, ca *Suzana*, *Predeal*, *Cheia*, *Stânișoara*, în Țara Românească, *Cocoș* în Dobrogea⁹².

În toate aceste mănăstiri s-a desfășurat o intensă activitate

---

91. Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 162; Voica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Editura Vremea, București, 2001, *passim*.

92. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 154; Voica Pușcașu, *op. cit.*.

cultural-artistică. Sunt cunoscute „școlile de copişti” din secolul al XV-lea de la mănăstirile *Neamț* (cu Gavriil Uric și Teodor Mărășescu) și *Putna*, iar la începutul secolului al XVI-lea „școala” de la *Dragomirna*, îndrumată de Mitropolitul Anastasie Crimca. În incinta mănăstirilor și a centrelor eparhiale au fost scrise primele letopisețe și cronici de la noi: *Pomelnicul* de la Bistrița Moldovei (secolul al XV-lea), *Letopisețul* de la Putna (prima jumătate a secolului al XVI-lea), *Cronicile* episcopilor Macarie al Romanului și Eftimie al Rădăuților și a călugărului Azarie (secolul al XVI-lea), toate în limba slavona, apoi *Cronica universală* a călugărului Mihai Moxa din Țara Românească (prima jumătate a secolului al XVII-lea), în românește⁹³.

Primele tipografii de la noi (Dealul, Târgoviște, Colentina-București, Govora, Câmpulung, Iași, apoi la București, Buzău, Snagov, Râmnic, Mănăstirea Neamț) au lucrat în incinta unor mănăstiri sau la centrele eparhiale, iar primii meșteri tipografi au făcut parte din cler: ieromonahul *Macarie*, diaconul *Coresi* din Târgoviște, stabilit în Brașov, ieromonahul *Mitrofan*, viitor episcop la Huși și la Buzău, *Antim Ivireanul*, viitorul mitropolit și alții.

Primele școli *slavone* și *românești* au luat ființă în incinta mănăstirilor, apoi a bisericilor de mir, pregătind *dieci* pentru cancelariile domnești sau copişti de manuscrise; la fel și primele *școli medii* (Colegiul de la Mănăstirea *Sfinții Trei Ierarhi* din Iași) și *superioare* (Academia de la *Sfântul Sava* din București). În secolul al XVIII-lea au luat ființă școli noi, la toate centrele eparhiale, dar și pe lângă mănăstiri și biserici: Colțea, Sfântul Gheorghe Vechi, Antim și Domnița Balașa din București, Barnovschi, Sfânta Vineri și Sfântul Nicolae din Iași. În câteva mănăstiri s-au înființat școli speciale pentru pregătirea clerului, la Putna, Obedeanu din Craiova, Antim din București.

Între anii 1806-1812, situația Bisericii devine și mai grea, datorită ocupării Principatelor Române de către armata rusă. Mitropolitul Țării Românești intră în conflict cu autoritățile țariste în problema veniturilor mănăstirilor „închinat”, precum și datorită refuzului său de a înființa o „consistorie duhovnicească” pentru judecarea abaterilor clerului (la Iași existând deja una). Tot atunci, în plus față de toate dărilor pe care

93. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 163; Idem, *Episcopia Râmnicului - 500 de ani de existență, 1503-2003*, Editura Decebal, Drobeta Turnu Severin, 2003.

le aveau, preoții și diaconii au fost siliți să plătească 150.000 de taleri pentru întreținerea trupelor rusești de ocupație, clerului din Moldova cerându-i-se 76.640 de lei⁹⁴.

Pe de altă parte, Episcopia Râmnicului cunoaște, sub ocupație habsburgică, o situație diferită, până în 1739 când Oltenia revine Țării Românești. În această perioadă, înscăunarea unui episcop se făcea cu acordul Curții Imperiale. În 1717, Episcopul Damaschin înaintează un memoriu împăratului cerându-i ca Biserica românească să-și păstreze vechile drepturi, iar mănăstirile să fie scutite de încartirui de trupe. Carol al VI-lea admite cererea episcopului, în plus hotărând acordarea libertății religioase, cu protejarea cultului ortodox, trecerea Episcopiei Râmnicului de sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Ungro-Vlahiei sub cea a Mitropoliei sârbe din Belgrad, interzicerea închinării de mănăstiri Sfintelor Locuri, precum și a oricăror legături cu acestea.

Mai mult, mănăstirile sunt supuse, din punct de vedere administrativ, guvernului austriac, care întărea și alegerea egumenilor. În 1729, împăratul dă un nou decret prin care se prevedea ca averile mănăstirilor „închinat” să revină fiscoi austriac. Prin același decret, clericii erau scutiți de obișnuitul „plocon” către ierarhul locului, plătind în schimb impozit, iar episcopul era obligat să verse a treia parte din veniturile sale în tezaurul imperial. În sfârșit, i se puna în vedere comandantului general al Transilvaniei, care era și „oberdirectorul” Olteniei, să nu permită creșterea peste măsură a numărului clericilor⁹⁵.

În toate mănăstirile mari s-au desfășurat și însemnate activități artistice, concretizate în confecționarea de veșminte și vase liturgice, broderii, sculpturi în lemn, icoane, chiar în pictarea unor biserici și trapeze de către călugări etc. Multe mănăstiri au îndeplinit un însemnat rol social-umanitar. Încă din secolul al XV-lea, mănăstirile mari dispuneau de „bolnițe”, în care erau îngrijiți călugării bătrâni și bolnavi, dar și unii credincioși: Putna (secolul al XV-lea), Argeș, Bistrița din Oltenia, Cozia (secolul al XVI-lea), Dragomirna, Sadova, Hurezi (secolul al XVII-lea),

---

94. *Istoria Românilor*, VII/1, p. 573.

95. Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă. 1718-1739*, București, 1998, passim.

Colțea și Antim din București, Sfântul Pantelimon, lângă București⁹⁶. La începutul veacului al XIX-lea, școala se afla în plin progres. Astfel, în 1803, în bugetul școlilor din Oltenia, se preciza, că, la această școală s-au făcut 20 de odăi (era vorba de fapt de repararea acestora), pentru șederea a doi dascăli și a 20 de ucenici. Existau 3 dascăli: primul era plătit cu 1.200 de taleri, al doilea retribuit cu 500, iar al treilea un dascăl „rumân”, cu 120 de taleri, iar 1.000 de taleri erau prevăzuți pentru hrana și îmbrăcămintea a 12 ucenici (elevi)⁹⁷.

De asemenea, au mai fost amintiți și alți dascăli: *Lambriu (sau Lambru) Fotiade (Photiade)*, director al Academiei grecești „Sf. Sava” din București (1795-1805)⁹⁸, care a fost delegat pentru a alege un dascăl pentru școala craioveană de la Mănăstirea Obedeanu; iar în actul de la 28 decembrie 1803 era pomenit numele celui ales, în persoana lui *Dimitrie Gheorghiadis*, iar ca dascăl ajutător (secundar) a fost numit *Sinesie* din Craiova⁹⁹.

Prin anafora din 1816 era prevăzută stabilirea dascălilor: trei de *Limba greacă*; unul de *Limba franceză*; doi de *Limba română*; dar și disciplinele care urmau să fie predate: *Sintaxa*, *Tehnologia (adică Noțiuni de stil)*, *Etimologia*, *Compunerea* etc.¹⁰⁰ Această Școală de la Mănăstirea Obedeanu și-a păstrat profilul până în 1826, când au survenit unele schimbări.

Școala de la Mănăstirea Obedeanu și-a păstrat profilul ei inițial până în 1826, când domnitorul Grigore Dimitrie al IV-lea Ghica (1822-1828) a hotărât, la 7 aprilie, ca toate veniturile bisericii Obedeanu să fie trecute în seama Eforiei Școalelor, iar la 20 mai 1826 a luat ființă tot la Obedeanu, Școala Națională din Craiova, ce i-a avut ca profesori pe: Stanciu Căpățâneanu, Grigore Pleșoianu (1798-1857), considerați ca unii din ctitorii acestei instituții, care predau în limba română, iar în

96. *Istoria românilor*, VII/I, p. 573.

97. Veniamin Micle, *Monumentul istoric-bisericesc Coșuna-Bucovățul Vechi Craiova*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1982, p. 89.

98. *Istoria românilor*, vol. VI, București, 2002, p. 752.

99. N. Andrei, Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, p. 171.

100. Veniamin Micle, *op. cit.*, p. 90.

1829 a fost numit aici și primul profesor de limba franceză – Laplas. La finele lui 1830, școala a rămas fără local până în 1831, când și-a redeschis cursurile în chiliile Bisericii „Maica Precista”, unde s-a adus un al treilea dascăl, vestit, Aaron Florian (1805-1887). De la această dată, instituția se numea Școala Centrală din Craiova. După un orar, de la 1832, al acestei școli erau prezentate clasele, disciplinele, la care își desfășurau activitatea dascăli de seamă: Alexe Marinovici – care predă la clasele I și II; Stanciu Căpățâneanu – gramatica la clasa a III-a; Grigore Pleșoianu – geografia, iar Aaron Florian – compunerea și istoria universală. Această vatră culturală teologică de la Mănăstirea Obedeianu a contribuit în acea vreme la pregătirea personalului necesar slujirii sfintelor altare din Biserica Olteniei, până la înființarea Seminariilor Teologice, în veacul al XIX-lea¹⁰¹.

La 1 noiembrie 1796, la îndemnul *episcopului Iosif al Argeșului*, mitropolitul Munteniei, Dositei Filitti, a cerut aprobarea domnitorului Alexandru Ipsilanti (aflat la a doua domnie: 1796-1797), ca Mănăstirea Antim din București (ctitorie a Sf. Mitropolit Martir Antim Ivireanul), să devină metoc al noii Episcopii de la Argeș (înființată la 18 octombrie 1793 de către domnitorul Alexandru Moruzi (1793-1796), al cărei prim titular a fost episcopul Iosif (1793-1820)¹⁰², urmând să se deschidă și aici o „Școală de învățătură pentru cei ce vor să intre în treapta preoției din toate eparhiile țării...”¹⁰³. Astfel, la data de 22 martie 1797 a fost aprobată cererea mitropolitului Dositei și a luat naștere Școala de pregătire a preoților din cuprinsul Mitropoliei Munteniei, numită și cea „de grămătică”; „de țârcovnici”, sau „de candidați”¹⁰⁴. Școala de la Mănăstirea Antim avea un singur dascăl, iar în cadrul ei, se predau: *Citirea*, *Aritmetica*, *Istoria Sfântă* și *Catehismul*, necunoscându-se numele dascălilor acestei școli. În anul 1820 avea să fie atestat documentar primul dascăl, în persoana *călugărului transilvănean Ierotei*. Această școală avea să funcționeze

---

101. N. Andrei, Gh. Pâmuță, *op.cit.*, p. 176, 177, 200.

102. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 539.

103. Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu, *Mănăstirea Antim din București*, în „Mitropolia Olteniei”, Anul XXVI, 1974, nr.5-6, p. 463.

104. Mircea Păcurariu, *Învățămintul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, pp. 92-93.

până în 1847¹⁰⁵, fiind considerată *prima școală de pregătire a clerului din Țara Românească*¹⁰⁶.

Mai târziu, mitropolitul muntean, *Ignatie Babalos (din Lesbos)* „Grecul” (numit la 22 noiembrie 1809, venit la București în februarie 1810), părăsește scaunul mitropolitan în august 1812 († 31 august 1828)¹⁰⁷. Acesta a înființat o „*Societate filologică greco-română*”, cu renumiți cărturari, cum a fost și Grigore Brâncoveanu, care a sprijinit activitatea Academiei grecești din București, pe care el a numit-o – această Societate – *Liceu*¹⁰⁸. Aici urmau să fie predate: *Științele (Matematica, Fizica, Chimia, Geografia, Logica, Poetica); Literatură (Retorica, Mitologia, Arheologia); Limbile străine (Latina, Elina, Rusa, Franceza)*. Ca director a fost numit *Constantin Vardalah*, prof. de Științe. Examenle se desfășurau public, sub supravegherea înalților ierarhi. În anul 1810, *Liceul* avea un număr de 11 profesori¹⁰⁹. Prin această acțiune, mitropolitul Ignatie Grecul a fost socotit organizator al *Liceului* din București¹¹⁰.

Tot vlădica Ignatie Grecul plănuia deschiderea unui „Seminariu” la Mănăstirea Snagov, după cum mărturisesc câteva documente din 1811, în care mitropolitul își arată intenția de a înființa un „Seminariu” la „Mănăstirea Znagov”: „*Ignatie Milos. Bog. iproci, Fiindcă după moartea răposatului proin Dristras Grigorie, ce au fost năstavnîc la Mănăstirea Znagov, această Monastire au rămas a fi Seminarion. După aceea printr-această carte orânduim proistos și purtător de grijă la această Mănăstire pe preacuviosul Arhimandrit Chiril, carele mergând să facă zapt ale mănăstirei toate lucrurile...*” 1811¹¹¹ (nedatat acest document).

105. *Ibidem*, p. 88; Damaschin Mioc, Ruxandra Cămărășescu, *op. cit.*, p. 463.

106. Mircea Păcurariu, *Învățământul teologic seminarial în Biserica Ortodoxă Română*, p. 92.

107. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 534.

108. *Istoria românilor*, vol. VI, p. 751.

109. *Ibidem*.

110. *Ibidem*.

111. C. Erbiceanu, *Material pentru istoria învățământului la români în secolul trecut. Documente inedite*, în „Biserica Ortodoxă Română, anul XVI (1892-1893), București, 1893, p. 109.

Un alt document de la 23 august 1811 specifica faptul că: „M-rea Znagovul se proiectează a fi Seminarion. Ignatie Mil. Boj. Arh. I Mitropolit Ungrovlahiei. Fiindcă după moartea răposatului proin Dristras Grigorie, ce au fost năstavnici la Monastirea Znagov, au rămas a fi această Monastire Seminarion, și fiindcă din pricina turburării vremilor s-au întâmplat a veni aicea Preosf. Episcop Cervano, Chir Neofit și neavând loc de sălășluire s-au găsit cu cale să i se dea această Monastire; drept aceea printr-această carte orânduim proistos și purtător de grijă pe Preosf. Sa la numita Monastire, carele mergând să facă zapt al Monastirei toate lucrurile mișcătoare și nemișcătoare, după catastihul ce i s-au încredințat la mână și să silească a le iconomisi cu vrednicie într-o sporire și adăugire, dregând și meremetisind cele stricate, cum și altele care vor fi trebuința din nou a se face. Poruncim dar și vouă poslușnicilor i robilor Monastirei ca să-i dați cuviincioasă cinste, supunere și ascultare, căci oricare să va arăta cu împotrivire strașnic se va pedepsi...”¹¹².

În 1814, Radu Golescu a înființat pe moșia sa de la Golești, o școală satească, ce și-a desfășurat activitatea până în 1821¹¹³.

În Muntenia, la începutul veacului al XIX-lea, toată munca ostenitorilor de a ridica poporul prin carte, a fost încununată de realizarea arhidiaconului profesor Gheorghe Lazăr¹¹⁴, renumit pedagog și dascăl ardelean. Astfel, la 10 decembrie 1817, Eforia Școlilor (din care făceau parte mari boieri iubitori de cultură: Constantin Bălăceanu, Iordache Golescu, Grigore Ghica, viitor domn) a înaintat domnitorului Ioan Caragea o anafora, prin care-i arătau planul înființării unei Școli Naționale în chiliile Mănăstirii „Sf. Gheorghe Nou” din București, cu 3 dascăli (noua școală era diferită de cea româno-slavă de la biserica „Sf. Gheorghe Vechi”): un dascăl (pentru începători, pentru scris și citit), al doilea (pentru avansați, pentru Gramatică și Catehism), iar al treilea (era menit să predea Aritmetica, Geometria, Geografia și efectuarea de măsuri

---

112. *Ibidem*, p. 110.

113. *Istoria Românilor*, vol. VI, p. 751.

114. M. Bulacu, *200 de ani de la nașterea lui Gheorghe Lazăr – personalitatea religioasă, culturală, socială și națională a arhidiaconului și dascălului român Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an XCVII, 1979, nr. 5-6, p. 686, 695; Antonie Plămădeală, *Fericitul arhidiacon și doctorul în Teologie și legi – Gheorghe Lazăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an XCVIII, 1980, nr. 1-2, pp. 145-166.

pe teren – destinat pregătirii *inginerilor hotarnici* – post pentru care boierii efori s-au îndreptat spre cărturarul ardelean *Gheorghe Lazăr*¹¹⁵. Deși domnitorul a aprobat la 15 decembrie 1817, anaforaua, școala nu s-a putut înființa la acea mănăstire, din pricina egumenului grec, care se temea să nu-și piardă veniturile de pe urma chiriilor, sugerând instalarea școlii la Mănăstirea „Sf. Sava” (unde funcționase Școala grecească, mutată în 1791 la biserica Domnița Bălașa, iar după cutremurul din 11 octombrie 1802, este mutată, în 1803, la Schitul Măgureanu)¹¹⁶. Conform anaforalei, Școala Națională se subordona celei grecești de la Măgureanu, iar elevii români urmau să-și susțină examenele finale în fața dascălilor greci¹¹⁷.

Însă, Școala Națională cu profil de inginerie hotarnică avea să se înființeze în urma anaforalei (cererei, raportului) Eforiei Școalelor din data de 6 martie 1818, în localul de la Sf. Sava. Între semnatarii acestei anafore, alături de mitropolitul Nectarie, s-au mai aflat și boierii efori, patrioți din București: *Ion Heliade Rădulescu*, *Constantin Bălăceanu*, *Iordache (Gheorghe) Goleșcu* (1768-1848), ginerele lui C. Bălăceanu¹¹⁸, *Gr. Ghica*, viitorul domn al Țării Românești și alții¹¹⁹, care au primit aprobarea domnitorului Ioan Vodă Caragea la 24 martie 1818 – fapt ce a dus la înființarea Școlii Superioare de la „Sf. Sava” din București, făcând din *Gheorghe Lazăr ctitorul învățământului în limba națională*¹²⁰. Rolul arhidiaconului cărturar *Gheorghe Lazăr* (1779-1823, fiind originar din localitatea Avrig, județul Sibiu) la întemeierea Școlii de la „Sf. Sava”, a fost foarte important, căci fără spiritul său mesianic și erudiția sa, este de presupus că o asemenea școală ar fi luat naștere, probabil câțiva ani mai târziu. Meritul lui *Gheorghe Lazăr*, deși remarcabil, nu a fost unul

---

115. Nicolae Isar, *Școala Națională de la Sf. Sava și spiritul epocii (1818-1859)*, București, Editura Universității București, 1994, p. 8; *Istoria Românilor*, vol. VI, p. 751.

116. *Ibidem*, p. 752.

117. Nicolae Isar, *op. cit.*, pp. 8-9.

118. *Ibidem*, pp. 8-10.

119. *Ibidem*, pp. 10-11; Eufrosin Poteca, *Scriseri filosofice*, studiu introductiv, note și bibliografie de Adrian Michiduță, Craiova, Editura Aius, 2008, p. 10.

120. M. Bulacu, *op. cit.*, p. 697; S.A.N.I.C., fond Eforia Școalelor Țării Românești, Pachetul III, doc. 3. Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 9; *Istoria Românilor*, VI, p. 751.

exclusiv, după cum s-a arătat anterior, căci la întemeierea acestei școli au contribuit, pe lângă mitropolitul Nectarie, și câțiva dintre marii boieri – efori, mai sus amintiți.

Școala de la „Sf. Sava” (sau Colegiul Național „Sf. Sava”) și-a început activitatea în august 1818, inaugurarea fiind marcată prin lansarea de către Gheorghe Lazăr a cunoscutei „Înștiințări”¹²¹.

Arhidiaconul profesor Gheorghe Lazăr lansa un adevărat proiect de organizare a învățământului românesc în 4 trepte („tagme” sau „grade”) de învățături. Astfel, în prima „tagmă”, destinată începătorilor, se predau: *cunoștințe elementare de scris și citit, elemente de religie (lecturi din sfera teologiei), gramatică, aritmetică*; în a doua „tagmă”, de nivel gimnazial, se predau: *gramatică, „desăvârșit”, împreună cu sintaxa, poetica, cu mitologia, geografia globului pământesc, retorica, istoria neamului cu a Patriei dimpreună*; în cea de a treia „tagmă”, se predau discipline de nivel mai înalt: *matematici superioare (aritmetica „cu toate părțile ei”, gheometria teoretică, trigonometria, algebra), geografia de nivel superior, gheodezia sau inițierea câmpului, cu iconomia și arhitectura*, iar a patra „tagmă” era destinată desăvârșirii studiilor tehnice pentru pregătirea inginerilor, pe de o parte, a juriștilor și profesorilor pe de alta. Pentru cei care doreau să se facă preoți, era preconizat un program aparte, cu ore de *Religie și Istoria religiilor*¹²².

Programul prevăzut, în „Înștiințare”, urma să fie aplicat în mod flexibil și treptat, ținându-se seama de lipsa dascălilor cu pregătire corespunzătoare; el rămânea orientativ, iar succesiunea materiilor pe „tagme”, urmând a fi stabilită în raport cu posibilitățile de predare ale dascălilor, dar și cu stadiul de pregătire a elevilor, în parte proveniți de la Academia grecească, după frecventarea aici a unui anumit număr de cursuri.

Astfel, Gheorghe Lazăr a avut mână liberă, împuternicire și susținere să-și pună în practică toate cunoștințele de organizator al Școlii Naționale „Sf. Sava”, cu cele trei trepte de învățământ: primar (elementar);

---

121. Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 9; *Istoria românilor*, VI, p. 751.

122. Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 15; Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 146; *Istoria românilor*, VI, p. 752.

secundar (mediu) și universitar (superior)¹²³. Pentru învățământul primar l-a păstrat pe *Popa Pavel*, care s-a ocupat și de rugăciunile și slujbele de la Biserica „Sf. Sava”, iar *Gheorghe Lazăr* s-a ocupat de învățământul mediu și superior. Se poate spune că arhidiaconul Gheorghe Lazăr, prin noua organizare a învățământului, săvârșea o întreită operă: *naționalizarea învățământului în limba română și democratizarea lui pentru toate clasele sociale*, precum și *fixarea treptelor de învățământ*. Între obiectele de învățământ nu lipseau de la această Școală/Academie: *Catehismul; Testamentele Vechi și Nou* (adică studiul Sf. Scripturi), alături de: *Aritmetică, Geografie, Gramatică, Limba greacă, franceza, Caligrafia*.¹²⁴

Școala Națională de la „Sf. Sava” avea să devină o „*Academie cu știință chiar în limba mamei sale*”, „*o școală înaltă de științe filosoficești și matematicești*”, căci în expunerea planului organizării întregului învățământ va avea patru grade de învățământ, ultimul fiind pentru învățători „filosoficești” și juridice, adică nucleele viitoarelor Facultăți de Drept, Filosofie și Științe¹²⁵. Primul elev al lui Gheorghe Lazăr la Școala de la „Sf. Sava”, devenit apoi colaborator al dascălului său și continuator al operei marelui său înaintaș, a fost *Ion Heliade Rădulescu*, devenit, mai târziu și conducător al acestei instituții. Ion Heliade Rădulescu a desfășurat o activitate culturală însemnată, în diferite domenii, ca profesor, literat, editor și ziarist, a luat parte la Revoluția de la 1848, a publicat în 1828 o „*Gramatică românească*” și a luptat pentru introducerea literelor latine în locul celor chirilice. Ca profesor la „Sf. Sava” a predat *Gramatica, Matematica, Filosofia*¹²⁶, fiind și cel care a publicat Sf. Scriptură cu text latin la Paris și în versuri nemuritoare etapele Creațiunii Divine, socotit de unii *părintele literaturii române*¹²⁷. Un alt elev de seamă al lui Gheorghe Lazăr, tot la „Sf. Sava”, a fost și *Eufrosin Poteca*, care, în 1826, i s-a alăturat ca ajutor lui Ion Heliade

123. M. Bulacu, *op.cit.*, p. 697.

124. S.A.N.I.C., fond Eforia Școalelor Naționale, dos. 14/1832, f. 41.

125. M. Bulacu, *op. cit.*, p. 698.

126. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 250.

127. M. Bulacu, *op. cit.*, p. 699.

Rădulescu¹²⁸. Arhimandritul *Eufrosin Poteca* avea să devină primul profesor de Filosofie de la noi, iar între 1825-1832 a fost conducător al Școlii de la „Sf. Sava”, urmându-i lui Ion Heliade Rădulescu (ce a coordonat această instituție de învățământ între 1823-1825)¹²⁹, la care s-au adăugat și alți elevi de seamă, care, mai târziu se vor întoarce ca profesori sau directori ai acestei instituții. Dintre ei s-au remarcat: C. Moroiu (sau Constantin Popa Dumitru)¹³⁰, Simion Marcovici, I. Genilie, G. Ioanid, I. Pop, G. Pop, Petrache Poenaru¹³¹, Ion Pandele, Teodor Palade¹³², arhimandritul Veniamin Catulescu¹³³, Verdeanu¹³⁴. Dintre aceștia, *Eufrosin Poteca*, *Moroiu*, *Marcovici* și *Palade*, în 1820, au fost trimiși ca bursieri ai Eforiei, pentru desăvârșirea studiilor la Universități din Italia, Franța, iar *Petrache Poenaru* în Austria, Franța și Anglia. *Eufrosin Poteca* a tradus cuvântările marilor predicatori francezi: Massillon și Bossuet, cu discursul său asupra istoriei universale¹³⁵.

Biserica Ortodoxă a fost un proprietar funciar. Cea mai mare parte a mănăstirilor din Țara Românească se găseau în Oltenia, peste 192, conform catagrafiei din 1831¹³⁶.

Biserica Ortodoxă se înfățișează astfel într-o cvadruplă ipostază : este păstrătoarea valorilor spirituale ale poporului român, este cea care a oferit primii dascăli ai școlii românești, este deținătoarea unui patrimoniu cultural și funciar.

---

128. Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 250.

129. Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 30.

130. *Istoria românilor*, VII/I, p. 757.

131. G. D. Iscru, *O facere de bine a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXX, 1968, nr. 3-5, p. 396.

132. Pr. Prof. M. Bulacu, *op. cit.*, p. 699.

133. Veniamin Pocitan-Bârlădeanul, *Arhimandritul Veniamin Catulescu*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XLVIII, 1930, nr. 4, pp. 305-311.

134. S.A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. 13/1864, f. 334-340.

135. M. Bulacu, *op. cit.*, p. 699.

136. Ion Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, editura Helios, Craiova, 2000, passim.

CAPITOLUL II

SOCIETATEA ȘI BISERICA ORTODOXĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE ANII 1821-1829

II. 1. Viața social-politică

La sfârșitul regimului turco-fanariot, scaunul Mitropoliei Ungro-Vlahiei era ocupat de mitropolitul Dionisie Lupu¹³⁷ (1819-1821), fost mult timp stareț al mănăstirilor Dealu și Tismana¹³⁸. Ca mitropolit, a fost un cald sprijinitor al școlii lui Gheorghe Lazăr de la mănăstirea Sf. Sava, din București. În 1821 s-a retras din scaun.

Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, s-a constituit într-un eveniment cu importante consecințe și pentru viața Bisericii Ortodoxe Române. După restabilirea domniilor pământene, în 1822, prin numirea ca domni a lui Grigorie D. Ghica, în Țara Românească, și a lui Ioniță Sandu Sturdza, în Moldova, a urmat, în anul următor, numirea pe scaunul mitropolitan vacant, din Țara Românească, a unuia dintre cei mai neobosiți traducători de carte religioasă în limba română, cunoscut ca prelat sub numele de Grigorie al IV-lea Dascălul (în timp ce, în Moldova, își continua activitatea ca mitropolit Veniamin Costachi).

În anul 1823, într-un context politic internațional, într-un acord deplin al celor doi, domnitorul și mitropolitul, precum și al elitei politice a timpului, în Țara Românească era adoptată măsura înlăturării călugărilor greci de la conducerea mănăstirilor „închinat”. Din păcate, măsura a fost

---

137. Andrei Oțetea *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române (1821-1822)*, București, 1945, p. 138; G. D. Iscru, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, ediția a III-a, revăzută, Casa de editură și librărie „Nicolae Bălcescu”, București, 2000, p. 57.

138. M. Regleanu, *Dionisie Lupu egumen la Dealu și Tismana și arhiereu titular de Sevastia*, în „Revista de istorie bisericească”, I (1943), pp. 52-64; Emil Vârtosu, *Din viața și activitatea mitropolitului Dionisie Lupu*, în „Mitropolia Olteniei”, 1956, nr. 8, pp. 187-199.

de scurtă durată, deoarece, după încheierea Convenției de la Akkerman din octombrie 1826, care restabilea pentru un moment relațiile dintre Rusia și Turcia și, odată cu ele, influența rusă în Principate, această măsură a fost anulată la intervenția autorităților ruse. Cu acest prilej, atât mitropolitul muntean, Grigorie Dascălușul, cât și mitropolitul moldovean, Veniamin Costachi, aveau să protesteze împotriva acestei decizii a autorităților ruse¹³⁹.

Scaunul vacant a fost ocupat abia în ianuarie 1823, când Divanul domnesc a propus lui Grigorie Ghica, primul domn pământean după 1821, trei candidați. Acesta s-a oprit asupra unuia dintre ei, ierodiaconul Grigorie din mănăstirea Căldărușani. Ca mitropolit este cunoscut mai mult sub numele de Grigorie Dascălușul¹⁴⁰.

Alegerea ca mitropolit al Ungro-Vlahiei a avut loc în ianuarie 1823. Deși o viață întreagă se ocupase numai cu rugăciunea și cu tâlcuirea cărților, mitropolitul Grigorie s-a dovedit a fi un ierarh destoinic pentru purtarea cărjei vlădicești, înfăptuind o seamă de lucruri vrednice de laudă și de pomenire.

Astfel, în primii ani de arhipăstorire a completat scaunele vacante ale celor trei eparhii sufragane cu vlădici români. A plătit o mare parte din datoriile Mitropoliei lăsate de înaintașii săi în scaun. A purtat o grijă deosebită preoților, oprind abuzurile protopopilor care încasau de la ei fel de fel de dări. Întrucât mulți preoți erau hirotoniți pe bani de diferiți vlădici de peste Dunăre, a cerut atât ajutorul patriarhului ecumenic, cât și al domnului țării pentru oprirea acestor abuzuri.

A acordat o atenție deosebită școlilor, în calitatea sa de prim efor al școlilor din Țara Românească. S-a ocupat de trimiterea de bursieri la studii în străinătate. Tot el a stăruit ca fiecare eparhie să înființeze câte un seminar teologic.

Mitropolitul Grigorie a căutat să pună rânduială și în viața mănăstirilor închinatelor Locurilor Sfinte din Răsărit, care ajunseseră în paragină și pline de datorii. Cu aprobarea domnului, în 1823 a numit numai stareți români, a întocmit catagrafii cu averile mănăstirilor, le-a rânduit case de venituri și a oprit în parte trimiterea de bani la Locurile Sfinte până ce se vor plăti datoriile acelor mănăstiri.

Îndată după ce s-au luat aceste măsuri, călugăriile greci au început o luptă aprigă pentru redobândirea situațiilor pierdute. Cu ajutorul Rusiei

139. Nicolae Isar, *op.cit.*, pp. 17-18.

140. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 289.

țariste, egumenii greci au fost așezați din nou în drepturile lor de mai înainte (1827).

În tot acest timp, mitropolitul Grigorie a continuat cu aceeași râvnă activitatea de traducător. Rând pe rând au apărut la București lucrările: *Două cuvinte ale Sfântului Casian Râmnicenul* (1825), *Cuvinte ale Sfinților Vasile cel Mare și Grigorie cuvântătorul de Dumnezeu* (1826), *Cuvinte ... ale Sfântului Ioan Gură de Aur* (1827), *Zece cuvinte pentru dumnezeiasca pronie a lui Teodoret al Cirului* (1827). În 1827 a tipărit o *Învățătură pre scurt pentru nunți*, cu explicarea gradelor de rudenie, foarte necesară preoților. În 1828, cu ajutorul mitropolitului Grigorie, s-a tipărit la București prima traducere a *Tetraevangelului*, în limba bulgară¹⁴¹.

Izbucnirea unui război între Rusia și Turcia, în anul 1828, a întrerupt această frumoasă activitate pastorală și cărturărească a mitropolitului Grigorie. Din acest an până în 1834, cele două Principate Române au stat sub ocupație țaristă. Mitropolitul Grigorie a ajuns, în aprilie 1828, loctiitor de domn (caimacam) în locul lui Grigorie Ghica, fugit din țară. În curând, el a ajuns în conflict cu noua stăpânire, poate și din pricina mănăstirilor „închinată”, dar mai ales pentru că nu s-a învoit la așezarea de noi dări, angarale și podvezi asupra preoților și poporului. Din aceste pricini, în februarie 1829 a fost înlăturat din scaun și trimis în surghiun la Chișinău.

După încheierea păcii între ruși și turci (Adrianopol, 1829), mitropolitul și divanul au cerut în mai multe rânduri întoarcerea sa în țară. I s-a îngăduit întoarcerea în Patrie abia în ianuarie 1832. Ajuns la Buzău, a trebuit să rămână aici aproape un an și jumătate, căci administrația țaristă de ocupație a încercat acum să-l silească să-și dea demisia din scaunul mitropolitan, lucru pe care l-a refuzat. Rămânând la Buzău într-un al doilea surghiun, mitropolitul cărturar n-a irosit timpul în zadar. A înființat aici o tipografie, în care a tipărit câteva traduceri ale lui Sf. Ioan Gură de Aur, toate fiind împărțite „în dar”. În aprilie 1833, i s-a îngăduit să se așeze la mănăstirea Căldărușani, unde a rămas vreo patru luni. Abia în august 1833, după un surghiun de patru ani și jumătate, s-a reîntors la București, reocupându-și scaunul mitropolitan.

Cu toate că era bătrân și bolnav, a început din nou să poarte grijă de buna desfășurare a vieții bisericești. Astfel, a rânduit ca prisosul veniturilor mănăstirilor să se strângă în „casa facerilor de bine” și în folosul școlarilor.

---

141. *Ibidem*, p. 139; Ion Nicolae Mutu, *Un chip al smereniei. Sf. Grigorie Dascălul Mitropolitul Țării Românești*, în „Arcade”, an 2006, nr. 3, p. 50.

A început repararea catedralei mitropolitane, pe care n-a putut-o însă isprăvi. A continuat și activitatea cărturărească. În tipografia înființată de el la mănăstirea Căldărușani a pus sub tipar primul volum din *Viețile Sfinților*, dar n-a mai apucat să-l vadă tipărit.

Bătrân și obosit de truda cărturărească, dar și de necazurile surghiunului, mitropolitul Grigorie a închis ochii pentru totdeauna în 22 iunie 1834¹⁴². A fost îngropat lângă catedrala mitropolitană din București, iar după șapte ani oasele i-au fost duse la mănăstirea Căldărușani și așezate în gropnița mănăstirii¹⁴³.

În urma morții mitropolitului Grigorie, conducerea Mitropoliei a fost încredințată celor trei episcopi: Neofit al Râmnicului, Chesarie al Buzăului¹⁴⁴ și Ilarion al Argeșului¹⁴⁵. Neofit condusese treburile Mitropoliei și în timpul surghiunului lui Grigorie. El a fost ales apoi mitropolit în 1840, păstorind până în 1849. Sub el s-a înființat seminarul din București, în 1836, numit mai târziu Seminarul Central, iar în anul următor seminarul din Râmnicu-Vâlcea.

Chesarie a fost unul din cei mai de seamă episcopi ai Buzăului (1825-1846). El a înființat aici un seminar în 1836. Tot la Buzău a mai înființat o școală de zugrafi-iconari și o școală de muzică bisericească. A reînființat vechea tiparniță a Episcopiei, tipărind ca la 50 de cărți, de slujbă, de învățătură sau de literatură. S-a îngrijit de ridicarea sau refacerea multor biserici și mănăstiri din eparhie, începând cu catedrala episcopală. Sub conducerea profesorilor Gavriil Munteanu, directorul Seminarului și Dionisie Romano, amândoi transilvăneni, a apărut la Buzău (1839-1840) prima foaie bisericească din țara noastră, *Vestitorul bisericesc*.

Episcopul Ilarion al Argeșului (1820-1821 și 1828-1845), a fost un ierarh de o aleasă pregătire cărturărească, sprijinitor al răscoalei lui Tudor Vladimirescu din 1821. Sub el s-a deschis seminarul de la Curtea de Argeș.

În ciuda vitregiilor politice prin care au trecut țările noastre după

---

142. *Ibidem*.

143. *Ibidem*, pp. 291-294; Constantin N. Tomescu, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei (1823-1834)*, București, 1927; Niculae M. Popescu, *Viața și faptele părintelui Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești*, București, 1942.

144. D. Furtună, *Chesarie episcopul Buzăului*, București, 1913; Pamfil C. Gregorian, *Chesarie episcopul Buzăului (1825-1846)*, Buzău, 1946.

145. Gabriel Cocora, *Episcopul Ilarion al Argeșului*, în „Mitropolia Olteniei”, an XIV, 1962, nr. 5-6, pp. 302-333.

1821, activitatea cultural-bisericească a continuat în Țara Românească în toată această vreme, datorită în primul rând marelui cărturar Grigorie Dascălul. Prin înființarea celor patru seminarii eparhiale, s-a făcut un însemnat pas înainte spre o mai bună pregătire a viitorilor preoți din Mitropolia Ungro-Vlahiei.

În timpul Revoluțiilor de la 1821 și 1848, cursurile de la „Sf. Sava” (dar și de la alte școli) au fost suspendate, dar aveau să-și continue activitatea, pe temeliile sănătoase puse de dascălul și educatorul întemeietor, *arhidiaconul profesor Gheorghe Lazăr*, spre a putea fi vrednică de a fi transformată și organizată în Universitatea din București (existentă și azi), prin decretul semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, la 4 iulie 1864¹⁴⁶.

Ocupația militară turcească, după înfrângerea revoluției lui Tudor Vladimirescu, a fost dură. Principatele (Moldova și Țara Românească) au rămas sub ocupația Imperiului Otoman timp de un an de zile. Prezența trupelor străine a impus țărilor noastre sarcini extraordinare sub forma de furnituri pentru întreținerea soldaților, de căraușii pentru transportul furajelor, proviziilor, lemnului și de impozite pentru plata soldei celor 20.000 de turci. La sarcinile acestora se adaugă jefuirile, devastările, violurile și incendiile provocate de o soldăție fanatizată, pe care comandanții n-o puteau înfrâna, cu toate ordinele severe și repetate ale Porții, de a feri „bunele raiale” de purtarea neregulată și nebunească a soldaților¹⁴⁷.

Sub presiunea marilor puteri - Anglia, Austria, Rusia - trupele otomane au fost obligate să evacueze Principatele, începând cu data de 5 mai 1822 (ultimele trupe însă n-au trecut Dunărea decât la 27 septembrie). Tot ca urmare a intervenției marilor puteri, Poarta a convocat la Istanbul câte o delegație de boieri din Moldova și Țara Românească - pentru a le consulta asupra doleanțelor țării și în vederea restabilirii administrației civile. Dintre reprezentanții munteni putem menționa pe: banii Grigore Ghica și Barbu Văcărescu, iar dintre cei moldoveni, logofătul Ioniță Sandu Sturdza¹⁴⁸. Cele două delegații compuse din șapte boieri pentru Țara Românească și șase pentru Moldova, convocate la 21 martie, de pașa de Silistra, au ajuns la Constantinopol, la 17 aprilie 1822. Cele două comisii au înaintat un

---

146. *Ibidem*, p. 704; Ionel Zănescu, *Universitatea din București la 140 ani*, în „Magazin istoric”, Anul XXXVIII (2004), nr. 3, pp. 30-32.

147. *Istoria Românilor*, VII/I, p. 55.

148. D. Berindei, *Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, Editura Albatros, București, 1995, p. 17.

memoriu - care nu a fost luat în discuție de Poartă - dar care cuprindea¹⁴⁹:

- domni pământeni;
- izgonirea arnăuților și constituirea unui corp de pază indigen;
- interdicție pentru sudiții străini de a dobândi bunuri imobile în țară;
- administrarea mănăstirilor „închinat” prin pământeni;
- drept exclusiv pentru pământeni de a ocupa slujbe publice.

Poarta n-a admis decât o parte din aceste cereri și, la 1 iulie 1822 a numit domn în Moldova pe Ioan Sandu Sturdza, iar în Țara Românească pe Grigore Dimitrie Ghica¹⁵⁰. De asemenea, Poarta admitea și excluderea grecilor din toate funcțiile civile și ecleziastice. În întreaga lor activitate, cei doi domnitori - cărora nu le-au lipsit intențiile bune și spiritul larg - au trebuit, datorită condițiilor interne și internaționale, să se limiteze doar la unele măsuri, cum au fost:

- măsuri fiscale pentru echilibrarea bugetului;
- controlul mai sever al funcționarilor;
- impunerea boierilor la unele dări, dar fără rezultatele scontate;
- mărindu-se birul către Poartă automat s-a ajuns la o fiscalitate excesivă;
- de asemenea, s-au încercat și o serie de reforme administrative¹⁵¹.

În acest sens, amintim încercările lui Ioan Sandu Sturdza de a introduce ordine în administrație, prin suprimarea unor instituții și înființarea altora sau regulamentul administrativ al lui Gr. Ghica, din anul 1822; de asemenea, merită să fie amintite reforma privind noua organizare teritorială a Țării Românești, precum și eforturile - nereușite - întreprinse de I.S. Sturdza de a realiza evidența exactă a supușilor străini ș.a.¹⁵². Revoluția lui Tudor Vladimirescu a avut și alte urmări cu consecințe mai ales pe terenul luptei politice și al ideilor - pe cel al căutărilor înnoitoare, al întăririi spiritului și a conștiinței naționale. În acest domeniu consecințele au fost covârșitoare. Acum apar tot mai insistent *memorii și proiecte de reformă*

---

149. *Istoria Românilor*, VII/I, p. 55.

150. *Ibidem*, pp. 55-56.

151. Dan Berindei, *Revoluția română de la 1821*, Editura Academiei, București, 1991, pp.27-42.

152. V. Șotropa, *Proiectele de Constituție, programele de reformă și petițiile de drepturi din țările române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei, București, 1976, p. 2.

- adevărate programe politice - de reorganizare a societății românești în conformitate cu cerințele moderne. Aceste proiecte formulau următoarele revendicări¹⁵³:

- domnie pământească;
- graniță pe talvegul Dunării;
- desființarea raialelor și restituirea teritoriilor acestora;
- circulația nestingherită a vaselor sub pavilion românesc;
- dezvoltarea unei industrii autohtone;
- armată națională;
- școlii în limba națională ș.a.

Dintre documentele mai importante (din 1821-1822) care conțin asemenea revendicări, amintim¹⁵⁴:

- cererile boierilor moldoveni prezentate Turciei, precum și cele menționate de Alecu Russo, și mai ales *Shedion de reformăluirea stăpânirii Moldovei*¹⁵⁵ și *Pontul Popilor*¹⁵⁶;

- memoriile boierilor munteni refugiați la Brașov, trimise Rusiei¹⁵⁷.

Dintre ele, cel din decembrie 1821 sau din ianuarie 1822 - cunoscute sub numele de *Îndreptarea țării*¹⁵⁸, cât și cel din decembrie 1822 - atribuit lui Al. Vilara¹⁵⁹ - sunt mai cunoscute.

- memoriul „cărvunarilor”¹⁶⁰, cel mai reprezentativ document al boierimii mici și mijlocii având înscrise libertățile-limitate-burgheze;

- proiectul lui Eufrosin Poteca din Țara Românească, care emite ideea impozitului general și proporțional, cu venitul fiecărui locuitor,

153. *Ibidem*, pp. 3-13.

154. *Ibidem*.

155. A. Russo, *Scrieri*, București, 1910, pp. 23-25.

156. *Ibidem*, pp. 25-26.

157. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, III, pp. 146-147; E. Vărtosu, *1821. Date fapte noi*, București, 1932, p. 18.

158. *Ibidem*, pp. 178- 183.

159. *Ibidem*, pp. 117-140; I. C. Filitti, *Opere alese*, Editura Eminescu, București, 1985, pp. 116-119.

160. A. D. Xenopol, *Primul proiect de constituțiune a Moldovei din 1822*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria a II-a, XX, 1898, pp. 46-47; V. Georgescu, *Istoria Românilor. De la origini până în zilele noastre*, ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 1992, p. 114.

indiferent de categoria socială¹⁶¹;

- ca o expresie a spiritului de reformă al vremii sunt de menționat și scrierile lui Dinicu Golescu (*Însemnare a călătoriei mele*)¹⁶² și B. Paris Mumuleanu, scrieri care denunță goana după dregătorii, samavolniciile administrației și privilegiile boierimii;

- de asemenea, ideea de unire ce transpare din unele proiecte realizate de marii boieri, în anul 1827, care vedeau reunirea Daciei sub protecția marilor puteri¹⁶³, sau cele din 1828 când - în condițiile războiului ruso-turc - se cerea ca Valahia și Moldova să formeze un singur stat.

Dintre multele memorii și proiecte boierești - multe dintre ele adresate Porții și Rusiei - s-a distins cel al micilor boieri în frunte cu Ionică Tăutu¹⁶⁴. Comisul I. Tăutu (1795-1830) s-a remarcat și ca preot și traducător, pe lângă acela de autor (se pare) al *Constituției cărvunarilor*. El a avut o vastă cultură, o amplă activitate de inginer hotarnic și o susținută activitate de consilier intim al domnitorului¹⁶⁵. El este și autorul unei alte scrieri cu un pronunțat caracter social intitulată „Strigarea norodului Moldovei către boierii pribegi și către mitropolitul”. *Constituția cărvunarilor* exprima năzuința micii boierimi de a obține drepturi egale cu marea nobilime. De asemenea, proiectul mai cuprindea:

- libertatea individuală;
- reorganizarea finanțelor și justiției;
- înființarea de „fabrici” și crearea de noi meșteșuguri;
- lărgirea comerțului;
- înființarea de școli publice la Iași și în celelalte orașe ale țării, cu limba de predare română;
- înființarea unei tipografii care să editeze mai multe cărți în limba română;
- administrarea de către stat a mănăstirilor „închinată” ș.a¹⁶⁶.

---

161. V. Șotropa, *op. cit.*, pp. 83-84.

162. *Ibidem*, p. 84; I. C. Filitti, *Opere alese*, p. 156.

163. *Ibidem*, p. 168.

164. Ionică Tăutu. 1795-1830. *Scrieri social-politice*, ediție îngrijită de Emil Vârtosu, Editura Științifică, București, 1974, p. 10.

165. Gheorghe Platon, *Principatele Române de la 1821 la 1828*, în „Analele Universității Creștine Dimitrie Cantemir”, Istorie, nr.2, 1998, pp.142-156.

166. Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, I Domniile pământene

Replica marii boierimi la proiectul „cărvunilor” a fost promptă. Emigranții au elaborat un proiect de „reformăluirea stăpânirii Moldovei”, în care se preconiza domn pe viață, dar asistat de 6 sau 8 familii „din cele dintâi ale pământului”¹⁶⁷. Mai mult, la începutul anului 1824, reprezentanții marii boierimi adresează Porții o plângere în care se ridică împotriva politicii fiscale a domnului față de boieri și împotriva numărului excesiv de nou boieriți. Asemenea mișcări au avut loc și în Țara Românească, însă acestea au avut un caracter mai complex decât în Moldova.

În rândurile boierimii din Țara Românească se desprind trei grupuri: unul împotriva domnului, altul alături de domn și un al treilea favorabil reinstaurării fanarioților. Dar, în afara acestora, se semnalează și manifestări cu caracter revendicativ al micii boierimi. Astfel, în *Cugetul adevărului român către frații săi români*, dar mai ales în *Înscrisul propus de boierii mici pentru unirea țării* - prin care se preconiza o adunare obștească, în care toată boierimea, fără deosebire de rang, să-și trimită reprezentanții și în care hotărârile să se ia pe bază de majoritate. Totodată, mergându-se pe definițiile pe care revoluția de la 1821 le conferise noțiunii de „patrie” se sublinia necesitatea ca, în organizarea și conducerea țării, „toată țaria să aibă glasurile cele mai multe, iar nu cele mai puține”. Un eveniment politic important din istoria domniilor pământene, bogat și complex prin consecințele ulterioare, a fost semnarea la 7 octombrie 1827 de către Rusia și Turcia a *Convenției de la Akkerman* -, care stabilea premisele unei noi organizări interne a Țării Românești și a Moldovei. Convenția de la Akkerman prevedea¹⁶⁸:

- domni aleși pe șapte ani de divan dintre boierii pământeni, cu aprobarea Porții și a Rusiei;
- scutirea de tribut a Principatelor Române pe timp de doi ani;
- fixarea tributului și redevențelor către Poartă conform hatișeritului din anul 1802;
- libertatea comerțului, sub rezerva asigurării cu grâne a Porții;
- întoarcerea în țară a boierilor refugiați în 1821, garantându-li-se toate drepturile și bunurile.

și ocupația rusească 1821-1831, Editura Albatros, București, 1996, p. 88.

167. Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 108.

168. Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Politica Imperiului țarist la Dunărea de Jos...*, p. 134 și urm.

Convenția de la Akkerman a consacrat, de fapt, triumful politic al marilor boieri. Se încheia astfel, o etapă a noului regim politic al domniilor pămâtenene.

Înlăturarea sistemului fanariot trebuia să fie urmată și legitimată de o nouă structurare economică, socială, administrativă și politică a sistemului, pentru a crea cadrul necesar împlinirii visului românilor: statul național. Beneficiind de avantajele pe care le câștigase, Rusia a făcut cei dintâi pași în acest sens. Ea a profitat de poziția adoptată de Austria și Marea Britanie, care, fiind promotoarele unei politici de menținere a statu-quo-ului în Europa sud-estică, i-au acordat unele concesiuni pentru a evita declanșarea unui nou conflict ce ar fi amenințat puterea și integritatea Sublimei Porți. Această stare de lucruri a fost consacrată și de Convenția de la Akkerman, din 1826.

Problema Principatelor a revenit în preocuparea exclusivă a Rusiei care și-a sporit ascendentul asupra Moldovei și a Țării Românești, în contextul împărțirii sferelor de influență, consacrată de separarea problemei grecești de cea a românilor, în funcție de interesele mediteraneene sau balcanice ale marilor puteri¹⁶⁹.

Momentul Revoluției de la 1821 a fost bine valorificat de către români, care beneficiind de instaurarea domniilor pămâtenene, au deplasat centrul de greutate al efortului politic național spre organizarea internă a celor două Principate¹⁷⁰. Statul românesc trebuia să fie organizat în raport cu opțiunile naționale. Din nefericire, rațiunile politice determinate de aportul de forțe pe plan intern și situarea în sfera de influență politică a Rusiei, nu au îngăduit nici de această dată, ca opțiunile românești să poată fi sancționate în practica vieții politice. Modernizarea urma să fie făcută în limitele obiectivelor politice ale Rusiei, care, pentru forțele politice din Moldova, cât și din Țara Românească, rămânea alternativa politică esențială¹⁷¹.

Perioadă agitată, cea a domniilor pămâtenene, bogată în proiecte, a

---

169. Dumitru Almaș, *Epopoea lui Tudor Vladimirescu reflectată în știința istorică, creația științifică și literar-artistică*, în vol. *70 de ani de la marea răsccoală a țăranilor din 1907*, Editura Politică, București, 1977, pp. 90-97.

170. Dan Berindei, *Locul și semnificația Revoluției din 1821 în istoria României*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIX, 1981, nr. 5-6, p. 609 și urm.

171. Ion Anastasia, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu; serbările naționale*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, seria a III-a, 1999, nr. 1, pp. 76-86.

fost mai puțin fertilă în realizări. Rămâne importantă, totuși, prin faptul că disputa dintre nou și vechi a scos mai limpede în relief necesitatea de a proteja și de a dezvolta formele și instituțiile noi, de a moderniza societatea pe toată întinderea sa. Promotorii progresului în Moldova proveneau din rândurile clasei privilegiate, și anume, din categoriile inferioare ale acesteia. Ei n-au urmărit, propriu-zis, transformarea regimului dintr-unul despotism oriental într-unul democratic, în mod direct, ci prin intermediul absolutismului luminat, acceptabil clasei dominante. Principiul de egalitate al micilor boieri cu cei mari a constituit fundamentul tuturor acțiunilor novatorilor care au alcătuit și o Constituție¹⁷², denumită a „cărvunilor”, cu pronunțat caracter aristocratic, întrucât lipseau din ea majoritatea principiilor democratice. Această dispută politică, ce a oscilat mereu între cele două poziții: cea conservatoare, elaborată și susținută de boierii mari, aflați în afara hotarelor țării, până în 1826, și cea radicală, îmbrățișată de marea masă a boierilor, nu poate fi înțeleasă în sensul modern, prin simplu motiv că societatea românească, în ansamblul ei, avea o structură feudală, în care, prin apartenență și mentalitate, boierimea mică și mijlocie nu a putut să suplinească lipsa clasei de mijloc, să-și asume responsabilitatea acesteia, astfel încât mentalitățile și opțiunile de transformare au evoluat în limite restrânse¹⁷³.

Sfârșitul acestei etape a fost marcat de victoria diplomatică a Rusiei, reflectată în Convenția de la Akkerman, încheiată la 25 septembrie/7 octombrie 1826. Convenția reflecta biruința Rusiei, dar totodată actul internațional consacra cele mai importante cerințe naționale ale românilor, care nu au fost acceptate de Poartă, în 1821, și care au venit ca o compensație a faptului că Principatele, au fost ocupate pe un interval destul de lung de trupele otomane. Astfel, un punct foarte important al tratatului l-a reprezentat „Actul separat privind Moldova și Țara Românească”. S-a prevăzut ca domnul să fie ales de către Divan pe timp de șapte ani dintre boierii pământeni, fixarea tributului și a obligațiilor față de Poartă, în conformitate cu dispozițiile hattișerifului din 1802, libertatea comerțului condiționată de satisfacerea necesităților anuale de grâu ale Porții, întoarcerea în țară a boierilor refugiați, cărora li se garantau drepturile și

---

172. *Ibidem*, p. 40.

173. Dan Berindei, Gabriel Croitoru, Cezar Avram et alii, *180 de ani de la Revoluția din 1821*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-umane C. S. Nicolaescu-Plopșor”, III, 2002, pp. 9-130.

bunurile. Aceste prevederi au fost completate de o clauză separată ce stipula întocmirea unui „Regulament general” menit să amelioreze organizarea și situația Principatelor române. Pentru executarea acestei clauze s-au constituit în anul următor două comisii, câte una pentru fiecare Principat. Începerea lucrărilor a fost însă amânată de declanșarea războiului ruso-turc, în aprilie 1828, dar a fost reluată în timpul acestuia și finalizată în anii următori¹⁷⁴.

Tratatul de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829) a însemnat un nou moment de cotitură în raporturile ruso-otomane, cu implicații directe și asupra Principatelor. Acesta cuprindea un articol și un act separat, relativ la Principate, care reafirma și consolida autonomia lor administrativă, lichida raialele turcești de pe malul stâng al Dunării și prevedea abolirea regimului de furnituri de grâne, oi, lemne și alte produse, ceea ce s-a dovedit a fi de foarte mare importanță pentru obținerea libertății comerțului. Înlăturarea monopolului otoman asupra comerțului Principatelor a deschis calea pentru pătrunderea lor în marele circuit economic european, ceea ce a avut drept urmare integrarea în sistemul capitalist mondial și, pe această cale, accelerarea ritmului de dezvoltare a capitalismului românesc precum și a formării burgheziei românești¹⁷⁵.

Potrivit tratatului, până la achitarea despăgubirilor de război ce urmau să fie plătite de Imperiul Otoman, Principatele urmau să rămână drept gaj, sub ocupație rusă. Rusia a preferat, de altfel, să mențină un Imperiu Otoman slab, ce putea fi controlat mult mai ușor în noile condiții, decât să permită formarea unor state noi, care cu siguranță ar fi constituit o concurență. Noul context politic, dar și economic avea să dezmoștească spiritele în Principate. Reformarea regimului politic a devenit în consecință o chestiune firească¹⁷⁶. Consilierul de stat D. B. Dașkov a fost însărcinat, în 1828, să întreprindă o anchetă în țară și, pe baza informațiilor culese, au fost întocmite în iarna următoare instrucțiunile care aveau să călăuzească comisia de redactare a proiectului de Regulament. Comisia de reformă, instituită în iunie 1829 de generalul Jeltuhin, compusă în egală măsură din patru boieri moldoveni și patru munteni, desemnați de Președintele Plenipotențiar și de Înaltele Divane, a lucrat sub președinția consulului

---

174. *Ibidem*, p. 56.

175. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, p. 145.

176. *Ibidem*, p. 146; *Istoria Românilor*, VII/I, p. 82.

general rus M. L. Minciaky, ce s-a conformat întocmai instrucțiunilor primite de la St. Petersburg.

Formal, Rusia a încredințat boierilor români redactarea celor două Regulamente Organice, dar, în fond, a prevalat voința și dorința acestei mari despoții orientale, care nu a putut îngădui pătrunderea, câtuși de puțin, a influenței franceze în conceperea articolelor. Instrucțiunile cuprindeau principiile generale după care a fost alcătuită legiuirea nouă și au fost formulate în baza memoriilor și proiectelor adresate Rusiei în această perioadă. Comisiile de redactare au sintetizat acest material, căruia i-au adăugat propriile observații, precum și cele extrase din imensul materialul informativ cules în primii trei ani ai ocupației ruse, referitor la întregul complex al vieții românești. Din cuprinsul instrucțiunilor care au fost pregătite de Ioan Capodistria, ministrul de externe al Rusiei, de consilierul Minciaky și de Alexandru Sturdza, se desprind câteva directive ale Rusiei ce vizau un control sporit al Principatelor. Problema alegerii domnului era socotită atât de Rusia cât și de boieri, una din cele mai importante. Instrucțiunile guvernului rus au prescris ca domnul să fie ales de o Adunare extraordinară, calificată să exprime dorința națiunii.

În materie fiscală, documentul făcea referire la necesitatea efectuării unui recensământ al contribuabililor, în vederea repartizării echitabile a sarcinilor publice, fiind totodată înscrisă și restricția conform căreia nu se putea opera nici o modificare de ordin financiar fără avizul celor două puteri tutelare¹⁷⁷.

Anticipând asupra Tratatului de la Adrianopol, Instrucțiunile au prevăzut suprimarea tuturor restricțiilor din calea comerțului prin desființarea vămilor interne, lucru cu care marii boieri erau de acord, fiind primii ce puteau profita. În încheiere se recomanda ca instituțiile care urmau să fie organizate în cele două Principate să fie similare, pentru a apropia două noroade, al căror nume, se leagă de începutul neamului, de starea locului.

O analiză competentă a instrucțiunilor certifică faptul că Rusia a sprijinit opera reformatoare - care dădea expresie unor necesități ale societății, fiind preocuparea principală a forțelor interne - dar a făcut-o în scopuri propagandistice. Statutul de putere protectoare, întărit de autoritatea forțelor militare de ocupație, i-a permis Rusiei să patroneze aplicarea în practică a legiuirii redactate de boierii români, în care erau înscrise

---

177. Ioan C. Filitti, *Opere alese*, p. 39.

opțiunile românești care priveau organizarea societății moderne. Din păcate, multe din principiile liberale reproduse în instrucțiuni, nu au putut să aibă corespondent în practică, situație determinată de obiectivele politice ale Rusiei, care aveau în vedere menținerea controlului și a influenței sale, reprimarea ideilor liberale naționale și pregătirea unei posibile anexiuni în viitor. De altfel, și nemulțumirea a fost generală, manifestându-se deschis: marea boierime, îngrijorată de consecințele schimbării, invoca drepturile numeroase acordate în favoarea micii boierimi, în timp ce aceasta considera că avea prea puține¹⁷⁸.

II.2 Revoluția din 1821 și implicarea Bisericii

Revoluția din 1821 a marcat începutul unei noi schimbări în procesul de modernizare a Principatelor Române, proces care își găsește originea în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, pe fondul confruntărilor militare ale celor trei puteri care își dispută teritoriile ale spațiului românesc, aceste puteri fiind Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic (din 1804 va adopta denumirea de Imperiu Austriac).

După mai bine de un secol de la instaurare, regimul fanariot din Țara Românească era perceput ca un regim corupt și păgubitor, deosebit de apăsător pentru popor. Revoluția de la 1821, al cărei conducător principal a fost Tudor Vladimirescu, va pune capăt acestei perioade sumbre din istoria celor două Principate Românești și va reinstaura domniile pământene.

Pentru Țara Românească (și nu numai), era deosebit de importantă apariția unei personalități capabile să conducă o acțiune revoluționară. Această personalitate a fost Tudor Vladimirescu, figură emblematică a Revoluției de la 1821, sluger în Oltenia, posesor al unei averi importante și deținător al calității de sudit¹⁷⁹, „om de statură mai mult înalt decât de mijloc, talia bine proporționată, fața blondă, mustața galbenă, părul castaniu, obrazul, mai mult rotund decât oval, nici prea durduliu, nici slab, cu o mică bărbie, om nu urât; sta drept, țănoș; vorba brevă, răstită și după facultatea

---

178. Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, pp. 78-79; Dumitru Cojocaru, *Legislație și reformă în domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei*, Editura Aius, Craiova, 2009, p. 64 și urm.

179. Berindei Dan, *Revoluția română de la 1821*, pp. 45-47.

lui destul de elocventă, aer de comandant..., stofă de om mare..., drept ca un soldat, serios, posomorât, vorba răpede, impozantă, dar puțină”¹⁸⁰. Într-adevăr, „slugerul Tudor”¹⁸¹ era, în ajunul Revoluției de la 1821, un om de 40-50 de ani, ridicat prin propria-i muncă și prin propriile însușiri, apreciat de contemporanii săi. Intrase de tânăr în rândurile pandurimii oltene și participase la războiul ruso-turc din 1806-1812, având sub comanda sa 6.000 de panduri. Avea bogate cunoștințe juridice și călătorise „pentru negoț” până la Viena și Pesta. Era direct interesat de starea societății în care viețuia, conștient de propria-i valoare¹⁸² și hotărât să lupte până la sacrificiul suprem pentru a-și împlini idealurile sale și ale întregii națiuni române. A avut convingerea că nimic nu este de prisos atunci când este vorba de semenii săi.

Întrucât viața sa este cunoscută, iar lucrarea de față își propune o altă temă, vom mai preciza doar că Tudor Vladimirescu a fost, după tată, fiu al satului Prejna, județul Mehedinți¹⁸³. Tatăl său se numea Constantin și era supranumit Ursu. Nu se cunoaște numele familiei.

Tatăl său a plecat din acest sat și s-a căsătorit cu Ana (după unii istorici Ioana) Bondoc, din localitatea Vladimir (de unde își va lua, ulterior, numele) sau Valea Desului, județul Gorj¹⁸⁴. Nicolae Iorga consemna faptul că un unchi al lui Tudor, Grigore Bondoc (frate al mamei sale), era preot¹⁸⁵. Alți cercetători afirmă că și bunicul după mamă ar fi fost tot preot¹⁸⁶, lucru deloc surprinzător dacă ne gândim la „dinastiile preoțești” ale timpului. A avut un frate (Pavel) și o soră (Constandina)¹⁸⁷.

A fost „vătaf de plai” și haiduc în același timp. Deși, formal, aparținea sistemului statal de la acea vreme, a luptat permanent împotriva nedreptăților sociale și naționale, ridicându-și o oaste de panduri cu care a

180. Beneficia astfel de protecția Imperiului Rus. Drept răsplată pentru participarea sa ca porucic (locotenent) la războiul ruso-turc din 1806-1812, de partea armatei ruse.

181. Nicolae Iorga, *Un cugetător politic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu*, București. 1932, pp. 51-52.

182. *Istoria românilor*, VII/I, p. 25.

183. *Ibidem*.

184. *Ibidem*.

185. N. Iorga, *Un apărător al săracilor - „Domul Tudor” din Vladimir*, București, 1906, p. 19.

186. Gheorghe Ploscaru, *Monografia satului Bușești*, f.e., f.a., p. 125.

187. *Ibidem*.

preluat, pentru puțin timp, conducerea Țării Românești.

Trebuie precizat faptul că încă din copilărie, Tudor Vladimirescu a avut parte de o educație aleasă, dreptatea, credința și dragostea pentru neam și pentru Biserica străbună fiindu-i cultivate de unchiul și bunicul său din partea mamei, *preoții Bondoc* din Vladimir, județul Gorj. La fel de adevărat este și faptul că, în lupta sa împotriva nedreptăților sociale și naționale, el a avut alături și Biserica străbună, marea majoritate a preoților și unii ierarhi fiindu-i alături¹⁸⁸.

În rândurile următoare vom încerca să desprindem câteva idei care reliefează apropierea lui Tudor de Biscrică, prezentând ajutoarele oferite de el unor așezăminte sfinte. Astfel, în *satul Prejna*, Tudor a zidit o biserică nouă în locul uneia „vechi și roase de vreme”¹⁸⁹, cunoscută mai ales datorită faptului că pe ușa acestui sfânt lăcaș a fost zugrăvit portretul său. Iată, pe scurt, istoria zidirii acestei biserici. Prin anii 1800-1806, Tudor împreună cu un tovarăș al său, numit Covrea, erau oamenii de încredere ai unui boier, Ion Glogoveanu din localitatea Glogova¹⁹⁰, pentru comerțul cu vite peste graniță, în Transilvania. La o astfel de tranzacție, Tudor și Covrea opresc pentru ei o parte din bani. În urma unor neînțelegeri, este reclamat de tovarășul său înaintea boierului, fiind învinuit că ar fi încercat să-l înșele pe acesta. Supărat, boierul s-a adresat autorităților, iar Tudor a fost arestat și judecat după străvechiul obicei dacic, numit ordalia, potrivit căruia cel condamnat urma să fie supus la una din cele trei probe: proba focului, proba apei și proba animalelor. A fost ales pentru cea din urmă. Aceasta presupunea ca cel pedepsit să fie legat de un copac în pădure, dezbrăcat în pielea goală. Dacă, timp de trei zile și trei nopți, vinovatul nu era devorat de animalele sălbatice, se considera că a fost nevinovat și trebuia eliberat. Fiind apărut de prietenii săi, Tudor a scăpat nevătămat și a jurat, drept recunoștință, să zidească o biserică. Construcția acesteia a început în anul 1806¹⁹¹. Varul

---

188. Sergiu Popescu, *Participarea clerului orthodox din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului roman (secolele XIX-XX)*, Editura Aius, Craiova, 2000, p. 20.

189. Rada Davidescu, *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna, Mehedinți, privitor la Tudor Vladimirescu*, în „Drobeta”, Drobeta-Turnu Severin, 1978. p. 161.

190. La vremea respectivă aparținea de județul Mehedinți (plaiul Cloșani); astăzi se află în județul Gorj.

191. Sergiu Popescu, *op.cit.*, pp. 23-25; G. D. Iscriu, Gh. Ploscaru, *Tudor Vladimirescu în memoria poporului român*, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, București, 1996, p. 22.

și piatra au fost date de un localnic pe nume Gheorghe Duncea (unul din colaboratorii de nădejde ai lui Tudor), bârnele de construcție au fost tăiate de pandurii din Baia-de-Aramă, iar tencuitul, odoarele religioase (Sfânta Evanghelie fusese cumpărată de la Brașov) și clopotul (adus de la Viena) au fost plătite de Tudor. Legenda spune că, la temelie, Tudor ar fi îngropat sabia sa, iar Duncea un inel. Pe un Triod, tipărit la Blaj în 1806, Tudor făcea următoarea însemnare: „acest Triod s-au cumpărat dă mine la leat 1808, Martie 9, pentru sfânta Biserică ot Preșna, hramul Sfintei Adormiri al Precestei, care s-au făcut iarăș cu cheltuiala mea și am iscălit Theodor biv vel sluger și Comandir”¹⁹². În prezent, cartea se află la Muzeul din Drobeta-Turnu Severin, fiind adusă aici din biblioteca Liceului „Traian” din același oraș. Sfințirea bisericii a avut loc în luna august a anului 1808, la eveniment participând peste 3.000 de panduri aflați sub comanda lui Tudor.

Dintr-un act publicat de C. D. Aricescu aflăm că, la 20 mai 1808, Tudor dăruia ctitoriei sale 30 de stânjeni¹⁹³ de moșie în hotarul satului Prejna, pe care îi luase de la un localnic, Gheorghe Chelcea: „Fiindcă pentru stânjeni trei-zeci ce i-am cumpărat cu zapis în ruptoare de la Gheorghe sân Curea Chelcea, în hotarul Rumâniorilor acești stânjeni din bun cugetul meu, i-am dat danie la sfânta biserică ot Prejna, hramul Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care s-au făcut de mine, să fie pentru chivernisirea sfintei biserici și pomenirea sufletului meu și a părinților, și a tot neamul meu; pentru ca să fie știut că acești stânjeni i-am luat numai pentru această treabă de i-am dat danie la sfânta biserică. Nimeni din copiii mei sau neamul meu să nu fie volnici a căuta să-l ia; ci să-i stăpânească sfânta biserică în veci și am iscălit cu mâna mea. Theodor Slugeru. 1808. Maiu 20”. Istoricul Rada Davidescu considera că dania respectivă a fost făcută abia în anul 1819. Este important de precizat că Tudor Vladimirescu a lăsat, prin testament, bisericii din Prejna 300 de lei, bani care n-au ajuns însă niciodată în seama bisericii fiindcă averea sa a fost scoasă la licitație și vândută de Marea Vornicie (și nu de epitropii instituți de el) pentru suma de 8.802 lei, bani care s-au împărțit celor cinci datornici ai săi, în raport cu sumele creditate¹⁹⁴. În aceste condiții, prevederile sale testamentare nu au mai fost respectate. În 1822, biserica a

---

192. Emil Vărtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, p. V-VII.

193. Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, variind după epocă și regiune, de la 1,96 m, la 2, 23 m (*Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, p. 894).

194. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. III, pp. 429-430.

fost jefuită de turci, care i-au furat chiar și clopotul. Așa cum aminteam mai sus, Tudor a fost zugrăvit, în tempera, pe lemn, pe ușa fostei biserițe din Prejna, alături de Gheorghe Duncea și de soția acestuia, jupâneasa Stanca¹⁹⁵. Unii istorici consideră însă portretul feminin ca fiind al Măriei Gădioane, cea care a dăruit bisericii o livadă¹⁹⁶. În 1873, tabloul, format din cele trei scânduri de lemn, bine fixate între ele, pe care au fost pictate chipurile celor trei ctitori, a fost dus la București, în prezent găsimu-se la Muzeul de Artă al României¹⁹⁷.

Pe lângă biserica de la Prejna, Tudor a ajutat și alte biserici sau mănăstiri, fiind, într-o bună tradiție românească, un ctitor și un ajutător al Bisericii strămoșești. Remarcăm astfel faptul că „logofătul Tudor” este menționat în rândul celor care au sprijinit ridicarea *bisericii de la Pocruia* (județul Gorj), construită în 1807 de egumenul mănăstirii Tismana, Dionisie Lupu¹⁹⁸ (viitorul mitropolit al Țării Românești).

Biserica din satul Cerna-Vârf, județul Mehedinți, s-a bucurat și ea de atenția „slugerului”, așa cum reiese dintr-o scrisoare adresată lui Nicolae Zoican, la 20 martie 1813: „Pentru biserica de la Cerna-Vârf, să-mi scrii ce le lipsește oamenilor și ce pohtesc de la mine? Adică cu ce voiescu ca să-i ajut eu? Ca să știu să le slujesc, precum am făgăduit. Al D-tale Theodor”¹⁹⁹. Nu se cunoaște răspunsul lui Nicolae Zoican și nici în ce a constatat ajutorul lui Tudor. Cu siguranță, el nu a rămas indiferent la rugămințile oamenilor din Cerna-Vârf (așa cum se numește și azi satul) și va fi oferit bisericii cele necesare.

Și *biserica din satul Tismana* (județul Gorj), aflată la 2 km de mănăstirea cu același nume, a primit sprijinul „logofătului Tudor”, după cum ne încredințează o inscripție de pe catapeteasma sfântului lăcaș: „Cade-se a ști că această tâmplă s-au făcut cu cheltuiala dumnealor acestor ctitori Savastian erishimonaf, Ioan erimonaf, Dumitru logof, Tudor logof, 1814 Aprilie 3”²⁰⁰.

---

195. Gheorghe Ploscaru, *Monografia satului Bușești*, p. 124.

196. Emil Vărtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, p. VI.

197. Al. I. Ciurea, *Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutător de lăcașuri străbune*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, nr. 4-6, 1981, p. 187.

198. Date preluate de pe site-ul www.primariatisman.ro (la 20 august 2007).

199. C. D. Aricescu, *Acte justificative la Istoria Revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1974, p. 222.

200. Date preluate de pe site-ul www.primariatisman.ro (la 20 august 2007).

La 27 februarie 1819, Tudor „biv vel sluger” dăruia *bisericii din satul Cloșani*, comuna Padeș, județul Gorj, un Penticostar, pe una din filele cărții trecând cu mâna sa numele mai multor apropiați (printre aceștia se aflau doi arhierei și patru monahi) ce urmau, potrivit voinței sale, să fie pomeniți la proscomidie. Mai mult, viitorul domn intenționa să ridice în acest sat o nouă biserică în locul numit „Stânca Calului”²⁰¹. Unii cercetători consideră că Tudor începuse deja construcția noului locaș, evenimentele din iarna și primăvara anului 1821 făcând, însă, imposibilă terminarea acestuia.

Ieromonahul Chiriac Râmnicăneanu, duhovnicul lui Tudor, trecea în anii 1812 și 1813, în două pomelnice ale *schitului Cioclovina* din județul Gorj, numele lui Tudor și al rudelor sale. Mai mult decât atât, același monah scria într-o însemnare a sa, la 31 decembrie 1813, că Tudor ajutase schitul cu 100 de taleri²⁰², drept pentru care „se cade a-1 pomeni ca pe un ctitor”²⁰³.

Și *schitul Topolnița* din județul Mehedinți a primit unele ajutoare din partea lui Tudor, fără să cunoaștem însă în ce au constatat acestea²⁰⁴.

Căpitanul de panduri a dorit să zidească o biserică și în satul Costești, comuna Prejna, județul Mehedinți dar, în urma unor neînțelegeri cu sătenii care nu doreau să cedeze locul de amplasare, a renunțat. Și astăzi, în sat, locul cu pricina este numit „Bârnele lui Tudor”.

Plecat în seara zilei de 18 ianuarie 1821 din București, Tudor va ajunge trei zile mai târziu la Târgu-Jiu. De aici va da ordin oamenilor săi să se pregătească de luptă și să strângă alimente în mănăstiri. În seara zilei de 22 ianuarie, Tudor ajunge la *mănăstirea Tismana*, județul Gorj²⁰⁵. Aici își schimbă portul îmbrăcându-se ca un comandant, tot aici lansând, cel mai probabil, cunoscuta proclamație transmisă a doua zi pe câmpia de la Padeș²⁰⁶, localitate aflată la câțiva kilometri de mănăstirea Tismana. Tot între zidurile

201. Al. Elian, *Clerul ortodox român și Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, p. 736.

202. *Ibidem*.

203. Emil Vărtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, p. VII.

204. Al. I. Ciurea, *op.cit.*, pp. 192 -194.

205. C. A. Protopopescu, *Studii și articole din istoria județelor Mehedinți și Gorj*, vol. I, Editura Mirador, Arad, 2008, p. 429.

206. *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, pp. 207-208; *Istoria românilor, VII/I*, p. 28; Gheorghe Sbârna, Florian Tucă și Cezar Dobre, *Milenii de statalitate, creștinism și cultură în spațiul românesc*, vol. II (*De la Tudor Vladimirescu până la Marea Unire din Decembrie 1918*), București, 2003, p. 7.

sfântului lăcaș căpitanul de panduri va pune la punct planul de organizare a oastei revoluționare care începuse să se alcătuiască, zidurile fortificate ale așezământului și afluența continuă de noi răsculați asigurându-i lui Tudor liniștea și siguranța în fața încercărilor represive ale autorităților. Plecat de la Tismana cu câteva sute de panduri, Tudor va merge la Cerneți (județul Mehedinți), în cula sa de aici, fiind strânse din timp arme și muniție²⁰⁷. Menționăm faptul că și biserica *fostei mănăstiri Cerneți* a servit ca fortăreață pandurilor lui Tudor Vladimirescu. De la Cerneți (la vremea respectivă centrul administrativ al județului Mehedinți), Tudor va ajunge la *mănăstirea Strehaia* (județul Mehedinți), la 30 ianuarie 1821²⁰⁸. Înconjurată de o veche, dar încă utilizabilă, fortificație de pământ, mănăstirea putea fi transformată ușor în cetate de apărare și ținută ocupată mult timp în cazul unor lupte. Clădirile înalte, prevăzute cu contraforturi până la jumătatea zidului și turnul de la intrare, dădeau încredere răsculaților. La porțile mănăstirii a venit mai întâi Dimitrie Macedonschi, unul din oamenii de încredere ai lui Tudor, cu o ceată de panduri, și a somat garnizoana refugiată aici să se predea, altfel vor fi măcelăriți până la unul. Speriați și de mulțimea de popor adunată în fața zidurilor, cei 150 de oameni ai stăpânirii s-au predat și au fost încorporați în oastea răsculaților²⁰⁹.

După venirea lui Tudor, Dimitrie Macedonschi pleacă cu o ceată de panduri la o altă mănăstire mehedințeană - *Gura Motrului*, situată în apropiere. Și aici, cei 20 de arnăuți puși de autorități să păzească zidurile mănăstirii s-au predat repede și au fost încorporați în rândurile oștenilor lui Tudor. După plecarea acestora, rămasă fără nici un fel de apărare, mănăstirea va fi ocupată de o ceată de 40 de arnăuți conduși de cei doi ispravnici ai Mehedințiului, stolnicul Barbu Vișoreanu și căminarul Ștefan Bibescu, numiți în funcție de curând²¹⁰. La 2 februarie 1821, în fruntea cetelor sale, Tudor a plecat spre mănăstire cu intenția de a o recuceri. Nu putea să renunțe la acest punct strategic, situat între dealuri, la vărsarea Motrului în Jiu. Zidurile groase

---

207. I. Neacșu, *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii. Revistă de istorie”, XI (1958), nr. 2, p. 94.

208. Gh. Vasilescu, *Tudor Vladimirescu și pandurii săi la Mănăstirile: Tismana, Strehaia, Gura Motrului și Tâșnăreni în 1821*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, nr. 7-9, 1981, p. 393.

209. *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 211-212; Dan Berindei, *Revoluția română de la 1821*, p. 96.

210. *Răscoala din 1821. Documente*, vol. V, p. 30.

și turnul clopotniței, întocmai ca la Strehaia, puteau fi folosite oricând ca redate de apărare împotriva dușmanului²¹¹. La îndemnul de a se preda, cei din interior au răspuns cu focuri de armă. Doi dintre panduri au fost uciși, iar alți doi au fost răniți. Căpeteniile pandurilor au vrut, în aceste condiții, să dea foc mănăstirii, iar cei dinăuntru să fie uciși până la unul. La îndemnul lui Tudor, s-a hotărât ca lăcașul să fie înconjurat și izolat de exterior și apoi să se aștepte terminarea proviziilor. La 10 februarie, în urma unei înțelegeri, Tudor intră în mănăstire și încorporează pe cei 40 de arnăuți în rândurile oștirii sale²¹². Speriați de amploarea evenimentelor, autoritățile trimit împotriva lui Tudor 150 de arnăuți conduși de Diamandi Giuvăra. Speriat de mulțimea pandurilor lui Tudor, acesta se retrage la mănăstirea Țânțăreni, județul Gorj. Neavând însă curaj să lupte împotriva răsculaților, Giuvăra predă mănăstirea lui Tudor și primește în schimb pe cei doi ispravnici arestați la Gura Motrului, pe care „slugerul” îi lasă să plece la Craiova¹¹. Gândindu-se la posibilitatea desfășurării unor lupte defensive de lungă durată, căpitanul de panduri și-a îndreptat atenția și spre alte mănăstiri fortificate dinspre munți. La mănăstirile *Crasna, Lainici, Polovragi* (din județul Gorj), *Horezu, Bistrița, și Cozia* (din județul Vâlcea), vor ajunge panduri trimiși de Tudor, misiunea acestora fiind aceea de a întări fortificațiile de aici și de a strânge provizii. Trebuie menționat faptul că la Lainici au fost arse și o parte dintre chilii, astfel că așezământului i-au trebuit câțiva ani buni ca să-și revină de pe urma stricăciunilor făcute de turci.

Plecat spre București, Tudor va trimite o ceată de panduri și la mănăstirea *Jitianu* de lângă Craiova. Așadar, mănăstirile din Oltenia, și nu numai, au îndeplinit, în desfășurarea revoltei lui Tudor, un important rol strategic, servind drept baze puternice de rezistență și de atac împotriva trupelor ocârmuirii și a oștirilor turcești²¹³.

Deși o veche tradiție ne spune că, la intrarea în București, Tudor avea în dreapta sa un preot cu crucea în mână²¹⁴, iar un francez, ce a trăit pe viu evenimentele de la București din primăvara anului 1821, consemna într-o carte publicată la Paris, un an mai târziu, că „ofițerii lui Tudor, urmați

211. Gh. Vasilescu, *op.cit.*, p. 395.

212. *Răscoala din 1821. Documente*, vol. V, p. 46.

213. *Ibidem*, p. 402.

214. Izvoarele istorice menționează că la 21 martie 1821, la intrarea în București, pe Podul Calicilor (actuala cale a Rahovei), Tudor avea în dreapta sa un preot iar în stânga pe Dimitrie Macedonschi (*Istoria românilor*, VII/I, p. 38).

de preoți, au străbătut întreg orașul; se opreau la fiecare răspântie, și după ce dădeau citire unei proclamații a căpeteniei lor, care urmărea să liniștească spiritele, preoții rosteau rugăciuni, pe care le sfârșeau descărcând pistoalele și chemând poporul la libertate, cu strigăte puternice²¹⁵. Unii istorici, plecând de la relațiile tensionate pe care Tudor le-a avut cu unii ierarhi ai timpului, au considerat, pe nedrept, că tot clerul din Țara Românească a fost împotriva mișcării inițiate de Tudor Vladimirescu.

Și profesorul Alexandru Elian ajungea la concluzia că „participarea clericilor de toate treptele la marea răsccoală a lui Tudor Vladimirescu este mai puțin însemnată decât ne-am fi așteptat, poate”.

Cercetări recente au scos însă la iveală date noi, date care contrazic ipotezele enunțate mai sus. În rândurile următoare vom încerca să prezentăm câteva figuri de preoți și monahi olteni, dar și din afara Olteniei, care i-au marcat existența viitorului domn. Vom putea astfel să vedem dacă se poate vorbi, și în ce limite, de o adeziune, cel puțin a clerului de jos²¹⁶, față de idealurile pentru care a luptat Tudor Vladimirescu.

Rămas orfan de tată, Tudor a fost luat de un călugăr de la mănăstirea Baia de Aramă (județul Mehedinți), pe nume *Gherasim Duncea* (fratele lui Gheorghe Duncea) și a fost adus în satul Prejna, unde monahul l-a învățat tainele scrisului și cititului. „Proegumenul Gherasim își făcuse ucenicia la București, fiind un bun caligraf. Purtându-i de grijă lui Tudor și „văzând că are poamă frumoasă”, l-a rugat pe boierul Glogoveanu să-l ducă, împreună cu fiul acestuia la Craiova ca „să învețe carte boierească”²¹⁷. Mai târziu. În timpul războiului ruso-turc, încheiat cu pacea din 1812, a sprijinit în luptele împotriva turcilor pe Tudor și pe cei 6.000 de panduri pe care acesta îi comanda. După terminarea războiului, a fost nevoit să se refugieze o vreme în munți. Este amintit ultima dată în 1836, când avea peste o sută de ani²¹⁸.

---

215. F. G. Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie sur ses productions, son commerce, les moeurs et coutumes des habitants et sur son gouvernement suivies d'un précis historique des événements qui se sont passés dans cette province en 1821, lors de la révolte de Théodore et l'invasion du prince Ipsilanti, par un témoin oculaire*, Paris, 1822, p. 74; F. G. Laurençon și opera sa despre români, Studiu introductiv și traduceri de Dinică Ciobotea, Ileana Cioarec, Radu Pașalega, Editura Alma, Craiova, 2006, p. 186.

216. Socotim în rândurile „clerului de jos” pe acei clerici care duceau același trai.

217. Rada Davidescu, *op. cit.*, p. 157.

218. Cornel Boteanu, *Izverna, o vatră străveche din Plaiul Cloșani*, București, 2000, p. 130.

Trebuie menționat și faptul că mai mulți membri ai familiei Duncea, din care se pare că facea parte tatăl său, erau fețe bisericești. În timpul și după războiul ruso-turc dintre anii 1806-1812, Tudor Vladimirescu a avut ca duhovnic pe schimnicul arhimandrit *Chiriac Râmnicăneanu*, viețuitor în chilia din îndepărtata sihăstrie a Cioclovinei, din județul Gorj (metoc al mănăstirii Tismana, așezat pe un munte greu accesibil, la o distanță de 5 kilometri de mănăstire). Era un „călugăr de vocație, cu mulți ani de învățătură, ascet convins și trăitor în multe mănăstiri din țară și de la Muntele Athos. Cunoștea mai multe limbi străine (slavonă, greacă, rusă), avea preocupări intelectuale, era autor de cărți și cultivator de vocații preoțești”²¹⁹. Lui îi dădea Tudor, la 9 februarie 1812, cei 100 de taleri necesari pentru ridicarea chiliilor și a morii schitului Cioclovina. Drept mulțumire, monahul îl va trece pe „Theodor ot Cerneț comandirul pandurilor” (și rudele sale) în două pomelnice ale schitului, alături de ctitori. Deși izvoarele istorice mai consemnează două sau trei întâlniri între cei doi în cursul anului 1813, și una la 10 martie 1821, la Pitești (incertă), considerăm că cei doi s-au întâlnit frecvent până în preajma Revoluției de la 1821, iar planurile lui Tudor de eliberare a țării de sub jugul turcesc au fost cunoscute și încurajate de către duhovnicul său.

Când drumurile slugerului la București s-au înmulțit, locul arhimandritului *Chiriac Râmnicăneanu* a fost luat de monahul *Ilarion*, starețul mănăstirii „Sfântul Ioan cel Mare-Grecesc” din București (viitorul episcop al Argeșului), sfătuitor și prieten apropiat al lui Tudor. *Ilarion* (din botez *Ilie*), s-a născut în anul 1777, în București, într-o familie cu puține rădăcini românești (tatăl originar din Silistra, mama din Ianina). Studiază la Școala de la „Domnița Bălașa”, fiind un bun cunoscător al limbilor greacă, franceză germană, rusă, turcă și italiană. A fost călugărit de mitropolitul *Dositei Filitti* sub numele *Ilarion* și hirotonit ierodiacon. Mai târziu va ajunge ieromonah, arhimandrit și stareț la mănăstirea Dealu (1808), apoi la mănăstirea „Sf. Ioan cel Mare” din București. La 1 noiembrie 1820 a fost ales episcop al Argeșului. Între el și Tudor se legase o prietenie statornică încă din anii 1810-1811. Așa se explică de ce Tudor sărbătorea, la 1 ianuarie 1819, Anul Nou, chiar în chilia primitoare a starețului *Ilarion*. De altfel, în această chilie, Tudor va rosti cuvintele rămase celebre: „d-oi trăi, voi face douăsprezece perechi de opinci din pielea a doisprezece boieri divăniți”²²⁰.

219. Al. I. Ciurea, *op.cit.*, p. 192.

220. Nestor Vornicescu, *Despre activitatea Episcopului Ilarion al Argeșului, sfetnicul lui*

În timpul revoltei, Ilarion a avut o atitudine complexă. Fiind membru al divanului, a condamnat formal acțiunile lui Tudor. În martie 1821 va semna însă un jurământ de credință față de Tudor, ajungând apoi să fie un adevărat ministru al domnitorului, având întrevederi zilnice cu acesta, mijlocind înțelegeri cu boierii și convingându-l pe Tudor să se despartă de Ipsilanti.

Ezităările lui Tudor de a lua fățiș partea turcilor l-au determinat pe Ilarion să părăsească Bucureștiul și implicit pe domnitor, refugiindu-se la Brașov. Deși au mai existat voci care au încercat să-l prezinte pe Ilarion ca pe un „vânzător” al lui Tudor, astăzi, pe baza documentelor și izvoarelor pe care le avem la dispoziție, putem afirma cu certitudine că între cei doi a existat o prietenie sinceră, fuga lui Ilarion la Brașov, în ultimele zile ale Revoluției fiind doar dovada impulsului de conservare, a fricii în fața unui pericol care devenea iminent²²¹.

I.P.S. Nestor Vornicescu considera că și protopopul *Nicolae Stoica* din Hațeg era vizitat frecvent de către Tudor, în anii în care acesta din urmă era vătaf de plai la Cloșani. Găsea în persoana părintelui „răspuns la unele dintre întrebările care îi frământau cugetul”. De altfel, învățatul cărturar mărturisea, în însemnările sale de mai târziu, că Tudor îi cerea „Calendare” – publicații almanah specifice ale vremii - fiind mereu dornic să deprindă felurite învățături. În cunoscuta sa *Cronică a Banatului*, Nicolae Stoica mai nota faptul că în septembrie 1816, Tudor Vladimirescu l-a vizitat cerându-i „spre cetire” lucrarea lui Petru Maior *Istoria pentru începutul Românilor din Dachia*²²².

Un alt prieten apropiat al lui Tudor a fost preotul *Ghiță Isverceanu* din localitatea Isverna, județul Mehedinți. Despre acest preot aflăm mai multe date dintr-o jalbă trimisă, la 20 iunie 1815, autorităților de la Cerneți. Era fiul preotului Constandin Pocruianu, fiind vreme de 10 ani cântăreț la biserica în care slujea tatăl său. Fusesse preoțit la 1 septembrie 1800 și mai avea un frate, Ștefan, preot în satul vecin, Seliște. Amândoi învățaseră carte în sat, pe Ceaslov. Bun gospodar, popa Ghiță a reușit, cu multe sacrificii, să ridice în satul său o biserică de zid. Pentru că prin împrejurimi toate bisericile erau ridicate din lemn, excepție făcând doar biserica mănăstirii Baia de Aramă, unii săteni chiar numeau sfântul lăcaș „mănăstire”. De

---

Tudor Vladimirescu din anii 1820 și 1821. Câteva date noi, în „Mitropolia Olteniei”, an XXXIII, 1981, nr. 1-3, pp. 17-18, 20.

221. *Ibidem*.

222. Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, ediție critică de Damaschin Mioc, București, 1969, p. 304.

aici au plecat „greutățile și necazurile” popii Ghiță. Temându-se de faptul că autoritățile le vor impune biruri mai mari dacă vor avea în sat o astfel de biserică, unii localnici s-au opus ridicării așezământului. Se temeau și de eventuale lupte ale lui Tudor cu turcii, lupte purtate chiar în satul lor, biserica putând fi folosită și ca cetate de apărare: „Așa eu temându-mă de întărâtarea norodului acestora, ce nu cunosc pe Dumnezeu, că strigă cu glas mare să nu fac mănăstire în satul lor, că o să vină Tudor cu muscalii și turcii lui Răgep Aga de la Ostrov și se vor închide vreunii în mănăstire și, bătându-se unii cu alții, au să le arză satul lor”²²³. După mai multe negocieri, sfântul lăcaș a fost însă ridicat. Dar necazurile nu s-au oprit aici. După terminarea războiului ruso-turc din 1812, popa Ghiță, apropiat al lui Tudor și al lui Ștefănică Niculescu, viitor candidat la domnie (ostil turcilor din Ostrov), a fost persecutat de autorități, fiind nevoit să se refugieze în munți, împreună cu călugărul Gherasim Duncea. În locul său, familia Vueștilor, dușmani declarați ai lui Tudor, ridică preot în Izverna pe Ion Vuia zis și Nicola, preoțit pe seama satului Canicea, sat care nu avea însă biserică. Văzându-se izgonit din lăcașul zidit cu atâtea greutăți chiar de el, popa Ghiță trimite mai-marilor județului, la 20 mai 1815, o jalbă, încurajat și de faptul că, între timp, Tudor (refugiat o vreme în Austria) se întorsese. În urma acestui demers este readus la ctitoria sa. Preotul Ghiță Izverceanu moare în anul 1859. De menționat, că biserica ridicată de el a dăinuit până în anul 1900, fiind folosită o vreme și ca local pentru școală²²⁴. Printre apropiații lui Tudor s-au numărat și preotul *Drăgan*, de la parohia Nadanova, județul Mehedinți și preotul *Nicolae Macu* din Costești, parohul bisericii din Prejna. În fața acestuia din urmă, Tudor și Covrea jurau, la 20 mai 1805, „cu mâinile pe cruce că acel care din noi se va lepăda sau trăda, să fie jupuit de viu”. Este vorba de înțelegerea dintre cei doi prin care hotărau să dea boierului Ion Glogoveanu doar o parte din banii pe care i-au obținut pe vitele vândute în Transilvania, restul urmând să fie folosit pentru organizarea unor cete de haiduci prin aceste locuri. O astfel de ceată, ascunsă „în pădurea din muntele Comana” a fost condusă chiar de preotul Nicolae Macu²²⁵. Tot acest preot strângea și banii adunați de celelalte cete și-i încredința apoi lui Tudor. Vrednicul slujitor al bisericii a participat, trimis de Tudor, la bătăliile de la

---

223. Cornel Boteanu, *Izverna, o vatră străveche din Plaiul Cloșani...*, p. 128.

224. *Ibidem*.

225. Rada Davidescu, *op.cit.*, p. 156.

Cireșu și Costești (dintre turci și sârbii sprijiniți de 500 de panduri). De altfel, în amintirea pandurilor căzuți în bătălia de la Cireșu, un sobor de zece preoți în frunte cu Nicolae Macu, oficia, la 15 august 1817, o slujbă de pomenire la biserica din Prejna, la sfârșitul căreia slugerul Tudor, urcat pe scara bisericii a vorbit mulțimii de panduri, declarând că a început lupta împotriva stăpânirii și ciocoilor. La sfârșitul cuvântării, „pandurii au jurat cu mâinile pe cruce în grup de câte zece în fața preoților și a Slugerului”²²⁶. După înăbușirea Revoluției, casa preotului Macu din pădurea Comanei a fost folosită ca ascunzătoare de către Gheorghe Duncea, ctitorul bisericii din Prejna și unul din căpitani lui Tudor, de la care ne-au rămas câteva date prețioase despre activitatea pe meleaguri mehedintene a lui Tudor Vladimirescu.

Și preotul *Ioan Glogoveanu* din satul Tarnița (localitate aflată la mai puțin de un kilometru de Baia-de-Aramă, județul Mehedinți) poate fi socotit un apropiat al viitorului domn al Țării Românești, după cum ne încredințează un episod petrecut cu un an înainte de izbucnirea Revoluției de la 1821. Astfel, în mai 1820, egumenul mănăstirii din Baia de Aramă revendica înaintea lui Tudor stăpânirea mai multor „bucăți de pământ” ce aparțineau moșnenilor din Brebina, Sgândărești și Baia de Aramă. În calitate sa de vătaf de plai, Tudor cercetează pricina și, înainte de a lua o decizie, se consultă cu „popa Ioan Glogoveanu din Tarnița și cu toți oamenii bătrâni și de ispravă”²²⁷. În urma declarației preotului cum că mănăstirea nu a stăpânit niciodată acele pământuri, Tudor dădea, la 30 mai 1820, o hotărnicie prin care refuza cererea egumenului²²⁸.

La preoții și monahii consemnați în rândurile de mai sus, se adaugă și câțiva preoți care l-au cunoscut pe Tudor în primăvara anului 1821: popa *Fâlru* și popa *Nicola* din Murgași, popa *Vasile* de la Gura Văii (participant activ la evenimente), un diacon pe nume *Ionița* etc. Toți aceștia, fie au venit la Tudor să se plângă de abuzurile prea dese săvârșite cu prilejul rechizițiilor, fie au venit pentru a se înrola în oastea viitorului domnitor, așa cum este cazul preotului Vasile de la Gura Văii, preot ce va fi obligat, după sfârșitul revoluției, să plătească pentru tot ceea ce jefuiseră localnicii de pe moșia

---

226. *Ibidem*, pp. 157-158.

227. Hotărnicia moșiei Baia de Aramă, făcută de Tudor Vladimirescu, 1820, 30 mai, copie scoasă după cea adevărată. 1940, martie 26, *apud* Cornel Boteanu, Victor Oprenescu, *Bisericile din Plaiul Cloșani*, vol. I, Drobeta-Turnu Severin, 2007, p. 25.

228. *Ibidem*.

Gura Văii și de la mănăstirea Râncăciovul, aflată în apropiere.

Un episod deosebit de interesant ce relevă simțămintele lui Tudor Vladimirescu față de clerul românesc s-a petrecut la Slatina. Aici, în seara zilei de 4 martie 1821, comandantul pandurilor este „cercetat” chiar de protopopul *județului Olt* din acea vreme (nu-i cunoaștem numele).

Acesta i-a mărturisit lui Tudor că doi arnăuți ai săi au profanat catedrala orașului, furând până și sfintele vase din sfântul altar. În urma anchetei comandate de domnitor sunt descoperiți vinovații: comandanții de arnăuți Iova și Cristea. La porunca „comandirului”, cei doi tâlhari sunt executați.

După ce proclamă hotărârea sa de a pedepsi pe viitor pe toți cei care se vor face vinovați „de cea mai mică hoție”, Tudor sărută mâna protopopului și dă poruncă să i se înmâneze acestuia argintăria și vasele furate precum și trei mii de lei pentru acoperirea altor pagube.

Alături de Tudor, s-au aflat, fără îndoială, și mulți dintre călugării mănăstirilor pe care vâtaful de plai le-a cercetat încă din anii tinereții, și pe care avea să le fortifice în timpul Revoluției de la 1821. O legendă ne spune că, după războiul ruso-turc din 1806-1812, Tudor a stat ascuns la schitul Lainici (județul Gorj) deghizat în călugăr. Mulți monahi îl vor fi ajutat pe comandantul de panduri, în diferite împrejurări și necazuri ale vieții, înainte de evenimentele din 1821²²⁹. Așa se explică de ce, la pagina 124 verso a Penticostarului dăruit, la 27 februarie 1819, bisericii din Cloșanii Gorjului, Tudor trecea cu mâna lui un pomelnic care conținea numele mai multor monahi: „*Dionisie Arhiereul, Varlaam Monahul..., Efrosin Eromonah..., Dionisie Arhiereul, /os//Ieromonah..., Mitrofan Ieromonah...*”. Alți călugări au luat parte activă la revoluție, luptând cu arma în mână alături de panduri și după moartea comandantului lor, plătind chiar cu viața pentru că au îndrăznit să lupte pentru dreptatea și libertatea poporului asuprit. Consemnăm aici pe călugărul *Maxim* de la schitul Lainici, județul Gorj care „a fost prins cu arme... și fiindcă făcuse povață răsculaților, aducându-i la schit pentru a-i cătăni pe părinți, s-au tăiat de turci”. Menționăm că la acest schit s-a organizat o adevărată redută de apărare împotriva cetelor de turci care jefuiau țara și pedepseau pe toți cei care participaseră la revoluție. Când această rezistență nu a mai fost posibilă, unii dintre călugări, în frunte cu starețul, au fugit „pribegi în țară străină, ca să nu-și piardă viața, iar ceilalți s-au luat de turci și osândindu-i, i-au ținut câțeva vreme la propeală și apoi i-au izgonit”.

---

229. Dan Berindei, *Revoluția de la 1821*, pp. 78-79.

Aceeași situație s-a petrecut probabil și la mănăstirea Strehaia, rămasă mulți ani după evenimentele din 1821 fără nici un călugăr²³⁰.

Legat de participarea clerului la revoluția lui Tudor Vladimirescu, mai putem aminti și două cazuri aparte. Primul este cel al preotului *Ivanciu* de la paraclisul Sfântul Ioan de lângă mănăstirea Zlătari din București. Acesta s-a retras, după uciderea lui Tudor, împreună cu rămășițele oastei arnăuților, spre Moldova. Ajunși însă din urmă de turci, cele două tabere s-au înfruntat aproape de Rucăr, la Valea Muierii. La crâncena bătălie participă activ și preotul Ivanciu. Are însă ghinionul să i se rupă sabia chiar în toiul înclăștării. Este luat prizonier și dus la București în fața beiului Chehaia, care îl întreabă disprețuitor „era dulce sângele de turc, bre popo?”; părintele îi răspunde însă fără frică: „pe când era să mă satur, ca să-i simt gustul, mi se frânse sabia”. Urmare a răspunsului și a faptelor sale, este trimis la Silistra, unde este decapitat²³¹. Cel de-al doilea caz este cel al preotului *Constantin* din Butoești, județul Mehedinți. Când ideile revoluționare ale lui Tudor erau citite și în localitatea gorjeană Cărbunești, în ziua de 24 ianuarie 1821, un tânăr de 29 de ani, călit în numeroase lupte cu „turcii pasvangii” ce jefuiau de atâția ani Oltenia, jura că va urma pe Tudor oriunde va fi nevoie. Experiența dobândită în confruntările cu cetele de turci (care veniseră să prăduiască de atâtea ori meleagurile natale) îl va ajuta pe tânărul Constantin să devină comandant al pandurilor din localitate. Nu este exclus ca el să-1 fi cunoscut pe Tudor dinainte de anul 1821, satul Vladimir (unde a copilărit și locuit un timp Tudor) fiind situat lângă Cărbunești. Așa s-ar explica faptul că avea o mulțime de informații legate de obiceiurile și idealurile marelui comandant revoluționar (că Tudor nu râde niciodată, nu stă jos în casa unde intră ca să nu se ridice înaintea ciocoilor, că vrea să moară ca să facă dreptate în țară), informații pe care le împărtășea pandurilor comandați de el cu scopul de a-1 face pe Tudor cât mai iubit și ascultat. Constantin a fost alături de domnul oltean până la București (și-a așezat tabăra pe câmpia Cotrocenilor), fiind participant activ la evenimentele și luptele din primăvara anului 1821. În aceste împrejurări l-a cunoscut pe preotul *Panait* de la Cărmădarii, care rămăsese uimit de atâtea oaste românească, dar și de această sfântă mănăstire unde „nici am găsit, nici să află vrun părinte călugăr”²³².

230. *Ibidem*, p. 82.

231. *Ibidem*, p. 82.

232. Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1995, pp. 89-90.

Steagul oștirii avea în centru Sfânta Treime. Chipul acestui preot și al altora, cu crucea în mână, mereu alături de Tudor, îl vor marca pentru totdeauna pe tânărul Constandin. Astfel, după ce Tudor a fost ucis, a fost nevoit să se îndrepte pe cărări dosnice spre Oltenia. Ca să nu fie prins de oamenii stăpânirii, a mers la mănăstirea Gura Motrului, iar între anii 1821-1830, a deprins rânduiala slujbelor și cântările bisericești. În 1830 a fost hirotonit preot de mir în Butoești, județul Mehedinți, localitate aflată nu departe de Gura Motrului. A devenit un apropiat al stareșului Eufrosin Poteca cu care împărtășea „ideea drepturilor și datoriilor pentru toți”. Mai mult, în 1850, acesta din urmă l-a trimis și întreținut la școală pe unul din fiii săi, iar apoi l-a numit secretarul său. Este vorba de Radu Popescu, cel care, la înmormântarea stareșului Eufrosin Poteca, a ținut un înduioșător cuvânt. Vrednicul preot pandur moare în anul 1870²³³. Chiar dacă a intrat în preoție la nouă ani după revoluția lui Tudor, îl putem socoti și pe el în rândurile preoților care au luptat pentru idealurile propovăduite de Tudor Vladimirescu.

Tudor a fost prețuit de clericii contemporani chiar și după moartea sa. Astfel, popa *Ilie* din localitatea Butoiu, județul Dâmbovița, „una din cele mai cuceritoare figuri de preoți români din veacul trecut...un om știind grecește și ceva turcește, cu un real dar de povestitor, având umor și pe alocuri îndrăzneală, dar mai ales plin de o surprinzătoare inteligență politică”²³⁴, martor ocular la evenimente²³⁵, prezintă în însemnările sale care merg de la 1791 până la 1836 tragicul sfârșit al lui Tudor, dar și emoția și durerea clerului românesc: „Și cu durere în inimă am auzit și am plâns când l-au vândut pe Tudor doi căpitani ai săi, de l-au tăiat noaptea. Și am mers cu părintele Ilarion (episcopul Argeșului) la mănăstire, de am făcut slujbă pentru odihna sufletului. Și plângea lumea și părintele Ilarion se bătea cu pumnii în piept și da crucea la norod de să închina. Și multă jale era pe noi

---

233. C. Bobulescu, *Fețe bisericești în războaie, răzvrățiri și revoluții*, Chișinău, 1930, pp. 72-75; Niculae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, pp. 118-121; Constantin Pavel, *Preotul Constandin din Butoiești, din pandur-preot 1792-1870*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXIII, 1971, nr. 1-2. pp. 82-84.

234. Al. Elian, *Clerul ortodox român și Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, p. 740.

235. În ianuarie 1821 a fost închis pentru ideile sale patriotice, iar mai târziu, în timpul revoltei, s-a aflat mai mereu în preajma episcopului Ilarion al Argeșului (Niculae Șerbănescu, *Tudor Vladimirescu, un mare erou al neamului românesc*, p. 605).

toți”²³⁶. Preotului Ilie i se alătură și arhimandritul *Ghenadie Pârvulescu* de la mănăstirea Sinaia, care, în 1827, prin intermediul „unor stihuri destul de naive și a unei proze stângace”, își exprima și el simțămintele de admirație și compasiune pentru Tudor. Deși la momentul desfășurării evenimentelor din 1821, avea doar șaisprezece ani, i se vor fi povestit însă despre „domnul Tudor” de către călugării mai bătrâni, în inimile cărora va fi rămas pentru totdeauna întipărit momentul intrării în Bucurcști a oastei de panduri: chipul grav al „comandirului” ce avea în dreapta sa un preot cu crucea în mână, iar în față steagul de mătase albastră ce avea în mijloc, deasupra stemei Țării Românești, icoana Sfintei Treimi, în dreapta icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, în stânga, icoana Sfântului Mucenic Teodor Tiron, iar în partea de jos stihurile: „Tot norodul românesc pre Tine Te proslăvesc/ Troiță de o ființă trimite-mi ajutorință/ Cu puterea Ta cea mare și în brațul Tău cel tare/ Nădejde de dreptate acum să am și eu parte”.

Fără îndoială că cercetările viitoare vor mai scoate la lumină și alte nume de preoți sau monahi care au îmbrățișat idealul lui Tudor. Unii îl vor fi ajutat să organizeze și să conducă cetele de haiduci care i-au oferit posibilitatea, și din punct de vedere financiar, să pornească o revoluție al cărei țel a fost înfăptuirea statului național român. Alții l-au urmat de la Tismana și până la București, sfințindu-i steagurile oștirii, purtând în mâini crucea și pistolul, gata oricând să-și dea viața pentru izbânda acestei revoluții²³⁷.

Mitropolitul Dionisie Lupu al Țării Românești, deși era de neam român, venit în scaunul de la București în mai 1819, după o lungă perioadă în care Mitropolia fusese condusă de chiriarhi greci, a avut o atitudine cel puțin rezervată față de Tudor. Așa cum aminteam în rândurile de mai sus, în anul 1807, „logofătul Tudor” sprijinea cu bani ridicarea bisericii de la Pocruia, județul Gorj, așezământ ce avea ca ctitor pe egumenul mănăstirii Tismana din acel timp, Dionisie Lupu. Putem deci concluziona că, la vremea respectivă, între cei doi existau relații dintre cele mai bune. Aceste relații se vor fi deteriorat în 1819, când Dionisie Lupu l-a avut contracandidat la ocuparea scaunului de mitropolit al Ungro-Vlahiei pe Ilarion Gheorghiadis (viitorul episcop al Argeșului), vechi prieten al lui Tudor Vladimirescu. Dionisie a avut în cele din urmă câștig de cauză, reușind să ocupe scaunul arhieresc „prin mari sume de bani vărsate domnitorului Alexandru Șuțu

236. Niculae M. Popescu, *op.cit.*, pp. 110-111.

237. Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, p. 90.

și altor puternici ai vremii”. Acest fapt avea să-l nemulțumească adânc pe Tudor, deoarece la un an și jumătate de la acest episod, în arzul către Înalta Poartă, trimis la 23 ianuarie 1821, și redactat cu ajutorul lui Ilarion, mitropolitul Dionisie era aspru criticat: „iar ei, ca niște netemători de Dumnezeu, cu cuvânt că pun mitropolit pământean, au vândut domnului Șuțu biserica în două mii de pungi de bani și au pus mitropolit, rumân adevărat, însă mai adevărat ocara neamului rumânesc și batjucuritoriul cinului bisăricesc”²³⁸. Mai mult decât atât, în *Cererile norodului românesc*, din 15 februarie 1821, se cerea ca „toate dregătoriile țării, atâta cele politicești, cât și cele bisericești, de la cea mare până la cea mică, să nu fie slobod a se mai orânduiri prin dare de bani, pentru ca să poată lipsi jafurile cu totul; asemenea și toate dările preotești să se scază, rămânând după cuviință și preoți cu dare de bani să nu fie slobod a să mai face, ci numai care va fi destoinic și unde va fi trebuință...”²³⁹ (art. 6), iar „mitropolitul cel de acum să lipsească, nefiind orânduit cu alegerea și voința a tot norodul; să se rânduiască altul, pe care va pohti norodul”²⁴⁰ (art. 15). Ca răspuns la aceste critici, mitropolitul se opune, prin acte și declarații publice, mișcării lui Tudor. Abia la venirea acestuia în capitală, Dionisie este nevoit să adopte atitudinea divanului, aceea de a-l câștiga pe Tudor de partea lor, pentru ca mai apoi să-l poată dezbina de Ipsilanti²⁴¹. Astfel, la 23 martie 1821, mitropolitul Dionisie Lupu, episcopii Gherasim al Buzăului și Ilarion al Argeșului, împreună cu ceilalți boieri din divan, recunoșteau că „pornirea dumnealui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință”²⁴². Chiar și așa, între cei doi au continuat să existe divergențe. Mitropolitul s-a opus cu succes ocupării mitropoliei de către panduri, iar în jurul datei de 10 aprilie, pentru a nu mai fi obligat să-și dea acordul la actele de guvernământ ale lui Tudor, a dorit să părăsească Bucureștiul fără încuviințarea domnitorului, fapt ce va

---

238. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I. p. 209.

239. *Ibidem*, p. 273.

240. *Ibidem*.

241. Al. Elian, *Clerul ortodox român și Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, p. 744.

242. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, pp. 395-396; Mircea T. Radu, *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978, p. 330.

duce la închiderea lui în casele de la Belvedere ale lui Dinicu Golescu²⁴³. Va fi eliberat abia la 14 mai și se va refugia la Brașov.

În ceea ce-i privește pe episcopii de Râmnic și Buzău, nu se cunosc amănunte care să dezvăluie legături ale lor cu Tudor. Grecul Galaction al Râmnicului s-a refugiat la Sibiu încă de la începutul revoluției, iar Gherasim al Buzăului a stat o vreme închis în casele de la Belvedere, împreună cu mitropolitul Dionisie Lupu²⁴⁴.

Atitudini potrivnice mișcării lui Tudor au avut și alți clerici români. Printre aceștia s-a numărat și protosinghelul Naum Râmniceanu, mare cărturar, bun cunoscător al istoriei românești și potrivit fanarioților. În timpul Revoluției de la 1821 se afla în București, fiind dascăl particular al unor copii din familii înstărite. Este martor la toate etapele revoltei, dar nu dovedește nicio simpatie pentru Tudor, cauza principală a acestei atitudini fiind alianța dintre domnitorul oltean și Eterie. Nu îi erau indiferente nici jafurile, silniciile și priverile țării la un pas de dezintegrare. În ochii lui Naum Râmniceanu, Tudor pare să fie o unealtă inconștientă a Eteriei, abia după desprinderea de Ipsilanti, domnitorul căpătând oarecare înțelegere din partea sa²⁴⁵.

Privind cu detașare lucrurile, putem astăzi afirma că toate acele suferințe îndurate de români în primăvara anului 1821 au izvorât din necesitatea înfăptuirii unui vis mai presus de orice durere și suferință: eliberarea de sub jugul social și național. Acest lucru l-au înțeles, în simplitatea lor, marea majoritate a preoților de mir și a călugărilor de pe tot cuprinsul Țării Românești. L-a înțeles chiar și un reprezentant al clerului înalt, episcopul Ilarion al Argeșului, om care a cunoscut bine pe Tudor și aspirațiile lui încă de pe vremea când acesta era vătaf de plai. De altfel, legăturile și prietenia lui Ilarion Gheorghiadis cu Tudor sunt bine cunoscute²⁴⁶, ele fiind prezentate pe scurt și în rândurile de mai sus. Nu

---

243. Constantin Șerban, *Iordache Golescu, un memorialist mai puțin cunoscut al revoluției din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Apolodor”, an II, nr. 5 (15), mai 2005, p. 5.

244. *Ibidem*.

245. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, p. 208.

246. Aceste legături au fost prezentate pe larg de mai mulți cercetători: Alexandru Elian, *Clerul ortodox român și Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, pp. 734-748; I.P.S. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, pp. 7-77; Alexie A. Buzera, *Tudor Vladimirescu și Episcopul Ilarion al Argeșului în creația muzicală românească*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIII, 1981, nr. 4-6, pp. 204-210.

au înțeles țelul lui Tudor aceia care au pus interesul personal mai presus de interesul național: ierarhi care țineau cu orice preț de scaunul lor, călugări, în mare majoritate greci, care trăiau din munca țăranilor ce trudeau pe moșiile mănăstirilor „închinată”, călugări români cu origini în clasele sociale înalte ale vremii pentru care dorința lui Tudor de a reduce privilegiile boierimii era de neacceptat și unii preoți care se temeau ca nu cumva prin atitudinea lor să supere autoritățile. Au fost puțini însă comparativ cu aceia care i-au întărit credința lui Tudor că Biserica neamului îi va fi un sprijin în lupta sa pentru dreptate. Poate și de aceea, Tudor Vladimirescu și-a așezat mai mereu tabăra în mănăstirile din Țara Românească, mănăstiri pe care le-a fortificat, dându-le rolul unor cetăți de apărare, așa cum și Biserica a fost de veacuri o redută a neamului românesc.

Se poate spune fără teama de a greși că din punct de vedere istoriografic, cele întâmplate la 1821 au evoluat de la piatră de hotar între două lumi (revoluție), până la o simplă mișcare revoluționară fără efecte deosebite. Și Tudor Vladimirescu a trecut de la salvatorul națiunii, eroul tragic al începutului epocii moderne, la o simplă personalitate istorică având calități, dar mai ales defecte. Este o asemenea abordare corectă? Ar trebui ca eroul din Vladimiri Gorjului să beneficieze de un alt tratament istoriografic? Vom încerca să vedem aceste lucruri în cele ce urmează.

Despre începutul secolului al XIX-lea, domnitorul Ioan Caragea (1812-1818) obișnuia să spună: „În Țara Românească două lucruri nu se pot găsi: dreptate și cinste. În țara asta trebuie să te gândești cum să faci avere și să te duci s-o cheltuiești în alte țări”. Că acest lucru nu s-a schimbat prea mult nici în prezent, nu este un motiv de laudă pentru români²⁴⁷.

Din acest punct de vedere, evenimentele de la 1821 merită caracterizarea făcută de Nicolae Bălcescu: „Revoluția de la 1821 a strigat dreptate și a vrut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc. Ea fu o revoluție democratică”²⁴⁸.

Mai târziu, Eugen Lovinescu avea să vorbească în general despre secolul al XIX-lea, ca marcând „descătușarea deplină a poporului român din robia influențelor răsăritene, schimbându-ne orientarea vieții spirituale și materiale spre Apus”²⁴⁹.

247. *Ibidem*.

248. N. Bălcescu, *Scrieri alese*, Editura Minerva, București, 1955, p. 104.; G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 316

249. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, Ediție și studiu introductiv de

Cu circa patru decenii în urmă, Paul Cornea scria în „Originile romantismului românesc” că: „Anul 1821 poate fi considerat, în mod simbolic, drept linia de clivaj care desparte societatea veche românească, încremenită în ortodoxie, patriarhalitate, moravuri semiorientale, smulsă din timp și pasivă la atacurile istoriei, de societatea nouă, laică, occidentalizată, dinamică, reșezată în confluența vremii și deschisă dialogurilor culturilor”²⁵⁰.

Că a fost vorba de o Revoluție, adică de o schimbare esențială a societății, ne-o spune și Nestor Vornicescu, fostul mitropolit al Olteniei care în 1981 publica lucrarea „Descătușarea. 1821”. Reținem de acolo: „Această dată, început de an, început de deceniu și început de ev, trebuia să însemne împlinirea ceasului dorit și așteptat, plin de speranță, spre o adevărată înviere a neamului, nașterea sa cea din nou”.

La acest moment, istoriografic nu mai este nici o problemă ca Tudor Vladimirescu să fie recunoscut ca inițiator, conducător și martir al evenimentelor din 1821. Chiar eroul din Vladimiri avea să spună în mai 1821, în momentul când era arestat de eteriști în tabăra de la Golești: „Vreți să mă omorâți? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a fi ridicat steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat în cămașa morții”²⁵¹.

Chiriac Popescu, unul dintre cei implicați în uciderea lui Tudor Vladimirescu, ne-a lăsat un portret extrem de interesant: „om al războiului, îndrăzneț și tot foc, puțin la vorbă și voinic la inimă și la suflet, nelenevos, cu multă minte sănătoasă și curajos”²⁵².

Revoluția din 1821 a marcat începutul unei noi schimbări în procesul de modernizare a Principatelor Române, proces care își găsește originea în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, pe fondul confruntărilor militare ale celor trei puteri care își dispută teritoriile ale spațiului românesc, aceste puteri fiind: Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic (din 1804 va adopta denumirea de Imperiu Austriac)²⁵³.

Z. Ornea, București, 1997, p. 50.

250. Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, p. 65.

251. Idem, *Izvoare narative privind Revoluția de la 1821*, vol. I, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2001, pp. 89-90.

252. *Ibidem*.

253. Al. Elian, *Clerul ortodox român și Răscoala lui Tudor Vladimirescu*, p. 745.

La mijlocul lunii ianuarie, domnitorul Țării Românești, Alexandru Șuțu, bătrân și bolnav, constituie un Comitet de ocârmuire, alcătuit din mitropolitul Dionisie Lupu și mai mulți boieri (Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica, Barbu Văcărescu, Grigore Filipescu etc.)²⁵⁴. În aceeași zi – 15 ianuarie - Tudor, aflat în București, încheie acorduri cu marii boieri (printr-un „act de încredințare”, devenind astfel subordonatul lor) și cu eteriștii Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache. Peste trei zile, el va pleca din București spre Oltenia, alături de Dimitrie Macedonski, aghiotantul său trimis de către boieri. La 21 ianuarie este arestat ispravnicul județului Gorj, Dinicu Otetelișanu²⁵⁵, iar la 23 ianuarie, Tudor Vladimirescu emite proclamația „de la Padeș”, prin care face apel de luptă „cătră tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Rumânești”²⁵⁶. Este redactat și trimis, de asemenea, un arz adresat Înaltei Porți, prin care Tudor își clarifică poziția față de puterea suzerană²⁵⁷. La 30 ianuarie Divanul țării poruncește slugerului să înceteze răscoala²⁵⁸ și trimite un arz către Poartă. În ziua următoare moare domnitorul Alexandru Șuțu. Vladimirescu continuă răscoala, demonstrând acest fapt prin scrisoarea din 4 februarie adresată Divanului. În consecință, Divanul îl trimite pe marele vornic Constantin Samurcaș în Oltenia pentru a potoli răscoala²⁵⁹. La mijlocul lunii februarie este emis un nou act, cunoscut sub numele de „Cererile norodului rumânesc”²⁶⁰, un document programatic, în 20 de puncte, alcătuit de Tudor Vladimirescu. În următoarele zile, conducătorul Eteriei, Alexandru Ipsilanti, trece Prutul în Moldova și, cu ajutorul domnitorului principatului moldovean, Mihail Șuțu, ajunge în luna martie la granița Moldovei cu Țara Românească, urmărind să ajungă la București. Între timp, Tudor Vladimirescu avansează cu armata sa până la marginea Bucureștiului, în

---

254. *Ibidem*, p. 746.

255. Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale revoluției din 1821*, ediția a II-a, București, 1973, pp. 52-53.

256. G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 53.

257. *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, vol. I, pp. 210-211; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura Științifică, București, 1971, p. 208.

258. Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 320. .

259. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 239.

260. *Ibidem*, p. 748.

timp ce boierii Grigore Brâncoveanu, Iordache Filipescu, Grigore Filipescu, Constantin Samurçaș și consulul rus Alexandru Pini fug la Brașov²⁶¹, iar caimacamii sosiți la 24 februarie se retrag la Giurgiu. Din tabăra sa de lângă București, Tudor Vladimirescu emite o serie de proclamații („Proclamația de la Bolintin”, datată pe 16 martie²⁶²; proclamația din 20 martie²⁶³) și încheie un acord cu Divanul Țării Românești, consfințit de un jurământ reciproc, pe 23 martie²⁶⁴. Alexandru Ipsilanti ajunge cu trupele sale lângă București la sfârșitul lunii martie, avându-se în vedere o întâlnire între cei doi conducători revoluționari, întrevedere concretizată pe 6 aprilie, în urma căreia este împărțită administrația țării prin distribuirea județelor din nordul Munteniei lui Ipsilanti și a județelor de câmpie, precum și a Olteniei, către Tudor Vladimirescu. Ipsilanti se retrage la Târgoviște, având tot mai mulți aderenți din rândul boierimii și clerului. Dintre aceștia, sunt sechestrați în București de către Tudor: mitropolitul Dionisie Lupu, Al. Filipescu, Iordache Slătineanu, urmând să fie eliberați la 14 mai și trimiși la Târgoviște. În următoarea zi, armata lui Tudor se retrage către mănăstirile fortificate din nordul Olteniei²⁶⁵. Intervenția armată a Porții amenința capitala Țării Românești. Pe drumul de întoarcere, la Golești, conducătorul revoluției se întâlnește cu Iordache Olimpiotul (18 mai), care îl va aresta pe 21 mai. Adus în fața lui Alexandru Ipsilanti, Tudor Vladimirescu este judecat și condamnat la moarte, fiind executat pe 27 mai²⁶⁶.

Ce s-a ascuns însă în spatele faptelor? Interpretările sunt multiple, date de comportamentul conjunctural al lui Tudor Vladimirescu. S-au născut multe întrebări, nici până în prezent lămurite. Ambiguitatea faptelor lasă mai mult loc presupunerilor decât certitudinilor. Vom urmări să clarificăm caracterul răscoalei, obiectivele și slăbiciunile lui Tudor Vladimirescu.

Revoluția a fost pregătită din timp, cu minuțiozitate. Tudor

---

261. T. G. Bulat, *Mărturii din timpul Revoluției lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista istorică”, XII (1924), pp. 199-203; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, București, 1967, p. 643, 650-651.

262. Dan Berindei, *Revoluția de la 1821*, p. 100.

263. Vl. Osiac, *Desfășurarea revoluției din 1821*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane <<C.S. Nicolăescu-Plopșor>>”, nr. 3/2002, p.52.

264. Dan Berindei, *Revoluția de la 1821*, p. 253.

265. Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, p. 64.

266. G. D. Iscreu, *op. cit.*, pp. 196-200; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 175.

Vladimirescu își asigură sprijinul boierilor Grigore Ghica, Grigore Brâncoveanu și Barbu Văcărescu și ajutorul Eteriei prin Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache. Totuși, Tudor nu deține independența acțiunilor sale, din moment ce el este delegat de boieri „să rădici norodul cu arme și să urmezi precum ești povățuit”²⁶⁷ (ceea ce arată o oarecare subordonare), iar înțelegerea eteristă îl obligă „să lucreze de comun acord și unitar, după cum o cere datoria pe care ne-o impune acordul de față”. Boierii cresc controlul și prin numirea aghiotantului Dimitrie Macedonski, care urma să vegheze asupra acțiunilor întreprinse de Tudor²⁶⁸.

Prin înțelegerea semnată cu eteriștii, slugerul Tudor se angaja să lupte pentru eliberarea „de sub jugul apăsător al barbarilor” și să ridice „semnul biruitor al crucii izbăvitoare” și era autorizat „să se prefacă a provoca dezordini, a stârni complicații interne și externe și a se folosi de toată viclenia, care poate duce la atingerea scopului nostru comun”. Evident, avem de-a face cu obiective de eliberare națională, specifice Eteriei, dar care este poziția lui Tudor față de Țara Românească condusă de grecii fanarioti? Nemulțumirile menționate în proclamația „de la Padeș” sunt îndreptate „către căpeteniile noastre, zic, atât cele bisăricești, cât și cele politicești”, fiind lansat apelul către populație să reacționeze în fața abuzurilor. Sunt criticați astfel reprezentanții unui sistem defectuos impus de Poartă, cel fanariot, nu însă sistemul însuși, deoarece o astfel de critică, prea riscantă, ar fi vizat direct puterea otomană, față de care Tudor își clarifică poziția prin arzul din 23 ianuarie. Într-o manieră diplomatică, documentul vorbește despre „cumplitele patimi ce le suferim din pricina unirii pământenilor boieri cu cei dupe vremi trimiși domni și ocârmuitori acestui norod”, situând astfel potențaii din Țara Românească între mulțimea care cade victimă abuzurilor acestora și bunul împărat, „Veichilul lui Dumnezeu, prea puternicul nostru împărat,” care „voește ca noi, ca niște credincioși ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul, ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!”. Mișcarea lui Tudor e transparentă în fața turcilor, dovadă fiind cuvintele „arădicarea noastră

---

267. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, p. 196; Apostol Stan, *Revoluția de la 1821 și statutul internațional al Principatelor Române*, în „Revista de istorie”, tom 33, 1980, nr. 5, p. 848.

268. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, p. 197; Ion Pătroi, *Revoluția română din 1821 – moment hotărâtor în lupta națiunii noastre pentru constituirea statului modern unitar*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Filozofie Sociologie Istorie, an IV, 1979, p. 96.

nu este pentru altcevași nici într-un chip, decât numai asupra boierilor care ne-au mâncat dreptățile noastre cu care ne-au miluit pe prea puternica împărăție”²⁶⁹.

Caracterul social care a fost atribuit răscoalei de către istorici este simplist totuși. Ne confruntăm cu un complex de probleme, cu o întreagă societate defectuoasă, deci cu un sistem care trebuie înlocuit, în viziunea lui Tudor Vladimirescu. Defectele acestui sistem sunt ilustrate foarte clar și detaliat în documentul numit „Cererile norodului rumânesc”, fiind stipulate idei de reformă de ordin fiscal (desființarea vămilelor interne, diminuarea numărului de taxe, anularea măsurilor fiscale ale domnitorului Alexandru Șuțu), administrativ (restrângerea numărului boierilor greci, ocuparea funcțiilor pe baza meritelor, alegerea unui nou mitropolit de către popor), militar (armata națională), economic (fixarea prețurilor maxime la produsele de bază), juridic (reducerea numărului de judecatori și a taxelor de judecată)²⁷⁰. Ultimele domnii se filtrează, dorindu-se revenirea la aspectele pozitive ale fiecăreia, ceea ce dă mișcării un caracter retrograd („Prăvilniceasca Condică a domnului Caragea să lipsească cu totu, nefiind făcută cu voința a tot norodul; iar a domnului Ipsilant să rămâie bună și să să urmeze”²⁷¹).

Totodată, răscoala nu se construiește pe baza luptei de clasă dintre boieri și țărani. Tudor Vladimirescu folosește țărănimea pe post de masă de manevră, adevăratul sprijin solicitându-l de la boieri și de la panduri. În proclamația de la Padeș, se menționează cum „să să aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sînt ai noștri și cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie și lor bine, precum ne sunt făgăduiți!”. Tot el va fi cel care îi va executa pe jefuitorii boierilor refugiați la Benești. Boierii dețin puterea legitimă, iar acordul lor privind revoluția lui Tudor conferă legitimitate acestuia. Măsurile Comitetului oblăduitor împotriva acțiunilor căpitanului de panduri sunt evazive și menite să „adoarmă vigilența Porții”. Am putea merge mai departe cu faptul că boierii au acționat din umbră,

---

269. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 542; *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I, pp. 210-211; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 208; Apostol Stan, *Revoluția de la 1821 și statutul internațional al Principatelor Române*, p. 848.

270. D. Berindei, *Revoluția română de la 1821*, p. 229.

271. I.C. Filitti, *Tudor Vladimirescu (Rostul răscoalei lui)*, București, 1938, p. 34.

făcându-l astfel pe Tudor Vladimirescu unic responsabil al răscoalei²⁷².

Situația se complică în momentul în care armata eteristă a lui Alexandru Ipsilanti își face apariția la hotarele Țării Românești. Confruntarea dintre cei doi revoluționari se situează la nivelul intereselor. Dacă Alexandru Ipsilanti dorește independența grecilor în fața puterii otomane, sperând la o mișcare de anvergură multinațională, deci o luptă antiotomană, Tudor Vladimirescu se limitează la dorința de a schimba sistemul fanariot, deci la o luptă antifanariotă, nuanțată totodată. În aceste condiții, apare o rivalitate între cele două tabere, însoțită de tensiuni și concretizată prin lupta pentru putere. Astfel, Tudor încearcă să-și atragă cât mai mulți susținători de partea sa: emite proclamații către populația Bucureștiului (agravarea circumstanțelor duce la un mesaj radical: „Căci oricare va fi la un glas și într-o unire cu creștinescul norod, ce este pornit numai pentru dreptate, acela se va numi patriot. Iar vericare se va împotrivi binelui obștesc, acela ca un vrăjmaș se va socoti!”) și către populația întregii Țări Românești („câți sunteți vrednici de a purta arme împotriva vrăjmașului dreptăților țării, veniți la mine”; „iar câți nu sunteți născuți pentru această meserie, împliniți-vă datoriile cu toată supunerea ce să cuvine să dați către dumnealor boierii ispravnicii ai județelor”²⁷³), ocupă Bucureștiul și își arogă atributele domniei prin portul potcapului cu fund alb, în cele din urmă făcând schimb de jurăminte cu boierii rămași în București, pe un ton marțial, dar căutând să-i menajeze²⁷⁴. Pericolul reprezentat de eteriștii indisciplinați și dedați la jafuri dă revoluției o tentă națională, împotriva Eteriei. Tudor Vladimirescu, simțind că este abandonat, face gesturi disperate, cum ar fi închiderea unor boieri în mănăstirile din București²⁷⁵ pentru a nu fugi la Brașov sau la Târgoviște, unde își așezase Ipsilanti cartierul general. Faptul că ducea o corespondență cu autoritățile otomane va fi văzut de eteriști ca un act de trădare și ca atare va conduce la execuția căpitanului de panduri de către conducătorii Eteriei. Totuși, acuzația de trădare e discutabilă, din moment ce Tudor Vladimirescu nu putea fi decât un asociat al mișcării grecești, nu un membru al Eteriei. Circumstanțele au fost nefavorabile, căci nimeni nu

---

272. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 543.

273. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 317.

274. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, p. 373.

275. Constantin Șerban, *op. cit.*, p. 7.

a intervenit pentru a-l salva²⁷⁶.

Nu putem ignora faptul că Tudor Vladimirescu și-ar fi pus speranțele în sincronizarea acțiunii sale cu cea a lui Ipsilanti, creându-se astfel o forță de presiune mai mare asupra Imperiului Otoman, mai ales că era încredințat de susținerea Eteriei de către Imperiul Rus (în cele din urmă dezavuată de către țar).

Revoluția din 1821 din Țara Românească a arătat mai mult decât oricând până atunci deficiențele sistemului pe care erau construite structuri arhaice, o revoluție care nu a fost desăvârșită, dar care a reușit să înainteze potențiale schimbări în direcția modernizării Principatelor dunărene.

De fapt avem de-a face cu tipul de erou romantic, cu origine modestă (fiu de moșneni).

Ascensiunea sa materială și ca rang social, care i s-a datorat în totalitate calităților proprii, curajul și vitejia sa probate în repetate rânduri pe câmpul de luptă și recunoscute cu decorații și ordine și, bineînțeles, fapta sa fără egal și sfârșitul tragic de care vorbeam atestă că Tudor Vladimirescu nu aparține doar oltenilor sau doar muntenilor unde a condus Revoluția, ci întregului teritoriu locuit de români. Încă din timpul vieții a intrat în creația populară și era cunoscut și pe alte meleaguri. Astfel, țărani din Hunedoara așteptau: „Un crăișor s-a ivit dinspre Răsărit, al cărui nume este Toderăș”, sau: „de către Răsărit s-a ridicat un crăiuț cu numele Todoraș...Acum îi în Țara Românească, isprăvește lucrul cu boierii și, de se va sfârși lucrul bine acolo, până la Paști o da și într-acoace... să facă și aicea dreptate”²⁷⁷.

O altă caracterizare foarte interesantă a lui Tudor Vladimirescu ne-a lăsat Ștefan Scarlat Dăscălescu, secretar al caimacamului Craiovei: „Cine știe ce ar fi fost într-o altă epocă cu spiritul mai cultivat, un asemenea om! Avea stofă de om mare, dar timpul, locul și mijloacele i-au lipsit(...). Cromwell al țării noastre”²⁷⁸.

Dimitrie Bolintineanu îl va numi pe Tudor, poate surprinzător, „un mare poet” și va considera că „Operele sale sunt patrioticele lui proclamațiuni către poporul român, chemându-l la arme pentru dezrobirea patriei”²⁷⁹.

---

276. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. V, p. 210.

277. *Ibidem*, p. 210.

278. *Ibidem*, p. 211.

279. Tudor Vladimirescu, *Scrieri* (ediție îngrijită de Tudor Nedelcea), Editura Scrisul

Numai cu doi ani mai vâstnic decât Gheorghe Lazăr, Ilarion a putut să mijlocească, mult timp înaintea desfășurării revoluției, întrevederile acestuia cu slugerul Tudor. Autoritatea sa morală era o cheazășie reciprocă, dar era și complinită prin consonanța neștirbită a convingerilor patriotice pe care le nutreau²⁸⁰.

Nu au lipsit temeiurile, așadar, pentru această frumoasă și puternică solidaritate și au existat împrejurări, chiar publice, care atestau aceste temeiuri, împrejurări care confirmau anume curajul și demnitatea cu care eminentul teolog Gheorghe Lazăr trata problemele care implicau stări de lucruri și fapte ce trebuiau dezvăluite – prilejuri de a-și declara limpede și fără reticențe convingerile sale.

Cu prilejul înscăunării mitropolitului Dionisie Lupu – în anul 1819 – i-a fost încredințată lui Gheorghe Lazăr onoarea de a pronunța un discurs redactat tot de el, prilej nu atât de oratorie festivă, cum s-a putut dovedi, ci, mai ales, de a rosti o vibrantă chemare la faptă pentru schimbarea stărilor de lucruri din țară, evocând trecutul grandios și avertizând asupra semnelor de primejdios declin al prezentului: „A trecut vremea lacrimilor. Să punem capăt jugului care îndelungă vreme a făcut din noi niște robi!” – o retorică în termeni de mare cutezanță și demnitate națională, cu totul în afara cerințelor protocolare, ale solemnității momentului, în termeni răspicați, care vor fi înghețat multe fețe dregătorești, dar au și încălzit nespus și au luminat multe inimi, între primele de acest fel fiind și inima arhimandritului de atunci Ilarion²⁸¹.

Documentele epocii confirmă raporturile pe care Tudor le întreținea cu lumea clericală, în împrejurările diferite ale vieții. Se atașase în chip deosebit de protopopul Stoica de Hațeg, pe care îl frecventa pentru că găsea în prezența lui răspuns la unele dintre întrebările care îi frământau cugetul. Iar afinitățile atât de durabile și adânci cu monahul Ilarion au fost determinante și definitive în existența amândurora. Dintru început, și în cea mai mare măsură a fost hotărâtoare împărtășirea opiniilor comune pe care le aveau asupra numeroaselor și imperioaselor probleme sociale și

---

Românesc, Craiova, 1993, passim.

280. Dan Berindei, *Revoluția română de la 1821*, p. 59, 77, 81-82, 90, 100, 133-135, 148.

281. Nestor Vornicescu, *op.cit.*, pp. 17-18; C. Erbiceanu, *Câteva notițe privitoare la Tudor Vladimirescu, extrase dintr-un manuscript*, în „Biserica ortodoxă română”, an XXVII (1903), nr. 2, p. 189; Dumitru Bălașa, *Arhimandritul Chiriac Râmnicăneanul zugrav*, în „Oltenia”, cartea a III-a, Craiova, 1943, p. 187.

naționale. Ilarion se arătase dintru început un convins sprijinitor al partidei naționale, împotriva stăpânirii fanariote²⁸².

Începând cu anul 1824, la Râmnicul Vâlcea se găsea episcop Neofit. Pentru treburile administrative și judecătorești, la reședința episcopală de la Craiova se găsea ajutorul său, arhimandrit Timotei²⁸³. Strădaniile seculare de a avea în Craiova un arhiereu cu sediul definitiv, de data aceasta par a se împlini. Alexandru Ghica Voievod (1834-1842), constatând necesitatea rezolvării lucrărilor duhovnicești, „ivate zilnic în această cetate de frunte a Episcopiei” și sprijinindu-se pe faptul că încă din vechime „s-au simțit nevoia așezării unei persoane arhieresti în acest post duhovnicesc”, recomandă patriarhului din Constantinopol, pentru a fi hirotonit arhiereu, pe arhimandritul Timotei, însărcinatul Episcopiei Râmnicului cu treburile de la Craiova.

Din nefericire, o asemenea evoluție normală, pe linia reciprocității de drepturi și obligații între Stat și Biserică cunoaște serioase perturbări în răstimpul domniilor fanariote. Se dovedea cu prilejul stabilirii sistemului domnilor greci, trimiși din Fanar, că degradarea stării de autonomie a Principatelor dunărene, în mod inevitabil, afecta și organizarea Bisericii²⁸⁴.

Viciile sistemului au cuprins și Biserica, contribuind la degradarea funcționării ei ca instituție, cu deosebire în Țara Românească. Între altele, funcțiile ecleziastice, de la cele mai înalte până la cele de jos, se cumpără pe bani, ca toate funcțiile administrative ale Statului, corupția, proprie sistemului, marcând și viața Bisericii. Scaunele mitropolitane și episcopale devin unele dintre cele mai bine plătite funcții, și domnii fanarioți le pun în vânzare pe sume imense, alături de înaltele dregătorii ale Statului. Astfel, vechiul drept de sancțiune a alegerii prelaților de către soboare mixte, de clerici și laici, se transformă într-un abuz, profitabil pentru domnii fanarioți. Mai mult decât atât, în Țara Românească, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tradiția, după care scaunele mitropolitane și episcopale erau ocupate numai de către clerici pământeni, este grav încălcată, la conducerea mitropoliilor și episcopilor ajungând arhierii greci, recrutați din anturajul domnilor.

Este evident că, așa după cum existența la conducerea Statului a unui domnitor grec, cu statutul de înalt funcționar al Porții, afecta situația

---

282. Nestor Vornicescu, *op.cit.*, pp. 19-20

283. Preot Niculae M. Popescu, *Arhieriei vicari ai Craiovei – Timotei Evdoxiadou*, în „Mitropolia Olteniei”, an XII, 1955, nr. 10-12, p. 544.

284. Nestor Vornicescu, *op.cit.*, pp. 19-20.

generală a țării, tot astfel, conducerea Bisericii de către un mitropolit grec afecta situația acesteia, fenomenul marcând și el în mod semnificativ starea de degradare a instituției²⁸⁵.

Pe de altă parte, sub protecția domnitorilor fanarioți, numeroase abuzuri sunt prilejuite de administrația mănăstirilor „închinată” la Locurile Sfinte din Orient. Aflate sub conducerea egumenilor greci, trimiși de patronii lor, aceste mănăstiri fuseseră deturnate de la poziția lor inițială, fiind transformate în surse de venituri în folosul exclusiv al călugărilor greci și al Locurilor Sfinte din Orient. În timp ce uriașele lor venituri erau scoase din țară, vechile obligații de a destina o parte din aceste venituri Statului român, pentru întreținerea școlilor și instituțiilor de binefacere, erau cu totul încălcate.

Comportamentul abuziv al călugărilor greci de la conducerea acestor mănăstiri conferea și el nota stării de decădere la care ajunsese Biserica Ortodoxă Română la sfârșitul domniilor fanariote.

Se adaugă și alte fenomene marcând această situație: hirotonirea fără măsură de preoți și diaconi, pentru luarea de bani, acești clerici urmând a fi scutiți de dări, ceea ce ducea la majorarea dărilor pentru ceilalți locuitori, hirotoniri de persoane fără nici o pregătire religioasă, făcute de obicei de episcopi în același scop, neglijențe și abuzuri în administrația bunurilor bisericești, inclusiv a bunurilor mănăstirilor „neînchinată” ș.a.²⁸⁶.

Dar abuzurile și starea de anarhie care tind a copleși viața Bisericii au dus, spre sfârșitul domniilor fanariote, la responsabilizarea unui important segment al elitei politice și bisericești care înțelege să reacționeze pe linia stopării acestei evoluții. Astfel, în Țara Românească, în 1819, succesiunea la scaunul mitropolitan a clericilor greci este întreruptă, odată cu ocuparea scaunului mitropolitan de către Dionisie Lupu. Din păcate, aceasta fusese posibilă prin încadrarea în sistem, candidatul, ajutat de o serie de boieri adepți ai acestei schimbări, cumpărând înalta funcție de la domnitorul Al. Șuțu pe o sumă uriașă de bani (un milion de piaștri). Evenimentul este relatat cu amănunte, între altele, în scrierile lui Zilot Românul (Ștefan Fănuță). Oricum, acest eveniment anticipa pasul următor - și mai important - pe linia afirmării dreptului Principatelor Române la administrație independentă: încetarea, după revoluția din 1821, a sistemului domniilor fanariote și restabilirea domniilor pământene. Altfel, trebuie remarcat faptul

---

285. *Ibidem*, p. 121.

286. Dan Berindei, *Revoluția română de la 1821*, p. 78.

că, în ciuda dificultăților care survin în sfera organizării Bisericii Ortodoxe Române, în răstimpul domniilor fanariote, marea majoritate a clericilor români a continuat să joace un rol important pe linia slujirii intereselor fundamentale ale neamului²⁸⁷.

În primul rând, într-o epocă în care limba și cultura greacă tind a avea un caracter preponderent în viața culturală a țării, prin numeroasele traduceri de lucrări religioase în limba română, acești clerici și-au adus o contribuție dintre cele mai însemnate la păstrarea și afirmarea limbii naționale. Cu deosebire în perioada de sfârșit a domniilor fanariote, sub patronajul unor înalți ierarhi, centrele tipografice de la Râmnic și București, în Țara Românească, de la Iași și mănăstirea Neamțului, în Moldova, s-au constituit în adevărate focare nu numai de viață religioasă, ci și de cultură națională²⁸⁸.

În al doilea rând, Biserica și clericii ortodocși români, în aceeași epocă, și-au adus contribuția la afirmarea învățământului în limba națională. În acest sens, remarcabil a rămas în cultura română exemplul marelui mitropolit al Moldovei, Veniamin Costachi (1803-1808; 1812-1842), din inițiativa și cu cheltuiala căruia a luat ființă, în 1804, Seminarul de la Socola - prima școală de nivel mediu în limba română, din Moldova, iar apoi a sprijinit înființarea Școlii lui Gh. Asachi de la Iași (1814). Tot astfel, în Țara Românească, după alegerea sa ca mitropolit, Dionisie Lupu avea să sprijine Școala națională de la Sf. Sava, întemeiată în 1818 sub conducerea lui Gh. Lazăr. În al treilea rând, clerul ortodox român s-a implicat în mișcarea de renaștere națională în plan social-politic. Cum se știe, la 1821, un înalt ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, episcopul Ilarion al Argeșului, se afirmă ca sfetnic al lui Tudor Vladimirescu, așa după cum, în sensul adeziunii la Revoluție se afirmă și mitropolitul Dionisie Lupu (amândoi, după sfârșitul nefericit al Revoluției, găsindu-și refugiul peste fruntariile Țării Românești, la Brașov).

Ar fi de amintit aici împrejurarea că în cursul evenimentelor de la 1821, în viziunea lui Tudor Vladimirescu, înalții prelați români se constituiau în mediatori ai unei eventuale înțelegeri între cele două Principate în vederea unei acțiuni comune. În cunoscuta scrisoare din 5 aprilie 1821, adresată mitropolitului Dionisie Lupu și marelui vistier Alex. Filipescu-Vulpe, Tudor solicita acestora să intre în corespondență cu

---

287. *Ibidem*, p. 123.

288. Nestor Vornicescu, *op.cit.*, pp. 19-20.

mitropolitul și boierii moldoveni, „*ca unii ce suntem de un neam, de o lege și supt aceeași stăpânire și ocrotiți de aceeași putere*”. Printr-o informare reciprocă asupra stărilor de lucruri din fiecare provincie, se avea în vedere o eventuală acțiune comună, „*Fiind la un gând și într-un glas cu moldovenii, să putem câștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaluri, ajutându-ne unii pe alții*”²⁸⁹.

Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, s-a constituit într-un eveniment cu importante consecințe și pentru viața Bisericii Ortodoxe Române. După restabilirea domniilor pămâtenene, în 1822, prin numirea ca domnitori a lui Grigore D. Ghica, în Țara Românească, și a lui Ioniță Sandu Sturdza, în Moldova, a urmat instalarea pe scaunul mitropolitan vacant, din Țara Românească, a unuia dintre cei mai neobosiți traducători de carte religioasă în limba română, cunoscut ca prelat sub numele de Grigorie al IV-lea Dascălul (în timp ce, în Moldova, își continuă activitatea ca mitropolit Veniamin Costachi).

În anul 1823, într-un anumit context politic internațional, într-un acord deplin al celor doi, domnitorul și mitropolitul, precum și al elitei politice a timpului, în Țara Românească era adoptată măsura înlăturării călugărilor greci de la conducerea mănăstirilor „închinat”. Din păcate, măsura a fost de scurtă durată, deoarece, după încheierea Convenției de la Akkerman, din octombrie 1826, care restabilea pentru moment relațiile dintre Rusia și Turcia și, odată cu ele, influența rusă în Principate, această măsură a fost anulată la intervenția autorităților ruse. Cu acest prilej, atât mitropolitul muntean, Grigorie Dascălul, cât și mitropolitul moldovean, Veniamin Costachi, aveau să protesteze împotriva acestei decizii a autorităților ruse. Acest protest îl va costa scump pe mitropolitul Grigorie, curând, în 1829, după declanșarea noului război ruso-turc, din ordinul autorităților ruse, el fiind exilat (în Basarabia, de unde avea să revină în 1833)

---

289. *Ibidem*.

OMUL – DUPĂ CHIPUL ȘI ASEMĂNAREA LUI DUMNEZEU

Pr. Drd. Olaru Viorel

*„Micșoratu-l-ai (pe om) cu puțin față de îngeri,
cu slavă și cu cinste l-ai încununat pe el”
(Psalmul 8, 5)*

1. Considerente generale asupra antropologiei creștine

Antropologia, ca știință, caută să răspundă pe de o parte unor întrebări, pe de altă parte unor aspirații generale (ca timp și spațiu) ale umanității. Unor întrebări, pentru că omenirea și-a pus dintotdeauna problema originilor și evoluției macrocosmosului și microcosmosului.¹ Unor aspirații, pentru că pe lângă problema originilor, gândirea umană a mai căutat să traducă, în termeni inteligibili, rostul și menirea omului în cuprinsul Universului, finalitatea dezvoltării sale istorice și biologice. Antropologia este știința care se ocupă cu studiul originii, „evoluției” și variabilității biologice a omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale.²

În sens raționalist, antropologia are desigur categoriile și diviziunile

---

1. Conceptul de om ca microcosmos, ca și chip în miniatură al lumii sau macrocosmosului, magistral dezvoltat în teologia Sfinților Părinți, este mult mai vechi și apare în multe dintre religiile antice. El este cu siguranță o rămășiță din Revelația primordială, dar în sensul dezvoltării culturale a omenirii se pare că teologii epocii patristice l-au preluat din platonism. A se vedea, în acest sens, Dave Robinson și Judy Groves, *„Câte ceva despre Platon”*, Ed. Curtea Veche, București, 2008, ca și Guthrie, W. K. C., *« O istorie a filosofiei grecești »*, vol. II, colecția Universitas, Ed. Teora, București, 1999, p. 122

2. *„Dicționarul explicativ al limbii române”*, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, București, 1999, p. 46

ei dialectice. Creștinismul și antropologia revelată pe care o propune, bazându-se pe Sfânta Scriptură și pe interpretările oferite de Sfânta Tradiție, are categoriile sale specifice. Mai înainte de a vorbi despre actul creării lumii și al omului, întreprins desigur de Dumnezeu - Creatorul a toate, antropologia creștină vorbește despre iubirea lui Dumnezeu, al cărei rod este creația, precum și despre libertatea lui Dumnezeu de a crea.³ Ea vorbește apoi despre actul creației din nimic, despre modul special în care a fost adus omul la existență, despre demnitatea și menirea lui, dar și despre căderea în păcat a primilor oameni, fapt cu caracter general-recapitulativ, precum și despre posibilitatea, făgăduită de altfel ca și certitudine de Creator, a izbăvirii din osânda căderii primordiale,⁴ această din urmă caracteristică fiind deja un capitol al soteriologiei, o altă categorie a învățaturii creștine de credință.⁵

Numai antropologia creștină bazată pe Revelație oferă rațiunii răspunsuri mulțumitoare, în sensul că prezintă ființa umană în întregul ei, ca pe o creație a lui Dumnezeu plină de „*mărire și cinste*”, ca pe o icoană sau **chip al lui Dumnezeu**, menită să ajungă la **asemănarea cu Dumnezeu**.⁶ În continuare, antropologia creștină explică și felul cum, în ciuda demnității și misiunii deosebite cu care a fost înzestrat omul, a putut ajunge la jalnica stare de decădere spirituală și morală și a fost cuprins de cele mai amarnice suferințe.⁷

Baza învățaturii antropologice creștine este oferită de referatul biblic al creației, cuprins în primele două capitole ale cărții Facerea, apoi de capitolul al treilea al cărții amintite și mai departe, de întreaga Sfântă Scriptură, care nu este altceva decât o istorie a mântuirii neamului omenesc,⁸

3. Pruteanu, Ierom. Dr. Petru, „*Antropologia teologică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*”, format electronic, p. 11

4. Stăniloae, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol. II, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1978, p. 345

5. Radu, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, „*Mântuirea, a doua creație a lumii*”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1986, p. 54

6. Chițescu, Prof. Nicolae, I. Petreună și I. Todoran, „*Manual de Teologie Dogmatică și Simbolică*”, vol. I., Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1958, p. 521

7. Popescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, „*Iisus Hristos Pantocrator*”, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2005, p. 157

8. Nellas, Panayotis, „*Omul - animal îndumnezit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*”, Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 101

deci un tratat monumental de antropologie, în care sunt prezentate exact dezideratele antropologiei moderne: originile omului, evoluția sa istorică - redată chiar foarte exact, prin liste genealogice - și chiar variabilitatea sa biologică (să nu uităm relatările despre uriași din Pentateuh, ca și explicația oferită de referatul biblic pentru diferențierea raselor: existența celor trei fii ai lui Noe - Sim, Ham și Iafet). Vechiul Testament este un veritabil manual de antropologie și prin numeroasele referințe în domeniu făcute de autorii inspirați ai cărților profetice, lirice, didactice și sapiențiale. De departe, cea mai utilizată carte în cultul mozaic și desigur cea mai iubită de masa credincioșilor creștini este Psaltirea, plină de texte privitoare la originea, zbuciumul omului pe pământ, menirea și condiția sa. Lucrarea de față încearcă să aducă în atenție tocmai aceste texte cuprinse în Cartea Psalmilor și în cărțile profeților așa-numiți mici.

Dar pentru o înțelegere corectă, în duhul Scripturii și al Sfinților Părinți, a adevărilor legate de om cuprinse în Cartea Psalmilor și în cele douăsprezece profeții de mai mici dimensiuni, din totalul de șaisprezece câte are Sfânta Scriptură, e necesar să avem o viziune de ansamblu asupra antropologiei biblice, începând de la primele mențiuni din Cartea Facerii, așa cum sunt ele interpretate de Sfinții Părinți.

2. Motivul și scopul creației

Potrivit învățăturii creștine de credință, lumea nu a fost creată de Dumnezeu la întâmplare. Actul creației are un motiv precis și un scop bine definit, realități care, de altfel, dau sens creației.

Sfinții Părinți au văzut ca motiv al creației bunătatea și iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu, iar ca scop - participarea ei (a creației) deplină la această iubire. Sfântul Grigore de Nyssa, de exemplu, exprimă această învățătură prin următoarele cuvinte: „*Dumnezeu a creat pe om și restul lumii, nu împins de necesitate, ci în virtutea iubirii Sale. Trebuia ca lumina să nu fie nevăzută, slava să nu rămână fără martor, bunătatea să nu fie fără o altă persoană care să se bucure de ea și celelalte daruri să nu rămână fără efect, nefiind cineva care să se împărtășească și să se bucure de ele.*”⁹

Dacă toate au fost create din bunătatea și iubirea lui Dumnezeu,

---

9. Sfântul Grigore de Nyssa, „*Marele cuvânt catehetic*”, PG 45, apud Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. I, p. 232

scopul celor create este participarea la comuniunea deplină a Sfintei Treimi, căci, așa cum spune Sfântul Ioan Damaschin: „*Preabunul Dumnezeu nu S-a mulțumit cu propria Lui contemplare, ci prin mulțimea bunătății Sale a binevoit să facă ceva care să primească binefacerile Sale și să se împărtășească de bunătatea Lui.*”¹⁰

Însă, deși aparent toate făpturile sunt destinate comuniunii cu Dumnezeu, comuniunea creaturii neraționale cu Dumnezeu se realizează numai prin om,¹¹ căci „*Dumnezeu a creat lumea pentru om și a preconizat conducerea lumii spre scopul deplinei comuniuni cu El, în mod special prin dialog cu omul. Numai omul poate fi și deveni tot mai mult „martorul” slavei și bunătății lui Dumnezeu, arătată prin lume; numai omul se poate bucura în mod conștient tot mai mult de iubirea lui Dumnezeu, devenind partenerul Lui. De aceea lumea ca natură, este creată pentru subiectele umane. Și din punctul acesta de vedere, ea are un caracter antropocentric.*”¹²

Desigur, acest lucru este greu de înțeles, căci pricina creării lumii nu e un lucru care poate cădea ușor sub minte.¹³

În strânsă legătură cu motivul și scopul creației se află și adevărul despre „*libertatea lui Dumnezeu de a crea*”. Este clar că Dumnezeu n-a făcut lumea împins de vreo necesitate. Fără lume, fără creație, Dumnezeu n-ar fi dus vreo lipsă. De asemenea, nu s-a produs vreo schimbare în ființa lui Dumnezeu în urma actului creației, căci El a creat lumea din libertate, fapt ce exprimă atât iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu, cât și atotputernicia Lui. Nicolae Berdiaev spune că libertatea este ea însăși o forță creatoare pozitivă, de nimic întemeiată și de nimic condiționată, care se revarsă dintr-un izvor nesecat. În expresia și afirmarea ei pozitivă, libertatea este tocmai creația.¹⁴ „*Numai cel liber creează. Din necesitate se naște doar evoluția; creația se naște din libertate.*”¹⁵

Este adevărat că libertatea, ca și concept, raportată la Dumnezeu,

10. Sfântul Ioan Damaschin, „*Dogmatica*”, cartea a II-a, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Scripta, București, 1993, p. 46

11. Pruteanu, Ierom. Dr. Petru, *op. cit.*, p. 12

12. Stăniloae, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru, *op. cit.*, p. 233

13. Sfântul Maxim Mărturisitorul, „*Patru sute de capete despre dragoste*”, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, suta I, cap. V, în „*Filocalia*”, vol. II, p. 125

14. Berdiaev, Nicolae, „*Sensul creației*”, trad. Anca Oroveanu, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 144

15. *Ibidem*, p. 142

nu corespunde tradiției patristice.¹⁶ Acest concept este pus în discuție de „teologia modernă” (sau mai degrabă filosofia modernă) și produce oarecum confuzie în doctrina ortodoxă despre Dumnezeu. Libertatea în sensul unei „independențe față de cineva sau ceva” este un concept inacceptabil pentru Dumnezeu, întrucât El nu are față de cine sau ce să fie liber. Iar în sensul posibilității de a opta sau chiar de a refuza (posibilități incluse conceptului de libertate), ceea ce presupune nesiguranță, transformare, alternanță sau schimbare, acestea nu pot fi gândite cu referire la Dumnezeu.

Tradiția patristică arată că Dumnezeu pur și simplu voiește (βουλεται), și în exercitarea voinței Sale El nu are alternanțe, nici libertate de Sine (αυτῆςουσον), căci acestea țin de natura rațională creată - îngerii și oamenii - și de posibilitatea acestora de a alege: a fi sau a nu fi cu Dumnezeu.¹⁷

Prin urmare, putem vorbi despre libertatea lui Dumnezeu de a crea, doar în sensul că El nu a fost determinat de nimeni și nimic pentru aceasta, ci a creat din propria voință iubitoare care face doar binele și nu săvârșește nicidecum răul. Este greșit însă a gândi că Dumnezeu are o libertate ca a noastră, schimbătoare, capabilă să aleagă răul.

3. Creația din nimic în timp

Creația din nimic în timp este un adevăr revelat în Sfânta Scriptură la: Facere 1,1 (bereshit - εν αρχη - într-un început):

„Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul”
 „εν αρχη εποιησεν ο θεος τον ουρανον και την γην”
 תָּאָר, מִיְמֵשֶׁה תֵּא, מִיְהִלָּא אָרְב, תִּישְׂאָרְב
 הָאָרֶץ.¹⁸

la Evrei 11, 3 (εις το μη - din nimic):

---

16. Pruteanu, Ierom. Dr. Petru, *op. cit.*, p. 13

17. Matzoukas, Nicolae, „*Teologia dogmatică și simbolică. IV. Demonologia*”, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2002, pp. 59-61

18. Textele în ebraică sunt luate după *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, quae antea cooperantibus A. Alt, O. Eissfeldt, P. Kahle editerat R. Kittel, Editio Funditus Renovata, adjuvantibus H. Bardtke, W. Baumgartner, P. A. H. de Boer, O. Eissenfeldt, J. Fichtner, G. Gerleman, J. Hempel, F. Horst, A. Jepsen, F. Maass, R. Meyer etc., Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1987

„Prin credință înțelegem că s-au întemeiat veacurile prin Cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din nimic cele ce se văd”
- și la II Macabei 7, 28 (εξ ουκ οντος).

Însă acest adevăr revelat nu este o simplă relatare inspirată despre cosmogonie, ci are serioase implicații antropologice și soteriologice.

Dacă lumea n-ar avea început și n-ar fi din nimic, n-ar fi operă a libertății și plinătății lui Dumnezeu, ci o realitate relativă emanată direct sau indirect din ființa lui Dumnezeu. Tocmai aici apare distincția dintre creat și necreat. Creatul este legat în mod obligatoriu de temporalitate și spațialitate. Dumnezeu, singura Ființă necreată, nu este legat nici de timp și nici de spațiu, ci le depășește pe amândouă. Deci, numai în cazul în care lumea este din nimic, ea poate fi înălțată și desăvârșită, căci o lume existentă din veci și apărută dintr-o materie anterioară ei în forme evolutive, ar fi ea însăși absolută ca realitate empirică. Or, cum absolutul nu poate fi limitat, de aceea spunem că lumea are un început, început care se împlinește în om, care la rândul său are un început, întrucât se mișcă spre un absolut și duce și lumea cu sine. El nu e din veci, pentru că în acest caz nu s-ar mișca spre absolut. El ar avea, împreună cu lumea, din eternitate absolutul în sine, care ar rămâne în el pe veci.¹⁹ Cu alte cuvinte, omul și-ar fi sieși cauză și țință.

Din alt punct de vedere, dacă lumea n-ar fi creată din nimic, ci ar fi emanată, n-ar putea fi vorba nici de o întrupare ulterioară a Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu ca om, și de o mântuire a omului. În acest caz n-ar exista un Dumnezeu transcendent lumii și omului, Care, fiind mai tare decât ea, să poată scăpa pe om de moarte, iar natura de procesul coruperii.²⁰

Origen spunea că lumea este din Ființa (natura) lui Dumnezeu, iar Arie, vrând să-l contrazică, a spus că atât lumea, cât și Însuși Fiul lui Dumnezeu, sunt o expresie a voinței lui Dumnezeu. Și unul și celălalt au căzut în extreme. Sfântul Athanasie cel Mare este primul care face în mod clar deosebirea între nașterea ființială a Fiului din Tatăl, pe de o parte, și crearea din voință a lumii, pe de altă parte. Deci lumea nu este o emanație a naturii (φύσις) sau ființei (ουσία) lui Dumnezeu, ci expresia voinței (θέλημα) libere a Lui, care a creat totul din nimic.

Pe lângă expresia „din nimic - *ex nihilo*”, tradiția patristică cunoaște

19. Stăniloae, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, *op. cit.*, vol. I, p. 227

20. Stăniloae, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, „Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat și înviat ca om, reunificatorul creației în El pentru veci”, în M.O. nr. 4/1987, p. 7

și o altă formulare, mult mai veche: „*din neființă*” - εκ του μη οντος”. Prima expresie (ex nihilo) vrea să evidențieze faptul că materia din care a fost creată lumea, inclusiv omul, nu este o materie preexistentă momentului εν αρχη, și nici nu este una ce provine sau evoluează din ceva, ci este din nimic. A doua expresie, „*din neființă*”, vrea să accentueze și altceva, anume faptul că lumea nu este din ființa lui Dumnezeu, ci din neființă; nu din ceva ce există prin sine (ουσια), ci prin lucrarea (ενεργεια) exterioară a unei ființe: Dumnezeu.²¹

Această creație din nimic implică și un început, căci ar fi o contradicție ca Dumnezeu Cel infinit să creeze din nimic o altă infinitate alături de Sine, deci se impune ideea de început. Dar în cazul creației nu e vorba despre un început ce urmează să se sfârșească, ci se identifică cu demararea procesului de eternizare și de îndumnezeire, proces care nu poate avea o limită temporală finală, căci trebuie să se desăvârșească în veșnicia îndumnezeirii. Iar „*îndumnezeirea este concentrarea și sfârșitul tuturor timpurilor și veacurilor și a celor din timp și veac*”,²² iar acest lucru îl simt mai ales sfinții. Aceștia, ajunși în starea de desăvârșire, experimentează cel mai intens apropierea veșniciei și sfârșitul timpului.²³

„*Creând lumea, Dumnezeu Se introduce pe Sine în creație, dorind ca și ea să se înalțe prin har*”,²⁴ iar această chenoză a lui Dumnezeu în creație indică tocmai unirea lui Dumnezeu cu timpul.²⁵ Acel „*la început*” din Facere 1,1 este prima clipă a dialogului lui Dumnezeu cu creatura, care începe drumul ei temporal;²⁶ este și frontieră, dar și punct de atingere între timp și eternitate.

Vorbind apofatic, timpul nici nu există, fiind cu totul inconsistent, și nici nu-și are un rost în sine, de aceea „*a-ți trăi viața*” sau „*clipa*” în sens lumesc este un non-sens al existenței, pentru că el (timpul) are un

---

21. Matsoukas, Nicolae, *op. cit.*, p. 33, nota 13

22. Sfântul Maxim Mărturisitorul, „*Răspunsuri către Talasie*”, 59, în „*Filocalia*”, trad. cit., vol. III, p. 321

23. Stăniloae, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, „*Sfânta Treime și creația lui Dumnezeu din nimic în timp*”, în M.O. 2-3/1987, p. 60

24. Bulgakov, Serghei, „*Lumina neînserată*”, trad. Elena Drăgușin, Ed. Anastasia, București, 1994, p. 264

25. Pruteanu, Ierom. Dr. Petru, *op. cit.*, p. 15

26. Stăniloae, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 228

cu totul alt rost. El nici nu a existat dintotdeauna și nici nu a fost creat pentru totdeauna. Prin urmare, cel care nu urmărește depășirea timpului „înaintează spre o stare mai accentuată de dominație a morții”.²⁷ De aceea, astfel de oameni au o frică continuă de moarte (biologică), sentiment care este trăit de sfinți ca un dor. Timpul n-a existat dintotdeauna în sensul că are un început, înainte de el nefiind altceva asemănător. Acest lucru îl exprimă într-un mod cu totul special Fericitul Augustin, când mărturisește : „Tu, Doamne, ești Făcătorul tuturor timpurilor. Mai înainte ca tu să faci cerul și pământul, de ce se spune că **nu făceai nimic**? Căci Tu făcuseși chiar timpul însuși și nu au putut să treacă timpurile, mai înainte de a face timpurile. Iar dacă înainte de a face cerul și pământul nu era nici un timp, de ce se cercetează ce făceai atunci? Căci nu era **atunci** când nu exista timpul. Căci nu prin timpuri precezi timpurile, căci altfel nu ai fi precedat toate timpurile. Dar Tu le precezi pe toate cele trecute prin măreția eternității mereu prezente și depășești toate cele viitoare fiindcă acelea au să fie și când vor fi venit vor fi și trecute. **Iar Tu Același ești și anii Tăi nu se vor împuțina...** (Psalm 101, 28).”²⁸

4. Crearea omului

De la început se impune precizarea că fapăturile neraționale ale lumii au fost făcute de Dumnezeu numai cu cuvântul (Facere 1, 3) și aceste cuvinte străbat creația până la sfârșitul lumii, concretizându-se în susținerea creației.²⁹ Deci cuvintele pe care Dumnezeu le-a spus la creație (pentru fiecare lucru mișcător sau nemișcător) au în ele forța proniatoare, deci ele mențin și acum creația, iar într-un anumit fel, o creează continuu.³⁰

Pentru om însă, Dumnezeu a rezervat un mod cu totul special de creare, și anume cu înseși mâinile Sale, așa cum spune psalmistul: „Mâinile

27. *Ibidem*, p. 133

28. Fericitul Augustin, „*Confessiones*”, Cartea XI, cap. 8, trad. Pr. Dr. Nicolae Barbu, PSB vol. 64, Ed. IBMBOR, București, 1994, pp. 339-340

29. Sfântul Vasile cel Mare, „*Omilia IX,2*”, apud Drd. Dan Ciobotea, „*Timpul și valoarea lui pentru mântuire în Ortodoxie*”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1977, p. 171

30. Ideea de creație continuă (το συνεχές κτισθαι) este întâlnită în teologia Sfântului Vasile cel Mare, dar mai ales la Sfântul Grigore de Nyssa. Mai multe despre acest subiect vezi la Nikolaos Matzoukas, *op. cit.*, pp. 33-34

Tale m-au făcut și m-au zidit...

În textul grec al Septuagintei:

„*ιωθ αι χειρες σου εποισαν με και επλασαν με*”

În textul ebraic:

יְהוָה בְּכַף יָדָיו, יְבָרַךְ וַיַּצְרֵם;

(Psalmul 118 - în textul ebraic,
119 - versetul 73)

Iar aceste mâini în interpretarea Sfântului Irineu de Lyon sunt Fiul și Duhul Sfânt, ca Subiecte îndeplinitoare a planului de mântuire al Tatălui.³¹

Actul special al creării omului se vede și în zidirea lui abia la urmă, nu ca adaos și surplus al creației, ci ca o încununare a ei, ca inel de legătură între făptura nerațională și Dumnezeu - Rațiunea supremă. „Treapta cea mai de jos în ierarhia unitară a lumii, spune Dionisie Areopagitul, este alcătuită din stratul ei anorganic, care n-are decât existență lipsită de o simțire și de o cugetare conștientă. Deasupra ei sunt plantele care au pe lângă existență, proprietatea de a răsări, de a crește și de a sfârși succesiv ca individualități. Deasupra plantelor sunt animalele care au pe lângă simpla existență, nașterea și creșterea și sfârșitul succesiv ca individualități cu o simțire inconștientă. Iar deasupra lor sunt oamenii care au în plus o conștiință a simțirii lor și o rațiune conștientă prin care cunosc rațiunile nesimțite ale lucrurilor și simțirile și rațiunea inconștientă a animalelor.”³²

Nu putea omul să fie creat la început, căci „nu era firesc să apară stăpânul înainte de supuși, ci întâi trebuia pregătită împărăția și abia după aceea urma să aibă loc primirea suveranului”³³, căci „întreaga creație e legată de nevoile omului.”³⁴

31. *Adversus haeresis*, apud. PS Irineu Bistrițeanul, „*Sfântul Irineu de Lyon – Polemist și teolog*”, Ed. Cartimpex, Cluj, 1998, p. 90

32. Stăniloae, Cf. Pr. Prof. Dr. Dumitru, „*Cuvântul creator...*”, în MO, 1-1991, p. 9

33. Sf. Grigore de Nyssa, „*Despre facerea omului*”, cap.II., trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în PSB vol. 30, Ed. IBMBOR, Buc. 1998, p. 20

34. Teodoret al Cyrului, „*Comentariu la Facere, 20, PG 80*”, apud, Panayotis Nellas,

Acest act special al creației relatat de Scriptură, vrea să arate și înzestrarea cu cele trei demnități specifice persoanelor: profetică, preoțească și împărătească; dar mai ales, prin acest act special, Dumnezeu vrea să accentueze legătura pe care trebuie să o realizeze omul între rațional și nerațional, între spiritual și material. Din acest punct de vedere, omul, așa cum spune Sfântul Grigore de Nyssa, este „un amestec de dumnezeiesc și omenesc, pentru ca să poată gusta din fericirea amândurora.”³⁵ Și tot el este adevăratul „mediator între Dumnezeu și lume” precum și „locul unde Dumnezeu Se dezvăluie în integralitatea Sa dezvoltând „microcosmos-ul” în „microtheos”. „Tocmai din această cauză și cu acest scop, spune Nicolae Berdiaev, Dumnezeu nu putea sărbători sâmbăta fără a-l crea pe om.”³⁶

Antropogonia este specială și prin faptul că s-a realizat după un „sfat al Sfintei Treimi” care scoate în evidență intenția lui Dumnezeu de a crea o persoană iubitoare după modelul Celor treimice.³⁷

„Hotărârea (proiectul) aceluia sfat” este: „Să facem pe om după chipul și după asemănarea Noastră...”, iar împlinirea hotărârii este: „și a făcut Dumnezeu pe om (numai) după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie...” (Fac. 1, 26-27).

În primul rând menționăm faptul că Dumnezeu a pregătit dinainte materia din care la făcut pe om, urmând ca abia ulterior să-i dea o înfățișare și o frumusețe deosebită precum și o destinație precisă: guvernarea și transfigurarea lumii.³⁸ Materia pregătită este însă numai pentru trup, căci sufletul, creat deodată cu trupul, a fost făcut din nimic și în mod direct, căci „a făcut Dumnezeu pe om deodată ca unitate de așa fel, că însuși sufletul creat de Dumnezeu după chipul Lui, a contribuit la formarea trupului său, având în el puterile formatoare ale trupului. Dacă intervenind ulterior moartea - ea descompune numai trupul, nu și

„Omul - animal îndumnezeit”, Ed. Deisis, 1996, p. 9

35. *Ibidem*, p.21. Foarte aproape de această expresie este și cea a Sf. Antonie cel Mare care spune că „omul este rudă cu Dumnezeu.” („*Învățăături despre viața morală*”, cap.43, în FR vol.I, ed. cit., p. 24)

36. Berdiaev, Nicolae, „*Sensul creației*”, pp. 77-78

37. Vl. Lossky, „*Introducere în Teologia Ortodoxă*”, trad. Lidia și Remus Rus, Ed. Enciclopedică, Buc. 1993, p. 89

38. Sfântul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, p. 22

sufletul, căci acesta păstrează în sine în continuare puterile formatoare ale trupului și toate urmele cele înfăptuite de el în trup, ceea ce va da sufletului putința să-și învieze trupul în specificul lui personal. Unitatea aceasta între suflet și trup, fără confundarea lor, le face pe amândouă o singură fire umană.”³⁹

O a doua idee care trebuie subliniată în legătură cu actul creației se leagă de suflet și trup. Referitor la suflet, amintim că Dumnezeu a suflat asupra omului un „duh de viață”, dar și despre aceasta vom trata amănunțit mai târziu, în subcapitolul despre suflet și trup. În ce privește trupul, este foarte important să menționăm că omul este singura ființă de pe pământ care are poziția verticală a corpului și privirea orientată în sus, iar aceasta justifică odată în plus originea și ținta omului.⁴⁰

O a treia problemă ar fi cea a creării lui Adam și a Evei și a împărțirii omului în sexe, învățături care nu sunt fără importanță pentru antropologia creștină.

Prima relatare a actului creației de la Facere 1, 27, arată că omul a fost făcut de la început bărbat și femeie (deodată), pe când a doua relatare de la Facere 2, 7- 25, arată crearea separată: mai întâi a bărbatului și ulterior cea a femeii. Sf. Efrem Sirul este de părerea că această a doua relatare nu este decât dezvăluirea primei, dezvăluire care se impune pentru „măreția și unicitatea actului”;⁴¹ Dar nu toți cred la fel.

Mulți sunt de părerea că, omul la început avea o constituție androgină, această stare relevând mai bine caracterul comunitar al chipului lui Dumnezeu; lucru care este desigur discutabil. Iată ce spune în legătură cu acesta Sfântul Simeon Noul Teolog: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; l-a făcut bărbat și femeie. Spune parte bărbătească și parte femeiască nu ca și cum Eva ar fi deja făcută, ci întrucât acesta exista în coasta lui Adam și coexista împreună cu el”⁴². Această idee este dezvoltată ulterior de filosoful creștin Nicolae Berdiaev, influențat la rândul său de

---

39. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Cuvântul creator...*”, în MO 1/1991, p. 10

40. Sfântul Grigore de Nyssa, *op. cit.*, p. 27

41. *** *Толковая Библия*, Petersburg, 1904, vol.1, p. 17

42. „*Discursuri Teologice și Etice*”, disc. I, cap.I., trad. diac. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, 1998, p.113

filosoful V. Jacob Böhme.⁴³

Majoritatea teologilor însă, nu dezvoltă prea mult ideea androginității lui Adam, ci se limitează la cugetări pe marginea învățaturii Sfântului Grigore de Nyssa că: omul nu ar fi avut de la început un caracter bisexuat și că „împărțirea în sexe s-a produs mai târziu, după ce s-a încheiat alcătuirea creației.”⁴⁴ Această învățătură Sfântului Grigore o întemeiază pe cuvintele Mântuitorului: „La înviere nimeni nici nu se însoară nici nu se mărită, ci toți sunt ca îngerii lui Dumnezeu din cer” (Mt.22,30), și spune Sfântul Grigore: „se vede că harul învierii nu trebuie înțeles altfel decât ca o restabilire a oamenilor în vechea stare pe care au avut-o înainte de păcat... Așa dar, dacă viața celor restabiliți prin înviere se aseamănă cu cea a îngerilor, atunci e limpede că viața de dinainte de păcat era un fel de viață îngerească... În felul acesta, dacă păcatul n-ar fi fost pentru noi o abatere și decădere de la starea îngerească, nici n-am fi avut nevoie de căsătorie pentru înmulțirea oamenilor.”⁴⁵ Interpretând acest text, Serghei Bulgakov afirmă că omul trebuia să se înmulțească altfel, nu sexual, iar „această împărțire în sexe s-a făcut numai pe baza previziunii păcatului.”⁴⁶

Incoruptibilitatea (nesticăciunea) înainte de păcat este evidentă, dar în ce constă ea nu avem relatări scripturistice clare⁴⁷.

43. „Înainte de Eva sa, Adam era el însuși Fecioară neprihănită, nici bărbat nici femeie; el avea în sine ambele tincturi...și dacă ar fi rezistat încercării, ar fi putut da naștere singur, în ordinea divină fără ruptură.” (N Berdiaev, *op. cit.*, cap.2, p.76). „Ești fecior sau fecioară iar Adam a fost și una și cealaltă într-o singură persoană...Din pricina poftei sale Adam a pierdut fecioara și în poftă a dobândit femeia; dar fecioara îl mai așteaptă încă și dacă va vrea numai să pășească în a doua naștere, cu mare cinste îl va primi din nou”. (Jacob Böhm, „Die drei Prinzipien”)

44. *Ibidem.*, cap. XVI, p. 51

45. *Ibidem*, cap. XVII, p. 52.

46. *Op. cit.*, cap III, p. 396. Tot în acest capitol, Serghei Bulgakov prezintă și teza Fer. Augustin în legătură cu sexualitatea omului. După acest scriitor latin, păcatul a constatat în împreunarea înainte de vreme a lui Adam și a Evei, de aici născându-se pofta. Căsătoria ar fi existat și în rai, pentru că omului i s-a dat porunca înmulțirii, dar în afara păcatului aceasta s-ar fi produs „prin voință, fără nici o trezire a poftei.” (Cf. S. Bulgakov, *op. cit.*, p. 397)

47. Merită totuși să arătăm că la Fac. 1,28 Scriptura spune: „Creșteți și vă înmulțiți...”, iar la Fac. 9,1 spune: „Nașteți și vă înmulțiți...”. Vedem deci că la început înmulțirea trebuia să fie rodul creșterii (spirituale), dar după cădere, aceasta e legată numai de biologic.

5. Omul - chip și asemănare a lui Dumnezeu, creat după Chipul Logosului întrupat

La Facere Dumnezeu hotărăște:

„Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră...”

Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut...” (Fac. 1,26-27), iar în alt loc Scriptura zice: „Dumnezeu a zidit pe om spre nestrăcătare și l-a făcut după chipul ființei Sale...” (Înt. Solomon 2,23).

Dacă e să analizăm mai aprofundat textele biblice din Cartea Facerii ce se referă la „chip”, găsim niște diferențe de nuanță care nu sunt lipsite de importanță. La Facere I, 26-27 - chipul lui Dumnezeu este legat de dominația omului asupra animalelor, căci „Cuvântul *chip*, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nu înseamnă asemănarea omului după ființă, ci stăpânirea lui asupra lucrurilor”⁴⁸; la cap. V, 1-3, chipul exprimă filiația cu Dumnezeu, idee care prezintă pentru Pr. Dumitru Stăniloae o valoare nespusă; iar la cap. IX, 6, - sfințenia ființei umane al cărei sânge este oprit de a fi vărsat.

Părerile Sfinților Părinți, dar mai ales ale teologilor contemporani în legătură cu problema chipului lui Dumnezeu din om sunt împărțite: atât ca formă de exprimare cât și ca esență, de aceea se impune o prezentare mai generală și mai sistematică.

Origen, scriitor bisericesc din sec. III, crede că mărturia de la Facere 1,26-27, trebuie conciliată cu textul paulin de la Coloseni 1,15 (unde Hristos este numit „Chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut”). Misteriosul plural „Să facem”, este interpretat de Origen ca o conversație dintre Tatăl și Fiul - colaboratorul Său în creație „fără de Care nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1,3). Așa dar, omul este creat după chipul lui Dumnezeu care este Cuvântul (Logosul), agent și în același timp model al creării omului și chiar al lumii. Omul este doar „**după chipul**” sau **chip al Chipului**, această expresie desemnând doar participarea omului la chipul lui Dumnezeu”⁴⁹ adică la Fiul. La rândul Său, „*prin după chipul*, El

---

48. *Omiliile la Facere, Omilia IX*, trad. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, Buc. 1987, în PSB vol.21, p. 109

49. Henri Crouzel, *Origen*, trad. Cristian Pop, Ed. Deisis, 1999, p. 150

Însuși ne comunică atributul de fii adoptivi ai Tatălui deveniți astfel prin lucrarea Fiului Unic. Apoi în calitatea de Logos, el face din noi „logika” - ființe înzestrate cu Logos”.⁵⁰

„După chipul” este și o realitate dinamică care tinde să-și întâlnească Modelul pentru a se uni; el este un punct de plecare, o sămânță care trebuie să se dezvolte și să atingă desăvârșirea, care este asemănarea.⁵¹

Din cele relatate mai sus ne putem ușor da seama despre importanța pe care o dă Origen expresiei „după chipul” și despre punerea „după chipului” în strânsă legătură cu Logosul, și El - Chip Suprem al Tatălui. Deci între Adam și Hristos există o legătură încă de la facere, căci spune Tertulian că „atunci când Dumnezeu îl modela pe omul Adam, Îl privea pe Hristos-Omul, Cel ce avea să fie într-o zi acest lut și acest trup”,⁵² iar Pr. D. Stăniloae, într-o notă la „Glafirele” Sfântul Chiril al Alexandriei (sec.V), spune: „În Adam se prefigura Hristos, nu ca unul ce va aduce în toți păcatul și moartea, ci ca unul care dimpotrivă, va aduce în toți cei ce vor voi eliberarea de păcat și de moarte. Într-un fel, se încadrează și Hristos în umanitatea care a început prin Adam, dar Se încadrează ca un altfel de început. E urmașul lui Adam, dar în același timp un urmaș contrar lui Adam. Dar Hristos e prefigurat în Adam și prin faptul că El e Adam cel dinainte de cădere”.⁵³ . Faptul că Adam a fost creat după chipul lui Hristos, implică și înălțarea omului la Arhetipul Lui, dar în același timp, omul fiind nu numai o ființă teologică, care tinde spre unirea cu Dumnezeu, ci și o ființă iconică, care-L prezintă și-L reprezintă pe Dumnezeu-Logosul,⁵⁴ Însuși Hristos este Cel care dă putere omului de a se conforma Sieși, pentru că persoana reprezentată în icoană, dă frumusețe icoanei făcând în așa fel încât ea să semene cât mai mult cu persoana reprezentată, această asemănare fiind însuși scopul ultim al icoanei.

50. *Ibidem*, p.152. În alt loc, Origen spune că „Omul este cea mai dumnezeiască ființă din câte se văd”.(Cf. N. Cabasila, „*Despre viața în Hristos*”, trad. T. Bodogae, nota 22, Ed. IBMBOR, Buc. 1997, p. 167

51. *Ibidem*, p. 154

52. Cf. Paul Evdokimov, „*Taina iubirii*”, trad. Gabriela Moldoveanu, Ed. Christiana, Buc. 1999, p. 54

53. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Note la Sf. Chiril al Alexandriei*, „*Glafire*”, 29, în PSB vol.39, Ed. IBMBOR, Buc. 1992, p. 19

54. Panayotis Nellas, „*Omul-animal îndumnezeit*”, cap.II, p. 15

Pentru un astfel de scop a fost zidit și omul: pentru a ajunge la asemănare cu Dumnezeu, căci a fost „planificat” să fie zidit după chip și asemănare, dar a fost zidit numai după chip, urmând ca la asemănare să ajungă singur, ajutat desigur de harul divin. Deci chipul și asemănarea nu sunt același lucru.⁵⁵ „Chipul lui Dumnezeu a fost dat omului și înscris în el ca temelie de neînlăturat a existenței lui, asemănarea este însă ceea ce omul realizează în temeiul acestui chip, ca sarcină a vieții lui. Omul nu ar fi putut fi făcut dintr-o dată ca ființă finalizată, în care chipul și asemănarea, ideea și realizarea să corespundă una alteia, pentru că atunci el ar fi fost Dumnezeu, dar nu prin har și asimilare, ci prin natură. Dar atunci nu s-ar fi putut vorbi despre nici un fel de originalitate a ființei omenești. Neconcordanța dintre chip și asemănare în om, sau mai exact, dintre potențialitatea și actualitatea lui, constituie originalitatea omului, care prin libertatea sa ipostatică realizează în sine propriul chip ideal”.⁵⁶ Această diferență dintre chip și asemănare de care vorbește Serghei Bulgakov, este evidentă și atunci când ne gândim la diferența dintre perfecționalitatea relativă a lui Adam cel dintâi și desăvârșirea celui de-al doilea Adam - Hristos, care a realizat și a împlinit chipul Său ca Om, prin puterea divină Care L-a ajutat. Pentru om, spun Sfinții Părinți, acest drum se dobândește prin practicarea virtuților pentru că „Sfântul Har readuce prin botez chipul omului la forma în care era când a fost făcut, iar când ne vede dorind cu toată hotărârea frumusețea asemănării și stând goi și fără frică în atelierul lui, înflorește o virtute prin alta și înalță chipul sufletului din strălucire în strălucire, dăruindu-i pecetea asemănării”⁵⁷; iar Sfântul Vasile cel Mare spune că „asemănarea este în potență, însuși chipul, care actualizându-se în practicarea virtuții și binelui, ajunge printr-o conduită

---

55. J. Danielou consideră că Sfântul Grigore de Nyssa și Sf. Atanasie cel Mare nu văd diferență între εἰκὼν și ομοίωσις. El spune că „noțiunea de εἰκὼν desemnează asemănarea cu Dumnezeu în plinătatea ei, adică comportând nu numai similitudinea naturală a sufletului ci toată viața duhovnicească. Termenul ομοίωσις indică de obicei efortul de realizare a lui εἰκὼν și nu are un obiect diferit” („*Platonisme et théologie mystique*”). Același lucru îl cred și patrologii H.Meki și G.Gaith. Patrologii răsăriteni, precum și J.Laplace și R.Lays nu sunt de acord cu această părere, arătând clar deosebirea pe care Sf. Grigore de Nyssa o face între chip și asemănare (Cf. Pr. Dr. Vasile Răducă, „*Antropologia Sfântul Grigore de Nyssa*”, Ed. IBMBOR, Buc. 1996, nota 65, p. 129)

56. Serghei Bulgakov, *op. cit.*, cap.III, p. 417

57. Diadoh al Foticeii, „*Cuvânt ascetic*”, cap. 89, în FR, vol.1, p. 379

perfectă la asemănarea cu Dumnezeu”.⁵⁸

S-ar părea că tocmai din acest punct de vedere îngerii ar fi superiori nouă, adică mai statornici în binele moral, care le și dă asemănarea cu Dumnezeu, căci din alte puncte de vedere, omul pare a fi uneori superior, pentru că „plinătatea chipului lui Dumnezeu poate fi regăsită doar în el și nici chiar puterile cerești nu o dețin, căci „Nu Îngerilor a supus Dumnezeu lumea viitoare...”⁵⁹ Însuși adevărul spus de proorocul David că Dumnezeu a micșorat pe om cu puțin față de Îngeri (Ps. 8,5), este amendat aici de varianta ebraică a psalmului care spune: „L-ai micșorat pe om cu puțin față de Dumnezeu”, lucru care ar fi fost tradus ulterior de Septuaginta prin: „cu puțin față de îngeri”⁶⁰ Necăutând la aceste argumente, părerile rămân împărțite.

Omul poate fi considerat mai presus de îngeri doar prin faptul că:

a) are în sine atât natură spirituală cât și materială, constituind elementul de legătură dintre ele;

b) este stăpânul creației iar îngerii doar îl ajută pe om în aceasta;

c) pentru el Dumnezeu este Tată, iar pentru celelalte făpturi, (inclusiv pentru îngeri) este doar Stăpân;⁶¹ dar pentru că nu știe să se folosească bine de aceste priorități, omul rămâne totuși inferior îngerilor.

„Tot ce e Dumnezeu prin fire și în mod necreat, trebuie să fie omul prin bunăvoința lui Dumnezeu. Omul trebuie să aibă în sine tot ce are și Dumnezeu, pentru că chipul nu e adevărat chip decât în măsura în care posedă toate atributele modelului său”.⁶²

Cea mai completă definiție a conținutului chipului lui Dumnezeu din om o dă Pr. Dumitru Stăniloae atunci când interpretează un text din Omiliile duhovnicești (XXII) ale lui Macarie Egipteanul. El spune: „Chipul lui Dumnezeu se prezintă sub un dublu aspect. Întâi el este libertatea

58. Cf. Pr. Asist. Vasile Mihoc, *Om - chip și asemănare a lui Dumnezeu - deși poartă rănilor păcatelor*, în MA, nr. 7-9 /1981, p. 557

59. S. Bulgakov, *op.cit.*, cap III, p. 386

60. Pr. Lect. Dumitru Abrudan, „Aspecte ale Antropologiei Vechiului Testament”, în ST 3-4/1978, p. 265

61. N. Berdiaev, *op.cit.*, p.77.

62. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „Starea primordială a omului în cele trei confesiuni”, în Ortodoxia 3/1956, p. 325

formală a omului, liberul arbitru sau facultatea de a alege, care nu poate fi distrusă prin păcat; pe de altă parte el e „chipul ceresc”, conținutul pozitiv al chipului care este comuniunea cu Dumnezeu, în virtutea căreia ființa umană înainte de păcat era îmbrăcată cu Cuvântul și cu Duhul Sfânt”.⁶³

Fiind inspirați de această împărțire, vom dezvolta învățătura despre conținutul chipului, împărțind însușirile chipului în însușiri psihofizice pe de o parte, și teologice pe de altă parte. Însușirile psihofizice ale chipului, așa cum sunt văzute de cei mai mulți teologi, sunt:

- a) Rațiunea;
- b) Voința liberă, numită și libertate;
- c) Capacitatea de a iubi și de a fi iubit, (însușire explicată de cele mai multe ori prin conceptul de „persoană”);
- d) Demnitatea împărătească, adică conducerea și stăpânirea universului;
- e) Demnitatea preoțească, care arată calitatea specifică omului de preot al creației și de ființă euharistică;
- f) Demnitatea profetică, care îl caracterizează pe om ca ființă care vorbește și comunică;
- g) Asexualitatea (ca stare de stăpânire și chiar depășire a pornirilor trupești - stare care era proprie lui Adam și va fie proprie omului și după înviere).⁶⁴

Însușirile teologice ale chipului lui Dumnezeu din om, implică o viziune mistică asupra chipului și care se referă atât la înrudirea și relația specială cu Dumnezeu, cât și la tendința spre absolut și la dorința dobândirii asemănării, adică a îndumnezeirii.

„Omul e singura oglindă reală a lui Dumnezeu pe pământ”⁶⁵ și singura ființă înrudită cu Dumnezeu și capabilă de relație cu El. Această punere în relație conștientă și liberă cu Sine s-a făcut prin insuflarea „sufletului viu”, odată cu care peste om s-a pogorât și harul ca manifestare a relației lui Dumnezeu cu omul, care provoacă în acesta răspunsul său

---

63. *Ibidem*, p. 326

64. Cf. Ierom. Mg. Nestor Vornicescu, „Învățătura Sfântului Grigore de Nyssa dintre chip și asemănare”, în ST 9- 10/1956, pp. 590-591

65. Pr. Prof. Ioan G. Coman, „*Probleme de filozofie și literatură patristică*”, Ed. IBMBOR, Buc. 1995, p. 40

la actul întemeietor de relație a lui Dumnezeu”.⁶⁶ Sfântul Grigore Palama menționează că „suflarea divină indică un mod de creație în virtutea căruia spiritul uman este intim legat de har”, iar teologii ortodocși înțeleg aceasta ca o „legătură indisolubilă între sufletul nostru și puterea lui Dumnezeu, care-i dă posibilitatea să subziste după chipul Lui și în acest sens chipul continuă să existe chiar în omul căzut, printr-o energie necreată, mai mult ca o relație și ca un dialog ontologic, decât ca o relație și ca un dialog de cunoaștere și de iubire față de Dumnezeu.”⁶⁷ „Dumnezeu suflând în om, începe să vorbească cu omul, sau îi dă încredințarea că Dumnezeu îi vorbește și el trebuie să răspundă... Prin suflarea lui Dumnezeu, apare în om un „tu” al lui Dumnezeu, care e chipul lui Dumnezeu, căci acest „tu” poate să spună și el „eu” și-I poate spune și el lui Dumnezeu „Tu”. Dumnezeu își dă din nimic un partener al dialogului, dar într-un organism biologic. Suflarea spirituală a lui Dumnezeu produce o suflare ontologică a omului, sufletul spiritual înrădăcinat în organismul biologic, în dialog conștient cu Dumnezeu și cu semenii, iar acest dialog e menit să dureze continuu.”⁶⁸

În același timp, chipul nu este doar un dar, ci și o misiune. El totdeauna tinde spre ceva și acel „ceva” este asemănarea cu Dumnezeu. „Omul nu se poate mulțumi să rămână închis în relații finite. El are nevoie de relație cu realitatea infinită în care se include în același timp noutatea continuă, care nu se identifică numai cu interesul mereu nou al omului, ci și cu interesul mereu nou al acelei Persoane inepuizabile față de el. Numai în această iubire infinită se poate odihni omul”,⁶⁹ așa cum spune și Fericitul Augustin: „Ne-ai făcut pe noi pentru Tine și neliniștit este sufletul nostru până ce se va odihni întru Tine”.⁷⁰

Această odihnă în Dumnezeu este de fapt realizarea comuniunii cu El și unirea deplină cu iubirea infinită a lui Dumnezeu. Infinitatea lui Dumnezeu este un atribut care nu se identifică cu Dumnezeu Însuși, de aceea nici noi nu ne identificăm cu El, ci doar participăm la dumnezeirea

---

66. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol.1, p. 267

67. *Ibidem*, p. 268

68. *Ibidem*, p. 269

69. *Ibidem*, p. 270

70. *Confessiones*, cartea I, cap.I, p. 85

Lui. Ajungerea și stabilirea într-o asemenea stare, presupune parcurgerea unui drum anevoios, și acesta este drumul de la chip la asemănare, de la posibilitate la împlinirea în realitate. Nedorința acestei împliniri este o abatere gravă de la rostul vieții omului, abatere care îl face pe om să scadă, să cadă și în sfârșit să decadă.⁷¹

Principalele concluzii ale acestui subcapitol ar fi:

a) omul a fost creat de la început după Chipul lui Dumnezeu, prin chip înțelegând pe Logosul ca Chip al Tatălui (Col. 1,15);

b) omul ca ființă iconică este destinat asemănării cu Arhetipul. Acesta este însă un proces, nu un eveniment, și se identifică cu umanizarea și hristificarea omului până la „starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Ef. 4,13);

c) chipul are atât însușiri psihofizice cât și teologice. Prima categorie de însușiri îl ridică pe om deasupra tuturor creaturilor, iar în unele privințe chiar și deasupra îngerilor; iar a doua categorie de însușiri face din om o ființă teologică și apofatică, în strânsă legătură cu Dumnezeu - „cauza” și „scopul” omului.

6. Trup și suflet - dualitate și unitate

Pentru a înțelege mai bine acest subcapitol și importanța lui în opera Pr. Dumitru Stăniloae, ne vom opri mai întâi asupra operelor Sfinților Părinți și în special a Sfântului Grigore de Nyssa, Macarie Egipteanul și Maxim Mărturisitorul, apoi vom insista și asupra opera marelui teolog român. În învățătura despre suflet și trup vom arăta atât crearea simultană a lor cât și relația dintre ele: cooperare sau antagonism?! Este clar că numele de *om* nu se aplică sufletului sau trupului în mod separat, ci la amândouă împreună, căci împreună au fost create după chipul lui Dumnezeu;⁷² totuși noi vom

---

71. IPS. Daniel, „Predica din Duminica Vameșului și a Fariseului”, ținută în Catedrala Mitropolitană Iași, 4.02.2001. Interesant este acest drum descendent. Omul nu poate cădea dintr-o dată sau mai bine zis, diavolul nu-l poate aduce dintr-o dată la o cădere dacă nu l-a făcut pe om mai întâi să scadă în cele duhovnicești. Vine apoi și căderea, iar dacă aceasta se repetă, omul ajunge la o decădere totală. Ca să nu scădem, trebuie permanent să ne umplem de duh (Efeseni 5,18).

72. Cf. Pr. Asist. Vasile Mihoc, *op. cit.*, p. 556

dezvolta mai mult învățătura despre suflet, întrucât acesta este o realitate metafizică în care foarte mulți nu mai cred sau au idei greșite (despre ea); iar în ce privește trupul, vom vorbi doar din punct de vedere teologic.

Omul a fost creat trup și suflet de la început și dintr-o dată, neexistând vreun timp când să existe una fără alta,⁷³ pentru că el „formează în sinea sa un singur tot unitar, chiar dacă-i format din trup și din suflet, căci dacă trupul ar fi venit înainte și sufletul după aceea, ar trebui să spunem că omul în același timp este și mai bătrân și mai tânăr decât este el în realitate... N-a fost dată nici o întâietate unuia sau altuia: nici sufletului față de trup nici invers, pentru ca nu cumva din pricina unei deosebiri de timp să ajungă în vrajbă cu sine însuși...”,⁷⁴ deci aceste două elemente au o existență sincronă.⁷⁵ Precizăm că trupul n-a existat înaintea sufletului, chiar dacă observăm la creație o pregătire a naturii inferioare spre el; și nici „sufletul nu poate fi înțeles înainte de trup, căci în acest caz trupul n-ar fi părtaș de la început la caracterul de subiect al omului și aceasta s-ar repercuta aspra întregii vieți a omului și a legăturii lui cu natura...”⁷⁶ și aceasta pentru că în om, care are o constituție psihofizică, cele două realități: fizică și metafizică se întâlnesc și conlucrează la cel mai înalt nivel, asigurându-se astfel legătura dintre Dumnezeu - Spirit Absolut și lumea materială.⁷⁷

Trupul omenesc, care constituie partea materială a omului, are, ca și sufletul, o valoare și un scop, mai ales că numai împreună el îl caracterizează pe om ca și chip al lui Dumnezeu.⁷⁸ Așa cum spune Pr. Dumitru Stăniloae, trupul este „o raționalitate palpabilă specială care are de la început în sine lucrarea specială a sufletului, imprimată în el cu toată complexitatea activităților raționale și a formelor lui de sensibilitate. El reprezintă cel mai complex sistem de raționalitate plasticizată care încetează o dată cu moartea.”⁷⁹ Din cele enunțate mai sus vedem că trupul poate și

73. Platon și apoi Origen credeau în preexistența sufletelor, adică în crearea lor înaintea trupurilor și apoi coborârea lor în trupuri ca și pedeapsă. Ideea este desigur greșită.

74. Sfântul Grigore de Nyssa, *op.cit.*, cap.28, p. 78

75. Idem, *De anima et resurrectione*, apud, Pr. Dr. Vasile Răducă, *op. cit.*, p. 97

76. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologie Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 260

77. Panayotis Nellas, *op. cit.*, p. 10

78. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 271

79. *Ibidem*, p.258.

trebuie definit doar în raport cu sufletul sau mai precis ca un mijloc sau o unealtă a sufletului. Pornind de la această idee, creștinii au ajuns să nu acorde o prea mare atenție existenței biologice și trecătoare a trupului, ci mai cu seamă celei teologice și veșnice a lui, alături de suflet. În același timp, cele două „nu sunt” contrare prin ființă, ci întregitoare, deși își pot deveni și contrarii. În suflet sunt puterile formatoare ale trupului din materie și lucrătoare prin el. El nu începe să existe decât împreună cu trupul. Prin puterile acestea sufletul înalță materia, o ridică la trepte de mijloc ale vieții spirituale. Sufletul începe să prefacă materia în trup chiar de la conceperea omului. Chiar din acel moment omul e suflet și trup.”⁸⁰

Având în vedere această valoare inegalabilă a trupului pentru valorificarea sufletului, conchidem că trupul nu trebuie nicidecum disprețuit sau mutilat, ci îngrijit, mai ales la vreme de boală, așa cum învață și Sf. Scriptură (Înț. lui Isus Sirah 38,9). În același timp el nu trebuie nici desfătat, pentru că în acest caz devine zid spre Dumnezeu; trupul trebuie mai degrabă disciplinat prin asceză, așa cum au făcut-o și sfinții, „umplând trupul de suflet” și făcând un mediu total transparent al sufletului și al lui Dumnezeu,⁸¹ căci spune Sf. Maxim Mărturisitorul: „Sfinții s-au ridicat mai presus de doimea materială pentru unirea cugetată în Treime... Depășind-o, ei s-au unit cu Dumnezeu și s-au învrednicit să se unească cu lumina preacurată. Aceasta înseamnă că au lepădat afecțiunea sufletului față de trup și prin trup față de materie, îmbrățișând sincer numai dorul de Dumnezeu.”⁸² Deci ei, sfinții, au înălțat trupul la scopul pentru care a fost creat căci, „cea mai înaltă destinație a trupului este să fie făcut templu al lui Dumnezeu, ca să lucreze și să se arate Dumnezeu lucrând prin el. Acesta nu înseamnă o pasivitate a trupului. Trebuie să fie adus și trupul prin suflet la o stare de refuz al plăcerilor lui și la o bucurie de cele curate ce se săvârșesc prin el de suflet și prin suflet de Dumnezeu. Mâna lui Hristos n-a fost total pasivă când prin ea s-a atins cu tină de ochii orbului. Voile sufletului predate lui Dumnezeu, și manifestate și prin trup, nu dispar. Atât sufletul, cât și trupul, participă cu bucurie la lucrarea lui Dumnezeu săvârșită prin

---

80. Idem, „*Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*”, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 78

81. *Ibidem*, p. 95

82. *Ambigua*, cap. 64, trad. introd. și note: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în colecția PSB, vol.80, Ed. IBMBOR, Buc. 1983, p. 182

ele.”⁸³ Vedem aici că Pr. D. Stăniloae dă o importanță foarte mare modului în care trupul și sufletul lucrează unul prin altul în sensul unei interiorități și conlucrări reciproce. Acest lucru este și mai mult accentuat atunci când e vorba de viața trupului care este dată de suflet.

Sufletul omenesc, așa cum îl definește Sfânta Macrina, sora Sf. Grigore de Nyssa și a lui Vasile cel Mare, este o „ființă creată, dăruită cu viață și înzestrată cu gândire, care de la sine insuflă trupului organic și sensibil puterea de viață și dă simțurilor puterea de a cunoaște, cât timp firea trupului admite aceste activități prin alcătuirea ei.”⁸⁴ Deși s-ar părea că această definiție nu acoperă întru totul învățătura ortodoxă despre suflet, ea s-a impus alături de ideea Sf. Grigore de Nyssa care spune că „sufletul constă din participare lui la Dumnezeu.”⁸⁵

În tradiția patristică răsăriteană găsim și alte numeroase definiții ale sufletului dintre care le amintim numai pe cele mai relevante.

Sfântul Grigore de Nazianz, de exemplu, spune că „sufletul este o suflare a lui Dumnezeu și cu toate că este ceresc se lasă amestecat cu pământul. El este o lumină închisă într-o peșteră, dar care nu este mai puțin lumină dumnezeiască și de nestins.”⁸⁶

Sfântul Macarie Egipteanul numește sufletul ca fiind „suflarea luminii celei nemuritoare”;⁸⁷ „dar nemuritor și prețios”;⁸⁸ și „viață a trupului.”⁸⁹

83. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Nota 270 la XXIX-a Cuvântare a Cuviosului Isaia Pustnicul, FR, vol XII (Buc. 1991), p. 135

84. Sfântul Grigore de Nyssa, „*Dialogul despre suflet și înviere*”, Trad. rom. în colecția PSB, vol. 30, p. 354

85. Idem, „*Despre pruncii morți prematur, către Hierios*”, în PSB, vol.30, p. 418

86. Cf. Vladimir Lossky, „*Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*”, trad. Pr. Vasile Răduică, Ed. Bonifacio, 1998, p.104.

87. „*Cuvânt despre ieșirea sufletului celor drepte și a celor păcătoși*”, trad. C. Cornițescu, PSB, vol 34, Ed. IBMBOR, Buc. 1992, p.68.

88. Idem, „*Omiliile duhovnicești, 26*”, același volum PSB, p.204.

89. *Ibidem*, *Omilia 30*, p.231. Referitor la viața trupului, marele teolog român accentuează că „viața trupului nu e ființa lui, ci o lucrare ce iradiază din suflet. De aceea se retrage din trup odată cu moartea acestuia. Viața trupului animalic nu e însă dintr-un suflet al lui, ci o iradiere din viața speciei sau din viața de obște a animalelor; de aceea sufletul lor nu rămâne. Dar viața sufletului omenesc ține de ființa lui. El e individual sau personal, dând caracter personal fiecăruia dintre noi. Deci sufletul omenesc există în sine și pentru sine și după moartea trupului” (Pr. D. Stăniloae, Nota 23 la Sf. Grigore Palama, „*Despre*

O altă definiție importantă o dă Sf. Antonie cel Mare atunci când spune că „sufletul este dumnezeiesc și fiind nemuritor și suflarea lui Dumnezeu, a fost legat de trup spre cercare și îndumnezeire.”⁹⁰

Deși Pr. Dumitru Stăniloae nu citează această ultimă definiție în *Dogmatica* sa, se pare că a fost atașat cel mai mult de ea, arătând clar faptul că sufletul este purtător de Dumnezeu (theoforesis) și că rostul unirii lui cu trupul este de a-l spiritualiza și îndumnezeii, făcându-l „Templu al Duhului Sfânt” (I Cor. VI). „Sufletul e făcut de Dumnezeu „scaun” al Său, pentru că Dumnezeu împărătește din el făcându-l și pe el părtaș al împărăției peste patimi; e făcut „pat”, pentru că Dumnezeu se odihnește în el, întipărint și în el odihna Lui; e făcut „căruță”, pentru că sufletul nu e static, ci duce pe Dumnezeu la faptele sale bune, pentru că el însuși se înalță cu Dumnezeu tot mai sus, la ceruri. Dar mai mult decât acestea, Dumnezeu se introduce în „respirația” sufletului sau în orice clipă de trecere a lui de la o stare la alta, făcând sufletul ca orice astfel de trecere să o facă cu Dumnezeu, să fie ca o apă săltătoare, mereu vie.”⁹¹

O altă idee care trebuie menționată în legătură cu sufletul, și de care ne atenționează și Pr. Dumitru Stăniloae, este cea a raționalității și libertății sufletului. De fapt aceste două calități sunt cele mai importante și ele îl ajută pe om să fie un „cineva” și nu doar un „ceva”,⁹² sau, așa cum spune Pr. Dumitru Stăniloae în altă parte: „sufletul uman este creat de Dumnezeu într-un mod special, întrucât e înzestrat cu însușiri înrudite cu cele ale lui Dumnezeu: conștiință, rațiune cognitivă și libertate. Mai bine zis, sufletul uman e chemat la un dialog liber cu Dumnezeu prin cunoaștere și fapte, la o folosire a lumii în mod liber, ca un dar al lui Dumnezeu, pentru a răspunde prin ea dialogului iubirii cu semenii săi.”⁹³ Aceasta este menirea reală a sufletului care, împreună cu trupul, sunt lăsate pentru a răspunde chemării lui Dumnezeu luând după sine întreaga natură lăsată omului pentru a fi stăpânită în mod rațional. „Libertatea este mișcarea înțelegătoare, stăpână

---

cunoștința naturală” în FR vol.VII, Buc.1999, p. 435)

90. „Învățăături despre viața morală”, cap. 124, în FR. vol I, ed.cit., p. 38

91. Pr. Dumitru Stăniloae, Nota 682 la Calist Patriarhul „*Capete despre rugăciune*”, 69, în FR, vol.VIII, (Buc. 2002), p. 337

92. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 257

93. *Ibidem*, p. 265

pe sine, a sufletului. De aceea animalele neraționale nu sunt libere. Căci sunt purtate de fire și nu o poartă. De aceea nici nu se împotrivesc poftei naturale, ci îndată ce sunt cuprinse de o pofță, se năpustesc spre împlinirea ei. Dar omul fiind rațional, mai degrabă conduce firea decât e purtat de ea. De aceea chiar când dorește ceva, dacă voiește, are putere să înfrâneze dorința, sau să-i dea urmare. Pentru aceasta cele necuvântătoare nu sunt nici lăudate, nici mustrate, pe când omul e și lăudat și muștrat”. Omul e ființa care dispune el însuși de sine, ținând seama în mod liber de legi, dar nefiind întru totul supus unei legi, ca lucrurile și animalele ce constituie natura. Omul e într-un anumit sens mai presus de natură, făcând-o instrument al voinței sale și putând-o umple de Duhul dumnezeiesc și de libertatea Lui cu totul superioară, care întărește libertatea noastră. Numai când se face rob patimilor, omul devine simplă piesă a naturii, sau mai prejos de natură, deși pe de altă parte s-a făcut astfel cu voia sa.⁹⁴

Un rol foarte important îl acordă Pr. Dumitru Stăniloae **conștiinței** ca facultate a sufletului. „Conștiința e sfântă, pentru că prin ea grăiește Dumnezeu. Dar ne poate deveni pârâș când n-o ascultăm. În conștiință se arată că omul nu e despărțit de Dumnezeu, ci unit prin fire cu El. Când nu mai aude glasul conștiinței, nu mai aude nici pe Dumnezeu.”⁹⁵

În altă parte, analizând învățătura Sfântului Ioan Scărarul despre conștiință, teologul român aprofundează și mai mult această problemă spunând că, conștiința este „cuvântul și muștrarea îngerului păzitor redat nouă la botez... sau mai degrabă e intrarea lui Hristos sau a Duhului Său într-un dialog accentuat cu noi... Adresându-ni-se mereu, cuvântul lui Hristos devine atât de unit cu conștiința noastră trezită prin aceasta, încât aceasta poate fi socotită una cu El. Căci conștiința e răspundere, iar răspunderea nu poate fi înțeleasă fără cuvântul lui Dumnezeu, Care ne cere să-I răspundem. Conștiința e bipersonală sau interpersonală și cu deosebire e relația între om și Dumnezeu. Prin conștiință suntem trași la răspundere și răspundem. În aceasta se vede că în ea este și ceva de la Dumnezeu și ceva de la noi. Răspundem cu atât mai conștient cu cât ne simțim mai tare trași la răspundere, cu cât simțim mai accentuat pe Dumnezeu Care ne vorbește.

---

94. Pr. D. Stăniloae, Nota 2 la Sf. Ioan Scărarul, „Scara”, FR vol. IX, (Buc. 2002), pp. 51-52

95. Pr. D. Stăniloae, Nota 83 la Cuviosul Isaia Pustnicul, *Cuv. XXIX*, FR vol. XII, (Buc.1991), p. 61

Cuvântul lui Dumnezeu e cel ce întreține în noi conștiința și înainte de botez, dar într-un grad mult mai slab.”⁹⁶

7. Starea paradisiacă a protopărinților. Porunca stăpânirii și desăvârșirii

Deși „Geneza” biblică nu dă în mod expres și o poruncă a desăvârșirii (a omului și a cosmosului), ci numai una a stăpânirii⁹⁷, atât mistic cât și logic ne dăm ușor seama că această lume nu este o realitate finită și absolută, ci doar „o scară spre Dumnezeu și sprijin în urcușul spre El.”⁹⁸

Prin porunca stăpânirii, spune Sf. Ioan Damaschin, Dumnezeu a vrut să zică: „Sue-te, prin toate făpturile la Mine, Făcătorul, și culege din toate un singur fruct, pe Mine, Viața cea adevărată. Toate să-ți rodească viața, iar împărțășirea cu Mine, fă-o întărirea existenței tale. În chipul acesta vei fi

---

96. Pr. Dumitru Stăniloae, Nota 782 la Sfântul Ioan Scărarul, „Scara” Cuv. XXVI, 3, în FR vol. IX, (Buc. 2002), p. 357. Într-un alt comentariu la Avva Dorotei, Pr. Dumitru Stăniloae spune despre conștiință că ea este „gândul sădit de Dumnezeu în om, ca o scânteie fierbinte și luminoasă. Conștiința luminează deplin mintea și o obligă să facă deosebirea între bine și rău. În conștiință omenescul se întâlnește cu dumnezeiescul. Ea e și a lui Dumnezeu și a omului. Prin ea omul se află în legătură ontologic-dialogică cu Dumnezeu. Ea e fața omului întoarsă spre Soarele existenței. Ea e gând a lui Dumnezeu, dar „semănat” în om și prin aceasta ține de om. Prin ea omul vorbește cu sine, dar prin sine vede pe Dumnezeu și răspunde lui Dumnezeu. Prin poruncile și muștrările de caracter absolut ale conștiinței grăiesc poruncile și muștrările lui Dumnezeu. Omul e un pol a lui Dumnezeu. O conștiință fără minte sau rațiune nu poate lucra. Dar nici acestea, fără conștiință. De aceea mintea sau rațiunea omului e și ea luminoasă, dar și fierbinte, căci are în ea dorința fierbinte nu numai de a cunoaște un adevăr indiferent, ci adevărul ca bine, ca cel ce-l poate fericii, face bun. De aceea rațiunea nu e niciodată rece în lucrarea ei. Chiar când afirmă obiectivitatea cunoașterii sale, o afirmă cu căldură, căci e legată de conștiință și obiectivitate nu poate să lipsească binele. Pe lângă aceea, adevărul, pentru care e dată rațiunea și spre care aspiră ea, cere el însuși căldură în căutarea și în susținerea lui. Și pentru că rațiunea are o astfel de căldură ea pune pasiune și în susținerea minciunii cu aparențe de adevăr, pentru că i se pare că aceea îl ferecește. Aceasta, pentru că adevărul e bun, e frumos, pentru că de el depinde viața fericită a omului. Adevărul reprezintă de aceea și binele, iar minciuna răul. De aceea rațiunea e legată cu conștiința, care se preocupă în mod special de aspectul bun sau rău al adevărului, sau pentru că adevărul e focul care se cere sesizat de o rațiune întipărită de conștiință, încălzită de focul adevărului. (Pr. Dumitru Stăniloae, Nota 26 la Avva Dorotei, „Învățăături...” cuv. 3, cap. I, în FR, vol. IX, Buc. 2002, p. 478)

97. Fac. 1,28-30; 2,15-16

98. Idem, „*Ascetica și mistica*”, cap. 21, Ed. „Casa Cărții de Știință”, Cluj 1993, p. 133

nemuritor.”⁹⁹ Vedem deci că stăpânirea nu este înțeleasă doar ca folosire sau consum, ci mai ales ca gospodărire, guvernare și transfigurare; iar aceasta nu cu un scop autonom, ci pentru al ajuta și ai ține mintea aproape de „Cel ce a făcut toate”. În același timp, lumea ca scară spre Dumnezeu, nu trebuie înțeleasă doar ca mediu de trecere spre El, ci și ca parcurgere treptată a urcușului și a spiritualizării materiei prin și de către om.

„Omul, după cum spune Pr. Dumitru Stăniloae nu era pus de la început la capătul desăvârșirii, ci în drum spre ea”.¹⁰⁰ Acest drum era însă un drum în cunoaștere prin participare la Logosul divin care a sădit rațiunile în lucruri și pe care omul cunoscându-le, ar fi putut crește spiritual, căci „fiind făcut făptură nu putea fi desăvârșit de la început, când avea numai statutul de copil. Unui copil nou-născut, mama sa nu-i dă decât hrană corespunzătoare. Deci, Dumnezeu putea să dea omului desăvârșirea, dar acesta, creat de curând, era incapabil să o primească și, dacă ar fi primit-o, n-ar fi putut-o cuprinde, iar dacă ar fi cuprins-o, n-ar fi putut-o păstra...”¹⁰¹

Deși omul nu era desăvârșit de la început, ci avea desăvârșirea doar în potență, chiar de la început el a fost onorat cu daruri extraordinare și anume: a fost așezat în mijlocul raiului, ca centru al creației; i s-a dăruit o vedere duhovnicească a luminii și capacitatea de a vorbi nemijlocit cu Dumnezeu¹⁰²; a fost înzestrat cu rațiune și libertate și a mai primit multe alte daruri pe care noi nici nu ni le imaginăm. Desigur aceste daruri aveau o raportare mai mult verticală și mai puțin orizontală.

„Adam, spune Nicodim Aghioritul, a fost așezat în mijlocul raiului, fiind îmbogățit cu toate darurile și virtuțile, iar dacă se statornicea în acea stare, mai târziu avea să treacă la cer, ca să fie veșnic și deplin fericit.”¹⁰³ Aceasta ar fi posibil pentru că „raiul avea încă de la început o semnificație eshatologică, fiind un fel de început al sfârșitului, pentru că de aceea a și fost făcut după om (Fac. 2, 7-8), ca țintă spre care trebuia să înainteze omul prin efortul lui. Adică raiul de la început trebuia să fie dezvoltat prin om

99. „*Dogmatica*”, cartea a II-a, cap.11, pp. 69-70.

100. „*Iisus Hristos sau restaurarea omului*”, Ed. Omniscop, Craiova 1993, p. 39.

101. Sfântul Irineu de Lyon, „*Adversus haeresis*”, cap IV, apud, PS. Irineu Bistrițeanul, *op.cit.*, p.50.

102. Fac. 3,9-10

103. „*Deprinderi duhovnicești, Meditația V*”, Ed. Episcopiei Ortodoxe Alba Iulia, 1995, p. 39

într-un rai și mai desăvârșit.”¹⁰⁴ Deci toată creația trebuia făcută un rai și un „cer pe pământ”, care să fie străbătut de lumina veșnică a prezenței lui Dumnezeu; adică trebuia să devină o Biserică, pentru că raiul este o pregătire a Bisericii,¹⁰⁵ ca și întreaga creație de altfel¹⁰⁶.

Un alt dar caracteristic stării primordiale a omului era vorbirea directă (sau indirectă) cu Dumnezeu. „În starea de la început, omul vedea în toate lucrurile, cum vede și sfântul, darurile mereu oferite ale lui Dumnezeu, și cuvintele mereu adresate prin împrejurări variate produse de El. Natura însăși era un mediu străveziu al lucrării și al vorbirii actuale al lui Dumnezeu. Numai când păcatul a tocit sensibilitatea curată a omului pentru Dumnezeu care lucrează și grăiește prin lucruri, a fost necesară o Revelație care să se deosebească de lucrarea Lui de fiecare clipă prin lucruri, dar care nu mai este văzută de om. Înainte de aceea Dumnezeu umbla continuu prin „grădina” transparentă a lumii.”¹⁰⁷ Acest dar al receptării Logosului divin, de care vorbește Pr. Dumitru Stăniloae, era însoțit de un alt dar, la fel de mare, cel al libertății; fiindcă pentru a putea împlini ordinul de a deveni dumnezeu - spune Sfântul Vasile cel Mare - omul trebuia să-L poată refuza. Dumnezeu nu-și folosește atotputernicia în fața libertății umane, pe care nu voiește să o încalce... Desigur, omul a fost creat numai prin voința lui Dumnezeu, dar nu poate fi îndumnezeit numai prin ea, căci este nevoie și de voința afirmativă a omului. „A fost necesară o singură voință pentru creație, dar e nevoie de două pentru îndumnezeire; o singură voință pentru a aduce la existență chipul, dar două pentru a face chipul asemănare. Iubirea lui Dumnezeu e așa de mare, că nu vrea să constrângă pe om. Căci nu este iubire fără respect...”¹⁰⁸ Această libertate, atât de prețuită și de Dumnezeu în procesul mântuirii noastre, nu era nici ea desăvârșită și statornică, pentru

---

104. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Note la Sfântul Simeon Noul Teolog*, „Capete morale, 6”, în FR. vol. VI, Ed. Humanitas, 1997, p. 112

105. Filaret al Moscovei, apud, Vladimir Lossky, *op.cit.*, cap. V, p. 98. VI. Lossky va dezvolta în continuare (p. 99) ideea mitr. Filaret și va spune că lumea a fost creată pentru a participa la plinătatea vieții dumnezeiești, care poate fi găsită doar în Biserică. Dar pentru că datorită păcatului prima Biserică - cea paradisiacă - a fost distrusă, Dumnezeu va zidi Una nouă „pe care nici porțile iadului nu o vor birui”. (Mt. 16,18).

106. Ef. 2,21

107. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologie Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 281

108. Cf. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, vol. I, p. 283.

că în cazul nepăcătuirii, noi ne-am fi întărit și mai mult în libertate, dar prin păcat, am renunțat practic la ea.¹⁰⁹

O altă problemă care se ridică în legătură cu starea paradisiacă a omului este cea a nestrăcaciunii și nemuririi, calități care prin om trebuiau să se răsfrângă la tot cosmosul, dar era necesar ca omul să le dezvolte mai întâi în sine pentru a le face împărtășibile.¹¹⁰ Sfinții Părinți spun că Adam înainte de cădere era oarecum sfânt, fără de păcat și nestrăcacios, adică liber de boală și moarte, iar Serghei Bulgakov spune că „trupurile lui Adam și ale Evei erau minunate, organele lor corespundeau unei destinații proprii firești și nu cunoșteau dereglările bolnăvicioase. Cu toate acestea ele nu erau încă purtătoare de duh, materia lor nu era iluminată din interior de spirit, altfel spus, ele nu erau încă moaște vii, deși ar fi putut să devină.”¹¹¹ Prin urmare, omului primordial nu-i erau caracteristice boala, pofta, foamea, setea, frigul și moartea, dar această stare a lui era totuși relativă, pentru că, nu era ajuns la culmile desăvârșirii, dar nici nu era în imposibilitatea de a le dobândi; căci „omul nu era incapabil de a păcătui, ci doar nu avea în fire pornirea spre păcătuire, rămânând totul la libera alegere.”¹¹² Cu certitudine putem spune că acest lucru era valabil și în cazul morții căci „trupul lui Adam nu era nemuritor din fire, neputând muri (non posse mori), ci avea numai puțința de a deveni nemuritor (posse non mori). Nemurirea era o virtualitate care ar fi devenit realitate dacă omul nu ar fi păcătuit.”¹¹³

Tocmai pentru a-i dărui omului în mod deplin acest dar al nemuririi, alături de alte daruri, Dumnezeu i-a dat omului porunca de a nu mânca din pomul oprit - poruncă pe care omul a încălcat-o, prin aceasta renunțând în

---

109. *Ibidem*, p. 283. „Alegerea liberă a păcatului pe lângă suprimarea libertății ne urăște întreaga fire, alterează umanul, strâmbându-i trăsăturile în direcția animalică”. (Idem, „*Stare primordială a omului în cele trei confesiuni*”, în ST. 3/1956, p. 348).

110. Inocențiu al Odessei, „*Căderea lui Adam*”, Ed. Pelerinul, Iași, f.a., p. 15

111. Serghei Bulgakov, *op.cit.*, cap. III, p. 417.

112. Sfântul Ioan Damaschin, „*Dogmatica*”, cap. 12, p. 71

113. Pr. Asist. Vasile Mihoc, *art. cit.*, p. 555. (Autorul articolului recunoaște că ideea este împrumutată de la Fer. Augustin). Nemurirea la care trebuia să ajungă omul era o virtualitate și pentru faptul că omul era creat din nimic, și chiar acest lucru îi dădea calitatea de „muritor prin natură”, dar dacă omul s-ar fi împărtășit neconținut de Viață, ar fi devenit cu timpul veșnic. (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologie Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 284)

mod liber la darurile primordiale de care se bucura.

Cum susțin cei mai mulți teologi, inclusiv Pr. Dumitru Stăniloae, căderea s-a produs de timpuriu, protopărinții neajungând să se consolideze în bine și să progreseze prea mult în cunoașterea lui Dumnezeu.¹¹⁴ A căzut mai întâi Eva pentru că nu cunoștea raționalitatea profundă a lucrurilor (deci nici a pomului și nici a șarpelui), fiind creată mai târziu; a căzut apoi Adam, fiind determinat de un egoism afectiv față de femeia dată lui, care l-a îndemnat. Căci șarpele n-a îndrăznit să-l ispitească direct pe cel ce a dat nume tuturor, inclusiv șarpelui.¹¹⁵ În felul acesta omul lăsându-se amăgit și autoamăgindu-se cu gândul mândriei a căzut din starea de fericire, pervertindu-și în felul acesta trupul, sufletul și mintea.

La început „Adam vedea cu o minte plină de iubire, cu un suflet umplut de puterea Duhului dumnezeiesc, nu numai pentru că el însuși era deplin unificat, ci și pentru că trăia într-o creație plină de Același Duh. Nu era nici o separație între creație și lumea energiilor divine, nici o contradicție între tendințele omului, nici o separație între ele și puterile superioare dumnezeiești. Adam avea deschise dimensiunile nesfârșite ale profunzimii, putea cu ușurință să rămână fără greutate pe treptele binelui. Creația deschisă infinitului îl ferea de strâmtoare, nu-i apărea ca o realitate îngustă, închisă; asociată cu raționalitatea, ea își lărgeste dimensiunile până la sensul deplin, căci existența umană nu era retezată de moarte...”¹¹⁶

Odată cu călcarea poruncii de a nu mânca din pomul oprit, în natura umană s-au produs grave perturbații psihofizice, dintre care cea mai mare este moartea. În acest sens, nu este de neglijat nici dizarmonia internă a omului, dar nici pe cea externă dintre om și cosmos. Ultima este chiar foarte vizibilă pentru că după cădere, între toate elementele naturii a apărut un antagonism pronunțat care nu este deloc firesc, pentru că Dumnezeu le-a făcut pe toate bune foarte¹¹⁷ și cu un scop binecuvântat.

---

114. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, „*Teologie Dogmatică Ortodoxă*”, vol. I, p. 319.

115. Serghei Bulgakov, *op.cit.*, cap. III, pp. 421-425

116. 117 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, vol I, p. 325

117. Fac. 1,31

VARLAAM-MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (1672-1679)

Prof. Văcărelu Valentin - Mihail

Introducere

Secolul al XVII-lea în istoria României, de la eșuarea încercării de formare a unui stat unitar sub Mihai Viteazul, până la instaurarea regimului fanarioților și a stăpânirii Habsburgilor în Transilvania, formează o perioadă oarecum unitară. Ea a fost denumită epoca *regimului nobiliar*. Statul feudal, cârmuit de nobilime, a păstrat formula centralizării statului feudal, dar în locul domniei, puterea centrală este acum exercitată de o oligarhie alcătuită dintr-un număr relativ restrâns de familii de mari moșieri, care se bucurau de încrederea Porții otomane.¹

În a doua jumătate a veacului al XVII-lea s-au format în Țara Românească două partide boierești: unul al *Cantacuzinilor* și cealaltă al *Bălenilor*. Primul, numit și partidul „*postelniceștilor*”, se compunea din familia postelnicului Constantin Cantacuzino și din familiile înrudite cu ea. Dispunea de o însemnată avere, ceea ce l-a făcut, ca de multe ori, să aibă cuvânt hotărâtor în numirea și scoaterea domnilor și în alte probleme politice de seamă ale țării.

Cel de al doilea partid își luase numele de la marele ban *Gheorghe Băleanu*. În rândurile lui, în afară de boieri băștinași, se aflau și mulți greci. Din această pricină era socotit străin de interesele țării, în timp ce cel dintâi, deși condus de Cantacuzini, tot greci – veniți mai de mult în țară – , era

---

1. Nicolae C. Turcu, *Biserica din Țara Românească în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678-1688)*”, în B.O.R. nr.1-2\1966, pp.100.

socotit că reprezintă partida națională.

Aceste partide trăiau în veșnică dușmănie. Căutau să ridice domni din rândurile lor, și în timpul cât erau la putere persecutau crunt pe opoziționiști. Raporturile dintre ele încep să se înăsprească mai ales din prima domnie a lui *Grigore Ghica*.

Prima domnie a lui Grigore Ghica (1660-1664); cele două partide boierești: Cantacuzinii și Bălenii:

La 11 septembrie 1660, pașa de Silistra a sosit la București și l-a așezat domn, prin stăruința postelnicului Constantin Cantacuzino, pe Grigorie Ghica, în locul lui Gheorghe Ghica, ce fusese mazilit pentru că nu-și plătise haraciul.

Grigore Ghica, fiul lui Gheorghe Ghica, a sosit în țară la 16 decembrie 1660, oprindu-se la Caracal găsind o stare de lucruri nenorocită: foamete, molimă și mizerie. Ea se prelungi mult, ciuma bântuind, timp de trei ani, mai ales în Târgoviște și în București, iar foametea doi. Apoi, însă a venit și un an de belșug, „și s-au făcut pâine și miere și vin mult și s-au deschis toată hrana săracilor”.²

În 1661, Grigore Ghica trimise un corp de oaste sub căpitanul Odivoianul, acela care îl însoțise pe Rákoczy în Polonia, ca, împreună cu turcii, să ajute pe Mihail Apaffy, principele Transilvaniei, împotriva lui Kemény Iános. Acesta se răsculase și, cu ajutorul imperialilor, voia să cuprindă Ardealul și să li-l supună. Însă, pe câmpia de la Șeleușul Mare, lângă Sighișoara, Kemény a fost lovit fără veste de către turci și ucis, la 22 ianuarie 1662.

Mai însemnate sunt cele două campanii, din 1663 și 1664, la care domnul a trebuit să participe în persoană. Imperiul turcesc, reorganizat sub conducerea destoinică a vizirului Ahmed Küprülü, începe acum un război ofensiv cu austriecii, căutând să ocupe Ungaria superioară, pe care o dețineau aceștia, și să împingă cât mai departe, spre apus, hotarul. Prima campanie s-a terminat în chip fericit prin cucerirea cetății Ujvar sau Neuhausel, la 24 septembrie 1663, și a ținuturilor de pîrîmp. Grigore Ghica dăduse ajutor cu oastea sa, lăsând în țară locuitori în scaun pe Stroe Leurdeanu vornicul și pe Dumitrașco Țăigrădeanu vistierul. Aceștia aparțineau

---

2. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, Buc. 2000, pp. 88.

partidului Bălenilor și erau, deci, adversarii familiei Cantacuzino. Căci în această vreme se formează în Muntenia două partide boierești: unul al Cantacuzinilor și celălalt al Bălenilor. Primul grupa familia postelnicului Constantin Cantacuzino și familiile înrudite cu aceasta. Postelnicul, căsătorit cu Elena, fiica lui Radu Șerban, avea unsprezece copii: șase feciori și cinci fete. Primul dintre feciori, Drăghici vel spătar, era soțul Păunei, fiica lui Diicu Buicescu; cel de-al doilea, Mihai vel spătar, luase întâi pe Maria Băleanu, apoi pe Maria Mogoșescu, iar a treia oară pe o Teodora. Matei vel agă era căsătorit cu Bălașa Drugănescu; Iordache vel spătar ținea pe Maria Fărcășanu; Constantin, marele stolnic, va fi soțul Saftei Buhuș; ultimul fecior, Șerban, este cel care reușește să ia domnia, în 1678. Fetele erau căsătorite, de asemenea, cu reprezentanți ai celor mai de seamă familii boierești muntene. Astfel, de pildă, Stanca era soția lui Papa Brâncoveanu, tatăl viitorului domn Constantin Brâncoveanu; Maria avusese ca prim soț pe Radu Crețulescu vel logofăt, apoi pe Pană Filipescu vel spătar; Ilinca ținea pe Vintilă Corbeanu vel ban. Așadar, Cantacuzinii aveau legături puternice și dispuneau și de o avere uriașă, încât reprezentau o forță de temut.

Partidul Bălenilor își luase numele de la marele ban Gheorghe Băleanu. Acestui partid aparținea Stroe Leurdeanu vornicul, una din figurile caracteristice ale vremii, de un temperament remarcabil, apoi Dumitrașco vel vistierul Țărigrădeanu (Cantacuzino), grec de origine, viitor domn al Moldovei, precum și alți boieri greci. Din cauza aceasta și prin opoziție, deși la origine erau și ei tot greci, Cantacuzinii reprezentau partida națională, aceea a boierilor băștinși, de țară.

În timpul campaniei la Ujvar, Grigorașcu Ghica era însoțit de trei dintre feciorii postelnicului, și anume Drăghici, Constantin și Șerban. Ultimul se pare că ar fi încercat să facă intrigi printre căpitani și „slujitori” îndemnându-i să meargă la vizir să-l pârască pe domn, pentru ca, prin mazilirea acestuia, să ia el tronul. Faptul, însă, nu este absolut sigur, deoarece cronica în care se găsește, aceea a lui Radu Popescu, e părtinitoare față de Băleni. În același timp, îi sosesc lui Grigorașcu Ghica scrisori din țară, de la locțiitorii săi, Stroe Leurdeanu și Dumitrașco Țărigrădeanu, acuzând pe Constantin Cantacuzino postelnicul de atitudine ostilă domniei și de purtare lipsită de respect față de doamna Maria. Postelnicul s-ar fi lăudat că el a pus în scaun pe Ghica, el îl va scoate; oameni lui clevesc pe domn, făcându-l „rău și hain”; pe de altă parte, împiedică pe birnici să-și plătească „dăjdile împărătești”, pentru ca, haraciul neputându-se strânge la timp, să

fie și Grigorașcu mazilit, cum se întâmplase cu tatăl său, Gheorghe Ghica. Rezultatul scrisorilor este că cei trei feciori ai postelnicului sunt puși sub pază; la întoarcerea în țară a domnului, bătrânul postelnic îi iese înainte lângă Craiova și-i arată că e vorba de o intrigă; totuși nu izbutește să-l convingă. Ajuns în scaun, Ghica poruncește ca Șerban Cantacuzino să fie „însemnat” la nas, ca unul ce umblase după domnie, iar postelnicul să fie executat. Ridicat, în cursul nopții, de acasă, acesta e dus la mănăstirea Snagov. Acolo a ascultat slujba, s-a împărtășeșit, apoi, spre seară, în vremea cinei, a fost spânzurat, „de stâlpul cel mare al trapezăriei”, la 30 decembrie 1663. Trupul i-a fost luat de ai săi și îngropat în ctitoria de la Mărgineni. Familia a trebuit să plătească și o sumă importantă, 24.000 de taleri.

Omorârea fără judecată, deci fără vină dovedită, a postelnicului Constantin Cantacuzino a fost un fapt însemnat, care va influența istoria Țării Românești mai bine de un deceniu și jumătate, până sub domnia lui Șerban Cantacuzino. Familia celui ucis cauta din toate puterile ei să dovedească nevinovăția acestuia; ea cerea, în același timp, pedepsirea vinovaților. Cei patru domnitori care stăpânesc între Grigorașcu Ghica și Șerban Cantacuzino, în funcție de partidul care era la putere, iau atitudine când pro, când contra; rezultatul este o serie întreagă de persecuții, de confiscări de moșii, de schingiuri și chiar de execuții.

În anul următor, 1664, a avut loc o a doua campanie împotriva imperialilor, cunoscută sub numele de campania de la Lewenz sau, după cum spun cronicile noastre, de la Leva. De data aceasta, soarta luptei nu este favorabilă turcilor, aceștia fiind înfrânți de celebrul general Montecuccoli. Ghica, voind să pună în valoare ajutorul militar adus de el, atacă la satul Sf. Benedikt și izbuti chiar să sfărâme un detașament german; biruința însă, în cele din urmă, rămase tot de partea cealaltă, domnul suferind pierderi mari (19 iulie). Au căzut acolo sau în timpul retragerii, înămoliți într-o mlaștină, douăzeci și doi de boieri; alții au fost luați prizonieri; corturile, tunurile, carele cu proviant, „ca la trei-patru mii, toate câte cu 8 boi”, atât ale muntenilor, cât și ale moldovenilor - căci la această campanie a luat parte și Eustratie Dabija - ajunseseră toate în mâinile nemților. Lui Grigorașcu îi era teamă să dea ochii cu vizirul; poate că și cugetul nu îi era tocmai curat, deoarece se pare că avusese mai dinainte unele legături cu imperialii. Așa că se hotărî să părăsească țara și își trimise, mai întâi, soția în Ardeal, apoi, la 20 noiembrie, a trecut și el în Moldova, iar de acolo prin Polonia, la Viena, unde a ajuns în martie 1665. Este primit în audiență de împărat și rămâne în

țara acestuia, zăbovind în capitală și prin diferite orașe: Budweis, Neustadt, Löcse, Cașovia. La 10 aprilie 1667 trece la catolicism, confesiune în care își botezase și o fiică, născută în timpul pribegiei. Apoi, peste patru ani, „sătul de binele nemților”, a plecat în Italia, la Padova și la Veneția, iar de aici, prin Durazzo, la Constantinopol, unde îl găsim la finele lui noiembrie 1671.³ În anul următor, el va fi din nou domn în Țara Românească.

A doua domnie a lui Grigore Ghica

Ales și cu ajutorul Bălenilor și consecvent și cu cele petrecute în prima domnie, Grigore Ghica favoriză pe aceștia și prigonește pe Cantacuzini. Chiar și în ședința divanului turcesc în care se hotărî numirea, au fost arestați Mareș banul, Gheorghe vornicul și alți boieri; Șerban Cantacuzino, care se prefăcuse bolnav și nu venise la divan, aflând de cele întâmplate, a fugit în Moldova, unde a stat acolo ascuns câțeva vreme, cu voia lui Gheorghe Duca, la mănăstirea Hangul. După ce a sosit în București, la 30 martie 1672, Ghica a trimis la ocnă pe Gheorghe vornicul, pe Ghencea clucerul, socrul lui Șerban și pe Stoica Ludescu, logofătul și omul de casă al Cantacuzinilor. Doi căpitani au fost tăiați; aceeași soartă a avut însuși Gheorghe vornicul, în 1673. Radu logofătul, ginerele lui Mareș, și fii săi au fost puși „la opreală mare, în turnul clopotniței”; alți boieri au fost „prădați”, adică trebuiau să dea sume mari de bani. În 1673, Șerban Cantacuzino, ducându-se din Moldova la Istanbul, izbuti să facă, printr-un firman, ca ai săi să fie trimiși la Poartă; nu a reușit, însă, să-i scape cu totul de prigonirea domnului, deoarece acesta, dăruind vizirului 200 de pungi, obținu, nu moartea lor, cum ceruse, ci mazilirea în Creta. Însuși Șerban a suferit surghiul în această insulă, la Istanbul rămânând numai maica sa, Elina, și frații mai mici.

Din punct de vedere al politicii externe, foarte interesant și semnificativ este demersul pe care îl face Ghica la Poartă, chiar în primul an de domnie, pentru a căpăta și stăpânirea Transilvaniei. Trimisul transilvănean la Constantinopol scrie, în iulie 1672, că voievodul „reclamă” această țară și că „un agă turc vine în Transilvania ca să se informeze în orașele săsești și să vadă dacă populația este gata de revoltă și dispusă să primească pe Grigorașcu ca principe”. Lucrul acesta nu a avut consecințe,

---

3. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, București 2000, pp. 90.

dar în ianuarie 1673 se vorbea de un nou demers la Poartă; de data aceasta se revendica numai Făgărașul, veche posesiune munteană.

Grigore Ghica a luat parte la cele două expediții pe care turcii le întreprinseseră împotriva polonilor în 1672 și 1673. Pricina conflictului a fost faptul că în mai 1669, cazacii, sub hatmanul lor Doroșcenko, recunoscuseră suzeranitatea sultanului, care le garantase că nu vor mai fi atacați de tătari; leșii însă nu voiau să admită această situație.

În prima campanie, condusă chiar de sultan, Ghica s-a prezentat cu o armată bine organizată și chipeșă, care produse mirare. Sosi și domnul Moldovei; se adăugară și tătarii cu hanul lor și cazacii cu Doroșcenko. Concentrarea se făcu la Țuțora, la 20 iulie. La 18 august a început asediul Cameniței, însă la 30 iulie cetatea s-a predat. Lwow-ul a fost înconjurat și s-a angajat să plătească o sumă însemnată drept răscumpărare. Deși hatmanul Ioan Sobieski, viitorul rege, a izbutit să înfrângă pe tătari, totuși pacea, încheiată la Buczacz, la 17 octombrie, a fost defavorabilă leșilor: ei cedară întreaga Podolie, „cu 40 de orașe și cu satele”, și se obligară la un dar anual de 220.000 de ducați; Doroșcenko rămânea stăpânul Ucrainei tributare. Este momentul de expansiune teritorială maximă a imperiului turcesc.

Cea de-a doua campanie, în vara anului următor, pentru că leșii nu respectaseră pacea de la Buczacz, socotind-o ca un simplu armistițiu, a avut însă alt sfârșit. Domnul Moldovei, Petriceicu, a trecut pe față de partea leșilor; Grigore Ghica însuși se înțelesese pe ascuns ca atacul polon să nu fie înspre locul pe care-l ocupa oastea lui; unii boieri munteni părăsiră chiar tabăra, trecând la dușman. Rezultatul a fost o gravă înfrângere a turcilor, care au pierdut aproape întreaga armată.

Grigore Ghica, un moment prizonier - de voie - al leșilor, a trebuit, însă, să se întoarcă, pentru că soția și copiii săi erau ostatici la Poartă. El a reușit să se justifice față de vizir, la Oblucița, și a pornit apoi spre Istanbul. Aici, dejucând pârile adversarilor, era să capete din nou domnia, însă a murit. Cronica lui Stoica Ludescu nu dă alte lămuriri, în timp ce Neculce are amănuntul: „zic unii să se fi agiuns Cantacuzineștii cu un doftor, și să-l fi otrăvit”⁴

Grigore Ghica a fost căsătorit cu doamna Maria, verișoara spătarului Teodor Sturdza. Au avut mai mulți copii. Unul a murit de mic, de boală, se pare că de epilepsie, în anul ce a urmat executării postelnicului, și a fost îngropat în biserica Mihai Vodă din București (piatra de mormânt poartă

---

4. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, București 2000, pp. 94.

data 18 ianuarie stil vechi 1664); un al doilea copil s-a născut în pribegie, pe când doamna era în Ardeal; el a fost botezat la Viena cu numele Leopold; un al treilea s-a născut în 1672.

Grigore Ghica este ctitorul schitului Fedeleșciori de pe Olt (județul Argeș). Început în domnia a doua, lăcașul a fost terminat mai târziu, în 1700, de mitropolitul Varlaam.

Domnia lui Gheorghe Duca

În locul lui Grigore Ghica a fost numit, la sfârșitul lui noiembrie 1673, Gheorghe Duca, fostul domn, în două rânduri, al Moldovei. Îl sprijiniseră Cantacuzinii, Gheorghe Duca venind în țară însoțit de unul dintre ei - în București a ajuns la 16 decembrie; a intervenit, de asemenea, ca să fie eliberați și ceilalți, care fuseseră surghiuniți în Creta. În schimb, Bălenii trecură peste munți în Ardeal. Duca a trimis pe Pârvul logofăt ca să-i cheme înapoi. Ei, însă, au refuzat și nici principele Mihai Apaffy nu a vrut să-i facă să plece cu sila. Mai târziu, în urma unei noi invitații a domnului, în 1674, la care a fost adăugată și o scrisoare de asigurare din partea Cantacuzinilor, Bălenii se întoarseră: mai întâi Hrizea vistierul, ginerele banului Gheorghe Băleanu, apoi acesta însuși. Stroe vornicul venise înaintea lui Hrizea, însă avusese de suferit, împreună cu un alt ginere al lui Gheorghe Băleanu, anume Radu Dudescu. Acesta din urmă a fost „muncit”, adică chinuit, „cu hiară arsă pre piept, până lângă moarte”, din cauza unei pâri mincinoase puse la cale de vechii săi adversari.

Treptat-treptat însă, influența pe lângă domn a Bălenilor a crescut și aceea a Cantacuzinilor a scăzut. Va fi contribuit la aceasta și firea mândră, poruncitoare, a urmașilor postelnicului. Însă cauza principală a fost, desigur, dorința de domnie a lui Șerban, care nu se temea, spre sfârșitul stăpânirii lui Duca, să facă aluzii transparente. Astfel o cronică moldovenescă povestește că fiind el însărcinat în 1678 să termine casele domnești din București și ducând lucrarea la bun sfârșit „zic să fi zis atunci Șerban logofătul: bune case de un domn tânăr”. De aceea, nu este de mirare că Duca, la un moment dat, în decembrie 1675, a închis pe unii dintre Cantacuzini, între ei și pe Șerban; intervenția doamnei Anastasia, care ținea la acesta din urmă, despre care se zvonea că ar fi fost buni prieteni, și a doamnei Dafina, soacra lui Duca, îi scăpară însă, și ei au fost eliberați. Mai rău au pățit doi boieri, vistierii

Papa și Negoită, care au fost pârați de Voicu postelnicul cum că vor să fugă la turci și să defaime pe domn. Judecați în divan, ei au fost condamnați la moarte și executați prin sugrumare. Aceeași soartă a avut, însă, și pârașul Voicu (1674).

În ceea ce privește politica externă, Duca s-a mărginit să ducă la îndeplinire dispozițiile primite de la Poartă. El n-a avut inițiative proprii. De altfel, în această vreme, așa stau lucrurile cu mai toți domnii; cele câteva cazuri în care unii dintre ei își iau libertatea de acțiune, sfârșesc atât de rău încât nu sunt de natură să provoace imitatori.

Duca a participat așadar cu oastea la cele cinci campanii care au avut loc în timpul domniei sale: câte una în fiecare an. Este vremea expedițiilor războinice ale imperiului turcesc, expediții puse la cale de energia vizirului reformato Koprülü; este și momentul culminant, militar și teritorial, al acestui imperiu, după care va începe declinul - de la asediul Vienei (1683) înainte.

Prima campanie a avut loc în anul 1674, în Ucraina, sub conducerea sultanului. Au fost cucerite cetățile Ladyszyn, pe Bug, și Uman, la răsărit de acest fluviu. La 8 septembrie, Duca era încă la Ladyszyn; pe la jumătatea lunii, oștile au pornit înapoi, spre țară.

În 1675 soarta războiului era mai puțin favorabilă turcilor. Campania a avut loc în Podolia și în Galiția. E luată cetatea Sbaraz, nu însă și Trembowla, și nici Lwow-ul. În acest din urmă loc, regele Sobieski a repurtat o strălucită biruință. Duca a participat și el, însă în Moldova, din cauza drumului greu, a noroiului și a încărcăturii, mai multe care cu „zaherea”, adică provizii, se rupseră, la un moment dat, la trecerea printr-un codru. Căpitanul de margine, care era „ispravnic” pe care, venind și raportând domnului, acesta „atât s-au mâniat de tare, cât îndată au pus de i-au tăiat capul: acest fel de mânie - povestește cronica - avea Duca Vodă”. După război a izbucnit, în amândouă țările, ciuma; de frica ei, Duca nici nu a cutezat să vină în București, ci a rămas la un sat Cocorăști „până la Bobotează”.

A treia campanie, în 1676, tot împotriva leșilor, s-a terminat victorios prin pacea de la Juravna (27 octombrie). Sobieski, înconjurat de forțe superioare, pe un deal lângă această localitate, și constrâns de foamete, a trebuit să iscălească cedarea Ucrainei și a Podoliei. Duca, printr-un căpitan ager al său, a vestit cel dintâi sultanului izbânda.

Ultimele două campanii au avut lor iar în Ucraina. Cazacii, rupând

legăturile mai vechi cu turcii, se închinaseră în 1676 rușilor și dăduseră acestora însemnata cetate a Cehrinului. Pentru a o relua și a readuce pe răzvrătiți la ascultare, turcii făcură două expediții, în 1677 și 1678. Prima nu avu succes, cazacii apărându-se bine, însă cea de-a doua s-a terminat prin cucerirea cetății, la 25 august, contribuind la aceasta atât o beție cruntă a apărătorilor, bucuroși că repurtaseră o biruință locală, cât și trădarea unui general rus, Ramadanowski, care, cumpărat, s-a înțeles cu turcii. Neculce adaugă că țarul, aflând de „vicleșugul” generalului, i-a turnat aurul primit de la dușman, topit, pe gât.

La întoarcerea din cea de-a doua campanie de la Cehrin, Duca nu a mai găsit în București pe Șerban Cantacuzino, pe care-l lăsase, împreună cu alți trei, „caimacam” sau locțiitor în scaun. Acesta trecuse peste Dunăre și se dusesse la Adrianopol și aici, prin mijlocirea pritenului său, vizirul Kara Mustafa, care sosi victorios din Ucraina, a obținut domnia Țării Românești. Un izvor contemporan precizează data numirii: 29 noiembrie 1678. Gheorghe Duca a fost strămutat în Moldova, în locul lui Antonie Ruset, care a fost mazilit.

IMPLICAȚIILE DISPUTELOR DINTRE PARTIDELE BOIEREȘTI ASUPRA VIEȚII BISERICEȘTI

După cum am arătat, existau, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, în Țara Românească, două partide boierești: unul al *Cantacuzinilor* și cealaltă al *Bălenilor*. Raporturile dintre ele încep să se înăsprească mai ales din prima domnie a lui *Grigore Ghica*.

Acest voievod, la îndemnul vornicului Stroe Leurdeanu – din partidul Bălenilor –, face greșeala și ucide, la mănăstirea Snagov, – fără judecată –, pe postelnicul *Constantin Cantacuzino*, în ziua de 20 decembrie 1663. Acest fapt va „influența istoria Țării Românești mai bine de un deceniu și jumătate, până sub domnia lui Șerban Cantacuzino”. Căci urmașii postelnicului s-au străduit din toate puterile să arate că el a fost nevinovat, cum a și fost de altfel. Această crimă a ajuns în judecata divanului domnesc de mai multe ori. Și domnii din acele vremuri, influențați, desigur, de partidul care era la putere au socotit pe cel ucis, când vinovat, când nevinovat. Din toate acestea a rezultat o „serie întreagă de persecuțiuni,

de confiscări de moșii, de schingiuri și chiar execuții”, care au durat timp destul de îndelungat.⁵

De astfel de turburări n-a fost scutită nici Biserica țării. Fiecare din cele două partide căuta să-și asigure și sprijinul moral al întâistătătorului ei, mitropolitul Ungro-Vlahiei. Încă de la 1668 Cantacuzinii susținuseră candidatura lui Teodosie Argeșanul. Cât timp aceștia au fost la putere, Vlădica Teodosie s-a menținut în scaun și, împreună cu alte fețe bisericești ale vremii, a dat un act prin care se susținea nevinovăția postelnicului Constantin Cantacuzino.

În anul 1672 însă, când partidul Bălenilor ajunge iar la putere, Grigore Ghica, protejatorul lor, domn pentru a doua oară în Țara Românească (1672-1673), îl scoate pe Teodosie din scaun „cu mare necinste” și îl trimite „la zatocenie, aruncându-i multe prihăni”. În locul său, Grigorie Vodă încearcă mai întâi să mute pe episcopul Varlaam de la Râmnic, dar acesta, neprimind, pune pe românul Dionisie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă din București. După câteva luni de la înscăunare, acesta moare și pe tronul mitropolitan același Grigorie Vodă aduce, de astă dată „cu sila”, pe Varlaam Râmniceanul. Acesta păstorește până în primăvara anului 1679, când este scos de Șerban Cantacuzino (1678-1688). Acum partidul Cantacuzinilor, în frunte cu Domnul, dă scaunul vlădicesc iarăși lui Teodosie, favoritul lor, sub conducerea căruia biserica munteană pășește în cel de al XVIII-lea veac.

Aceștia sunt mitropoliții care au condus Biserica Țării Românești în timpul când rivalitatea dintre cele două partide era la culme și care, în păstoria lor, au fost, oarecum, stingheriți de certurile din țară. În cele ce urmează, voi încerca să prezint viața și faptele mitropolitului Varlaam, căruia – cum se va vedea – luptele din acel timp i-au pricinuit multe greutăți.

VIAȚA MITROPOLITULUI VARLAAM

Mitropolitul Varlaam al Țării Românești, pe care unii încă îl mai confundă cu Varlaam al Moldovei (†1657)⁶, este al doilea șezător pe scaunul Ungro-Vlahiei care poartă acest nume. Cel dintâi, cum se știe, a păstorit la

---

5. Nicolae Iorga, „Istoria românilor”, VI (Monarhii), București 1938, pp. 247-280.

6. „Studii și comentarii de istorie și lingvistică”, București 1947, pp. 59.

Târgoviște către jumătatea celui de al XVI-lea veac⁷. Varlaam cel de al doilea era de neam român, foarte probabil de prin părțile orașului Pitești, fiind născut, după unii în satul Moșoaia, cum pare să ne încredințeze, de alt fel și multe sale legături cu diferite persoane de prin satele din sudul fostului județ Argeș și din nordul fostelor județe Olt, Teleorman și Vlașca.

Anul nașterii nu i se cunoaște, dar dacă în 1670, când a fost ales episcop de Râmnic, a avut cel puțin 40 de ani, vârsta cerută de canoane pentru a putea fi episcop, se poate presupune că el s-a născut în jurul anului 1630. De asemenea, nu se știe nimic despre familia sa, căci actele în legătură cu el – destul de multe, de altfel – ajunse la noi nu amintesc pe nimeni din neamul său. Ținând seama de însemnatele sume ce a cheltuit cu procurarea unora din proprietățile sale, cu ridicarea câtorva lăcașe de cuvioșenie, cu călătoriile în Rusia și la Locurile Sfinte, precum și de însemnatele danii ce a făcut pe la unele mănăstiri și biserici, se poate presupune că el provenea dintr-o familie cu oarecare stare materială.

VARLAAM CĂLUGĂR LA COZIA. CULTURA LUI

Date despre prima parte a vieții sale nu se cunosc. Se poate bănuși însă că, trăind pe meleagurile Argeșului, a putut cunoaște pe viitorul mitropolit al Țării Românești, Teodosie, provenit și el dintr-o familie care trăia în vreun sat de pe valea Oltului, de sub munte. Între amândoi se leagă o strânsă prietenie, care după trecerea anilor, va fi dată la iveală mai ales prin atitudinea lui Varlaam față de Teodosie. Firi înclinate spre evlavie, cei doi prieteni, la o dată necunoscută acum, au purces să îmbrace îngerescul chip în ctitoria lui Mircea cel Bătrân de peste Olt, de la Cozia. Vorbind despre sine, mitropolitul Varlaam spune că „den tînără vîrstă” a „pofțit chipul călugării”, pe care l-a „și luat în sfînta mănăstire Coziia”.⁸

Pășind în acest voievodal locaș de cuvioșenie, cu veche tradiție de cultură și care, în trecut, dăduse țării mai mulți ierarhi, tânărul Varlaam va fi căutat să-și însușească știința de carte câtă se va fi făcută în mănăstire și-și va fi petrecut timpul de trăire duhovnicească așa cum se cade unui călugăr.

---

7. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, „Mitropolitul Anania”, în rev. *Glasul Bisericii*, anul IX (1950), nr. 11-12, pp. 36-37.

8. Arhivele Statului, „Mănăstirea Trivalea”, pach. I, doc. 1.

Interesul ce-și va fi dat pentru câștigarea de cunoștințe de carte reiese, pe de o parte, din scrisul său citeț și corect, în ceea ce privește caligrafia, iar pe de alta, din grija ce mai târziu va purta răspândirii cărții în popor, înființând prima tipografie din București.

Dacă lectura „*vel d(i)ac*” din partea finală a iscăliturii sale pusă pe un act din 8 iunie 1663, aflat azi în fondul de documente al *Mănăstirii Dintr-un lemn* de la *Arhivele Statului*⁹ din București este exactă, atunci el, parte din timpul cât a stat la Cozia – chiar și când era stareț –, a fost mai marele diecilor. Și acest lucru implică iarăși știință de carte, pe care sunt încredințat că Varlaam a avut-o. Unele acte din vremea sa, în legătură cu mănăstirea Cozia, sunt scrise de el. Litera lor este asemănătoare, fiind frumoasă și citeață, iar linia dreaptă. Toate acestea vădesc, desigur, preocupările sale cărturărești.

Sunt indicii că el știa, într-o oarecare măsură, și grecește. Astfel, pe un act din 15 aprilie 1665, scris de el, adaugă sub propria-i semnătură următoarele cuvinte în grecește: „καὶ ἀρχιμανδριτησ τῆς Κοζίας”¹⁰.

Aspecte din trecutul cultural al Mănăstirii Cozia. Mănăstirea Cozia are o importanță deosebită în istoria noastră națională și bisericească. Ea pune la îndemână cercetătorilor mii de documente, unele dintre ele păstrate în Arhivele Statului din București, Craiova, Râmnicu-Vâlcea și la Academia Română-București; altele, în propriile-i arhive sau în muzeul mănăstiresc. A mai fost totodată un căutat izvor de inspirație, loc de muncă și odihnă al multor poeți și scriitori.

Aici s-au format ori și-au desăvârșit pregătirea cărturărească sute de călugări, din rândul cărora s-au ridicat ierarhi vestiți. Pe plan ecumenic, cu această mănăstire au avut legături numeroși patriarhi care au vizitat-o, i-au dat cărți patriarhale, povețe sau au întărit documentele pe care le avea mănăstirea.

De la început, la această veche așezare s-a dezvoltat o puternică activitate legată de învățatura de carte: o activitate de traducere în românește și de copiere de texte. Aici călugării au învățat a citi și a scrie slavonește, grecește și românește. Nu puțini sunt călugării cozieni care apar în calitate de autori și traducători de cărți sau manuscrise, din limbile slavă, rusă sau greacă.

În mănăstirea Cozia, ca și în alte mănăstiri, la început școala nu

---

9. Arhivele Statului, „*Mănăstirea Dintr-un lemn*”, pach. XLIV, doc. 12.

10. Arhivele Statului, „*Mănăstirea Câmpulung*”, pach. LXII, doc. 40.

apare organizată, ci mai mult ca o ucenicie pe lângă un meșter, care predă fără program și durată determinată și care urmărea să transmită știința sa într-un anumit domeniu. În felul acesta școala era lipsită de o activitate metodică și de multe ori nici nu apare în documente.¹¹

Un act din 18 ianuarie 1742 amintește despre Mitropolitul Teodosie care a fost crescut în Mănăstirea Cozia „*din vârsta tinerețelor și multă vreme a fost și egumen*” la această mănăstire.¹² Educația aleasă primită de la părinții săi, tânărul Teodosie a sporit-o prin învățăturile ce le-a putut culege din „*citaniile și practicile religioase de la Cozia*”.¹³

Viiitorul Mitropolit Varlaam al Ungrovlahiei, tânăr fiind, intrând în Mănăstirea Cozia, unde s-a și călugărit, și-a însușit cultura care se putea dobândi atunci în acest locaș. A fost un timp „diac” al mănăstirii, păstrându-se și azi acte scrise citeț și frumos de mâna lui.

Numele, anul zidirii și ctitorul Mănăstirii Cozia. Mănăstirea Cozia a fost înălțată „*la locul numit Nucet pe Olt, adică Cozia*” și i s-a spus și „*Mănăstirea de la Nucet*”, fiind clădită într-o regiune foarte prielnică pentru creșterea nucilor, care se dezvoltă și pe coastele muntelui Cozia, până spre vârf. Numele acesta, de „Cozia”, provine de la cuvântul peceneg-cuman „koz”, care înseamnă „nucă” (iar „Cozia” înseamnă „nucet”) și nu trebuie să fie confundat cu denumirea „Coza”, de la slavul „koz”, care înseamnă „capră”.¹⁴ Mănăstirea a mai fost numită și „*locașul Sfintei Troițe*”, „*Mănăstirea Sfintei Treimi*”, după hramul ei, și chiar „*Locașul coborârii Sfântului Duh, care este mănăstirea de la Cozia*”.¹⁵

Cu timpul numele care s-a impus, înlăturându-le pe toate celelalte, a fost acela de „Cozia”, nu numai pentru că era lângă muntele Cozia, citat chiar în documentele date de Mircea cel Bătrân referitoare la înființarea mănăstirii, dar și de a o deosebi de mai vechea mănăstire construită și ea

11. Arhimandrit Gamaliil Vaida, „*Mănăstirea Cozia ieri și astăzi*”, ediția a II-a, editată de Episcopia Râmnicului și Argeșului, București, 1983, pp. 59.

12. Arhivele Statului, București, *Condica Mănăstirii Cozia*, nr. 214, ff.12-14.

13. Ioan Lupaș, „*Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*”, Revista Teologică, Sibiu, 1943, anul XXXIII, nr. 1-2, pp. 13.

14. Prof. Iorgu Iordan, „*Nume de locuri românești în România*”, București 1952, pp. 61-62, și V. Bogrea, „*Câteva considerații asupra toponimiei românești*”, București 1920, pp. 216.

15. Arhivele Statului, București, „*Condica Mănăstirii Cozia*”, nr. 209, fil. 26-27.

tot într-un nucet, și anume *Mănăstirea de la Nucetul din Dâmbovița*.¹⁶ După cercetările din ultima vreme, ctitoria lui Mircea cel Bătrân a fost clădită între anii 1388 și 1393.¹⁷

VARLAAM STAREȚ LA COZIA

Activitatea sa l-a impus în ochii viețuitorilor din ctitoria Bătrânului Mircea și în atenția conducerii bisericești de atunci, și, „după rânduiala sfintei mănăstiri”, precum însuși mărturisește, l-a „ajuns rândul de a și ecumeni”¹⁸. Pe temeiul prevederilor așezământului călugăresc, privitor la alegerea stareților, observat neîntrerupt în mănăstire încă din secolul al XVI-lea, monahii cozieni au așezat în fruntea lor pe ieromonahul Varlaam, a cărui metanie, cum s-a arătat, era în acest sfânt lăcaș.

Rânduirea lui la conducerea mănăstirii Cozia s-a făcut între 13 februarie 1663, când era stareț aici ieromonahul Anania și 24 aprilie 1663, când în ctitoria lui Mircea Vodă stărețea „părintele egumen Varlaam”¹⁹. În această ultimă zi Grigore Ghica, Domnul Țării Românești „volnicește pe oamenii” Mănăstirii Cozia, fiind stareț ieromonahul Varlaam, să ia dijmă de pe mai multe moșii ale mănăstirii, din orice bucate s-ar face pe ele și „din suhaturi ..., precum iaste obiceiul”²⁰.

În vara aceluiași an – 1663 –, ieromonahul Varlaam cozianul, în ziua de 8 iunie, schimbă niște țigani cu maica Maria stareța „Mănăstirii Dintr-un lemn” fiind de față și „părintele piscupul Ignatie de la Râmnic”; iar la 23 iulie dă o țigancă Stana pe alta a lui Stoian cupețul²¹.

În ziua de 8 ianuarie 1664, Dragomir și fratele său David, nepoții

---

16. Profesor Constantin C. Giurescu, „Două Monumente Religioase din veacul al XV-lea: Nucetul sau Cozia din Vâlcea și Nucetul din Dâmbovița”, în M.O., anul XIII (1961), nr. 1-4, ian.-apr., pp. 38-49.

17. Conf. Pr. Dumitru Bălașa, „Complexul Călimănești: Mănăstirea Călimănești – Ostrov, Mănăstirea Cozia cu Bolnița, Schitul Piatra și Biserica de Mir din Călimănești”, în M.O., anul XX (1968), nr. 1-2, ian.- febr., pp. 38-61.

18. Arhivele Statului, „Mănăstirea Trivalea”, pach. I, doc. 1.

19. Arhivele Statului, „Condica nr. 209 (Mănăstirea Cozia)”, f. 316.

20. Ibidem.

21. Arhivele Statului, Buc. Mănăstirea Cozia, pach. XLVIII. Doc. 17.

lui Manea Vornicul Pârșanul, ctitorul Mănăstirii Mușătești „ce sa chiamă Seaca”, cu hramul „Adormirea Prea Sfintei Fecioare Maria”, din județul Olt, aflată acum în seama lor, văzând această mănăstire în „sărăcie și pustie de tot” și ei „neavând nici o putere” s-o „ajute sau să-i folosească, mers-au la părintele igumen eromonah chir Varlaam de la sfânta mănăstire Cozia și la tot soborul sfintei mănăstirii de au închinat-o” ca „să fie metoh la sfânta mănăstire Cozia împreună cu toate satele și moșiile și rumânii și ȝiganii ori cît se va afla”, cu obligația însă de a purta grija de ea²². Mănăstirea Seaca primise de la Voievodul Neagoe Basarab, prin actul din 16 septembrie 1519, următoarele sate: Mușetești, Vai-de-Ei și Criva. În anul 1662, pe data de 10 iulie, Voievodul Grigorie Ghica dă poruncă lui Panteleimon, egumenul acestei mănăstiri, să oprească toată dijma de pe moșia Călimăneștilor și a Cerisivului din Deal și de la alte moșii ce vor fi ale mănăstirii.²³

În aceeași zi (8 ianuarie 1664), voievodul Grigore Ghica întărește această închinare, dând carte domnească la mâna „părintelui egumenului eromonahul Varlaam și a tot soborul, ca să (le) fie acest metoh moșie ... împreună cu tot venitul” și hotărând, totodată, „să fie volnic igumenul de la Cozia a pune igumen și a scoate însă den soborul mănăstirii Cozii iar dentr-altă parte să nu fie și să ia seama bucatelor și a venitului ce va fi”²⁴.

Peste trei luni și jumătate, la 18 aprilie 1664, Grigorașcu Vodă reînnoia Mănăstirii Cozia „și părintelui igumenului Varlaam ieromonah” așezământul călugăresc dat acestui sfânt lăcaș de Mihai Viteazul în anul 1596. Șase zile mai târziu, la 24 aprilie 1664 ieromonahul Varlaam cozianul primea și din partea patriarhului Nectarie al Ierusalimului (1661-1669) o asemenea întărire. În cartea patriarhală dată cu acest prilej, se întărea Mănăstirii Cozia „părintelui chir Varlaam ieromonahul ... și a tot soborul ... obiceiu care este întocmit și așezat de răposății ctitori, de răposatul Io Mihail Voevod și de Vlădica Ieftimie și de amândoi episcopii și igumenii și preoții și de toți boiarii”²⁵. Potrivit acestui așezământ, călugării de la Cozia aveau să-și pună stareț pe cine voiau ei, însă numai din membrii soborului lor și fără niciun amestec din afară.

22. Arhivele Statului, *Condica nr. 209*, f. 390

23. Arhivele Statului, Buc. *Mănăstirea Cozia*, *Condica nr. 209*, fila 395.

24. Arhivele Statului, *Mănăstirea Seaca*, pach. I, doc. 1

25. Este vorba de *Așezământul* pentru călugări dat de sinodul lui Mihai Viteazul din anul 1596: P. P. Panaitescu, „*Documente privitoare la Istoria lui Mihai Viteazul*”, București 1936, pp. 22-24.

Între timp, la 19 aprilie 1664, Grigore Ghica scutește șase oameni ai Mănăstirii Seaca de orice treburi în țară, însă cu condiția să lucreze „toate” la acest sfânt lăcaș, care de curând fusese închinat Mănăstirii „Cozii și igumenului (ei) Varlaam ieromonahul”²⁶.

După aceasta, timp de aproape un an de zile, el dispare din acte, reapărând tocmai la 15 aprilie 1665, când „Varlaam ieromonah ig(umen) și arhimandrit al s(fin)tei lavre Cozii”, împreună cu tot soborul, din pricina unor „bogate cheltuieli ale s(fin)tei mănăstiri”, vând „s(fin)tei și dumnezeiești mănăstiri Câmpulungului și fratelui ig(umen) chir Vasilie și tuturor fraților” un „șigan anume Lepădat, feciorul lui Crăciun”, cu 18 ughi. La 30 aprilie 1665 „părintele Varlaam eromonah arhimandrit al sfintei lavre Cozia”, împreună cu egumenul Anania de la Cotmeana, dau lui Mareș vistier Băjescul moșia Mogoșești „ot sud Muș(cel) pe apa Argeșului” a Mănăstirii Cotmeana, primind, în schimb, pentru ea moșia Groșani din Argeș. La facerea actului, în București, au fost de față, în afară de unii boieri, mitropolitul Ștefan și episcopul Ignatie al Râmnicului.²⁷ Din aceste acte reiese această calitate istorică, tradițională și ortodoxă a mănăstirii, tradiție care a fost reîmprospătată și în zilele noastre; pentru ca o mănăstire să se bucure de acest privilegiu, de a fi „lavră”, adică mănăstire mare, unde călugării locuiesc în chilii, construite la distanță unele de altele, schituri, metoace etc. , se cere să aibă mai multe unități sub conducerea ei.

Începând cu data de 30 aprilie 1665, documentele Coziei, cunoscute până acum, nu mai amintesc nimic despre starețul Varlaam ieromonahul. Se pare că în cea de a doua jumătate a acestui an (1665) – mai precis înainte de 15 februarie 1666, când se întâlnește egumenind aici Anania – , el s-a retras de la conducerea acestui sfânt locaș.

Unități monahale în administrarea Sfintei Mănăstiri Cozia. Din anul 1778 se păstrează un inventar amănunțit, „Catastif”, referitor la toate obiectele mișcătoare și nemișcătoare, înăuntrul și în afara Mănăstirii Cozia, în număr de zece, cu hramurile și ctitorii lor, și asupra cărora se va face o scurtă trecere în revistă în continuare. Acestea sunt: Cotmeana, Seaca, Turnu, Stănișoara, Păușa, Inătești – Sfântul Gheorghe, Inătești – Buna Vestire, Bolnița Coziei, Cozia Veche și Trivale. Dintre acestea, Turnu, Stănișoara și Păușa aparțin și astăzi Coziei, la acestea adăugându-se Cornetu și Schitul Ostrov.²⁸

---

26. Arhivele Statului, *Condica nr. 712*, f. 410.

27. Arhivele Statului, Mănăstirea Cotmeana, pach. III, doc. 3.

28. Arhimandrit Gamaliil Vaida, „Mănăstirea Cozia ieri și astăzi”, ediția a II-a, editată de Episcopia Râmnicului și Argeșului, București 1983, pp. 51-52.

CĂLĂTORIA MITROPOLITULUI VARLAAM ÎN RUSIA

Ce l-a determinat pe Varlaam să călătorească în Rusia, nu putem ști cu exactitate. Un răspuns s-ar putea da, dacă, pe de o parte, avem în vedere setea de cultură a viitorului mitropolit, confirmată de activitatea sa de mai apoi, iar pe de alta, faima de care se bucura în țările române mișcarea culturală începută în Rusia de mitropolitul Petru Movilă, precum și lucrurile minunate ce se povesteau de cei ce avuseseră norocul să viziteze această țară plină de relicve sfinte. Ajutorul venit de aici lui Matei Basarab și Vasile Lupu, pentru înființarea de tipografii în Țara Românească și în Moldova, era încă viu în mintea multora din cei de atunci.

Râvnind, probabil, să vadă această țară, despre care cam în același timp, mitropolitul Dosoftei al Moldovei avea să scrie că de aici „*luciaște lucoare, întinzând radze și bun nume supt soare*”, ieromonahul Varlaam se va fi retras din egumenie, îndreptându-și pașii într-acolo. Și se pare că el a hotărât acest drum fără vreo însărcinare specială din partea mănăstirii sau a conducerii bisericești ori de Stat din țară, ci mânat numai de dorul de a vedea cu ochii ceea ce i se istorisise poate de alții despre evlavie, slujbele religioase și starea culturală din Rusia acelor vremi. A făcut acest drum pe propria sa cheltuială și din această pricină, probabil, nu s-au găsit acte legate de persoana sa în arhivele rusești, cum se întâmplă de obicei cu cei care aveau o însărcinare oficială.

S-a afirmat, poate pe temeiul unei însemnări de pe pomelnicul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, scrisă după mai mulți ani după întoarcerea lui Varlaam din Rusia²⁹ de iscusitul caligraf *Ghervasie ot Putna* ieromonahul, că plecarea lui în această țară a avut loc în anul 7175 (=1666-7)³⁰. Ținând seama de faptul că, precum s-a arătat, Varlaam dispăre din actele Coziei, în cea de a doua jumătate a anului 1665; că pe la începutul anului 1666 la această mănăstire era alt stareț; că el nici la Mănăstirea Glovacioc, unde a stărețit înainte de a ajunge episcop, nu se întâlnește, alături de alți egumeni din țară, în actul dat de mitropolitul Ștefan, „*împreună cu ai noștri sufletești și dintru Duhul Sfânt împreună slujitori frați (episcopi)... și cu toți năstavnicii*

---

29. C. Erbiceanu, „*Sobornicul sau pomelnicul Mitropoliei Ungro-Vlahiei*”, în rev. B.O.R., XIII (1889-1890), pp. 691.

30. Nicolae Iorga, „*Istoria Bisericii Românești*”, I, pp. 383.

sfintelor lavre, ce să chieamă tot săborul”, la 14/24 aprilie 1666³¹, cu privire la nevinovăția postelnicului Constantin Cantacuzino, ucis la 20 decembrie 1663, este cel mai probabil ca plecarea lui Varlaam către pravoslavnică Rusie să fi avut loc în toamna anului 1665. Aici el zăbovește până în anul 1668, când se întoarce în țară.

Timpul petrecut în Rusia a fost plin de binecuvântate roade. Aici el va fi cercetat centre culturale precum Kievul, „unde tradiția culturală inaugurată de către Petru Movilă era încă vie”³², Lwow-ul și Moscova. Va fi vizitat Lavra Pecerscăi din Kiev cu multele sale moaște de sfinți, care, cam în aceeași vreme, impresionaseră și pe Dosoftei, mitropolitul Moldovei. Va fi cercetat tipografiile din Kiev și Lwow, cunoscând, poate, cu acest prilej, pe vestitul arhimandrit Ioanichie Galeatovschi, care studiasse la vestita Academie de la Kiev, înființată de Petru Movilă, și autor al mai multor lucrări istorice și religioase, parte în limba ucraineană, parte în limba polonă, tipărite în vremea aceea; va fi legat prietenie cu unii din meșterii tipografi și probabil și cu acel iscusit săpător în lemn Ivan Bakov, chemat de el, mai târziu, la București; va fi deprins și câte ceva din limba slavă; va fi vizitat biserici și mănăstiri, interesându-se de felul cum se făceau slujbele religioase, de cărțile ce se foloseau, de obiectele de artă, aflate prin ele și, poate, când împrejurările au îngăduit, va fi făcut parte din soborul slujitor din vreun sfânt locaș din Moscova sau din alt loc cercetat. Cu acest prilej „va fi văzut osîrdia pe care o puneau slujitorii altarului în întrebuițarea marelui pomelnic la proscomidie, când depănarea numelor de vii și de morți erau premerse de două molitve necunoscute în țara sa”³³.

În timpul petrecerii în capitala statului moscovit, Varlaam va fi văzut desigur pe patriarhii Paisie al Alexandriei (1657-1658) și Macarie al Antiohiei (1643-1672), care, după ce vizitaseră țările române, veniseră pe aici după milă. Și când din noiembrie 1666 până în iunie 1667, acești doi ierarhi răsăriteni, împreună cu un sobor de clerici, adunat la Moscova, au judecat și osândit pe patriarhul rus Nikon, sub învinuirea că a introdus inovații în biserică, este posibil ca arhimandritul Varlaam să fi fost de față la o parte din ședințe sau poate, cel puțin, să fi auzit de „scoaterea voinică”

---

31. Nicolae Iorga, „Documente privitoare la familia Cantacuzino”, București 1902, pp. 65-69.

32. St. Ciobanu, „Istoria Literaturii române vechi”, II, București 1939, pp. 322.

33. C. Bobulescu, „Obârșia molitvei pentru morți de la proscomidie”, în „Revista de Istorie bisericească”, an. I, (1943), nr. 3, pp. 125.

a acelui ierarh, „soartă, care, precum se va vedea, îl va aștepta și pe el mai târziu”³⁴.

După o petrecere destul de îndelungată în Rusia, Varlaam, satisfăcut sufletește, desigur, de cele văzute, se întoarce în țară, aducând cu sine, pentru cea mai de apoi potolire a setei sale de citit, mai multe cărți și probabil și unele sfinte odoare, hărăzite mai târziu pe la ctitoriile sale.

Dintre cărțile aduse au făcut parte neapărat cele două lucrări ale arhimandritului Ioanichie Galeativski: „*Cheia Înțeleșului*” și „*Cerul nou*”, cuprinzător de minuni ale Maicii Domnului, apărute la Lwow chiar în anul în care a plecat Varlaam în Rusia și pe care acesta, mai apoi, a pus de le-a tâlmăcit în românește, publicând doar pe cea dintâi; o „*Liturghie de Mosc*” și poate un *Octoih*, dăruite de el schitului Fedeleșoiu³⁵, ctitoria sa, o „*Evangelie tiparnecă de Liov*”, dată episcopiei de Râmnic pentru o parte de moșie la Fedeleșciori, o *predoslovie pentru pomelnic*³⁶, care cu timpul, își va face loc în mai toate pomelnicele noastre; și, desigur, și alte lucrări, pe care astăzi nu le mai cunoaștem.

VARLAAM STAREȚ LA MĂNĂSTIREA GLAVACIOC

Sosit în țară, Varlaam găsește egumenia Coziei ocupată de un ieromonah Teodor, amintit de mai multe ori în documentele vremii. Aici nu se mai putea, deci, întoarce ca stareț. Bucurându-se încă de trecere în ochii stăpânirii bisericești de atunci, el nu este trecut cu vederea, ci i se dă egumenia Mănăstirii Glavacioc din Vlașca, unde, pe cât se știe acum, nu se mai întâlnește egumen încă din anul 1662³⁷.

S-a afirmat că venirea lui la conducerea acestui sfânt lăcaș a avut loc în anul 1666³⁸. Această părere însă nu pare întemeiată, deoarece el nu semnează, alături de ceilalți egumeni din țară – cum va face cu alt prilej

---

34. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, „*La a 40-a aniversare a reînființării Patrarhiei Ortodoxe Ruse*”, în rev. „*Ortodoxia*”, X (1958), pp. 135.

35. Nicolae Iorga, „*Schitul Fedeleșcioru*”, pp. 35.

36. C. Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 691

37. Pr. Ioan Mușețeanu, „*Mănăstirea Glavacioc*”, București 1933, pp. 24.

38. Pr. Ioan Mușețeanu, „*Mănăstirea Glavacioc*”, București 1933, pp. 25.

– în cartea mitropolitului Ștefan, privitoare la nevinovăția postelnicului Constantin Cantacuzino din 14/24 aprilie 1666³⁹. S-ar putea obiecta că în acest timp el era plecat în Rusia, și de aceea nu a semnat în amintita carte de judecată. Dacă lucrurile ar sta așa, ar fi oarecum greu de înțeles cum ar fi putut el lăsa fără conducător, vreme destul de îndelungată, o mănăstire în fruntea căreia de-abia ajunsese și, iarăși, ce l-a determinat să lase Cozia pentru Glavacioc, când știut este că ele nu pot fi comparate – cel puțin în acel timp – nici ca plăcută așezare, nici ca zestre, nici ca lăcaș de cultură și nici ca vază între celelalte mănăstiri din țară. Toate acestea ne fac să credem că el a părăsit Cozia de bună voie, pentru ca să meargă în Rusia spre potolirea setei sale de noi cunoștințe și că numai după ce s-a întors de acolo a ajuns stareț la mai mult decât modesta așezare călugărească de la Glavacioc⁴⁰.

Știri multe din timpul petrecerii sale în fruntea acestui sfânt lăcaș nu ne-au rămas. Deși nu se amintește, totuși este posibil ca în actele Mănăstirii Glavacioc din anii 1668-1670 în legătură cu moșia ei de la Cernătești, să fie vorba de ierarhul Varlaam care, în acest timp, stărețea în mod neîndoielnic aici⁴¹.

Ca egumen la Mănăstirea Glavacioc, din câte se cunosc, el se întâlnește pentru prima dată la 17 ianuarie 1669, când alături de ierarhii țării și de stareții celorlalte lăcașe de cuvioșie, semnează actul de *desînchinare* al Mănăstirii Câmpulung, care, „*în silă*” și cu călcarea „*obiceiurilor țării*”, fusese adusă în această situație printr-o carte a mitropolitului Ștefan, pe când oblăduia în Țara Românească Radu Leon Voievod (1664-1669).

Sub Antonie Vodă din Popești (1669-1672), redeschizându-se procesul uciderii postelnicului Constantin Cantacuzino, chiar în sărbătorile Paștelui, din anul 1669, ieromonahul Varlaam glavaciogeanul este chemat, poate de mai multe ori, la divanul cel mare, care avea să judece pe Stroe Leurdeanul, ucigașul moral al postelnicului. Și când la 18 iunie același an, mitropolitul Teodosie, „*împreună cu aleșii i de Dumnezeu iubiții miei frați și denpreună slujitori chir Serafim episcop Râmnicului i chir Grigorie episcop Buz(ă)ului i părinții eg(u)men(i) de pre la sf(i)nte(le) măn(ă)stiri*” și „*cu toți*

39. Nicolae Iorga, „*Documentele privitoare la familia Cantacuzino*”, pp. 69.

40. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1126.

41. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1126.

boiarii țării mari și mici”, dau carte pentru nevinovăția celui ucis, „Varlaam eromonah ig(umen) Glavaciovschii” așterne pe pergamentul actului, în șir cu ceilalți conducători de mănăstiri din Țara Românească, o frumoasă și citeață iscălitură⁴². Pe cât se știe, acestea sunt singurele acte cunoscute acum, în care se atestă prezența lui Varlaam la conducerea Mănăstirii Glavacioc.

VARLAAM EPISCOP DE RÂMNIC

Vreme îndelungată, însă, el n-a mai rămas aici, deoarece, după trecerea de peste un an de la rejudicarea procesului amintit, - către sfârșitul anului 1670 - episcopul Serafim al Râmnicului „*prostindu-se el de bună voia sa de episcopie*”, adică schivnicindu-se, scaunul episcopal de peste Olt „*au rămas fără al (lui) adevărat episcop*”. În urma acestui fapt, „*arhieriei și egumenii, cu porunca Mării Sal(e) domnu nostru Io Antonie Voevod*”, s-au adunat în biserica Mitropoliei din București, „*pentru ca să aleagă și să afle obaz vrednic*”, care să „*fie chivernisitor*” văduvitei episcopii. Pentru aceasta au găsit de bine să propună „*întâi pre egumenul de la Bistrița Kyr Gherasim și al doilea pre egumenul de la Govora Kyr Iosif și al treilea ...pre egumenul de Glăvăciog Kyr Varlaam*”. Cum era de așteptat, - avându-se în vedere activitatea desfășurată până acum de acesta din urmă -, soborul s-a oprit asupra lui, deoarece „*se-au arătat mai de folos a fi la această episcopie*”⁴³.

Astfel Varlaam părăsește și Mănăstirea Glavaciocului, îndreptându-și iarăși pașii spre locurile unde îl purtaseră „*den tânără vîrstă*”. Hirotonit arhieru - episcop de mitropolitul Teodosie și alți ierarhi aflați în București, el se lega, în acest moment de seamă din viața sa, „*să urmeze și sa să plece învățăturilor celor bune*”, să „*pască cuvântătoarea turmă*”, care i se „*dă pre mână*”, pe „*sfintele canoane și învățături*” și cu cât „*îi va fi putearea să să păzească curat de toate răotățile nedrepte și hicleane*”⁴⁴.

Actele de alegere și de hirotonie întru arhieru, subscrise de Varlaam

42. Nicolae Iorga, „*Documentele privitoare la familia Cantacuzino*”, p. 83. (Varlaam semnează între ieromonahul Gheorghe de la Câmpulung și Teodosie de la Snagov, având înainte, dintre egumeni, pe cei de la Tismana, Cozia, Bistrița, Argeș și Dealu).

43. „*Condica sfântă a Mitropoliei Ungro-Vlahiei*”, ed. Ghenadie Enăceanu, București 1886, p. 35.

44. *Ibidem*, pp. 37-38.

cu aceeași scriere citeată și corectă, se aflau trecute pe cea de a unsprezecea filă a *Condicei Sfinte a Mitropoliei Ungro-Vlahiei*. Ele însă nu purtau nici o dată și din această pricină anul alegerii sale ca episcop al Râmnicului este socotit de unii 1669⁴⁵, de alții 1671⁴⁶, iar de alți chiar 1672⁴⁷. Primul și al treilea din acești ani nu pot fi luați în seamă, deoarece înaintașul lui Varlaam la Râmnic, Serafim, păstora încă din aprilie 1670, când apare într-un act de danie al lui Antonie Vodă către Mitropolia Ardealului⁴⁸, iar în anul 1672, cum se va vedea, Varlaam era de mult episcop peste Olt. Cel de-al doilea an, 1671, la care a dus, desigur, cea dintâi mențiune documentară a ierarhului nostru ca episcop de Râmnic, 19 februarie 1671⁴⁹, iarăși nu pare a fi cel adevărat. Socotesc mai degrabă că Varlaam a ajuns la conducerea episcopiei oltene către sfârșitul anului 1670, deoarece la numai opt zile în anul următor, 1671, la Mănăstirea Glavacioc se întâlnește un alt stareț, ieromonahul Vasile. Cu greu s-ar putea admite că în aceea vreme, într-un răstimp așa de scurt –numai opt zile– și cu multe sărbători, s-ar fi putut face o alegere de episcop urmată de hirotonie într-un arhiereu, înscăunare etc., și totodată și o alegere și întărire de egumen într-o mănăstire destul de depărtată de scaunul mitropolitan, cum era cea de la Glavacioc. Astfel, alegerea lui Varlaam la Episcopia Râmnicului a avut loc către sfârșitul anului 1670⁵⁰.

În această situație el este amintit, cum s-a arătat, pentru prima dată, la 19 februarie 1671, într-un zapis, prin care diaconul Ghionea din târgul Râmnicului, vinde episcopiei și „*arhiepiscopului Varlaam*” un loc „*din josul țigăniei, alături cu alt loc al sfintei episcopii*”, pentru ca să-și plătească „*birul haraciului*” și alte „*năpăști*”, cu care era împovărat.

La 26 aprilie 1671, Varlaam primea de la Atonie Vodă un act prin care se volniceau oamenii „Sfinții Sale de să ia dijna de la tot omul, care va ara pe moșia sfintei episcopii de la Plăviceani ...din toate, după obicei”,

---

45. Arh. Ghenadie Enăceanu, „*Metropolia Ungrovlahiei. Teodosie*”, în rev. B.O.R. V (1880-1881), p. 44.

46. Nicolae Iorga, „*Istoria Bisericii Românești*”, I, p. 383.

47. V. A. Urechia, „*Schițe de istoria literaturii române*”, I, București 1885, p. 170.

48. I. Lupaș, „*Documente istorice transilvane*”, I, (1599-1699), Cluj 1940, p. 324 și 326.

49. Arhivele Statului, „*Episcopia Râmnicului*”, pach. XXXIX, doc. 17.

50. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p. 1128.

oricât s-ar cuveni.

Alte trei acte din același an –1671- fac amintire de episcopul Varlaam, mai întâi la data de 1septembrie, când un Efrem cu soția sa Ilina, „*fata lui Tănase Câlțea din oraș din Râmnic*”, vând „*părintelui Varlaam episcopul sfintei și dumnezeieștei episcopii a Râmnicului ce să chieamă Noul Severim*”, o ogradă „*care iaste den sus de oraș, lângă Cetățuie*”; apoi la data de 22 noiembrie, când un „*popa Constantin*” vinde episcopiei și „*Sfinții Sale părintelui episcopului Varlaamj Râmniceschii*” o livadă numită Lazul în Voinigești și ceva mai târziu, la data de 13 decembrie, când un Gotea din Șuici – Argeș, cu nepoții săi Radul, Dumitru și Eftimie, vând „*părintelui Varlaam episcopul sfintei și dumnezeieștei episcopii Râmnicului*” toată parte lor de moșie de la Fedeleșciori, cu 60 de ughi. O altă parte de moșie din acest sat a fost închinată episcopiei de Râmnic, în timpul păstoriei lui Varlaam, de Tudor, feciorul lui Rafail călugărul și al jupânesei sale Calea din Fedeleșciori și ceva mai apoi de sora acestuia, Ioana⁵¹.

În timpul de mai bine de un an, cât trecuse de când Varlaam era episcop la Râmnic, poate că el fusese înștiințat că feciorii preoților din eparhia sa erau luați „*de pe la dânși*” și puși să „*dea bir cu slujitorii și cu birnicii, iar părinții lor, preoții rămânea cu birul asupra lor și lacrămele pe obraz, neavând nici un folos de cătră feciorii lor*”. Spre a-i scăpa din această situație apăsătoare, el va fi cerut domnitorului Antonie Vodă din Popești să oprească un astfel de obicei și acesta, la 1 ianuarie 1672, dă carte „*tuturor preoților den eparhia cinstitului nostru părinte chir Varlaam episcopul*” interzicând acest lucru și poruncind tuturor slujbașilor săi de peste Olt să „*caute să dea foarte bună pace tuturor feciorilor ai preoților*”, și să nu le mai ceară să dea bir.

În sfârșit, ultima știre documentară, cunoscută până acum, privitoare la Varlaam ca episcop de Râmnic, este din anul următor –1672- și ea apare într-un zăpis prin care, în ziua de 9 iunie, „*Tănase diaconul, feciorul lui Constandin ot Bujoreani*” dăruiește „*piscupului Varlaam*” și episcopiei sale un loc „*den jos de Bujoreani*”, pentru că „*ajungându-l vreamea de nevoie avut-au căutare și milă de la Sfinția Sa*”⁵².

Tot în acest an, prezența sa între arhieriei țării este atestată de inscripția de pe „*o cruce mică într-o coroană de argint suflată cu aur și lucrată în smălțuri, cu lanț de gât*”, pe care, cu aproape trei sferturi de veac

51. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f. 811-813.

52. Arhivele Statului, „*Episcopia Râmnicului*”, pach. XL, doc. 5.

în urmă, arheologul Grigorie G. Tocilescu a aflat-o în inventarul Mănăstirii Hurezi din Vâlcea. Acest prețios obiect, care purta pe față inscripția: „†БЖЮ Мастю Архїерен Варлаам” iar pe spate anul 1672, este probabil să fi ajuns în zestrea Mănăstirii Hurez la o dată mai târzie, căci în anul 1672 ea încă nu era zidită⁵³.

În timpul păstoriei sale la Râmnic, episcopul Varlaam a avut legături și cu Biserica românească de peste munți, pentru care, când a fost nevoie, a hirotonit slujitori, cum este cazul unui preot Căndea, hirotonit în anul 7180 (1671-1672). Cu prilejul hirotoniei – pentru nevoile liturgice, - episcopul Varlaam le dădea și câte un antimis, având imprimată, pe față, o compoziție destul de bogată pentru acea vreme și o inscripție care amintea de săvârșirea acestei Sfinte Taine⁵⁴.

VARLAAM MITROPOLIT AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Mult timp însă nu i-a fost dat lui Varlaam să rămână la Râmnic, unde începuse o activitate destul de promițătoare, deoarece schimbările survenite în conducerea țării, din pricina conflictului dintre cele două mari partide politice, au avut urmări și în viața bisericească. După cum se știe, la 30 martie 1672, Grigore Ghica, omul Bălenilor, intra pentru a doua oară în București ca domn al Țării Românești. Curând el se năpusti asupra partidului Cantacuzinilor, trimițând la ocnă sau închizând în turnul clopotniței domnești pe multe dintre căpeteniile acestui partid. Urgia aceasta lovește și pe mitropolitul țării, Teodosie (†1708), care trecea drept partizan al postelnicilor. Cronicarul acelor vremuri, însemnând în cronica sa acest fapt, scria: „atuncea și pre părintele Vlădica-l scoaseră den scaon cu mare necinste și-l trimiseră la zatocenie, aruncându-i multe prihăni”⁵⁵.

După înlăturarea din scaunul mitropolitan, Vlădica Teodosie a fost trimis în surghiun, pe care și-l petrece când la Mănăstirea Tismaniei, când la cea a Coziei de peste Olt. În locul său voievodul Grigore Ghica, după propria mărturisire a lui Varlaam, a încercat „cu silă” să-l mute pe el de la episcopia Râmnicului. Acesta însă, socotind că scoaterea lui Teodosie –

---

53. I. Ionașcu, „Contribuții la istoricul Mănăstirii Hurezi”, Craiova 1935, pp. 5-9.

54. Nicolae Iorga, „Studii și documente”, XVI, București 1909, p. 125.

55. N. Simache și Tr. Cristescu, „Letopiseșul Cantacuzinesc”, p. 191.

prietenul său din tinerețe – este „*un lucru fără de cale*”, a refuzat, deși știa că va atrage asupra sa „*toată spaima Domnului*”⁵⁶.

În urma acestui refuz, scaunul vlădicesc al Țării Românești a fost ocupat, la 24 iunie 1672, de arhimandritul Dionisie, egumenul Mănăstirii Sfânta Troiță (Radu Vodă) din București, român de neam. Păstoria acestuia a fost scurtă, doar de câteva luni, deoarece înainte de 24 decembrie același an (1672), el „*s-a petrecut dentru această viață cu moarte firească*”⁵⁷.

Rămânând iarăși mitropolia „*fără stăpân*”, voievodul Grigorie Ghica din nou „*a căzut cu silă*” asupra lui Varlaam, cerându-i să treacă în scaunul mitropolitan. De data aceasta, „*socotind cum nu v-a fi greși(a) la aceasta ca cea dentâi*”, căci acum mitropolia era „*fără de păstor, văduvă*”, în urma morții firești a vlădicăi Dionisie, el „*a priimit mutarea aceasta la scaon*”. Cunoscându-se, desigur, atitudinea sa față de noua situație din fruntea Bisericii muntenesti, „*arhieriei țării și egumenii, cu porunca Prea Fericitului părinte chir Dionisie patriarhul Constantinopolei și a Prea luminatului domn Io Grigorie Ghica Voievod, împreună cu toată adunarea soborului Țării Românești*”, adunându-se „*și judecând canonicește*”, au ales în scaunul de mitropolit al Ungro-Vlahiei pe „*de Dumnezeu iubitoriul episcopul Râmnicului chir Varlaam*”⁵⁸. Astfel, cu stăruința repetată și hotărâtă a voievodului Grigore Ghica, Varlaam părăsește episcopia Râmnicului, acceptând conducerea întregii Biserici din Țara Românească.

După actul din *Condica Sfântă*, mutarea lui Varlaam a avut loc în anul 1673. De altfel, această dată este și socotită de editorul ei, arhiepiscopul Genadie Enăceanu, ca început al păstoriei ierarhului Varlaam pe scaunul Ungro-Vlahiei⁵⁹. De aceeași părere a fost mai înainte și paharnicul Alex. Geanoglu Lesviodacs⁶⁰ și după el și alți cercetători în domeniul istoriei Bisericii românești⁶¹. Preotul Profesor Niculae Șerbănescu este de părere că acest an, deși este păstrat în *Condica Sfântă*, nu reprezintă adevărata dată

56. *Condica Sfântă*, p. 50 și 54.

57. *Condica Sfântă*, p. 44.

58. *Condica Sfântă*, p. 44.

59. Arh. Ghenadie Enăceanu, „*Metropolia Ungrovlahiei. Teodosie*”, în rev. B.O.R. V (1880-1881), p. 38.

60. Alex. Geanoglu Lesviodacs, „*Istorie bisericească pre scurt*”, p. 401.

61. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 696; Paraschiv Popescu, „*Teodosie Mitropolitul Ungro-Vlahiei*”, p. 12.

la care Vlădica Varlaam a urcat în scaunul mitropolitan, ci mai adevărată pare acea dată păstrată în pomelnicul Sfintei Mitropolii, alcătuit în 1697, adică 24 decembrie 1672⁶², care, de altfel, a și fost acceptată de cei mai de seamă istorici ai Bisericii noastre⁶³. Această dată este cea adevărată, deoarece celelalte indicații de an, lună și zi, trecute în pomelnic, în dreptul mitropoliților Teodosie, Dionisie sau Antim Ivireanul, reprezintă într-adevăr – cum este dovedit - data începutului păstoriei fiecăruia dintre ei. La Varlaam, deci, ea nu poate indica altceva, decât tot același lucru, adică data alegerii sale ca mitropolit.

În afară de aceasta, la numai șase zile mai târziu, la 30 decembrie 1672, Varlaam, în calitate de „*arhiepiscop și mitropolit a toată țara Ungro-Vlahiei*”, dă o carte de scutiță „*de birul haraciului și de toate dăjdiile câte sunt peste ani*” unor preoți și diaconi din satul Segarcea „*ot sud Dolj*”. Cartea aceasta este în măsură, deci, să întărească și mai mult presupunerea că data de „24 decembrie 1672”, din amintitul pomelnic, reprezintă în mod neîndoielnic data strămutării lui Varlaam „*la mai marele scaun al Sfintei Mitropolii*”.

MITROPOLITUL VARLAAM ȘI EPISCOPIA STREHAIEI

Înainte de a menționa știrile pe care avem din timpul păstoriei lui Varlaam ca mitropolit, voi arăta ce legătură este între el și nou înființata de atunci episcopie de la Strehaia. În cerdacul chiliilor arhieresti, pe zid, se află scrisă o pisanie, distrusă însă odată cu dărăpănarea zidurilor de la chilii și repararea lor, pomenită în anul 1826. Ea exista, însă, în 1759, când egumenul de atunci, Teodosie, o transcrie în pomelnicul ctitoricesc, alcătuit în acel an pentru mănăstirea Strehaia.

Pisania avea următorul cuprins: „*Această sfântă monastiere Strehaia ce au fost mai înainte vreme Episcopie ... fost-au zidită din temelia ei de preabunul creștin răposatul Domn, Io Matei Basarab Voievod și au închinat-o lui Dumnezeu a fi monastire de sfinți părinți calugări. Iar după mulți ani*

---

62. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p. 1130.

63. Nicolae Iorga, „*Istoria Bisericii Românești*”, II, p. 320; Diac. Niculae M. Popescu, „*Dionisie Mitropolitul Ungro-Vlahiei*”, p. 10; I. Lupaș, „*Studii, conferințe și comunicări istorice*”, I, București 1927, p. 199.

mulți și ptiștăvirii Sale, când au fost în zilele bunului creștin și luminatului Domn Io Grigore Voievod, în domnia Mării Sale, la anul 1673, socotindu-s-a dimpreună cu toți cinstiții sftetnicii Mării Sale și a tocmii și au așezat această monastire a fi Episcopie a Țării Românești, pentru că mai înainte au fost iarăși episcopie aici, ci fiind surpată mult de puterea barbarilor s-au mutat scaunul la Râmnic, iar această parte de loc au fost rămasă strânsă după învățătura credinței și după păstorul ei cel adevărat ...Și s-au rânduit la această sfântă Episcopie a fi Episcop întâiu, Kir Daniel, de Prea Iluminatul domn ce s-au numit mai sus și cu blagoslovenia prea cinstitului și prea sfințitului Părintelui Chir Varlaam, arhiepiscopul și Mitropolitul a toată Țara Românească și exarh Plaiurilor. Așisderea să se știe că au fost în anii aceia povățuitori norodului la scaunul Râmnicului, Ștefan arhiepiscop proim hodnic la monastira Sadova ... și eu, Dima Zugrav, am însemnat aceste obraze și am scris pisană aceasta, pă zid, în cerdac, la chiliile arhierești cu cinstita poruncă a părintelui Varlaam, ce s-au zis mai sus fiind la scaunul acesta Episcop Kir Daniil, ce au fost stri(n) din Țara Moldovei”.⁶⁴ (Astăzi este biserică parohială a parohiei Sf. Treime din Strehaia).

Potrivit afirmației din pisană scrisă „pă zid, în ceardac, la chiliile arhierești” de la mănăstirea Strehaia și copiată mai apoi în pomelnicul acestui sfânt locaș, păstrat acum în Biblioteca Academiei Române, precum și pe afirmațiile unor lucrări mai vechi despre această episcopie, putem admite că ea s-a înființat în vremea mitropolitului Varlaam „la o dată cuprinsă în răstimpul de trei luni scurs între 15 ianuarie și 15 aprilie 1673”.⁶⁵

Însă semnătura lui Varlaam din mai multe acte⁶⁶ pune la îndoială faptul că în *Condica Sfântă* a Mitropoliei Ungro-Vlahiei, acolo unde editorul ei, arhierul Ghenadie Enăceanu, trece semnătura: „Al Râminicului Varlaam episcop”, este cu adevărat iscălitura acestui ierarh. Deosebirea dintre semnătura din aceste acte și cele două din *Condica Sfântă* – în ediția citată

64. Potosinghel Theofil S. Niculescu, „Sfintele Monastiri și Schituri din România”, Editura Vodița, Drobeta Turnu Severin, 2002, pp. 300 – 301.

65. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, „Despre episcopia Strehaiei”, în rev. M.O., an. VI (1954), p. 492.

66. Arhivele Statului, „Mănăstirea Dintr-un lemn”, pach. XLIV, doc. 12 (8 iunie 1663); „Mănăstirea Câmpulung”, pach. LXII, doc. 40 (15 aprilie 1665); Academia Română, doc. CCI / 31 (18 iunie 1669); Academia Română, doc. CCXCIX / 11 (11 ianuarie 1689); CCCXXXVI / 8 (25 mai 1696); Arhivele Statului, „Mitropolia București”, pach. XCIX / 77 și 78 (actele din 6 februarie și 8 iunie 1702).

– este izbitoare. Semnăturile socotite de arhiereul Ghenadie Enăceanu ca atare nu sunt ale lui „*Varlaam al Râmnicului episcop*”, ci ale altcuiva. Și apoi ele, în locul în care sunt arătate că ar fi fost în condică, par așezate într-o ordine nefirească.

Cea dintâi, așezată sub actul de alegere a lui Varlaam însuși în scaunul Mitropoliei Țării Românești⁶⁷ nu-și poate găsi nici un rost aici, deoarece se pare că pe atunci nu se obișnuia ca un ierarh să-și subscrie propriul său act de alegere, ci numai mărturisirea de credință. Cazul episcopului Serafim de la Buzău, mutat, în 1668 la Râmnic, este concludent în această privință: el nu-și semnează, alături de alți ierarhi și egumeni, membri în sobor, actul de strămutare în scaunul episcopal de peste Olt⁶⁸. Nici Varlaam nu putea să facă acest lucru în actul trecerii sale în fruntea Bisericii Țării Românești. Deci semnătura de aici, socotită a fi „*Al Râmnicului Varlaam episcop*”, nu este a lui.

De asemenea pare fără rost și cealaltă semnătură, care are același cuprins și care este așezată în Condica Sfântă în josul actului de alegere a lui Ștefan episcop al Râmnicului, din 15 ianuarie 1673.

La această dată Varlaam era sigur mitropolit, și ca atare, el trebuia să semneze cu acest titlu, și înaintea celorlalți ierarhi, cum fac de pildă vlădicii Ștefan și Teodosie⁶⁹. Or aici subscrie primul Grigorie al Buzăului⁷⁰, ceea ce iarăși nu este nici canonic și nici normal. Și apoi, dacă Varlaam era mitropolit, nu ar mai fi putut să semneze acum „*Al Râmnicului episcop*”, cum susține arhiereul Ghenadie Enăceanu că ar fi făcut în actul de față⁷¹.

---

67. *Condica Sfântă*, p. 44.

68. *Ibidem*, pp. 17-18.

69. *Ibidem*, p. 7, 21, 31, 35, 55, 59, 61, 63, 65 și 74.

70. *Ibidem*, p. 46.

71. Afirmația arhiereului Ghenadie Enăceanu că „*Varlaam, în tot timpul aflării sale pe tronul mitropolitan al Ungro-Vlahiei ... nu s-a subsemnat decât episcop al Râmnicului*”, căci el n-a „*aprobat în sufletul său actul detronării mitropolitului Teodosie*” (în B.O.R. V (1880-1881), pp. 37-38), nu are nici un temei, deoarece Varlaam, după 24 decembrie 1672, când a fost mutat în fruntea Mitropoliei și chiar după ce a fost scos din scaun, în anul 1679, semnând în acte, și-a adăugat întotdeauna, lângă nume, titlul noii sale dregătorii bisericești: „*arhiepiscope i mitropolit*” sau numai „*Vlădică*”. (de ex.: Arhivele Statului, *Condica nr. 725*, f. 111 (act din 30 decembrie 1672); Academia Română, *doc. CCXCIX / 11* (act din 11 ianuarie 1689); CCCXXXVI / 8 (act din 25 mai 1698); Arhivele Statului, *Condica nr. 133* (Sf. Mitropolie), f. 131; *Condica nr. 371*, f. 72; *Mitropolia București*, pach. XCIX, *doc. 77* (act din 6 februarie 1702) și *doc. 78* (act din 8 iunie 1702). De

Toate acestea duc la concluzia că nici această semnătură din 15 ianuarie 1673 nu este a lui Varlaam. Îscălitura sa citeață și frumoasă - din ce cauză nu se știe - nu apare deloc în *Condica Mitropoliei*, în ediția cunoscută.

Dacă aceste două semnături, socotite de arhiereul Ghenadie Enăceanu că ar fi ale lui Varlaam, nu sunt ale lui, înseamnă că sunt ale altcuiva. Din semnăturile de pe un act din 11 ianuarie 1678 reiese că îscăliturile în cauză din *Condica Sfântă* sunt la fel ca semnătura lui „*Daniil arhiepiscopul Strehaii*”. Micile deosebiri de amănunt se datoresc, desigur, xilografului, care n-a reprodus fidel, pentru încrustat în lemn, toate detaliile îscăliturii ce avea în față.

Fără posibilitate de îndoială, îscăliturile din *Condica Sfântă*, socotite de editorul ei, Ghenadie Enăceanu, a fi ale mitropolitului Varlaam, sunt în realitate ale lui Daniil, arhiepiscopul Strehaii. Prezența lor în cele două acte din *Condica*, amintite mai sus, readuce în discuție data înființării episcopiei de la Strehaiia. Până acum, cum s-a arătat, s-a afirmat că începutul ei cade între 15 ianuarie și 15 aprilie 1673. Semnăturile din *Condica*, însă, infirmă această afirmație. Episcopia Strehaii este ceva mai veche. Cel mai probabil ea s-a înființat în lunile mai - iunie 1672, când Grigorie Ghica - împins poate de rațiuni politice - a pornit la efectuarea unei reforme în Biserica țării sale. Cu acest prilej mitropolitul Teodosie este caterist și în locul său Voievodul a încercat, fără succes, să mute pe Varlaam, episcopul Râmnicului, iar în locul acestuia a vrut, probabil, să pună pe un „*arhiepiscop Daniil ... striin den țara Moldovei*”, față de care el avea, probabil, oarecare obligații⁷² și pe care, desigur, n-a îndrăznit să-l facă mitropolit. După cum s-a arătat, Varlaam a respins propunerea voievodului și din această pricină „*a primit - cum însuși spune - toată spaima Domnului*”. Între alte neajunsuri ce va fi avut de îndurat de la Grigorie Ghica, pentru refuz, probabil că a fost și pierderea unei părți din teritoriul eparhiei sale. Pe acest teritoriu voievodul a înființat episcopia Strehaii, pentru a satisface, probabil, cererea „protejatului” său, petrecător până atunci în schitul Babele din Vrancea. Acest lucru pare a fi arătat și de pisană aflată altă dată la Strehaiia, unde se spune că la înființarea episcopiei, Domnul „*s-a socotit (numai) dimpreună cu toți cinstiții sfetnicii Măriei Sale și au tocmnit și au așezat această sfântă mânăstire a fi episcopie*

---

altfel, în toate celelalte acte dintre 1672-1702, diferite persoane se adresează: „*părintelui Varlaam mitropolitul*”.

72. Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, „*Despre episcopia Strehaiiei*”, pp. 503-504.

a Țării Românești”⁷³. Nici o amintire deci a ierarhilor țării. Probabil că raporturile dintre ei și domn nu erau dintre cele mai bune.

Un alt fapt care ne face a socoti înființarea episcopiei de la Strehaia în acest moment de criză bisericească din țară este și următorul: în *Condica Sfântă* nu se amintește nimic despre întemeierea ei. Condica se înființase pentru a se trece în ea - ca mărturie peste veacuri - orice fapte de seamă legate de ierarhia superioară a țării și de Biserica ei. Neamintindu-se nimic în legătură cu noua eparhie de la marginea de apus a țării, este posibil ca actul privitor la ea și la episcopul Daniil să fi fost scris pe fila a douăsprezecea din Condică, unde erau trecute și actele de caterisire a lui Teodosie și de alegere a lui Dionisie, însă, în 1679, când s-a făcut reabilitarea celui dintâi, fila a fost ruptă și odată cu ea a dispărut probabil și actul de înființare a noii episcopii.

Dacă întemeierea episcopiei de la Strehaia a avut loc în prima parte a anului 1672, atunci spusele lui Dima Zugravul din pisania amintită de pe ceardacul caselor arhieresti de la mănăstirea Strehaia – scrisă ceva mai târziu – după care episcopia s-a înființat în anul 1673 și Daniil a fost adus aici cu blagoslovenia mitropolitului Varlaam, fiind episcop la Râmnic Ștefan, nu corespund întru totul realității. Dacă așa cum arată pisarul, această pisanie s-a așternut pe peretele ceardacului cu porunca mitropolitului Varlaam, atunci se poate ca chiar el să fi trecut sub tăcere acest moment neplăcut din viața sa⁷⁴, nemaiamintind nimic de vara anului 1672 sau, dacă pisania este mai târzie, atunci plâsmuitorul ei a căutat să includă în cuprins, pe lângă tradiția despre o mai veche episcopie la Strehaia, și numele „obrazelor” bisericești trăitoare pe vremea când și-ar fi luat ființă episcopia despre care avem acum date.

Cât privește afirmația că Grigore Ghica a putut să rupă o parte din eparhia lui Ștefan de la Râmnic, fără teama de împotrivire, fiindcă acest ierarh era fire retrasă și pașnică⁷⁵, iarăși este necorespunzătoare, deoarece, chiar după afirmațiile de până acum, episcopia s-a înființat prea curând

---

73. Academia Română, „*Pomelnicul Mănăstirii Strehaia*”, f. 2; Alexandru Lapedatu, „*Episcopia Strehaii și tradiția scaunului bănesc de acolo*”, București 1906, p. 9.

74. La fel se petrec lucrurile și în anul 1702, când Mitropolitul Varlaam, înșirându-și unele fapte din viață în așezământul pentru Mănăstirea Trivalea, nu amintește nimic despre pribegia sa din anii 1679-1682 (Arhivele Statului, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. I, doc. 1). Era, ca și aici, un moment neplăcut al vieții sale, și poate de aceea l-a trecut sub tăcere.

75. Alexandru Lapedatu, „*Episcopia Strehaii și tradiția scaunului bănesc de acolo*”, București 1906, p. 12.

după alegerea acestuia la Râmnic, așa că stăpânirea n-a avut timp suficient să se convingă că el n-ar fi reacționat într-un fel oarecare față de această micșorare a eparhiei sale.

O astfel de micșorare de teritoriu se putea face mai ușor în ultimele luni ale păstoriei lui Varlaam la Râmnic, cum am arătat, ca o „pedeapsă” adusă lui pentru respingerea propunerii domnești, de a trece în scaunul mitropolitan, care respingere aducea după sine și nesatisfacerea unei persoane față de care domnul avea, probabil, oarecare obligații: episcopul Daniil.

Din cele arătate mai sus reiese faptul că episcopia Strehaii a fost întemeiată în timpul crizei bisericești din Țara Românească de pe la jumătatea anului 1672. Numai amintindu-se această dată, s-ar putea găsi justificarea pentru semnătura lui „*Daniil arhiepiscop Strehaii*”, pusă pe actele alegerii lui Varlaam ca mitropolit al Ungro-Vlahiei și a lui Ștefan ca episcop al Râmnicului din Condica Sfântă.

MITROPOLITUL VARLAAM ȘI CLERUL DE MIR

În ceea ce privește păstoria lui Varlaam ca întâistătător al Bisericii Muntene, ea se caracterizează prin grija ce a purtat el clerului de mir. Știind, din timpul păstoriei sale la Râmnic, cu câte greutatea se zbăteau preoții și la câte biruri și corvezi erau supuși, el a căutat să le facă traiul mai ușor, încercând să obțină de la stăpânire unele cărți de ușurare a năpăștilor ce apăsau asupra lor.

Primul act cunoscut din timpul stăpânirii lui Varlaam ca mitropolit este cartea sa din 30 decembrie 1672 prin care apără de birul haraciului și de alte dăjdii pe doi preoți și doi diaconi din Segarcea Doljului, hotărând ca „să nu-i mai învăluiască nimenilea cu nimic”⁷⁶.

Între timp, o parte din preoți se jeluiseră domnului „*pentru multele nevoi ce se află întru dânșii*”, arătându-i totodată că sunt „*mai îngreuiuți decât toate ceatele*” și ajunși „*la lipsă și la pustiire*”. Voievodul Grigore Ghica, la 15 aprilie 1673, socotindu-se „*dinpreună cu toți arhierii țării, cu cinstitul și preasfîitul părintele nostru chir Vlădica Varlaam mitropolitul țării, i chir Ștefan episcopul Râmniculu i chir Grigorie episcopul Buzăului i*

---

76. Arhivele Statului, *Condica* nr. 725, (Condica Mănăstirilor Segarcea și Stănești), f. 111.

chir Daniil episcopul Străhăei și cu toți cinstiții dregători... mari și mici”, le-a făcut înlesnire, hotărând „*ca de acum înainte să dea numai într-un an odată, la vremea haraciului biruit lor*” și făcându-le, în același timp, și alte ușurări, atât lor cât și copiilor lor.

Schimbându-se, între timp, domnia (noiembrie 1673), mitropolitul Varlaam merge înaintea noului Voievod Gheorghe Duca (1673-1678), împreună cu toți ceilalți episcopi, rugându-l să întărească așezământul lui Grigore Ghica privitor la preoții de mir, amintit mai sus, ceea ce Domnul și face la 2 martie 1764. Cu vremea, Duca Vodă, fiind silit să plătească „*datoriile altor domni și neavând într-alt chip cum face*”, a rânduit ca și „*preoții să ajute la aceste vechi datorii*”, ceea ce însă le-a „*căzut cu greu*”. Din această pricină „*părinții arhieriei*” din rândul cărora n-a lipsit, desigur mitropolitul Varlaam, i-au cerut să aducă pe preoți la ușurarea de mai înainte, lucru pe care domnul îl și săvârșește în ziua de 9 aprilie 1676 prin două cărți, date în favoarea clericilor din eparhiile Râmnicului și Buzăului⁷⁷.

ȘTIRI DIN TIMPUL PĂSTORIEI MITROPOLITULUI VARLAAM

În afară de aceste acte privitoare la clerul de mir, în timpul șederii sale în fruntea Bisericii din Țara Românească, mitropolitul Varlaam se întâlnește în diferite documente, primind danii de sate, vii, mori și moșii și închinări de schituri pentru Sfânta Mitropolie, precum și unele scutiri pentru o parte din locuitorii de pe proprietățile ei; cumpărând bunuri sau primind pe cele hărăzite de unii credincioși ori întărite de domni ctitoriilor sale; veghind ca zestrea unor sfinte lăcașuri să nu se irosească; purtând grijă ca viața monahală din mănăstirile noastre să se ducă potrivit „*tocmealelor*” călugărești ale „*Bisericii Răsăritului*”; semnând ca martor în unele acte, judecând uneori, alături de alți boieri, felurite neînțelegeri iscate între diferite persoane; împrumutând cu bani sau ajutând pe cei aflați în nevoi; vânzând sau schimbând proprietăți și în sfârșit făcând danii pe la mănăstiri prin țară și de peste hotare. Astfel, la 28 aprilie 1673, mitropolitul Varlaam aflându-se la București dă unui Gotea din Șuici –Argeș, un rest

---

77. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p. 1134.

de bani cei datora pentru o parte de moșie în satul Fedeleșoiu, pe care o cumpărase când era episcop la Râmnic; la 1 iunie 1673, Vlădica Varlaam primea de la logofătul Stanciu din Budișteni mai multe proprietăți cu obligația ca, împreună cu fiul donatorului Inochentie monahul, să zidească în satul Budișteni un schit⁷⁸. Cinci zile mai târziu schimba un rumân pentru un țigan cu vel vornicul Neagoie Săcuianul, iar în cea de a nouăsprezecea zi a aceleiași luni, Mitropolitul Varlaam este martor, împreună cu ceilalți episcopi și boieri divaniți, la închinarea Mănăstirii Călușul din Romanaiți către patriarhia de Ierusalim, făcută de voievodul Grigore Ghica⁷⁹.

În anul următor, 1674, la 1 mai, Mitropolitul Varlaam cumpără de la Dima Roșul din Pitești o jumătate de funie de moșie în satul Slătioare din Argeș, iar de al un diacon, Iane, „*un șăzut de casă cu pomi și cu grădină*”, precum și alte bunuri la Fedeleșoiu, din același județ⁸⁰. Mai târziu, la 2 iunie, Vlădica Varlaam, împreună cu șase boieri „*luați pe răvașele*” voievodului Gheorghe Ghica, judecă la Mitropolie neînțelegerea dintre Anca, văduva lui Vlad biv vel sluger Bengescu și nepotul ei Matei, pentru pricini de moștenire, iar la 6 iulie 1674, fiind în București, el cumpără de la Badea, feciorul lui Rafail călugărul, partea lui de moșie din Fedeleșciori, pe care o dă schitului ce înălța aici⁸¹. Către sfârșitul acestui an, la 9 decembrie 1674, Vlădica Varlaam cumpără de la Tănăsie diaconul ot Bujoreani partea acestuia din satul Olteani⁸².

Mitropolitul Varlaam a purtat grijă nu numai ctitoriilor sale, ci și celorlalte lăcașuri sfinte din țară, veghind ca zestrea lor să nu se irosească. Aflând, de pildă, că egumenul Teodosie de la Mănăstirea Snagov n-a fost destul de veghetor întru păstrarea argintăriei mănăstirii, l-a pus să facă pentru acest sfânt lăcaș un chivot de argint aurit, cântărind 600 de dramuri, pe capacul căruia – în partea dinăuntru – a săpat următoarea inscripție, care

78. Arhivele Statului, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. XIII, doc. 1; *Condica nr. 371* (Condica a schitului Trivalea, I), f. 116-117.

79. Alexandru Odobescu, „*Relațiune despre localitățile semnalate prin anticuități în județul Romanaiți*”, în *Analele Societății Academice Române*, ser. I, tom. X (1878), secțiunea a II-a, pp.319-320.

80. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f. 885.

81. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f. 811-812. Tot în această lună (ziua lipsește) și an, Mitropolitul Varlaam cumpără și partea de moșie din Fedeleșciori a Ioanei, fiica lui Rafail călugărul și sora lui Badea, (*ibidem*, f. 812).

82. N. Iorga, „*Studii și documente*”, V, 1, pp. 487, nr. 27.

ne lasă să înțelegem vinovăția egumenului: „Acest chivot l-au făcut părintele Varlaam mitropolitul, Mănăstirii Snagov, cu cheltuiala proigumenului Teodosie pentru argintul cel pierit de la dânsul, văleat 7182 (1673-4)”⁸³.

Știind, poate, că în unele mănăstiri din țară viețuitorii se abat de la „tocmealele Bisericii Răsăritului”, mitropolitul Varlaam a profitat de prezența în țară a unui patriarh răsăritean⁸⁴ și l-a rugat să întărească vechile așezăminte de viețuire monahală din Mănăstirea Tismana, lăsate de Sfântul Nicodim, întemeietorul ei, și de urmașii ei. Patriarhul, împlinindu-i ruga, la „leat 7183” (1674-5), cu îngăduința lui Duca Vodă, a adunat sobor „de au tocmît și au așezat ceale obiceiuri bune” care, în această mănăstire „erau pierdute și precupite de streini”. Cu acest prilej, înaltul ierarh dă o carte patriarhală, rânduind prin ea „tocmealele” după care avea să se conducă în viitor viața în străvechea mănăstire de peste Olt⁸⁵ și desigur și în alte mănăstiri din Țara Românească.

În anul 1675, la 20 martie și 1 aprilie, Vlădica Varlaam primește de la Duca Vodă întărirea unor moșii pentru schitul Fedeleșoiu și „volnicirea” de a da „poruncă tuturor sloboziiianilor care șăd pă moșia Mitropoliei dă aici dăn orașul...București să asculte toți dă ce le-ar da sfinția lui poruncă pentru ce ar fi trebile Sfintei Mitropolii, iar care n-ar asculta...să-l gonească după moșia Mitropoliei și dă nimenil(ea) opreală să n-aibă”⁸⁶; la 10 aprilie ia de la episcopia Râmnicului o parte din moșia Fedeleșciori, pentru care, între altele, a dat o casă „ce au făcut-o Sfinția Sa în București cu toată cheltuiala Sfinției Sale” și o „Evanghelie tiparnecă de Livov”⁸⁷; la 26 aprilie primește din partea ieromonahului Patrachie schiteanul închinarea schitului Puturosul din Bezdeadul Dâmboviței către Mitropolia din Târgoviște⁸⁸; la 18 iunie apare într-un act pentru șase suflete de ȝigani, hărăzite aceleiași Mitropolii

83. Alexandru Odobescu, „Câteva ore la Snagov”, în „Revista Română pentru științe, litere și arte”, II (1862), pp. 400-401.

84. În act nu se află trecut numele patriarhului.

85. Arhivele Statului, *Condica* nr. 329, (Mănăstirea Tismana) f. 8-10. Tot în acest an (1674), la 28 februarie, când Varlaam era sigur mitropolit, Duca Vodă dă mai multe scutiri pentru satul Luciani din Dâmbovița, proprietatea Sfintei Mitropolii (Arhivele Statului, *Condica* nr. 127, f. 15-16). Alte scutiri mai capătă acest sat la 12 august și 3 noiembrie 1677, deci tot în timpul păstoriei Mitropolitului Varlaam (*ibidem*, f. 16-18).

86. Arhivele Statului, *Mitropolia București*, pach. CCIX, doc.1.

87. Arhivele Statului, *Condica* nr. 721, f. 813.

88. Arhivele Statului, *Mitropolia București*, pach. LIII, doc.5.

de Stroe sin Mihai Căpitanul și alții⁸⁹; la 8 octombrie cumpără pentru schitul Fedeleșoiu partea de moșie din Voinigești a lui Stanciul Vișănescu ot Râmnic, iar la 28 octombrie, aflându-se la Pitești, cumpără pentru Mitropolie moșia lui Gheorghe croitorul din acest oraș, situată în satul Flești și ajunsă în stăpânirea acestuia printr-o cumpărare nedreaptă de la Radu Păiuș⁹⁰.

Chiar în prima lună a anului următor (1676), în cea de a șaptesprezecea zi a ei, Vlădica Varlaam cumpără de la vel logofătul Șerban Cantacuzino satul Întorsura de Sus din Dolj, iar în a treizecea zi a aceleiași luni, partea de moșie din satele Groși și Slătioare „*ot sud Argeș*” a bănesei Maria, soția banului Mareș ot Băjaști, pe care o dă ctitoriei sale de la Trivalea⁹¹. La 2 februarie 1676, Duca Vodă întărește Vlădicăi Varlaam actul de cumpărare a unei moșii în satul Întorsura de Sus, pe care el o hărăzise schitului de la Fedeleșciori „*de pe lângă apa Oltului ot sud Argeș*”, ctitoria sa. Peste o lună, pe 4 martie 1676, Vlădica Varlaam „*facea bine*” lui Mihail Drosul, împrumutându-l cu 150 de taleri, care trebuiau înapoiți „*la lăsatul postului de s(fe)ti Petru*”; iar la 8 aprilie 1676 îngăduia ca rumânii de pe moșia Întorsura, proprietatea sa, să se răscumpere, cerându-le să facă aceasta „*până la Sfânta Maria Mare*”⁹². Probabil că până la această dată rumânii aceștia reușiseră să strângă suma necesară răscumpărării lor, „*întorcând-o*” ierarhului Varlaam și de aceea el, la 1 septembrie 1676, aflându-se în București, le dă o cuprinzătoare carte prin care se recunoștea ieșirea lor din starea de rumânie. La 4 septembrie 1676, acești rumâni dau zapis la mâna mitropolitului Varlaam, arătând că moșia de pe care s-au răscumpărat va rămâne pe mai departe în stăpânirea Schitului Fedeleșoiu, unde o hărăzise cumpărătorul ei⁹³.

La 17 noiembrie același an (1676), Vlădica Varlaam cumpără de la un Prodan din Groșii Argeșului cu fiica sa Băluța, o parte de moșie din

89. *Ibidem*, pach. CCCLVII, doc. 5.

90. *Ibidem*, pach. CLXII, doc. 5.

91. Arhivele Statului, *Condica nr. 370*, f. 4; *nr. 371*, f. 5-6, *nr. 477*, f. 23. La 7 iulie 1676, Duca Vodă îngăduie Mănăstirii Trivalea să-și facă o „*slobozioară*” pe aceste moșii, ai cărei oameni să fie scutiți de orice bir (*Condica nr. 477*, f. 177-178).

92. Idem, *Condica nr. 721*, f. 482. În legătură cu acest sat, la 22 august 1676 ispravnicii Scaunului Bucureștilor porunceau dijmărilor și vinăcerilor din Dolj să nu se amestece la „*vinăriciul*” lui, ci „*să-l lase să-l strângă oamenii părintelui Vlădicăi (Varlaam) pe seama Sfinției Sale, cum scrie în cartea domnească*” (*ibidem*, f. 841-842).

93. *Ibidem*, f. 829-830.

„funia Orzuiască” din acest sat⁹⁴; în ziua de 29 a aceleiași luni, primește de la Duca Vodă întărirea mai multor proprietăți legate de Schitul Fedeleșoiu⁹⁵, iar de la Meletie călugărul din Groși „o cezvărtă de moșie din sat den Groși, den partea Ciofrângenească”, închinată ctitoriei de la Trivalea a ierarhului Varlaam⁹⁶.

Documentele din anul următor (1677) amintesc pe Vlădica Varlaam pentru prima dată la 6 martie, când cumpără, pentru Mănăstirea Trivalea, de la Dima din Pitești, „o parte de moară în vadul morii Pitarului” la „iazarul cel lung” de lângă oraș.⁹⁷ La 8 martie 1677, mitropolitul Varlaam apare martor, alături de ceilalți ierarhi ai țării și unii boieri, în diata ce face Tudoran biv vel clucer, călugărit sub numele de Teodosie, și soția sa Alexandra în favoarea Mănăstirii Aninoasa din Muscel, ctitoria lor, iar la 12 martie primește zapis pentru o livada în satul Groși, pe care Radul diaconul din Moșoaia o închina Mănăstirii Trivalea.⁹⁸

Din pricina multor năpaste ce erau asupra lui, satul Oraevița din Mehedinți, veche proprietate a Sfintei Mitropolii „fostu-se-au spart...și se-au răsipit” cu timpul. Mitropolitul Varlaam cere lui Duca Vodă să ușureze dările legate de acest sat, ceea ce domnul și face, hotărând ca el „să dea cu ruptura pe an ughi 100” și nimic mai mult. Această hotărâre este întărită apoi, la 18 martie 1677, de un patriarh răsăritean aflat atunci în țară care, în cartea sa, pune în înfricoșat blestem pentru cei ce nu vor respecta hotărârea domnească.⁹⁹ Alte două acte din această lună, din zilele de 21 și 28, îl arată pe Mitropolitul Varlaam cumpărând pentru Schitul Fedeleșoiu un vad de moară pe râul Râmnicului de la paharnicul Vlad Rudeanul¹⁰⁰ și primind

---

94. Idem, *Mănăstirea Trivalea*, pach. II, doc.6.

95. Idem, *Condica nr. 721*, f. 818-820.

96. Idem, *Condica nr. 370*, f. 2.

97. Idem, *Condica nr. 371*, f. 132; *nr. 477*, f. 24-25.

98. Arhivele Statului, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. II, doc. 5.

99. Academia Română, *Ms. Rom. nr. 610*, f. 10. Hrisovul lui Duca Vodă, dat la ruga Mitropolitului Varlaam, a fost înnoit și întărit de Șerban Cantacuzino la 5 iunie 1697 (*ibidem*, f. 10-11).

100. Arhivele Statului, *Condica nr. 721*, f.813-814. Această cumpărare este întărită Mitropolitului Varlaam și ctitoriei sale de la Fedeleșoiu de Duca Vodă, la 5 aprilie 1677 (*ibidem*, f. 814-815).

o danie de trei vite pentru Mitropolie de la starostea Costea din Runcu.¹⁰¹ La 11 aprilie și 14 mai 1677, Vlădica Varlaam cumpără părți de moșie în satul Voinigești de la popa Constantin, feciorul Ghiormei din Râmnic, și o Maria cu fiul său Gherghe,¹⁰² cu care moșie înzestrează ctitoria sa de la Fedeleșoiu. Către mijlocul verii aceluiaș an (1677), în zilele de 6 și 8 iunie și 14 iulie, mitropolitul Varlaam este întâlnit în acte primind ca danie pentru Mănăstirea Trivalea „*un vad de moară de la Pitești, în iazurul cel lung, unde să chiamă Anini*”, dat de Silvestru monarhul, căruia i-a fost „*numele de mirenzie Stroe vornicul din Golești*”¹⁰³, precum și moșia de la Samara, metocul de la Lipiia, un loc de vie la Valea Popii, livada dintre iazuri și alte bunuri dăruite aceleiași mănăstiri de Dionisie monahul; desăvârșește totodată cumpărarea pentru Mitropolie a 100 de stânjeni de moșie în satul Frâsinet-Ilfov, de la un *Stan spătarul ot Obilești*.¹⁰⁴ La începutul lunii următoare, 1 august 1677, Vlădica Varlaam cumpără de la un Stanciul Măgărcea o parte de moșie din satul Voinigești¹⁰⁵, iar în ziua de 21 a aceleiași luni, cumpără „*a șasea parte den funia ce să cheamă rumânească*” din satul Groși, vândută de un Tudor cu vărul său Neacșul din Sămara. O altă parte de moșie „*funia lățească*” din satul Groși o cumpără ierarhul Varlaam pentru Mănăstirea Trivalea, la 9 noiembrie 1677, de la o Tudora, fata lui Opriș. Tot în acest an, 1677, când păstorea Vlădica Varlaam, zestrea Mitropoliei din București se îmbogățește cu 100 de stânjeni de moșie în Crăsani, dăruți de marele vornic Socol și nepotul său Dragnea¹⁰⁶.

În anul 1678, ierarhul Varlaam este amintit în acte, cumpărând, la 20 ianuarie, pentru Mănăstirea Trivalea, părți de moșie la Samara de la

---

101. Idem, *Condica nr. 127*, f.339. (În act nu apare Varlaam, dar el era mitropolit în acest an, 1677).

102. Idem, *Condica nr. 721*, f. 875-877. O altă parte de moșie la Voinigești, cumpără Mitropolitul Varlaam la 24 iunie 1677 de la Stanca lui Ilie din Bănești, dând-o tot Mănăstirii Fedeleșoiu (*ibidem*, f. 876).

103. Idem, *Condica nr. 371*, f. 132; *nr. 477*, f.168. Acest vad de moară a fost întărit Mănăstirii Trivalea de Duca Vodă la 12 iunie 1677 și la 15 martie 1678 (Arhivele Statului, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. XVIII, doc. 5 și 6).

104. Idem, *Mitropolia București*, pach. XIX, doc. 5.

105. Idem, *Condica nr. 721*, f. 874. Tot la Voinigești Mitropolitul Varlaam cumpără pentru Mănăstirea Fedeleșoiu, la 15 noiembrie 1677, partea de moșie a popii Vlad din Râmnic, plătind 40 de ughi (*ibidem*, f. 875-876).

106. Gherasim Timuș, *Mitropolia din București*, în rev. B.O.R., XVII (1893-1894), p. 748.

*Necula sin Ivan Cortofleș din Pitești*¹⁰⁷ și de la Ioan, feciorul lui Bonghici din Samara; este amintit, de asemenea, primind la 28 ianuarie hrisov de întărire de la Duca Vodă pentru moșiile Mănăstirii Trivalea, cumpărate de el și situate în satele Groși, Slătioara, Samara și Săpata din Argeș¹⁰⁸; la 9 februarie cumpără toată „*partea de moșie la Obislav ot sud Vlașca ce să chiamă Uliasca*”, vândută cu 170 ughi de Diicul din Greci ot sud Romanați, ginerele lui Vlad paharnicul; împrumută cu 100 de taleri, la 4 aprilie 1678 pe Manole logofătul ot Vel Ocna¹⁰⁹; primește în București, la 8 mai 1678, închinarea către Mănăstirea Trivalea a unei părți de moșie „*la Groși ot sud Argeș*”, hărăzită de Pătru, feciorul Cârstei, nepotul diaconului Dumitru din Mălureni, căruia Mitropolitul Varlaam i-a hirotonit „*făr’ de nici o cheltuială*” un grămatic, diacon și preot¹¹⁰, iar la 25 mai 1678 primește pentru Mitropolie unele livezi de lângă viile ei din dealul Târgoviștei, dăruite de Alexandru vel stolnic, feciorul Ghiormei, „*carele au fost ban mare*”¹¹¹; se sfătuiește, la 31 mai 1678, cu Duca Vodă, în divan, pentru stricarea a două roți de moară de pe apa Dâmboviței ale bisericii Curtea Veche din București, care, din pricina „*noroirii*” apei Dâmboviței, încesaseră grădina domnească și surpaseră malul Sfintei Mitropolii, „*casa a toată țara*”; primește, la 25 iunie 1678, în favoarea Mitropoliei din Târgoviște, „*muma tuturor bisericilor*”, diata făcută de vornicul Neagoe Săcuianul în satul Maxineni, în trecerea spre oaste, prin care diatâ acesta lăsa Mitropoliei toată averea, punând între alte condiții și pe aceea de a se întreține „*dascăli buni să învețe copiii săraci*”¹¹²; la 18 iulie 1678, dă în grija unor podgoreni o vie părăsită a Mitropoliei, situată în dealul Târgoviștei, „*în gura văii lui Voevodă*”, cu obligația de a o întineri și de a da vinăriei Sfintei Mitropolii, „*precum se va cădea, după obicei*”; se plânge la 14 septembrie 1678, ispravnicilor din București că dijmarii din Dolj au dijmărit, fără nici un drept, bucatele Schitului Fedeleșoiu, ctitoria sa, de pe moșia de la Întorsura-Dolj;¹¹³ primește la 27 octombrie 1678 întărirea din partea lui Duca Vodă a moșiei „*de la Lipovul pustiu ce să chiamă Țuțuroi...ot sud Doljiul*”, pe care un Daniil calugărul o închinase la Fedeleșoiu, precum

---

107. Arhivele Statului, „*Mănăstirea Trivalea*”, pach. IV, doc. 38.

108. Idem, *Mitropolia București*, pach. CDVII, doc.18.

109. Idem, *Condica nr. 721*, f.813861.

110. Idem, *Condica nr. 370*, f. 2; *nr. 371*, f. 8-9; *nr. 477*, f. 26-27.

111. Idem, *Condica nr. 127*, f. 281.

112. *Ibidem*, f. 158-159.

113. Arhivele Statului, *Mitropolia București*, pach. LV, doc.11.

și a altor părți de moșie din acest sat¹¹⁴; la 18 noiembrie 1678 primește de la Duca Vodă închinarea către Mitropolia din București – cu toate ale lui – a Schitului *Babele ot sud Vlașca*, „ce iaste lângă apa Neajlovului..., pentru că această mănăstioară..., trăgându-să a fi domnească den începuta ei”, s-a întâmplat, cu vremea, „de au rămas acum cu totul în pustiire, fiind în drum mare și neavând de cătră nimenea nici o sprijineală și nici o căutare” și nemaiputând să locuiască în ea călugări „den multele nevoi ale drumașilor”. Pentru aceasta, domnul s-a socotit cu „Sfinția Sa părintele nostru chir Varlaam mitropolitul țării” și a dat-o „pe seama Sfintei Mitropolii..., ca să să poată ținea... pe cât s-ar putea”¹¹⁵.

Din ultimul an al păstoriei lui Varlaam – 1679 – se cunosc până acum doar două documente. Unul din 8 ianuarie, prin care el aduce în proprietatea Sfintei Mitropolii satul Cireașov și altul din 5 februarie, prin care primește pentru Schitul Fedeleșoiu o parte de moșie în satul Sâmbotin, dată de popa Stroe din Bogdănești.¹¹⁶

ACTIVITATEA CULTURALĂ A MITROPOLITULUI VARLAAM

S-a spus despre Varlaam că „nu era mare cărturar”, căutându-se să se împartă meritul înființării tipografiei în capitala Țării Românești între el și domnitorul Duca Vodă.¹¹⁷ Că a fost sau nu mare cărturar este mai puțin important. Ceea ce este sigur, însă, este că el a avut preocupări culturale și că a iubit cartea, căutând să o răspândească în popor. În tinerețe și-a însușit oarecare știință de carte. Dorul de noi cunoștințe l-a pornit probabil, spre pravoslavnică Rusie, de unde a adus cu sine, cum s-a arătat, mai multe cărți.

Ajungând în posturi de conducere în Biserica Țării Românești, el a strâns în jurul lui mai multe persoane, dintre care, unele cu înclinări cărturărești iar altele iscusite la împodobirea manuscriselor. Din rândul acestora fac parte: ieromonahul *Ghervasie ot Putna*, *Alexandru dascălul* și egumenul *Ștefan de la Bistrița*, *Ioan eromonahul ot Bistrița*, fost stareț al

---

114. Academia Română, *doc. CCCLXVII / 2*.

115. Arhivele Statului, *Mitropolia București*, pach. CXVIII, doc. 7.

116. Idem, *Condica nr. 721*, f. 861.

117. N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, ed. a II-a, București 1925, p. 392.

schitului Trivalea,¹¹⁸ gravorul *Ivan Bakov*, acei „*dascăli învățați*” de care însuși ierarhul Varlaam amintește în prefața cărții *Cheia Înțeleșului*, precum desigur și diecii: *Ghenadie ierodiaconul*, *Ioasaf egumenul ot sfânta mânăstire Argeș*, *Ianache ot Săteani*, *Barbu ot Corbeni*, *popa Paisie călugărul*, *Alexe logofătul ot Pitești*, *Dragomir logofătul din Mircești* și alții, întâlniți ca pisari prin unele din actele sale. Toți aceștia, încurajați de mitropolitul Varlaam, au făcut ca în Țara Românească să înceapă o susținută mișcare culturală.

Din ceea ce s-a lucrat atunci, au ajuns până la noi doar un *Liturghier slavon*, aflat astăzi în biblioteca Mănăstirii Preobrezanie de lângă Târnovo (Bulgaria), care a fost scris în anul 1672 de ieromonahul Ghervasie de la Putna din îndemnul și cu cheltuiala mitropolitului Varlaam; „*Învățăturile părintelui nostru avva Dorothei*”, scrise în 1676 de ieromonahul Vasilie, „*proegumen den sfânta mânăstire ot Dolgagopolea*”¹¹⁹ și „*Viața și traiul Sfinției Sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului*”, scrisă de ieromonahul Ioan, fostul stareț de la Trivalea, și dăruită mai apoi Mănăstirii Bistrița.¹²⁰

POMELNICUL SFINTEI MITROPOLII

Până la mitropolitul Varlaam, în Mitropolia Țării Românești se folosea un pomelnic din timpul Vlădicăi Ștefan († 1668) și care, probabil, în vremea lui ajunsese în stare destul de învechită. Cum s-a arătat, întorcându-se din Rusia, el a adus și un model de pomelnic. Văzând, probabil, starea în care se afla cel al mitropolitului Ștefan și dorind, probabil, să-l mai și îmbogățească, Vlădica Varlaam, în anul 1674 (1674-1675), a purces la înnoirea lui „*cu mai bună scrisoare și izvozeală*”. Prescrierea a fost încredințată aceluiași ieromonah Ghervasie ot Putna, iscusit caligraf, venit de mai înainte în preajma ierarhului Varlaam.

Cu acest prilej, Vlădica Varlaam, pe lângă predoslovie ce va fi avut pomelnicul mitropolitului Ștefan, pune să se adauge încă una, despre care se dau următoarele amănunte: „*Altă predislovie a svornicului, adică cum s-ar zice a pomealnicului acestuia, care o au adus părintele Varlaam, mitropolitul de la numita cetate a Moscvei, izvodit di pe pomenicile de acolo, când au fost Sfinția Sa însuși în țara Moscvei, în zilele împăratului Alexie*

118. Prof. Dr. D. Stănescu, *Școala românească de la Mănăstirea Bistrița*, București 1931.

119. Dan I. Simionescu, *Vieța culturală și literară și culturală a Mănăstirii Câmpulung (Muscel) în trecut*, Câmpulung, 1926, p. 51.

120. I. Bianu și R. I. Caracaș, *Catalogul manuscriselor românești*, ed. a II-a, București 1913, p. 198.

Mihailovici, domnind într-aceia vreme în Țara Românească, bunul creștin Radul Voevoda Leon, când au fost cursul anilor din începutul lumii 7175 (1666-1667)”.¹²¹

În această nouă prefață, adusă din Rusia, se vorbește mai întâi despre rostul pomenirilor și de datoria credincioșilor de a ajuta sfintele locașuri, în schimbul trecerii celor din neamul lor în pomelnice. După aceasta urmează o molitvă, alcătuită probabil de Dimitrie al Rostovului, în care se face o pomenire generală, înșirându-se, după Adam și Eva, ierarhi, domnitori, miluitorii bisericilor și toți cei răpuși de moarte năpraznică în diferite întâmplări nenorocite din viață, neapucând a lua nici „*ispovedanie*” și nici „*preacuratele taine*”, așa cum este în molitva pentru morți de la proscomidie, din Liturghiile noastre, care începe așa: „*Pentru pomenirea și iertarea păcatelor, a tuturor celor din veac adormiți întru buna credință*”.

Această molitvă și predoslovia care îi precede, au trecut din pomelnicul Mitropoliei și în pomelnicele unora din mănăstirile și bisericile noastre. Vreme de aproape două veacuri, ea a fost folosită de preoți la proscomidie, din pomelnicele pe care le aveau în față. În anul 1845, Mitropolitul Meletie Brandaburul al Moldovei (1843-1848) a introdus-o, însă, la locul cunoscut astăzi, în Liturghierul pe care l-a tipărit atunci la Iași, cu cheltuiala arhierelui Nectarie Tripoleos. Până la această dată, ea nu se întâlnește în niciun Liturghier tipărit în țara noastră, iar în cele rusești, bulgărești și grecești nu se află nici acum. Cu prilejul introducerii sale în Liturghier, însă, a fost supusă „*la o așa prefacere*” față de versiunea pomelnicului din 1674-1675, încât astăzi nu a mai rămas din ea „*decât anumite părți sporite de noi elemente*”, ceea ce i-a răpit mult din vechea frumusețe. Prin urmare, molitva aceasta de la proscomidie, pentru vii și morți, este de origine rusească, fiind adusă în țară de mitropolitul Varlaam, care, în anul 1674-1675 o trece în pomelnicul Mitropoliei, de unde, copiindu-se și în alte pomelnice, a ajuns ca în anul 1845, un ierarh curajos să o introducă în Liturghier, modificându-i însă forma.¹²²

Pomelnicul mitropolitului Varlaam s-a păstrat împreună cu alte pomelnice la proscomidia Catedralei mitropolitane din București, fiind trecut în trei catagrafii din anii 1844, 1848 și 1849.¹²³ Aici a rămas până

121. C. Bobulescu, *Obârșia molitvei pentru morți de la proscomidie*, în *Revista de Istorie bisericească*, nr. 3/1943, p. 125.

122. *Ibidem*, pp. 121-131.

123. Arhiva Veche a Sfintei Mitropolii, *Dosare nr. 5992*, f. 4; *nr. 7586 și 7587*, f.1 : „*Cele ce s-au găsit la proscomidie : un pomelnic ctitoricesc făcut de răposatul Mitropolit*

în anul 1923, când „din ordinul I.P.S. Mitropolit (Miron)”, s-a scos din inventar,¹²⁴ fără a se arăta, însă, și ce s-a făcut cu el. Astăzi nu se știe unde se află. Astfel a dispărut această minunată piesă de veche artă românească, amintind pe de o parte de iscusința ieromonahului *Ghervasie ot Putna*, iar, pe de altă parte, de truda Mitropolitului Varlaam în ogrul bătrânei noastre culturi.

TIPOGRAFIA MITROPOLITULUI VARLAAM

Mitropolitul Varlaam, care, în drumul său prin Rusia înțelesese cât folos poate aduce unui popor o tipografie, a purces către sfârșitul păstoriei sale la înființarea unei tiparnițe în capitala Țării Românești, București. După cum se știe, în cetatea de scaun nu mai fusese până atunci nicio tipografie, iar celelalte centre tipografice din țară, destul de active în vremea lui Matei Basarab, de aproape trei decenii încetaseră a mai exista. Întreprinzătorul ierarh cheamă „*deci la o viață nouă, vechea tipografie a lui Matei Vodă*”, așezând-o de astădată, undeva în cuprinsul Mitropoliei din București.¹²⁵

Cu privire la locul din cuprinsul Mitropoliei din București unde a fost instalată tipografia vlădicăi Varlaam, nici el și nici ceva mai târziu Anton-Maria del Chiaro, secretarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1688-1714) nu dau informații mai precise. Varlaam spune numai că a adus și a așezat tipografie „în sfânta și de Dumnezeu păzita mitropolie a Scaunului Bucureștilor”, iar Anton-Maria del Chiaro spune că ea, tipografia, „esistente nel monistero dell' Arcivescovado o Metropolia della Valachia”¹²⁶,

---

Grigorie cel Bătrân, legat cu piele roșie; un pomelnic de lemn zugrăvit și scris deasupra numele ctitorilor; un pomelnic făcut în zilele Mitropolitului Varlaam, cu l(ea)t 7183 (1675), legat cu piele, vechi; un pomelnic făcut în zilele Mitropolitului Teodosie, cu l(ea)t 7205 (1797), legat în piele, vechi; un pomelnic făcut în zilele Mitropolitului Dositei, cu l(ea)t 1809, aprilie.”

124. Arhiva Veche a Sfintei Mitropolii, *Dosare nr. 7590*, f. 12: „Listă de obiectele scoase din inventarul Sfintei Mitropolii din ordinul I.P.S. Mitropolit...”, nr. 26, „Două pomelnice legate cu piele de la Dositei, 1809 și de la Varlaam, 7183”.

125. Preotul Nicolae Șerbănescu, „*Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografeii bucureștene (1672-1679)*”, în B.O.R. nr. 12/1958, p.1140.

126. Anton-Maria del Chiaro Fiorentino, „*Storia delle moderne Rivoluzioni delle Valachia*”, ed. Nicolae Iorga, București 1914, p. 51.

deci nimic clar. Preotul Profesor Nicolae Șerbănescu este de părere că tiparnița a putut fi găzduită în câteva din încăperile de pe latura de apus a incintei ctitoriei lui Constantin Vodă Șerban, care se situa ceva mai jos de reședința primului ierarh al țării – palatul patriarhal de astăzi – ridicată după ce mitropolia a fost strămutată la București, deci după 1668, formând, în urma clădirii ei, pentru mitropolie, o a doua curte (spre actuala stradă 11 Iunie)¹²⁷. Această latură a dăinuit până pe la jumătatea secolului trecut, când a fost dărâmată.¹²⁸ Unele îmbunătățiri îi făcuse și voievodul Gheorghe Duca (1674-1678), în a cărui domnie – deci înainte de 30 noiembrie 1678 – în mod sigur au început lucrările pentru înființarea tipografiei Mitropolitului Varlaam, acest nou așezământ de cultură din București. Tiparnița poseda literă chirilică, grecească și chiar „valahică”, adică latină, romană, și din primii ei „dascăli de tipografie”, aduși de vlădica Varlaam, din părțile Ucrainei, nu se cunoaște după nume niciunul, în afară de gravorul Ivan Bakov, rutean de neam, care a lucrat la noi mult timp și care mai apoi, se crede, s-a călugărit aici în țară, luând numele de Ioanichie.

Și de atunci, din anul 1678, nobila artă tipografică n-a lipsit aproape deloc din orașul lui Bucur. Sămânța tiparului aruncată acum trei veacuri de dornicul de cât mai multă cultură, mitropolitul Varlaam, a adus îmbelșugat rod. Pe drept cuvânt el poate fi socotit părintele tipografiei bucureștene.

Vorbind, în prefața singurei cărți ce a apucat a da la lumină, despre înființarea tipografiei, mitropolitul Varlaam spune: „*Și aciastă socotelă și chibzuială viind întru inema mia, cu ajutoriul aceluia ce petreace mai pe deasupra ceriuriloru întru mărirea veacinică, Părintele, făcătoriulu veaciloru și a tuturoru faptelor, apucatu-m-amu și cu multă usărdie amu nevoitu și dascăli de typografie amu adus în Sfânta și de Dumnezeu păzita mitropolie a Scaunului Bucureștiloru și i-amu așezatu și de iznoavă typografie adecă typariu de tipăritul cărțiloru amu ridicatu și cu toate meșteșugurile câte au trebuit...*”¹²⁹ Mitropolitul Varlaam nu spune de unde a adus cele necesare pentru tiparniță dar, cel mai probabil, ele au putut fi cerute din Rusia, așa cum va face puțin mai târziu vestitul mitropolit al Moldovei, Dosoftei, care va solicita și va obține de la patriarhul moscovit Ioachim (1674-1690) o

127. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, „300 de ani de la înființarea tipografiei Mitropoliei Țării Românești”, în B.O.R. nr. 9-10\1978, p. 978.

128. Prof. George Potra, „Înfrumusețarea și urbanizarea Dealului Mitropoliei”, în G.B. nr. 5-6\1959, p. 368.

129. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, „Bibliografia românească veche”, I, p. 220.

tiparniță.¹³⁰ Tot din această parte de loc ar fi putut fi aduși și „*dascălii de typografie*”, din rândul cărora nu cunoaștem, însă, pe niciunul. La această presupunere ne duce gravorul Ivan Bakov, care, după nume, este rutean și care trebuie să fi venit în țară odată cu meșterii tipografi și cu acei „*dascăli învățați*” de care Vlădica Varlaam vorbește în prefața amintită. Pe unii dintre aceștia este posibil ca el să-i fi cunoscut cu zece ani în urmă, când a vizitat Rusia, atunci fiind numai un simplu ieromonah.

„*Ridicând*”, adică înființând tipografia, Vlădica Varlaam, „*de iznoavă, cu tot denadinsul socoteali și cercetare a făcut, ce carte ar fi de-oca(m)dată mai de folosu întru neamul nostru rumănescu a să tipări și a se da Bisearicii noastre cei pravoslavnici*”. Și cercetând, a aflat că lucrarea care trebuie tipărită este aceea care „*să chiami slovenește Ключъ Разумѣиѣя adecă ce să zice rumânește CHEIA ÎNȚELESULUI, făcută și culesă dintru multe scripturi sfinte, cu bună socoteală scoasă pre limbă rusească de prea învățatulu chir Ioanikie Galeatovschi, arhimanddritulu Cernigovului*”, tipărită „*întru vestita cetate a Livovului*”. Și socotind că această carte „*va fi de folos mare Besearicii țării noastre rumânești și de îndreptare a mulți spre folosul sufletului neamului nostru*”, cu „*multă osărdie a nevoitu și n-a cruțatu dentru direapta agonisită a sa*”, ci „*cu multă cheltuială a tocmit dascăli învățați și le-a dat aciașă carte de o au scosu di pre limbă rusească pre limba noastră dreptu rumânește*”. Traducând-o cu ajutorul acestor vestiți dascăli, el „*a pus-o în typariu*”, începându-se a se imprima „*cu toată nevoința*” și „*cu bună socotire*”.¹³¹

Aceasta este, după însăși mărturia Vlădicăi Varlaam, istoria începutului tiparului, cu peste trei sute de ani în urmă, în orașul de pe malurile Dâmboviței. Cu gândul la folosul sufletesc al păstoriților săi, el caută să le pună la îndemână o carte care să-i ajute mai ales la înțelegerea cuvântului evanghelic, căci *Cheia Înțelesului* este carte de predici, Cazanie. Astfel de lucrări erau necesare în acea vreme, când tulburările pricinuite de *Mărturisirea de credință calvină*, atribuită patriarhului Chiril Lucaris, nu se stinseseră încă.

Când s-a început lucrul tipăririi, nu se știe. Din titlul cărții, care sună astfel: „*Cheia Înțelesului scoasă pre limbă rum(â)nească cu osrdiia Pre Sfi(n)țitului kyr Var(laam) Mit(ropolitul) U(n)gr(o) Vlah(iei) în zil(ele)*”

130. Pr. Niculae Șerbănescu, *La a 40-a aniversare a reînființării Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Ruse*, p. 135.

131. *Ibidem*, p.221.

Prealum(inatului) dom(n) Io Șer(ban) Voevod. Și s-au tipărit întâiu în Mitrop(olia) București, anii Dom. 1678”, reiese că ea s-a tipărit în anul 1678, când domnia țării era în mâna lui Șerban Cantacuzino. Aceasta ar însemna ultima lună din acest an, deoarece Șerban Vodă, numit la 29 noiembrie, a fost cățănit la Adrianopol, în ziua de 30 noiembrie 1678, sosind în București la 6/16 ianuarie 1679.¹³² Să se fi tipărit această carte numai în timp de o lună, cât a avut domnia Ștefan Cantacuzino în 1678, este cu neputință. Imprimarea ei trebuie să fi început mai devreme, poate către jumătatea anului, când ținea sceptrul domniei în țară Gheorghe Duca.

Această primă tipăritură bucureșteană este o carte în format folio și are 112 file, dintre care patru, la început, nenumotate, iar celelalte numerotate cu literele alfabetului chirilic și tipărită cu o singură culoare: negru. Titlul este încadrat – ca și la opera lui Ioanichie Galeatovschi - într-o gravură reprezentând o cheie mare, un semănător, o sabie, o harpă, un bucium (trâmbiță) și o seamă de citate biblice; înăuntru cheii, sub titlu, vulturul Țării Românești, cu crucea în cioc și având de o parte și de alta soarele și luna, apoi sunt reproduse diferite versete din Sfânta Scriptură, iar în partea de jos numele gravurului ИВАНЪ Б[А]К[ОБ] și data: 1678, scrisă cu cifre arabe. Pe verso foii de titlu se află „*semnulu, carele iaste dat de la Dumnezeu, pre Sfinților Mitropoliți Țării Ungro-Vlahiei*” adică stema Mitropoliei Ungro-Vlahiei, și zece stihuri în cinstea Vlădicăi Varlaam. Stema se compune din cruce, cârjă, mitră și un capas mare, încadrate de un chenar de frunze, în mijlocul cărora se află inițialele ierarhului Varlaam: В[арлаам] Б[жією] М[астню] А[рхєпископі] М[итрополнт] З[ємлн] У[гровлахінскон] Є[ксарх] К[раѣм].

Cele zece stihuri, scrise în cinstea Vlădicăi Varlaam, explică sensul celor patru semne care alcătuiesc stema Mitropoliei Ungro-Vlahiei:

*„Den patru styhii, pre omu Dumnezeu l-au zidit,
și patru semne, Arhiereilor Ch(risto)s au dăruit:
Crucea, cârja, mitra și capasul mare,
cu aceaste patru arme, să bată, războiu tare:
Cu crucea vrăjmașulu ne văzutu să biruiască,
cu cârja oile cele sufletești să păzască:
Mitra podoabă arhierească însemnează,
capasul umbrire Duhului Sfântu lucrează:*

132. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, III, 1, pp. 157.

*Fiindu și chyru Vărlăamu țărăi românești păstoriu,
să află limbii sale de cuvântulu lui Dumnezeu dărutor*".¹³³

Deasupra chenarului de frunze stă Mântuitorul Hristos binecuvântând și având de o parte și de alta câte un înger. În câmpul interior al stemei, jos, o bisericuță și pământ, iar ceva mai sus, mitra arhierască, metanii și capasul, adică o pălărie înaltă cu margini mari, ce au început să poarte preoții din eparhia Mitropoliei din București.

Pe următoarele două foi, nenumerate, se află prefața cărții, pe care „Varlaam, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop i Mitropolit alu Târgoviștii și alu scaunului Bucureștiloru, Exarhu Plaiului și a toată Ugro-Vlahiia”, o adresează „tuturor pravoslavnicilor creștini, carii sântu născuți întru limba noastră rumânească” și în care el, în afară de arătarea cum a înfișat tipografia și cum a ales această carte pentru dat la lumină, vorbește de datoria ce o are ca ierarh de a înmulți talantul dat lui de Dumnezeu, spre a nu cădea în osânda slugii leneșe. La sfârșit adaugă un îndemn către păstoriți, scriindu-le: „căutați și ispitiți scriptura aciasta că veți afla viață și îndreptare cătră împărăția ceriului”, căci „într-aciastă carte sântu învățături cu bună tocmire alcătuite și cu adevărate mărturii dentru Sfânta Scriptură a legii cei vechi și a legii cei noai”, sfătuindu-i, totodată, ca să primească această carte, cu care–i dăruiește „ca pre o grădină sufletească, plină de flori cu bună mireasmă a Duhului Sfânt”, citind-o cu osârdie și îndreptându-și viața potrivit învățăturilor cuprinse în ea.¹³⁴

Pe a patra filă nenumerotată sunt reprezentate patru fragmente din Sfânta Scriptură a Noului Testament, iar pe verso acestei file este xilografată Duminica tuturor Sfinților, dedesubtul căreia, în partea stângă, la margine, se află numele: Ivan Bakov, numele aceluiași gravor care se găsește pe prima filă a cărții, iar în marginea din dreapta anul 1678.¹³⁵

Continuă apoi, pe cele 108 foi paginate, format obișnuit, textul a 18 cazanii pentru 32 de duminici și sărbători din cursul anului¹³⁶. Deși opera

133. Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea Mitropolitului Moldovei Vărlăamu. (1632-1653)*, în *Candela* nr. 6/1886, pp. 350-351.

134. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, pp. 220-221.

135. Ștefan Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea Mitropolitului Moldovei Vărlăamu. (1632-1653)*, în *Candela* nr. 6/1886, pp. 351.

136. Aceste cazanii sunt : *Cazania din Duminica tuturor sfinților* (I după Rusalii), se recomandă la sfârșit a fi citită și în *Duminica premergătoare Nașterii Domnului*, precum

lui Ioanichie Galeatovski nu a fost tipărită în întregime¹³⁷ la București, cazaniile tipărite sunt foarte bine alese și orânduite pentru un număr așa de mare din duminicile și sărbătorile anului. Cazaniile sunt niște frumoase și bogate omilii tematice. La începutul fiecăreia se dă mai întâi un verset din evanghelia zilei respective, după care urmează introducerea și anunțarea temei. În tratarea sa întrebuințează foarte mult alegoria și symbolismul. De exemplu, în Cazania duminicii a II-a de după Rusalii, vorbindu-se despre chitul care a înghițit pe proorocul Iona, se spune : „*Chitul se înțelege fiecare om puternic (boierii secolului al XVII-lea), unul ca acela este cumplit, mândros, lacom de bani, unul ca acela înghite pe oameni, că le ia cu sila avuțiile și îi sărăcește*”.

Cartea este împodobită cu gravuri lucrate de gravorul Ivan Bakov, între care trebuie menționată cea a Duminicii tuturor Sfinților, folosită, mai apoi și de Antim Ivireanul, la una din tipăriturile sale.

Lucrarea lui Ioanichie Galeatovski: „*Cheia înțelesului pentru preoții*

și în *Duminica a VII-a de după Paști* ; Cazania din *Duminica a II-a după Rusalii* este rânduită și pentru *Duminica a XVIII-a după Rusalii* ; cea din *Duminica a III-a de după Rusalii* și pentru *Duminica a XI-a* ; din *Duminica a VIII-a* și pentru *Duminica a XVII-a* ; din *Duminica a X-a* și pentru *Duminica a IV-a din Postul Mare* ; din *Duminica a XIII-a* și pentru *Duminica a IX-a* ; din *Duminica a XXVI-a* și pentru *Duminica a XII-a* , a *XXII-a* și a *XXX-a* ; din *Duminica a XXVII-a* ; din *Duminica a XXXII-a* ; din *Duminica a III-a din Postul Mare* și pentru *Duminica tuturor sfinților* ; din *Duminica a IV-a de după Paști* și pentru *Duminica a II-a* și a *VI-a din Postul Mare* ; din *Duminica a VI-a de după Paști* și pentru *Duminica a VII-a* și a *XXXI-a de după Rusalii* . Cazanii la *Nașterea Domnului* , la *Tăierea împrejur* , la *Bobotează* , la *Stratenie* , la *Florii* și la *Vinerea Patimilor* .

137. Apariția incompletă a Cazaniei de la 1678 se datorează faptului că ierarhul editor a simțit „din vreme că va fi silit să se coboare din scaunul mitropolitan” - lucru care s-a și întâmplat la 15 aprilie 1579 - și a pus sfârșit cărții înainte de vreme. (Pr. Nicolae Șerbănescu, „Varlaam, Mitropolitul Țării Românești...”, în B.O.R. nr.12/1958, p.1142 și 1146). Se cunoaște un exemplar din această tipăritură care a aparținut egumenului Ștefan de la Bistrița, colaborator al mitropolitului Varlaam, ce are anexate încă 12 predici traduse din opera lui Ioanichie Galeatovski și rămase în manuscris. Manuscrisul este o completare a cărții tipărite și numerotarea continuă din foile tipărite în cele din manuscris. Copia manuscrisului întreg pe care Varlaam îl pregătise pentru tipar circula pe la sfârșitul secolului al XVII-lea în mâinile cărturarilor. *Chiriadodromionul* de la Bălgrad din 1699, retipărind cazaniile de la *Nașterea Domnului* și de la *Bobotează* din *Cheia înțelesului*, apărută la 1678, dă la lumină pentru prima dată din aceste traduceri rămase numai în manuscris o Cazanie la *Înviere*, una la *Rusalii* și alta la *Sf. Ilie* (cf. Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, pp. 190-200). Începând cu anul 1699, aceste cazanii ale arhimandritului Ioanichie Galeatovski se retipăresc mereu împreună cu cazaniile mitropolitului Varlaam Moțoc .

călugări și mireni cu îndreptare și adaosuri”, în ediția din 1665, cuprinde: 20 de cazanii la duminici din cursul anului, 12 cazanii la sărbătorile Mântuitorului, 12 cazanii la sărbătorile Maicii Domnului, 16 cazanii la sărbătorile sfinților mari și 4 cazanii la înmormântări, în total 64 de cazanii și un manual sintetic de omiletică¹³⁸, în timp ce în a mitropolitului Varlaam sunt numai 18 cazanii. Sunt indicii că „*dascălii învățați*” ai acestuia din urmă au tradus în românește toată opera lui Ioanichie, însă ea nu a apucat să fie tipărită în înregime, cum va fi dorit ierarhul Varlaam, deoarece el, „*simțind din vreme că va fi silit să se coboare din scaunul mitropolitan, a pus fârșit cărții înainte de tipărirea tuturor Cazaniilor*”.

Chiar și așa incomplet tipărită, lucrarea Vlădicăi Varlaam „*a avut o largă răspândire în țările românești*”. Din această carte s-au păstrat puține exemplare,¹³⁹ ceea ce este o dovadă că ea „*n-a stat în rafturile bibliotecii bisericești*” și că „*ea a fost pe larg folosită de către cărturarii noștri*”. După ea au fost copiate, de credincioși, multe cazanii, care au fost folosite apoi în biserici la sfintele slujbe sau chiar prin case ca „*litanie*” ziditoare de suflet, căci traducerea ei în românește a fost făcută cu pricepere și pe înțeles,¹⁴⁰ nu robită traducerii. Exemplificatoare sunt următoarele fragmente: „*Văzut-au odată cetățenii Ierusalimului oști în văzduh, îmbrăcați în haine de aur, în platoșe, în zale, cu paveze și săbii smulse, care oaste alerga cu caii în văzduh și se băteau unii cu alții...*”. „*Și eu învățându-mă de la Hristos pentru iubirea striinilor, poftesc ca să vă ospătez pre dumneavoastră cu pâinea cea sufletească, căci ca toți oamenii și voi sânteți oaspeți și nemernici în această lume; numai*

138. Ștefan Ciobanu, „*Din legăturile culturale româno-ruse, Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche*” în *An. Ac. Rom.*, Secția lit. S. III, tom. 8 (1936-1938), pp. 175-176.

139. Un „*Cluci*” a fost dat, de însuși Varlaam, bisericii din Făgăraș (St. Meteș, *Viața bisericească a românilor din Țara Oltului*, Sibiu 1930, p. 54; altul, donat tot de el Mănăstirii Bistrița, a ajuns la biserica din Voineasa (V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vâlcea*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXVII (1937), p. 44; un altul a fost găsit de Nicolae Iorga în satul Porcești din Ardeal (N. Iorga, *Studii și documente*, XIII, p. 153); altul era în biblioteca bisericii *Sfântul Niculae din Șcheii Brașovului* (C. Mușlea, *Biserica Sfântul Niculae din Șcheii Brașovului*, I (1292-1742), Brașov 1943, p. 252.

140. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, Buc. 1944, pp. 217-222; N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Buc. 1925, p. 392; Gr. Crețu, *Tipografiile din București de la 1678-1860*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. XI, Buc. 1910, p. 96; St. Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, pp. 290-292; N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, III, Buc. 1945, p. 202; Pr. Niculae M. Popescu, *Fântâneri de cazanii*, pp. 17-18.

întru împărăția ceriului veți fi lăcuiitori desăvârșiți”.¹⁴¹ Învățătura de la Nașterea Domnului și cea de la Bobotează se retipăresc de mai multe ori în veacurile următoare, începând cu data de 1699, când sunt reproduse în Chiriacodromionul de la Bălgrad, împreună cu alte trei învățături netipărite la 1678 din Cazania lui Ioanichie Galeatovski.¹⁴² Dar *Cheia înțelesului*, în întregime, nu a mai fost tipărită. Cartea este însemnată și pentru afirmarea raporturilor culturale romano-ruse, din acea vreme.

Numai câteva luni au mai trecut din ziua când această carte a văzut lumina tiparului și osârduitorul mitropolit Varlaam a fost silit să părăsească scaunul vlădicesc al Țării Românești. Planul editorial ce va fi întocmit rămâne să fie împlinit de cei ce i-au urmat la cârma Mitropoliei, spre a lor mărire, dar și spre a lui nemeritată umbrire.

---

141. Pr. Nicolae M. Popescu, *Fântâneri de cazanii*, în Glasul Bisericii, anul IX, nr. 6, iunie 1950, p. 18.

142. Ieromonah Nestor Vornicescu, „Cazaniile noastre”, în M.M.S. nr. 3-4/1961, pp. 194-195.

ÎN TREITA SLUIRE A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS ÎN SFÂNTA SCRIPTURĂ

Pr. Drd. **Toader Eduard-Valentin**

Atunci când Sfinții Părinți au prezentat și detaliat învățătura Bisericii despre iconomia mântuirii și despre modul în care taina întrupării ne cuprinde pe noi toți într-o legătură inextricabilă, au apelat în primul rând la mărturiile Sfintei Scripturi. Cercetarea lor a presupus nu doar un efort uriaș, ci și o atenție deosebită pentru multitudinea de detalii teologice existente în fiecare text luat în discuție. Prezentul articol își propune să analizeze principalele mărturii scripturistice pe care Tradiția Bisericii le-a folosit de-a lungul timpului pentru a susține învățătura de credință și pentru a răspunde împotriva tuturor celor ce negau și neagă eficiența mântuitoare a slujirii Fiului lui Dumnezeu întrupat în această lume.

DEMNITATEA PROFETICĂ A DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ

Activitatea profetică a Mântuitorului nostru Iisus Hristos trebuie corelată cu trei aspecte esențiale ale iconomiei mântuirii: în Hristos se împlinesc toate profețiile Vechiului Testament (direcția mesianică), prin Hristos creștinii primesc Legea nouă, mântuitoare (direcția pedagogică, învățătoarească), cu Hristos și în Biserică se înaintează către veacul ce va să vină, către eshaton (direcția eshatologică). Toate acestea sunt cuprinse tipologic în imaginea și lucrarea profetică a Mântuitorului Hristos.

Atunci când vorbesc despre dimensiunea profetic-învățătoarească a Mântuitorului, atât Sfintele Evanghelii cât și epistolele pauline, insistă asupra

faptului că aceasta are ca scop promovarea și fundamentarea Legii celei noi, împlinire a năzuîtelor de veacuri ale poporului evreu. Inițiată pe teren iudaic, predica Mântuitorului nu trebuie înțeleasă ca reformă ci ca plinire, nu ca distanță față de legea Vechiului Testament ci ca înțelegere profundă a mesajului și scopului ei: apropierea reală a omului de Dumnezeu, Creatorul său și unire cu El. Legea lumii acesteia rămâne valabilă, dar aplicarea ei se face nu din perspectiva binomului *corect – greșit*, ci într-o cheie spirituală, unde răul se poate îndrepta. Nu este oare acesta chiar mesajul profeților, așteptările, năzuințele lor mesianice? „Iată vin zile, zice Domnul, când voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda legământ nou. Însă nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua când i-am luat de mână, ca să-i scot din pământul Egiptului. Acel legământ ei l-au călcat, deși Eu am rămas în legătură cu ei, zice Domnul. Dar iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel, după zilele acelea, zice Domnul: Voi pune legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor” afirma profetul Ieremia (Ieremia 31, 31-33). Textul său prezintă, *avant la lettre*, sensul și esența noului legământ primit prin întruparea, moartea și învierea Mântuitorului Iisus Hristos: o lege interiorizată, un dialog al inimii, între Dumnezeu și poporul său. Se poate observa foarte bine schimbarea accentului, de pe literă pe duh. Este ceea ce, de altfel, afirmă Sfântul Evanghelist Ioan: „*Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos*” (In. 1, 17), și prin El Dumnezeu va încheia Noul Legământ, ca împlinitor al Scripturilor (Mt. 5, 17)¹. Textele puse în discuție relevă importanța și atenția deosebită de care se bucură raportul dintre legea Vechiului Testament și cea a Noului Testament, mai precis, compatibilitatea lor în persoana Mântuitorului Hristos. Insistența cu care este folosit termenul de *lege* în Noul Testament ne poate crea o imagine clară a afirmației de mai sus². De la bun început trebuie spus că

---

1. Cf. Prof. I. Gh. SAVIN, „Mântuitorul Iisus în lumina Sfințelor Evanghelii” în *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1964, p. 525 și 530, cf. Pr. Prof. Dr. Dumitru ABRUDAN, „Cartea psalmilor în spiritualitatea ortodoxă”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8, 1985, pp. 453 și 461-462. Pr. Prof. Dr. Vladimir PRELIPCEANU și Pr. Prof. Dr. Grigorie T. MARCU, „Cuvântul lui Dumnezeu în viața Bisericii”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2, 1971, p. 33

2. Cuvântul *lege* (*νόμος*) este întâlnit de 151 de ori în cărțile Noului Testament astfel: de 11 ori în Matei, de 7 ori în Luca, 13 – Ioan, 18 – Faptele Apostolilor, 49 – Romani, 6 – I Corinteni, 23 – Galateni, 1 – Efeseni, 3 – Filipeni, 2 – I Timotei, 13 – Evrei, 5 – Iacov, în cea mai mare parte făcând referire la legea vechi-testamentară și la raportul ei cu noul legământ al lui Hristos (cf. Alfred SCHMOLLER, *Handkonkordanz zum griechischen*

maniera de abordare nou-testamentară asupra legii vizează două aspecte: cel moral unde analiza este comparativă și cel doctrinar unde predomină explicația. Este, însă, greu să delimităm precis aceste aspecte de vreme ce ele se întrepătrund uneori până la confundare. Cheia pentru o înțelegere adecvată a raportului dintre Evanghelia Mântuitorului și legea Vechiului Testament o aflăm în Evanghelia după Matei 5, 17 - 20: *Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc.* „Pericopa conține o exprimare remarcabilă nu numai pentru felul în care a modelat înțelegerea creștină a sensului Evangheliei lui Hristos în raport cu Legea veche, dar și pentru mesajul hristologic pe care îl conține.”³ Iisus face cunoscut faptul că îndeplinirea Evangheliei Împărăției, adusă de către El, nu se face prin renunțarea la Legea veche, ci printr-o înțelegere mai profundă a acesteia, într-un nou spirit de raportare la ea.⁴

Prin Moise, Dumnezeu, după ce a eliberat pe Israel din robia egipteană, dă poporului reguli de viață precise și concrete: aceasta este Legea⁵. Dumnezeu făgăduiește acestui popor, dacă îi rămâne credincios prin Lege, o țară frumoasă, „pământ roditor și întins [...] unde curge lapte și miere” (Ieșire 3, 8-17), unde va putea rămâne în veci. Este vorba despre Pământul Făgăduinței, țara Canaanului sau Palestina, pe care evreii fiind în pustiu nu o cunoșteau încă, decât după ce acest lucru le-a fost descoperit prin revelație dumnezeiască. Poporul a făgăduit să asculte de Lege și să fie credincios lui Dumnezeu: acesta fiind Vechiul Legământ.

Dar Dumnezeu cel veșnic, care este Duh și Iubire și l-a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa, vrea să-i dea mai mult decât lapte și miere, mai mult decât pășunile verzi și frumoasele livezi de măslini ale Iudeii, mai mult decât o sălășluire pașnică înapoia zidurilor pe care regele David le va

---

Neuen Testament, Deutsche Bibelgesellschaft, Münster, 1994, pp. 348 – 350). Textul biblic operează o schimbare esențială a sensului pe care-l are termenul grecesc de νόμος. Dacă sensul inițial este acela de prescripție strict legală, în limbajul nou-testamentar el capătă valoarea complementară de lege interioară și interiorizată. Astfel sensul inițial nu este desființat, ci complinit în forma cea mai potrivită cu putință.

3. Stelian TOFANĂ, *Introducere în Studiul Noului Testament – Evangheliile după Matei și Marcu*, vol II (Documentul *Quelle*), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 183.

4. Raymond BROWN, *An Introduction to the New Testament*, New York, 1997, p. 179.

5. Art. „Lege”, în *Dicționar Biblic* (DB), Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995, p. 231.

construi pe colina Sionului, împrejurul Ierusalimului pământesc. Ceea ce Iisus, Fiul lui David, dar și Fiul lui Dumnezeu, aduce oamenilor, nu este o întoarcere la regimul de viață pașnică și binecuvântată instaurată de David și continuată de fiul său Solomon⁶, cu o mie de ani înainte de venirea lui Iisus Hristos, pe muntele Sionului. Este o împărăție al cărei împărat va fi Dumnezeu Însuși, Împărăția lui Dumnezeu, Ierusalimul ceresc, realitate divină, ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci, spre slava noastră, pe care niciunul dintre stăpânitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei; ci precum este scris: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (I Cor. 2, 7-9), ceea ce depășește cu mult tot ceea ce închipuirea omenească poate să conceapă⁷.

Legea dată prin Moise orienta deja oamenii către această lume nouă, spre această Împărăție a lui Dumnezeu, pe care Iisus a venit să ne-o descopere. Acesta este motivul pentru care Domnul va spune: „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc” (Mt. 5, 17)⁸.

În Vechiul Testament, Legea (Torah) este porunca dată omului de Dumnezeu, ca normă a binelui și a libertății (Ieșire 20). Ulterior, iudaismul a vorbit despre o lege scrisă (*tora še-bi-ketav*) și o lege orală (*tora še-be-alpe*), insistând pe ultima dintre ele. Ea va reprezenta codul de legi al iudaismului, formulat de literatura rabinică și întemeiat în esență, pe interpretarea rabinică a legii scrise, cuprinsă în Pentateuh. După înțelepții Talmudului, care au făcut din ea principiul iudaismului, legea orală, transmisă de la învățător la discipol, i-a fost comunicată de Dumnezeu lui Moise pe Sinai, în același timp cu legea scrisă. Legea scrisă nu-și este suficientă și nu poate

---

6. Despre reînvierea regatului lui David vezi Vladimir PETERCĂ, *Mesianismul în Biblie*, Ed. Polirom, Iași, 2003, capitolul *David redivivus*, pp. 107 -110

7. O astfel de abordare este întâlnită și în manuscrisele de la Qumran (1QSa II. 11 – 12 și 4Q521, fragmentul 7). Emile PUECH, „Manuscrisele de la Marea Moartă și Noul Testament”, în *Originile Creștinismului*, Ed. Polirom, Iași, 2002, p. 154, afirmă că textele eseniene nu prezintă instaurarea Împărăției lui Dumnezeu ca pe faza finală a Zilei lui Yahve, ci ca pe o nouă creație. Dincolo de această idee a asemănătoare expresiei iohaneice *cer nou și pământ nou* (Apoc. 21. 1), mesianismul esenian este extrem de rigid, susținând posibilitatea învierii doar pentru membrii sectei de la Qumran.

8. Cf. Pr. Prof. Nicolae NEAGA, *N-am venit să stric Legea! – Considerații generale privitoare la însemnătatea Vechiului Testament*, „Seria Teologică”, nr. 17, Sibiu, 1940, p. 40.

fi înțeleasă decât prin intermediul interpretării autorizate, care este legea orală. Moșe Maimonide avea să afirme în a sa *Introducere la Mișna* că „Fiecare poruncă a fost dată cu tot cu explicația ei”.⁹

În Noul Testament, Iisus Hristos, exercitând autoritatea Sa de învățător-proroc, fără să desființeze Legea Veche (Mt. 3, 15), instaurează Legea cea Nouă, care se concentrează în „porunca cea nouă”: „Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (In. 13, 34-35).¹⁰ Legea Vechiului Testament, mai ales așa cum a fost prezentată în religia și morala fariseilor și cărturarilor, nu mai este criteriul sau poarta de intrare în creștinism. Atitudinea Mântuitorului este clară, dar nuanțată. El se opune cu violență tradiției bătrânilor, ai cărei susținători sunt cărturarii și fariseii, însă nu și Legii. Dimpotrivă: El respinge acea tradiție care îi face pe oameni să încalce Legea și să desființeze cuvântul lui Dumnezeu (Mc 12, 28-34)¹¹. Dacă Legea s-a dat prin profeți, harul și adevărul s-au dat prin Iisus Hristos (In. 1, 17). Iisus vorbește de povara inumană și de jugul insuportabil al Legii, așa cum era interpretată în timpul Său: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară” (Mt. 11, 28-30). De altfel, chiar Sfântul Ioan Botezătorul recunoaște imposibilitatea morală de a împlini Legea Veche după litera acesteia, de aceea singura atitudine etică ce se impune ca o concluzie a Vechiului Testament este pocăința: „Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor” (Mt. 3, 2). „Vestind Evanghelia Împărăției, Iisus inaugurează un regim religios total nou: Legea și Profeții au fost până la Ioan Botezătorul (Lc. 16, 16); vinul Evangheliei nu poate fi turnat în vechile burdufuri ale regimului sinaitic (Mc. 2, 21)”¹².

Pentru sfântul apostol Pavel, Legea este instrumentul lui Dumnezeu

---

9. Cf. *Dicționar Enciclopedic de Judaism*, traducere Viviane Prager, C. Litman, Țicu Goldstein, Ed. Hasefer, București, 2000, pp. 452 - 453

10. Cf. N. T. WRIGHT, *Jesus and the Victory of God*, Fortress Press, Minneapolis, 1996, p. 196.

11. Pierre GRELOT, „Lege”, în *Vocabularul de Teologie Biblică* (VTB) editat de Xavier Leon Dufour și Jean Duplacy, traducere Francisca Băltăceanu et alii, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 2001, p. 366.

12. *Ibidem*, p. 366

și nu invers: „căci Legea ne-a fost călăuză spre Hristos, pentru ca să ne îndreptăm prin credință” (Gal. 3, 24). Ea are funcția de „pedagog”, în sens de ghid, dar ea nu ne salvează¹³. Ea a dat sensul păcatului, al culpabilității, dar nu a adus mântuirea, care este harul lui Dumnezeu dăruit în Iisus Hristos (Rom. 3, 24). De aceea, creștinii nu sunt primiți în Biserică după Lege, ci după har, prin credință. Legea Veche indică raportul dintre Dumnezeu și umanitate, dar nu face trecerea între Dumnezeu și oameni, trecere înțeleasă ca un act pascal și personal, actul lui Dumnezeu întrupat, mijlocitorul (Gal. 3, 20)¹⁴.

Legea Noului Testament este „Evanghelia lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu” (Mc 1, 1), „vestea cea bună”. Spre deosebire de Legea Veche, care are o funcție pedagogică și legislativă, Evanghelia este o lege a harului, care dăruiește puterea libertății și răscumpărării, a bucuriei și a făgăduințelor. Astfel, poarta de intrare în morala creștină este libertatea harului, nu constrângerea legii și a pedepsei. Credința este un act de ascultare în libertate, nu observare a legii din supunere. Creștinii sunt primiți în Biserică lui Hristos prin har, care este darul și mediul libertății personale.

Urmând linia scripturii, sfântul Maxim Mărturisitorul a formulat învățătura despre „cele trei legi”: cea naturală, care îndeamnă la o viață rațională prin afinitatea și solidaritatea firească dintre oameni, cea scrisă, care promovează egalitatea și dreptatea dintre oameni prin forța dreptului și frica de pedepse, a harului care ne învață să-i iubim pe alții „în chip dumnezeiesc”, adică să aplicăm altora iconomia pe care Hristos ne-a aplicat-o nouă. Pedagogia divină se exercită astfel prin fire, prin lege și prin Duhul, potrivit cursului istoriei mântuirii¹⁵. Sfântul Maxim spune că în aceste trei legi se află toată comoara creștinismului. Astfel, legea scrisă este recuperată, cu adevăratul ei sens în Noul Testament: „sfânt ești Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce ai arătat pe Macabei nemișcați până la moarte în credința și predaniile părintești, iar pe Biserica cea de sub Lege, ca pe o mireasă până la venirea Iubitului mire, ai păzit-o întreagă”¹⁶.

13. Cf. Pr. Dr. Vasile MIHOC, „Epistola sfântului apostol Pavel către Galateni”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4, 1983, pp. 135-137.

14. *Ibidem*, pp. 131-132.

15. Sf. Maxim MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie, 19 și 64*, în Filocalia Românească, traducere, introducere și note Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, vol 3, Ed. Humanitas, București, 2001, pp. 58-59, 410-413.

16. *Acatistul Sfintei Treimi*, în Ceaslov, ed. 2, Ed. IBMBOR, București, 1973, p. 250.

În Evanghelia Sa, Iisus Hristos se descoperă ca „învățător”, ca singurul care cunoaște tainele dumnezeiești și care a făcut cunoscut oamenilor aceste taine (In. 17, 3 - 8). De fapt, cea dintâi și cea mai puternică impresie pe care a făcut-o Iisus, a fost aceea de învățător-rabi (Mt. 19, 14; 23, 8; Lc. 9, 49; In. 1, 49). Mântuitorul Însuși consideră că misiunea Sa principală constă în predicarea Evangheliei mântuirii: „căci pentru aceasta am venit” (Mc. 1, 38) și că de aceea se cuvine să fie numit „învățător”: „Nici învățători să nu vă numiți, că Învățătorul vostru este unul: Hristos” (Mt. 23, 10). Ca orice rabi iudeu, Iisus își alege un grup de doisprezece apostoli pe care îi pregătește în jurul Său, îi învestește cu puterea iertării păcatelor (Mt. 18, 18) și îi trimite la propovăduire (Mc. 3, 14-19), pentru a fi „martorii” Săi „până la marginea pământului” (Fapte 1, 8)¹⁷.

Iisus Hristos a fost un mare predicator și învățător (Mt. 10, 24 - 25; 23, 8-10; 26, 18), vorbind în sinagogi, angajează discuții în contradictoriu cu cărturarii Legii, care nu L-au acceptat, folosește metode rabinice de exegeză a Scripturii. Dar spre deosebire de rabinii Vechiului Testament, Iisus nu numai că predică în mod public, pe străzi, în case particulare (Mc. 2, 1-2), pe câmp, pe vârful colinelor, pe țărmul lacurilor, lângă Marea Galileei, ci învățătura Sa vine din plinătatea lui Dumnezeu, pe care o vestește ca „trimis de Dumnezeu” (In. 3, 34)¹⁸. Mântuitorul nu predică învățături omenești ca fariseii (Mt. 7, 7 - 14), ci „vestea cea bună”, Evanghelia împărăției (Mt. 4, 23), cuvântul lui Dumnezeu. Domnul este „profetul” (In. 4, 19) al cărui mesaj are o putere dumnezeiască de transformare a sufletelor deoarece: „Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și sunt viață” (In. 6, 63). Prin cuvântul Său plin de adevăr și de iubire divină (Mc. 1, 22), în care credincioșii găsesc răspunsuri la problemele vieții lor spirituale, Iisus cheamă la credință, la schimbarea totală a modului de existență, la un nou mod de viață¹⁹.

Învățătura lui Iisus Hristos este rezumată în predica de pe munte (Mt. cap. 5-7), în care a expus atât atitudinea Sa față de Legea morală a Vechiului Testament, cât și conținutul Noului Testament, pe care l-a sintetizat sub

---

17. Sfântul Vasile cel MARE, *Scrieri*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB 17, Ed. IBMBOR, 1986, pp. 515-516.

18. Cf. Sf. Ioan DAMASCHIN, *Dogmatica*, traducere Pr. D. Fecioru, Scripta, București, 1993, p. 42.

19. Cf. Sf. Grigorie de NAZIANZ, *Opere dogmatice și polemice*, traducere Pr. Gheorghe Tilea, Ed. Herald, 1999, p. 68.

forma celor nouă fericiri (Mt. 5, 3-12)²⁰.

Domnul nu dă numai o nouă interpretare Legii Vechi, în contrast evident cu „ceea ce s-a zis de cei vechi”, ci aduce o nouă Evanghelie, care exprimă voința lui Dumnezeu în forma ei desăvârșită (Mt. 7, 21). Vechiul Testament este astfel împlinit și depășit (Mt. 5, 20-48; 19, 3-9) și de aceea Biserica lui Hristos nu a respins Vechiul Testament, ci l-a preluat, înțelegându-l în lumina celui Nou²¹.

Faptul acesta reiese cu prisosință din conținutul și sensul Fericirilor, care reprezintă căile prin care credinciosul poate descoperi și împlini voia lui Dumnezeu. El ridică la o nouă stare relația credinciosului cu Dumnezeu, în care accentul nu mai cade pe formalismul religios și pe morala răzbunării, ci pe transformarea spiritului și pe morala iubirii. De fapt, Iisus cere o schimbare radicală în inimă și în viața celor ce vor să-L urmeze: „de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în împărăția cerurilor” (Mt. 5, 20)²². Iisus Hristos a arătat că există o diferență radicală între Lege și Evanghelia Sa, care se axează pe porunca iubirii²³, a iubirii desăvârșite, care îi include și pe vrăjmași. „Ați auzit că s-a zis: „Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău”. Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Mt. 5, 43-44). Iisus precizează că tocmai în paradoxul iubirii și al jertfei pentru alții constă Evanghelia Sa: „Fiți dar voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Mt. 5, 48)²⁴.

Legea nu se prezintă ca un ordin exterior de care ascultă cu părere de rău, din interes sau din frică. De acum înainte Legea va putea „să facă desfătarea noastră”, pentru că va izvorî din adâncul inimii noastre, în care

---

20. *Ibidem*, p. 69.

21. Cf. Pr. Prof. Gh. I. GHICA, *Atitudinea Mântuitorului față de Legea Vechiului Testament*, Craiova, 1929, p. 14 și 25.

22. Cf. Sf. Simeon NOUL TEOLOG, „*Primul discurs teologic*”, în *Dialoguri teologice și etice*, traducere diac. Ioan I. Ică Jr, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p. 84.

23. Cf. *Vocabular de teologie biblică*, publicat sub conducerea lui Xavier Leon Dufour și Jean Duplacy, traducere Francisca Băltăceanu et alii, Ed. Arhiepiscopiei Romano – Catolice, București, 2001, p. 366.

24. Cf. Sf. ATANASIE cel MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului III*, traducere, introducere și note Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în „Sf. Atanasie cel Mare, *Scriseri – partea I*”, colecția PSB, vol. 15, EIBMBOR, București, 1987.

va fi pusă. Inima cea schimbată, inima cea convertită, „inima cea de piatră” devenită „inimă de carne” (Iezechiel 36, 26-27), pentru că Însuși Dumnezeu vine să locuiască în ea prin Duhul Său cel Sfânt, astfel este inima care va putea primi Împărăția lui Dumnezeu²⁵.

În timpul Vechiului Legământ de pe Sinai, când prin pustie, poporul lui Dumnezeu mergea spre Țara Făgăduinței, ceea ce îl ținea pe calea cea dreaptă era credința, ascultarea Legii, ascultarea de poruncile lui Dumnezeu. Odată cu Noul Legământ se descoperă un drum nou spre care această călăuză ne duce²⁶. Legea este pregătirea necesară, stadiul preliminar pe care trebuie să-l străbatem pentru a descoperi acest drum nou. Într-adevăr, când Iisus spune apostolilor Săi: „Unde Mă duc Eu, voi știți și știți și calea. Toma i-a zis: Doamne, nu știm unde Te duci; și cum putem ști calea? Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (In. 14, 4-6). Așadar, calea care duce la Împărăție nu este un lucru, un cod, un mănunchi de porunci, ci este cineva, o Persoană, Iisus Însuși, Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. Pentru a urma această Cale trebuie nu a asculta de această Lege, ci de a se uni cu această Persoană, a se întâlni cu Hristos, a-și pune încrederea în El, a se altoi hristic, a crede în El: aceasta este ceea ce se numește credință, deoarece „dacă a venit credința, nu mai suntem sub călăuză” (Gal. 3, 25)²⁷.

SLUIREA ARHIEREASCĂ A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ

Slujirea arhierească a Mântuitorului Iisus Hristos este prezentată cu precădere în scrierile pauline, Epistola către Evrei reprezentând principalul punct de reper al analizei noastre. De asemenea, Evanghelia după Ioan ne oferă date importante în conturarea imaginii Arhiereului Veșnic. Este interesant însă faptul că Mântuitorul însuși nu-și atribuie niciodată titlul

---

25. Sf. ATANASIE cel MARE, *Despre întruparea Cuvântului III*, pp. 92 – 93.

26. Sf. GRIGORIE de NAZIANZ, *A doua cuvântare teologică III*, traducere Pr. Gheorghe Tilea și Nicolae Barbu, Herald, București, f.a., pp. 71 – 72.

27. Cf. Pr. Dr. Vasile MIHOC, *Epistola sfântului apostol Pavel către Galateni*, pp. 249-254.

de preot sau de arhiereu. În opinia bibliștilor acest fapt este explicabil prin faptul că „acest titlu desemna o funcție bine definită, rezervată membrilor tribului lui Levi, în timp ce Iisus își vede misiunea cu totul diferită de a lor, mult mai amplă și mai creatoare. Totuși, pentru a o defini, utilizează termeni sacerdotali, însă o face prin expresii implicite și figurate”²⁸.

De aceea, autorii biblici insistă mai puțin asupra formelor și mai mult asupra conținutului preoției Mântuitorului, folosind imagini precum cea a *mielului pascal* sau a *robului Domnului*, care a venit să mântuiască neamul omenesc. Cele două ne trimit implicit către esența activității arhieresti a Mântuitorului Hristos: slujirea și refacerea prin jertfă a comuniunii dintre Dumnezeu și om. „Dacă profetul e trimisul lui Dumnezeu către oameni – spune părintele Dumitru Stăniloae – pentru a le revela voia Sa și, prin aceasta, a naște în ei credința, preotul se îndreaptă de jos în sus, de la oameni la Dumnezeu, cu rugăciuni și cu jertfe pentru obținerea iertării și sfințirii lor”²⁹.

Mântuitorul Însuși arată că nu a venit pentru a fi slujit, ci pentru a sluji (In. 12, 47; 13, 3-7; Mc. 10, 45). La fel, Sfântul Apostol Pavel propovăduiește faptul că mântuirea săvârșită de Domnul este slujire față de omul căzut și întreaga lume suferindă cu acesta (Rom. 8, 19-22). Că mântuirea e slujire ne încredințează chenoza Fiului întrupat, care afirmă și o continuă dispoziție pentru jertfă. Hristos nu este Dumnezeul inflexibil al cuiva, ci dispus smereniei din iubire față de noi; El nu e un demnitar venit să instituie o nouă ordine a lumii, ci să o restaureze în condiția firească. Asumând toate cele omenești, până la moarte, dar fără păcat, El rămâne același Dumnezeu, neschimbat, venit spre a îndumnezei omul și spre a transfigura creația³⁰. Mântuirea nu este act de autoritate ca în Occident.

Dacă omul a ajuns la o cunoaștere superficială e pentru că a rupt relația cu Dumnezeu, Adevărul ultim. Rupând relația cu Sfânta Treime omul nu numai că a optat pentru un tip de cunoaștere autonomă, ci a

28. Augustin GEORGE, „Preoție”, în *Vocabular de teologie biblică*, publicat sub conducerea lui Xavier Leon Dufour și Jean Duplacy, traducere Francisca Băltăceanu et alii, Ed. Arhiepiscopiei Romano – Catolice, București, 2001, p. 579.

29. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Craiova, 1993, p. 242.

30. Cf. Sf. Chiril al ALEXANDRIEI, *Închinare în Duh și Adevăr* (cap. 11: „Despre preoție și că preoția cea după lege era chip al celei în Hristos”, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, colecția PSB, vol. 38, Ed. IBMBOR, București, 1991, pp. 373 – 409.

pierdut puterea comuniunii. Tendințele de autonomizare față de Dumnezeu au sfârșit în egoism în ce privește relațiile interumane. Căderea poate fi interpretată, astfel, ca un război generalizat al omului cu Dumnezeu și cu semenii. Căderea a însemnat în primul rând slăbirea comuniunii omului cu Dumnezeu prin adoptarea unei existențe autonome. De aceea, Hristos a urmărit restaurarea acestei comuniuni. Aceasta era imposibilă cât omul rămânea rob al căderii, al slăbiciunii și al direcției autonome.

Întrupându-se, Fiul lui Dumnezeu a asumat o fire umană întreagă, firea căzută, cu toate patimile, slăbiciunile și chiar moartea ei. Suportând toate acestea, Hristos le-a biruit transfigurând, îndumnezeind firea Sa umană, adică scoțându-l pe om din anormalitatea sa. De la întrupare și până la moarte, viața lui Hristos e o continuă chenoză, o jertfă. Hristos e singura jertfă posibilă, pentru că unită cu cea divină, firea umană reușește să biruiască toate condiționările căderii întorcându-se spre Dumnezeu³¹.

După cum observă Apostolul Neamurilor, în iubirea Sa față de oameni, Dumnezeu s-a descoperit treptat și în multe moduri și, în cele din urmă, prin întruparea Fiului Său (Evr. 1, 1-2)³², astfel încât istoria mântuirii coincide cu revelația Sfintei Treimi. Atât mântuirea, cât și revelarea Sfintei Treimi îl au în centru pe Hristos, cel care prin viața Sa jertfelnică a realizat depășirea individualismului și ridicarea omului în sânul Sfintei Treimi.

Slujirea arhierească (a comuniunii) a fost anunțată în Vechiul Testament prin mistica preoție a lui Melchisedec și prin cea mozaică, dar și enunțată explicit (Facerea 49, 10, Hristos e Împăciuitorul, cel care împacă popoarele și întreaga omenire cu Tatăl)³³. Mântuitorul a împlinit această slujire a comuniunii – arhieria (tema epistolelor pauline către Timotei) – prin întreaga Sa viață jertfelnică asumând patimile firii umane căzute pentru a o restaura, proces ce a culminat prin moartea pe cruce.

---

31. Sf. ATANASIE cel MARE, *Despre întruparea Cuvântului XIII*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în „Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, partea I”, colecția PSB, vol. 15, Ed. IBMBOR, București, 1987, p. 107: *De aceea a venit Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, Care în calitate de Chip al Tatălui să poată rezidi pe omul cel după chipul Lui. Iar aceasta nu se putea întâmpla dacă nu era nimicită moartea și stricăciunea. De aceea, pe drept cuvânt a luat El trup muritor, ca să poată fi nimicită în El moartea, iar oamenii cei după chipul Lui să fie reînnoiți*”.

32. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, în *Ortodoxia*, nr. 2 (1983), pp. 179-180.

33. Cf. *Art. „Melchisedec”*, în *Dicționar Biblic*, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995.

Slujirea preoțească a Mântuitorului continuă prin Biserică până la sfârșitul veacurilor și este evidentă atât în Sfânta Liturghie, centrată euharistic, cât și în preoția sacramentală și aceea mai largă a întregului trup al Bisericii față de lume (I Tim. 2, 5)³⁴.

Potrivit învățăturii ortodoxe, Hristos nu e doar jertfă, ci și jertfitor și primitor³⁵. El e cel ce aduce și se aduce, cel ce primește și cel ce se dăruiește (aspecte evidențiate în rugăciunea rostită de preot în timpul heruvicului). Insistând, în spiritul epistolei pauline către Evrei pe arhieria lui Hristos, teologia ortodoxă reușește să vadă atât smerenia, cât și demnitatea lui Hristos, atât iubirea cât și libertatea Sa jertfelnică. De aceea, este evident că aspectul de jertfă are două direcții, ce devin una: jertfa se adresează Tatălui, prin recuperarea firii umane. Direcția spre firea umană trimite spre Tatăl, în relație cu care omul se împlinește. Jertfa lui Hristos înseamnă astfel reînfierea omului de către Dumnezeu³⁶.

Aprofundând perspectiva paulină, trebuie spus că Domnul numește moartea Sa jertfă și spune că pentru aceasta a venit, pentru a Se jertfi (Tit 2, 14). Ca *rob* al lui Iahve, ca miel al lui Dumnezeu sau ca Arhiereu veșnic, în toate Domnul este jertfă. Astfel întemeiază Noul Legământ, prin sângele jertfei Sale (Mt. 26, 28; Evr. 9, 15, 22).

Întrucât în Hristos darul care coboară la noi e Dumnezeu însuși, jertfa care suie la Tatăl nu e un simplu om, ci Dumnezeu-Omul. Mântuitorul este dar și jertfă. Harul acestui dar pătrunde structura tainică a făpturii noastre, iar jertfa se înalță prin Hristos până la Tatăl, fiind vorba despre o întâlnire perfect realizată în ambele sensuri.

Epistola către Evrei îl descoperă pe Iisus Hristos în calitatea Sa de Arhiereu unic, punând în lumină valoarea absolută a jertfei Sale. Hristos este, potrivit epistolei pauline și în consens cu întreaga revelație, preotul veșnic. Domnul are slava de mare preot de la cel ce a zis: *Tu ești Fiul Meu, eu astăzi te-am născut*” (Evr. 5, 5) și *Tu ești Preot în veac*” (Evr. 5, 6). Calitatea

34. Acest aspect al teologiei pauline este evidențiat de părintele Sabin VERZAN, „Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel. Introducere, traducere și comentariu” (teză de doctorat), în *Studii Teologice*, nr. 1 (1989), pp. 72-73.

35. Cf. Pr. asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, p. 181, 184.

36. Cf. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILAOE, *Iisus Hristos – Lumina lumii și Îndumnezeitorul omului*, Ed. Anastasia, București, 1993, pp. 106 – 107.

de preot în veac este fundamentată pe aceea de Fiu dumnezeiesc³⁷. El este Mijlocitorul nostru ca Fiu al lui Dumnezeu, în care creația își află originea și acum ca Arhiereu care se sfințește, nașterea din veci primind expresia unei slujiri veșnice. Pentru Hristos a fi și a fi preot sunt complementare și intrinseci filiației Sale divine.

Sfântul apostolul Pavel arată că arhiereul este un mijlocitor între om și Dumnezeu, care trebuie să înțeleagă durerile oamenilor și prin rugăciuni și jertfe să intervină la Dumnezeu. Fiind solidar în slăbiciuni arhiereul se roagă pentru sine și pentru alții. În același timp, asemenea lui Aaron, trebuie să fie chemat de Dumnezeu la slujirea arhierească (Evr. 5, 2-4)³⁸.

Or, Mântuitorul Hristos a îndeplinit aceste condiții. Ca Fiu al lui Dumnezeu (Ps. 2, 7), Iisus a luat preoția de la Dumnezeu și trăind printre oameni și pătimind asemenea lor, le-a înțeles lipsurile și S-a jertfit pentru ei. Datorită faptului că a fost fără de păcat, jertfa Sa a fost izbăvitoare (Evr. 5, 7). Sfântul apostol Pavel spune evreilor că Arhiereul Hristos, „deși era Fiu, a învățat ascultarea din ceea ce a pățimit; și desăvârșindu-Se S-a făcut tuturor celor ce Îl ascultă pricină de mântuire veșnică” (Evr. 5, 8-9). Termenii de ascultare și desăvârșire, fundamentali întrupării, exprimă tocmai cele două aspecte ale jertfei Domnului: ascultarea până la moarte pentru mântuirea urmașilor lui Adam și desăvârșirea, ca descoperire a slavei lui Dumnezeu prin realizarea deplină a misiunii hristice³⁹. A desăvârși (τελειοῦν, Evr. 9, 11; 10, 14), cuvântul laitmotiv al epistolei pauline, înseamnă a face ceva perfect, a duce la termenul ideal (τελος), care definește punctul de perfecțiune al unei ființe, perfecțiune împlinită nu unilateral într-o morală, ci ființial / ontic.

Este motivul pentru care apostolul neamurilor atenționează că Mântuitorul Hristos este mai presus de Moise⁴⁰, așa încât, dacă neascultarea de acesta a fost pedepsită, cu atât mai mult față de Hristos. Creștinii trebuie

---

37. Cf. Pr. Constantin GALERIU, *Jertfă și Răscumpărare*, Ed. Harisma, București, 1991, p. 168 și 202.

38. Cf. Art. „Aron”, în *Dicționar Biblic*: „Scriitorul Epistolei către Evrei prezintă în contrast preoția limitată și ereditară a lui Aaron și slujba perfectă și perpetuă a lui Iisus în sanctuarul ceresc (Evr. 5, 4; 7, 11, etc.)”.

39. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei,” p. 192.

40. Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, „Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6 (1965), p. 486.

să păstreze și să aprofundeze eclesial credința Domnului Hristos, „Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre” (Evr. 3, 1), deoarece Fiul lui Dumnezeu și-a îndeplinit misiunea de Mântuitor prevăzută de Dumnezeu în planul Său, după cum și Moise și-a îndeplinit pe cea de legiuitor și pregătitor al neamului său. Mai mult decât atât, misiunea lui Moise era inferioară, de pregătire, cea de slugă în casă, în timp ce Mântuitorul este stăpânul casei, iar creștinii sunt casnicii Săi (Evr. 3, 5-6). Altfel spus, Dumnezeu-Fiul s-a întrupat pentru a desăvârși opera lui Moise. De aceea, trebuie să asumăm cu evlavie darul operei îndeplinite de Iisus Hristos spre mântuirea noastră. Cu toate faptele minunate, iudeii și-au învățat inimile, n-au ascultat de Moise și, de aceea, au fost pedepsiți să rățească timp de patruzeci de ani în pustie și să nu intre în odihna Canaanului (Evr. 3, 9-10). Creștinii trebuie să se mențină în credință, să nu o părăsească, pentru că și ei vor fi pedepsiți, de nu vor asculta chemarea lor la sfințenie.

Deosebind preoția levitică de cea hristică, apostolul precizează funcția și originea lui Melchisedec⁴¹. Acesta este rege al dreptății și al păcii (Evr. 7, 1-2). Potrivit Vechiului Testament, Melchisedec era „preot al Dumnezeului celui preainalt și rege al Salemului”; de asemenea Melchisedec l-a binecuvântat pe Avraam după înfrângerea regilor Sodomei, iar acesta i-a dat zeciuială (Fac. 14, 17-22)⁴².

Întrucât originea și spița neamului lui Melchisedec, ca și descendenții acestuia, nu erau cunoscute, sfântul apostol Pavel îl aseamănă cu Hristos, care este etern (Evr. 7, 3). Or, dacă Domnul este etern și preoția Sa este veșnică. Pe de altă parte, primind zeciuiala de la Avraam, înseamnă că înșiși leviții, deținătorii de mai târziu ai preoției, care erau recapitulați virtualmente în Avraam și care – la vremea lor – au primit zeciuială de la poporul evreu, erau tributari lui Melchisedec (Evr. 7, 9-10). Din perspectiva erminiei pauline a episodului veterotestamentar, primirea binecuvântării lui Melchisedec de către Avraam înseamnă că acesta recunoaște în el pe deținătorul unui har îmbelșugat.

Spre deosebire de preoția levitică, Domnul e consacrat prin legământ divin, Dumnezeu numindu-l „Arhiereu după rânduiala lui Melchisedec” (Evr. 5, 10). Așadar este o preoție neschimbată și definitivă. Preoție după chipul lui Melchisedec (Evr. 6, 20; 7, 11, 17, 21), care apărând fără antecesorii

41. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, pp. 186-188.

42. Cf. Art. „Melchisedec”, în *Dicționar Biblic*.

și succesori în preoție, indică eternitatea preoției lui Hristos. Preoție nu de drept ereditar, ci de drept personal – întrucât, „prin aceea că rămâne în veac, are o preoție netrecătoare [veșnică]” (Evr. 7, 24) –, al celui ipostas teandric, care poartă în sine o valoare infinită. Melchisedec, primind daruri de la Avraam, arată că preoția sacramentală este în serviciul lui Dumnezeu, pentru că își are sursa numai în Domnul, astfel încât, niciun preot de pe pământ nu i se poate substitui, deoarece Hristos este Preotul unic din situația veșnică de Fiul unic al lui Dumnezeu⁴³.

Sfântul apostol Pavel sesizează că din chiar istoria poporului evreu se observă provizoriul preoției levitice (Evr. 7, 11-28). Preoția Vechiului Legământ trebuia să țină numai un timp, după care urma să fie schimbate simultan atât preoția, cât și legea (Evr. 7, 12), de o preoție din neamul lui Iuda, din care a fost Domnul Hristos, o preoție eternă și perfectă. Preoția Mântuitorului nu se revendică din neamul lui Aaron⁴⁴, ci întrucât Domnul se cobora din neamul lui David – el însuși urmaș din seminția lui Iuda – preoția hristică provenea de la Dumnezeu, care a zis: „Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec” (Ps. 109, 4). Preoția Mântuitorului, primită prin jurământ – „juratu-s-a Domnul” (Ps. 109, 4) – este o preoție nouă, care nu mai trece din generație în generație, ci continuă alături de Tatăl preoția Sa, căci El trăiește în veșnicie.

Așadar, din scrierile pauline reiese că prin preoția hristică a fost desființată Legea Veche, care nu dădea prin ea posibilitatea mântuirii, ci era doar o pregătire pentru un Nou Legământ. Preoția Mântuitorului aduce un Legământ nou, mai bun (Evr. 8, 6). Or, chiar și profeții veterotestamentari au anunțat un Legământ nou (Ieremia 31, 31-33)⁴⁵, scris nu pe table de piatră, ci în inima omului (Evr. 8, 10), și care unește pe om cu Dumnezeu, devine un bun al tuturor și aduce izbăvire de păcate (Evr. 8, 11-13). Este vorba despre testamentul adus de Mântuitorul Hristos, desființându-l pe cel Vechi. De aceea, această nouă preoție are miză soteriologică, pentru oricine crede în Hristos conform Noului Legământ se mântuiește, odată ce Acesta mijlocește pururea înaintea lui Dumnezeu (Evr. 7, 25).

Preot desăvârșit, Iisus Hristos aduce o jertfă desăvârșită, misiunea esențială a preotului în ordine hristică fiind „să aducă daruri și jertfe” (Evr. 5,

43. Cf. Claude BOURGIN, „Le Christ-Prete selon l'Epitre aux Hebreux”, în *Lumiere et Vie*, mars 1958, p. 86.

44. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, p. 189.

45. *Ibidem*, p. 189.

1), să exprime prin ele, ca Mijlocitor, comuniunea între credincioșii creștini și Dumnezeu⁴⁶. Valoarea de jertfă perfectă, absolută a lui Hristos se realizează mai ales prin aceea că e o jertfă personală. Prin jertfă personală înțelegem în primul rând jertfa unui om, în cazul de față, jertfa Omului al cărui Ipostas e însuși Dumnezeu. Jertfa unei persoane conține ceea ce lipsește celorlalte jertfe aduse din alte regnuri ale existenței. Conține elementul spiritual, conștiința sensului jertfirii și libertății. Orice animal substituit oferit la altar era inconștient, constrâns, nu participa integral. Omul singur se poate jertfi cu adevărat și poate da sens întregi jertfe a făpturii, ca preot al ei.

Jertfa personală este autentică pentru că este totală, Viața întreagă, trup și suflet dedicată lui Dumnezeu și oamenilor. În Hristos e o identitate absolută între arhiereu și jertfă, între cel ce o aduce și cel ce se aduce. Acest aspect al martiriului hristic fundamentează antinomia deja enunțată mai sus: Iisus Hristos este preot și jertfă, în același timp. Jertfa Domnului este chiar trupul Său, este firea umană asumată de o persoană divină, iar persoana divină actualizează firea umană însușită așa cum manifestă firea Sa divină. În această asumare teandrică este sublimată ultima rămășiță egoistă și prin oferirea personală completă este deschisă ușa pentru implicarea ființei umane⁴⁷.

Din perspectivă personalistă trebuie operată o distincție între sacrificiul lui *a avea* și *a fi*. În primul caz, sacrificând ceva din cele posedate sau participând spiritual la sacrificiul unui semen, fără ca în acest fel să poată fi experimentat martiriul autentic. De aceea, în cel de-al doilea caz, jertfa adevărată presupune să te oferi personal, așa încât sacrificiul nu este realizat până nu te dăruiești pe tine, dând nu ce ai, ci ceea ce ești. Oferind ceea ce *am*, rezultatul este acoperirea unei lipse, dar nu în sensul îmbogățirii ființei, ci al *avuției*, care de fapt nu are anvergură ontică, ci este un mediu al ființei, exterior acesteia. Oferind ce *ești*, se realizează atât o complexificare ființială, cât și transfigurarea ontică. Dumnezeu, ca model prin excelență al acestei dăruiri totale, vede în aceasta posibilitatea sfințirii și transfigurării făpturii Sale. Sfintei Treimi îi este străină moartea, neantul, inițiind hristic sfințirea noastră prin depășirea egoismului în crucificarea păcatului și îmbogățirea neîntreruptă în har și adevăr. Această dăruire fără rezervă dezvăluie transparența spirituală a persoanei, capacitatea personală

---

46. *Ibidem*, p. 188.

47. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, „Jertfa lui Hristos și spiritualitatea noastră prin împărtășirea de ea în Sfânta Liturghie”, în *Ortodoxia*, nr. 1 (1983), p. 106.

de transcendere, de ieșire din sine, de creștere permanentă în comuniune⁴⁸.

Jertfa Domnului, moartea Sa ca jertfă reprezintă această experiență a perfecțiunii totale. Momentul final în care ideea divină despre om, sensul dat lui de Ziditor pe pământ încă înainte de cădere (Fac. 1, 28), este realizat în plinătate de Iisus Hristos și oferit ca pregustare creației. Realizat într-o asemenea manieră încât se poate spune că în Hristos eshatologia este deja împlinită, iar moartea Sa este Judecata Judecății, cum ar spune Sfântul Maxim Mărturisitorul⁴⁹. Din acest punct limită, creația intră cu Hristos într-o altă ordine de existență, în veacul învierii.

Trecerea la această nouă ordine este exprimată în *Epistola către Evrei* prin ceea ce numește intrarea arhiereului Hristos în Sfânta Sfintelor. Preoții Vechiului Testament intrau întotdeauna în cortul cel dintâi (Evr. 9, 6), în cortul primei creații. În cel de-al doilea însă numai Arhiereul, o dată pe an, deci într-o anticipare profetică, și nu fără sânge. Drumul către Sfânta Sfintelor nu era să fie arătat câtă vreme cortul întâi sta în picioare (Evr. 9, 7-9). Jertfind trupul Său, care purta osânda păcatului, opacitatea lumii vechi (II Cor. 3, 14), trece ca Fiu și fără de păcat dincolo de vâl, de catapeteasmă, adică prin trupul Său în cer. Trece umanitatea din universul sensibil în universul inteligibil al paradigmatelor divine, care de altfel este modelul cortului de jos (Evr. 8, 5), pătrunde în aceea lume spirituală a obârșiei creației, la dreapta Tatălui.

Dar arhieria veche este legată de un așezământ, care era și el inferior temporal. Preoția Mântuitorului, afirmă apostolul, se oficiază în ceruri, de-a dreapta Tatălui, într-un cort nefăcut de mâini omenești (Evr. 8, 1-2). Hristos nu trebuie să aducă o jertfă oarecare, precum aduceau arhieriei Legii, întrucât Domnul S-a jertfit pe cruce o dată pentru totdeauna săvârșind opera de răscumpărare a omenirii și punând jertfa Sa temei al preoției și al Noului Legământ. Mântuitorul oficiază în ceruri, într-un templu zidit de Dumnezeu, templu superior, după a cărui model a fost făcut și templul de pe pământ (Evr. 8, 5; Ieșire 25, 40)⁵⁰.

În sensul acesta, Iisus Hristos este preot sfânt, fără prihană, deoarece

---

48. Cf. Pr. Vasile IGNĂTESCU, „Principiul comuniunii în Ortodoxie”, în *Ortodoxia*, nr. 3 (1956), pp. 359 – 361.

49. Sf. Maxim MĂRTURISITORUL, *Ambigua* 97, traducere Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, colecția PSB, vol. 80, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 246.

50. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, pp. 188 – 189.

– spune sfântul apostol Pavel – „un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși, și fiind mai presus decât cerurile. El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe, ca arhieriei: întâi pentru păcatele lor, apoi pentru ale poporului, căci El a făcut aceasta o dată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă pe Sine însuși” (Evr. 7, 26-27). Este motivul pentru care preoția Mântuitorului este perfectă (Evr. 7, 26-28), conformă lui Hristos, care este sfânt, uns de Dumnezeu, nepătat de păcatele lumii. Sfânt pentru că e sfințenia însăși; sfințenie-sursă, nu participată. Fără prihană, pentru că și ca om e fără păcat, „osebit de cei păcătoși” (Evr. 7, 26), deși cu ei și pentru ei⁵¹. Duhul Sfânt îi sfințește umanitatea, săvârșește ungerea arhierască din clipa întrupării. De asemenea, fără de prihană pentru că se oferă în stare de perfectă ascultare, fără să oscileze în dăruirea de sine, Domnul nu se îndoiește. Sfântul apostol Pavel subliniază că, fiind etern, Domnul a adus o singură dată jertfă pentru toți și pentru totdeauna, arhieria hristică rămâne în veac, pentru că nu are nicio scădere și nicio slăbiciune⁵².

De aceea, slăvește apostolul neamurilor înălțarea Domnului, observând că Mântuitorul e singurul care se ridică mai presus de ceruri: „Căci Hristos n-a intrat într-o Sfântă a Sfințelor făcută de mâini - închipuirea celei adevărate - ci chiar în cer, ca să Se înfățișeze pentru noi înaintea lui Dumnezeu; Iar nu ca să Se aducă pe Sine însuși jertfă de mai multe ori - ca arhierul care intră în Sfânta Sfințelor cu sânge străin, în fiecare an” (Evr. 9, 24-25).

Iisus Hristos este în stare de absolută dăruire, conformă dăruirii cerești din inima Sfintei Treimi. Altfel spus, ceea ce este Domnul în cer, este și pe pământ. Astfel, ca revelare a legăturii tainice între filiația divină și arhierie, Iisus se dăruiește ca Arhiereu și jertfă în umanitate, în același mod în care este deschis total Tatălui ca Fiu. Conștiința de Fiu transferă și Arhierelui Hristos posibilitatea supremă de înțelegere și înălțare. Propriuzis calitatea de Fiu este și treapta supremă la care aspirăm ca oameni. Aceasta face din Hristos preotul perfect, potrivit intenției divine despre preoție. Prin aceasta Domnul este „înainte-mergător” al nostru, deschide ușa „cortului din cer”, ușa tuturor tainelor, intrând în „Sfânta Sfințelor”, adică la dreapta

---

51. *Ibidem*, p. 190.

52. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, p. 271.

slavei lui Dumnezeu (Evr. 9, 1-26)⁵³.

Împlinind această maximă chemare și unire cu Dumnezeu, Iisus Hristos se face de acum Arhiereu mijlocitor al „bunătăților viitoare” (Evr. 9, 11), deci al unei noi creații. De aceea, spune Sfântul Chiril al Alexandriei, „timpul în care preoțește Hristos este timpul ce vine după Legea veche, adică a opta zi în care se face învierea, și când este începutul unui veac nou”⁵⁴. Creștinii trebuie să nădăjduiască în împărăția lui Dumnezeu, căci drept cheazășie a speranței îl au pe Domnul Hristos, care în calitate de preot, după rânduiala lui Melchisedec a intrat în împărăția lui Dumnezeu, prin jertfa Sa dând întregii umanități posibilitatea să intre în veacul veșnic.

DEMNIȚATEA ÎMPĂRĂTEASCĂ A MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ

Demnitatea împărătească a Mântuitorului Iisus Hristos reprezintă deopotrivă culmea operei Sale de mântuire și ținta către care fiecare dintre noi trebuie să ajungem, prin desăvârșire și îndumnezeire. Datorită acestui fapt, conturarea imaginii împărătești a Mântuitorului Hristos este trasată în tușe aparent contrare. Atât în Vechiul cât și în Noul Testament se insistă pe identitatea dintre Mesia – regele lui Israel și *Robul Domnului (Ebed Yahveh)*, descris de profetul Isaia. În esență, avem de-a face cu o dublă perspectivă asupra persoanei Mântuitorului. Pe lângă figura proeminentă a lui Hristos ca *Ebed Iahveh*, cu explicitul său tragism al chenozei și al preaslăvirii, Vechiul Testament propune și o altă perspectivă asupra personalității acestui erou prin excelență al istoriei mântuirii, aceea a lui Mesia ca rege al lui Israel, perspectivă care a căpătat puternice conotații eshatologice în iudaismul intertestamentar⁵⁵.

În acest context perspectiva vechi testamentară este antinomică (Hristos este rege și rob în același timp) și se luminează chiar în cuvintele Mântuitorului „Și care între voi va vrea să fie întâiul să vă fie vouă slugă”

---

53. Cf. Pr. Asist. Vasile MIHOC, „Iisus Hristos Arhiereu, după Epistola către Evrei”, pp. 196-197.

54. Sf. Chiril al ALEXANDRIEI, *Închinare în duh și adevăr* 12, p. 443.

55. Cf. MENDENHALL, „Jerusalem from 1000-63 BC”, în K. J. Asaly (ed.), *Jerusalem in history*, Olive Branch Press, New York, 1990, p. 67.

(Mt. 20, 27). Trebuie însă să precizăm faptul că Hristos nu este profețit ca rege politic al lui Israel și nici Israel nu este văzut la fel, ci este un Israel lărgit, al tuturor celor ce vor crede Lui, chiar dacă în construcția profețiilor ca prefigurări ale regelui mesianic al lui Israel sunt folosite personaje politice ale timpurilor ce vor veni⁵⁶. Această modalitate de a construi o profeție nu va micșora cu nimic autenticitatea și veridicitatea profețiilor vechi testamentare.

Comparativ cu alte popoare remarcăm faptul că mesianismul nu este propriu numai Vechiului Testament sau numai poporului evreu, „ci idei mesianice întâlnim și în literatura religioasă sau profană a multor popoare antice, însă cele mai vechi profeții mesianice le găsim în Vechiul Testament, profeții care s-au realizat pe deplin în Noul Testament”⁵⁷. De aceea, profețiile mesianice ale Vechiului Testament sunt cele mai importante, dacă nu singurele izvoare care ni-L prezintă pe Mesia cel promis sub înfățișarea unui rege original al unei împărății ce nu este din lumea aceasta dar a fost pregătită pentru această lume.

Termenul de Mesia, într-o semantică politică, se referă la regii care continuau dinastia davidică (Psalmul 10, 50; 89, 20; 132, 10). Mesia, Unsul se referea de asemenea și la calitatea de preot (cf. Levitic 4, 3, 5). Mult mai general, sensul cuvântului Mesia se referea la oricine avea vreo misiune divină care afecta destinul poporului ales. Începând cu regatul davidic este conducătorul ales de Dumnezeu (2 Samuil 7, 8-16). Mai mult, cuvântul

---

56. ÎPS Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Câteva probleme în legătură cu Ebed Iahveh în Deutero-Isaia – Preliminarii la o Teologie a slujirii”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1 – 3 (1970), p. 95, arată că distanța care a separat interpretarea iudaică de cea creștină este cauzată de situarea rigidă a exegezei iudaice pe un teren exclusiv istoric. „*Suferința Ebed-ului își recapătă sensul prin cauza în slujba căreia e pusă și cu care trebuie conexată. Altfel, ea e de neînțeles. Evreii n-au înțeles-o tocmai pentru că n-au văzut-o în contextul ispășirii, în perspectiva teologică...în mintea lor un singur personaj urma să aibă un rost în istoria lui Israel și acesta era conceput cu totul politic, istoric, un biruator, un restaurator. Or, acestuia nu i se potriveau trăsăturile Ebed-ului și atunci Ebed-ul a rămas pentru ei o taină. Sau dacă nu e taină, un eveniment istoric, trecut. Dincolo de dificultățile de interpretare care aparțin textului lui Isaia, principala dificultate pentru înțelegerea Ebed-ului a constat în refuzul perspectivei teologice, în axare exclusivă pe istorică. Or, noutatea lui Isaia era tocmai perspectiva teologică, care este pur spirituală și de caracter universal.*” O abordare asemănătoare la Gregory Adam SMITH, *The Book of Isaiah*, vol II, SPCK, Londra, 1927, p. 318, 370.

57. Drd. Gheorghe ABRUDAN, „Rolul îndrumător al Vechiului Testament”, în *Studii Teologice*, nr. 9-10, (1956), p. 733. Asemenea *vide* Pr. prof. Athanase NEOIȚĂ, *Teologia biblică a Vechiului Testament*, Ed. Credința Noastră, București, 1992, cf. p 151 sq.

„Mesia” avea mai mereu o încărcătură expectativă, căci el este adesea asociat cu așteptarea pe care Dumnezeu ar fi pregătit-o celui care va ocupa tronul lui Israel⁵⁸.

Există sute de profeții în Lege, Scrieri și Profeți care vorbesc despre Mesia. Aceste profeții ne spun cine este El, ce va face, unde se va naște sau cum va muri. Un punct central al acestor profeții este rolul jucat de Mesia ca rege al evreilor, al lui Israel. Acesta, în realitate, este primul mod în care profeții vorbesc despre Mesia (Isaia 9, 6-7; Ieremia 23, 5-6; Miheia 5, 2). Aceste texte au fost recunoscute de către vechii rabini ca făcând referire la Mesia. „Talmudul afirmă că *toți profeții au profețit nu numai despre zilele lui Mesia* (Talmudul Babilonian, Sanh. 99a). Conotația cuvântului Mesia era aceea de *cel uns*. A fi uns în vechea cultură ebraică însemna a fi ales ca moștenitor legitim al autorității, ca preot sau rege sau ambele”⁵⁹. Cu siguranță termenul de „uns” avea o manifestare cultică (un ritual special de consacrare), adică pe capul celui ales se turna untdelemn sfințit. În general profeții Vechiului Testament declară că Mesia va avea două misiuni importante. Mai întâi, El va elibera lumea de sub robia păcatului și apoi va fi numit rege peste marginile pământului. Mesia este cel trimis, cel uns de Dumnezeu pentru mântuirea umanității, iar acest lucru este amintit de Dumnezeu lui Avraam și tuturor urmașilor lui. Viziunea profeților este foarte clară în această direcție, căci Dumnezeu este singurul realizator al mântuirii. În Isaia 9, 1 - *poporul care până atunci umbla în întuneric, va vedea lumină mare și peste cei care din veac zac în latura morții, lumină va străluci* - se observă că misiunea lui Mesia este una diferită, este o metamisiune, căci ea afectează însăși tragedia umană, moartea. Este o misiune a biruinței, ce va instaura pacea pe pământ așa după cum ne spune și proorocul Isaia 9, 5, numindu-l pe Mesia *Domn al păcii*. În continuarea acestui verset, Isaia accentuează că împărăția vizată este cea a lui Israel, dar pentru a spulbera orice limitare geografică sau politică a stăpânirii mesianice, Isaia, inspirat de Duhul Sfânt, afirmă că stăpânirea nu cunoaște o limită temporală, căci ea este veșnică: „*Și mare va fi stăpânirea Lui și pacea Lui nu va avea hotar. Va împărăți pe tronul și peste împărăția lui David, ca s-o întărească și s-o întemeieze prin judecată și prin dreptate, de acum și până-n veac. Râvna Domnului Savaot*

---

58. O. A. PIPER, „Messiah”, în *International Standard Bible Encyclopedia*, vol. III (K – P), edited by Geoffrey W. Bromiley, Eerdmans Publishing, Chicago, 1995, p. 330.

59. Cf. Pierre Emile BONNARD & Pierre GRELOT, „Mesia”, în *Vocabular de Teologie Biblică*, editat de Leon Xavier DUFOUR și Jean DUPLACY, traducere Francisca Băltăceanu et alii, Ed. Arhiepiscopiei Romano Catolice, București, 2001, p. 418.

va face aceasta. Cuvânt va trimite Domnul peste Iacob, și el se va pogori peste Israel” (Isaia 9, 6-7).

Între profeți, Isaia este unul dintre cei care accentuează misiunea regească și împărăția lui Mesia. Isaia nu-l vede pe Mesia doar ca pe *Ebed Iahveh*, ci și ca pe un rege⁶⁰. Spre exemplu în Isaia 9, 5-6 spune: *Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie*. Din acest text observăm faptul că „regalitatea” lui Hristos va avea alte caracteristici decât cele pe care le cunoștea lumea. Ea va fi articulată pe principii de judecată și de dreptate veșnică. La prima vedere ceea ce profetește Isaia este utopic pentru vremea lui, dar și pentru vremea noastră. Era greu de „digerat” de către rațiunea umană o astfel de profeție care amintea despre existența unei împărății în care va domni pacea și dreptatea veșnică. Tocmai de aceea s-a apelat adesea la o transpunere a acestei împărății în termeni concreți, identificând împărăția profetită de Isaia, și nu numai, cu regatul lui David, considerat de către evrei drept regatul perfect.⁶¹

Aceeași idee o susține cu tărie și prorocul Ieremia. El arată că cel ce va fi numit Mesia respectă linia genealogică a lui David, de aceea regatul peste care va împărăți este cel moștenit de la regele David, regatul lui Israel. „Iată vin zile, zice Domnul, când voi ridica lui David Odraslă dreaptă și va ajunge rege și va domni cu înțelepciune; va face judecată și dreptate pe pământ. În zilele Lui, Iuda va fi izbăvit și Israel va trăi în liniște; iată numele cu care-L voi numi: „Domnul – dreptatea - noastră!” (Ier.23, 5-6; 33, 15-16).

Un alt profet vechi testamentar ce precizează misiunea regească a lui Mesia este Miheia. El este cel ce fixează și relația pe care acesta o va avea cu poporul lui Israel, amintind Betleemul ca origine a împăratului ce va domni peste Israel: „Și tu, Betleeme Efrata, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, iar obârșia Lui este dintru început, din zilele veșniciei” (Miheia 5, 1). Și în această profeție Mesia, regele lui Israel are o origine cu totul ieșită din comun. El este din veșnicie, iar împărăția Sa se va întinde „până la marginile pământului” (Miheia 5, 3). Comparția vrea să arate de fapt că împărăția Sa nu se va limita doar la Israel, ci va

60. La Isaia relația Ebed – Mesia este una paradoxală. Biruința pe care o va aduce Mesia va fi rezultatul propriei lui suferințe (50, 6; 53, 3, 8, 10, 12). În afara acesteia, totuși, mesajului mesianic va fi unul de îmbărbătare (41, 1), de bucurie (41, 16) pentru că robia a luat sfârșit (40, 2).

61. Cf. O. A. PIPER, „Messiah”, pp. 331 – 332.

cuprinde întreaga omenire, de fapt întregul Univers văzut și nevăzut. Mai mult stăpânirea Sa este una veșnică, la fel și împărăția Sa, căci ceea ce nu are început nu va avea nici sfârșit. Deja Miheia face diferența între imaginea politică a regalității și cea eshatologică a împărăției. Tocmai de aceea, atât tradiția veterotestamentară cât și cea nou-testamentară vor alterna termenii, rege – împărat, însă de fiecare dată cu conotație precisă⁶².

În Zaharia 9, 9-10 - *Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei. El va nimici carele din Efraim, caii din Ierusalim și arcul de război va fi frânt. El va vesti pacea popoarelor și împărăția Lui se va întinde de la o mare până la cealaltă mare și de la Eufrat până la marginile pământului* - este foarte clară calitatea de rege al lui Israel a lui Mesia. Mesia este profețit în amănunt aici, căci el vine „călare pe asin”. Biruința lui este totală, iar rezultatul acestei victorii este pacea ce se va întinde nu numai în regatul lui Israel, ci până la marginile pământului. Acum prin această profeție se vedește foarte clar că așteptarea poporului lui Israel se împlinește⁶³, căci Dumnezeu se milostivește spre ei și le trimite un rege, dar unul cu totul special, unul al păcii. După cum observăm, în Vechiul Testament și cu precădere la profeți, „pacea are un sens profund, de mântuire mesianic-eschatologică”⁶⁴. Tot această viziune asupra păcii o are și Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Galateni (2, 21; 5, 2-4; 5, 15), căci el raportează pacea „la Hristos și la opera Sa mântuitoare. Pacea este efectul și rezultatul acțiunii binefăcătoare a lui Dumnezeu asupra omului prin Har. Harul este începutul vieții duhovnicești, iar pacea este împăcarea cu Dumnezeu”⁶⁵. Numai în acest context trebuie privită întreaga strădanie profetică a Vechiului Testament.

„Pacea”, în limba ebraică este redată de cuvântul „salom”, de la verbul „salem”, care prezintă în această limbă două serii de înțelesuri: (1) integritate, sănătate, plinătate, lucru isprăvit, desăvârșit și (2) liniște, fericire, salvare, mântuire, prosperitate, fericire, binele în general, pacea⁶⁶. În sensul

---

62. *Ibidem*, p. 331.

63. Prof. Dr. Nicolae NEAGA, *Hristos în Vechiul Testament, însemnări pe marginea textelor mesianice*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1944, p. 127

64. Pr. Dr. Vasile MIHOC, „Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4 (1983), p. 39.

65. *Ibidem*, p. 39

66. Xavier Leon DUFOUR, „Pace”, în *Vocabular de Teologie Biblică*, p. 499.

mai restrictiv de *pace*, expresia „salom” înseamnă lipsa a tot ce poate tulbura pe om, fie înăuntrul său, fie în afară. Cu siguranță că „salom” mai înseamnă și securitatea de care se bucura un popor care nu avea de ce să se teamă de vecinii săi, cu care trăia în armonie⁶⁷.

Prin venirea lui Mesia, poporul ales al lui Dumnezeu își va schimba semnificația, ieșind din cadrele strict naționale ale poporului evreu și postulând ideea unui popor universal drep-credincios. Acest fapt este profețit de către Isaia care spune: *„Iată Eu vin ca să strâng la un loc popoarele și toate limbile... Ele vor veni și vor vedea slava Mea... Și vor trimite soli către popoarele din Tarsis, Put, Lud, Mesa, Ros, Tubal, Iavan, către ținuturile cele mai îndepărtate care n-au auzit despre Mine și n-au văzut slava Mea și la aceste nemuri voi vesti slava Mea”* (Isaia 66, 18-19). Acest loc biblic anticipează vremurile Noului Legământ, când Hristos va face din Apostolii și Ucenicii Săi, propovăduitori ai Evangheliei Sale. Nu numai Ierusalimul, Iudeea și Samaria (teritorii ale lui Israel), ci și marginile pământului⁶⁸.

Mesia nu este profețit numai în mod direct de către cuvintele profeților, ci uneori sunt profețite împărății și împărați care se constituie în tipuri ale lui Mesia și ale împărăției sale. Un exemplu de profeție indirectă pe care o găsim în Vechiul Testament este cea a lui Zaharia din capitoul 6, 12-13 - *„Și-i vei zice lui în acest chip: „Așa grăiește Domnul Savaot: Iată un om care va fi chemat Odraslă; acesta va odrăsli și va zidi templul Domnului. Și acesta va rezidi templul Domnului. El va purta semnele regale și va stăpâni și va domni pe tronul lui și un preot va fi la dreapta lui. Între ei doi va fi o pace desăvârșită”* - , unde profetul îl are în vedere pe Zorobabel. Chipul lui Zorobabel și construirea templului după robia babilonică este în acest context prefigurare a lui Hristos și a Bisericii Lui⁶⁹. Hristos este cel care eliberează umanitatea dintr-o altfel de robie, a păcatului, mult mai înrobitoare decât alte robii suferite și pe care le va suferi ființa umană de-a lungul existenței sale pământești. Calitatea regească pe care o atribuie profetul lui Hristos este

---

67. „Shalam & Eirene”, în *Expository Dictionary of Bible Words: Word studies for key English Bible Words based on the Hebrew and Greek Texts*, edited by Stephen D. Renn, Hendrickson Publishers, Peabody Mass., 2008, p. 720.

68. Această opinie este împărtășită de cei mai mulți comentatori ai cărții Isaia cf. James MUILENBURG, „Deutero – Isaia (cap. 40 – 66)”, în James Muilenburg și Henry Sloane Coffin în George Arthur Butrick & Co. (eds.), *The Interpreter's Bible*, vol. 5 (Eclesiastul, Cântarea Cântărilor, Isaia, Ieremia), Abingdon, Nashville, 1980, pp. 770 – 771.

69. Prof. Dr. Nicolae NEAGA, *Hristos în Vechiul Testament, însemnări pe marginea textelor mesianice*, p. 126.

complementară celei de preot pe care o prefigurează în preoția lui Iosua („și un preot va fi la dreapta lui”). Această profeție este una specială, pentru că apropie misiunea regească de cea preoțească a lui Mesia. Mai mult această apropiere va fi una deplină, căci după cum ne spune profetul „între ei doi [regele și preotul] va fi o pace desăvârșită”. Specificitatea acestei preoții nu este singulară în Vechiul Testament. Spre exemplu, o profeție asemănătoare în care demnitatea regească este pusă lângă cea preoțească (după rânduiala lui Melchisedec) este cea din Ps. 109, 2-4.

La prorocul Daniel 7, 13-14 aflăm singurul loc din Vechiul Testament unde expresia Fiul-Omului are un sens aparte, unde această expresie are o perspectivă eshatologică⁷⁰: „Am privit în vedenia de noapte, și iată pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și El a înaintat până la Cel vechi de zile și a fost dus în fața Lui. Și Lui I s-a dat stăpânirea, slava și împărăția, și toate popoarele, neamurile și limbile Îi slujeau Lui. Stăpânirea Lui este veșnică, stăpânire care nu va trece, iar împărăția Lui nu va fi nimicită niciodată”. Nu vom discuta aici caracterul mesianic al profeției (el este evident), totuși interesant este faptul că teologii ortodocși și catolici remarcă faptul că pe când celelalte împărății sunt reprezentate prin animale, împărăția lui Israel este reprezentată printr-un om (Mesia) (Daniel 7, 17-27). Intenția prorocului Daniel este aceea de a arăta superioritatea împărăției lui Israel față de celelalte tipuri de împărății. Curios, ideea mesianică din Daniel 7, 13 nu are nicio similitudine cu ideea mesianică rabinică despre Mesia și împărăția Sa, care vedea în Mesia un descendent al lui David, un fondator al unei împărății pământești în care evreii vor avea prioritate. Dovada că învățătura rabinică despre o împărăție politică a fost spulberată de însuși Hristos, căci El n-a acceptat această concepție și nici n-a încercat să se modeleze după ea.

Profețiile prorocilor Vechiului Testament referitoare la Împărăția mesianică au o trăsătură comună, aceea de desăvârșire morală și spirituală a împărăției promise. Construirea unei noi ordini morale nu este condiționată

---

70. Pentru concepția iudaică despre *Fiul Omului* și despre transformarea acesteia în teologia creștină vezi Delbert Royce BURKETT, *The Son of Man: A History and Evaluation*, colecția „Society for New Testament Studies – Monograph Series 107”, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 48 – 49. Pentru Burkett imaginea *Fiului Omului* așa cum reiese din Daniel 7, 13 este una tipic iudaică, dar nu poate fi aplicată pe teren creștin. El afirmă că „Mesia nu a fost numit Fiul Omului de către evrei cu aceeași plinătate de sensuri pe care i-a dat-o Iisus”. De asemenea, se propune, din perspectivă iudaică, o glossă la expresia în cauză: expresia *Fiul Omului* trebuie înțeleasă ca *cel ce este aproape (alături) de fiul omului*.

de constituirea unei noi ordini politice, chiar dacă cea dintâi are nevoie de un model moral și spiritual pe care profeții îl găsesc în persoana lui Mesia⁷¹. Mesia va fi regele unui Israel spiritual, regăsit în inima fiecăruia care va crede în regele său. Chiar dacă prima remarcă la citirea profețiilor mesianice dă senzația că se acordă prioritate mântuirii poporului Israel, de fapt gândirea profeților este mult mai profundă, căci Israelul mesianic profețit de ei este unul eshatologic, cel exprimat de profetul Isaia prin expresia „ceruri noi și pământ nou” (Isaia 65, 17 și 66, 22). În Isaia 25, 8 (El va înlătura moartea pe vecie!) se arată foarte clar rolul celui ce se va numi Mesia și va domni peste poporul lui Israel. Era normal ca poporul lui Israel să fie cel dintâi afectat de opera răscumpărătoare a lui Mesia, căci el fusese credincios Dumnezeului adevărat, Dumnezeu care mereu îi amintește faptul că Mesia se va naște din acest popor. Dar odată cu venirea lui Hristos, chiar dacă Israelul politico-geografic nu dispăre, cuvântul „Israel” va primi o nouă conotație, aceea de poporul lui Dumnezeu alcătuit nu numai din israeliți ca neam, ci din cei ce cred și își luminează viața în și cu Hristos. De fapt această întâietate nu va afecta deloc mântuirea celorlalte neamuri⁷², chiar profetul Isaia profețește despre pregătirea unui ospăț la care vor fi invitate toate neamurile pământului (Isaia 25, 6). Cu siguranță că această profeție, ca și celelalte se împlinesc o dată cu prima venire a lui Mesia, dar și a doua oară prin venirea pe norii cerului la „plinirea vremii” Parusiei.

După descrierea profețiilor Isaia, Miheia și a altora, *împărăția mesianică* se înfățișează ca o continuare a moștenirii davidice, care va fi dezvoltată și desăvârșită din punct de vedere moral. Centrul acestei Împărății mesianice va fi Ierusalimul, Sionul transfigurat, înnoit și preschimbat, care va îndeplini un rol hotărâtor în noua ordine a lumii, instaurată de Mesia. (Isaia 2, 2-4 sau Miheia 4, 1-5). Imagistica este tradițională: ea urmărește să exprime nu doar realități ale gândirii teologice iudaice, ci și aspecte concrete de viață. Imaginea mlădiței este, spre exemplu, una cu dublu simbolism. Pe

---

71. Pentru o viziune mai recentă asupra figurii lui Mesia în Vechiul Testament, dar și în Manuscrisele de la Qumran vezi Christopher ROWLAND, *Christian Origin – An Account of the Setting and Character of the most Important Messianic Sect of Judaism*, SPCK Press, Cambridge UK, 1990, pp. 92 – 97. Ca și Burkett, Rowland recunoaște distanța ce există între mesianismul iudaic și cel creștin. Nu la fel stau lucrurile când vorbește despre Fiul Omului. El recunoaște influența textului Dan. 7, 13 sq. asupra Noului Testament: *cel puțin o trăsătură a doctrinei Noului Testament derivă din Dan. 7, 13 unde figura (a lui Mesia n.m.) este deja privită din perspectiva unei ființe preexistente, cerești* (p. 95).

72. Pr. Protos Lector Dr. Justinian CÂRSTOIU, *Profeții mesianice*, Curs pentru studenți, București, 2001, p. 33.

lângă imaginea clară mesianică, nu trebuie trecută cu vederea simbolistica vieții pe care aceasta o sugerează. În descrierea metaforică făcută de către profetul Isaia se exprimă în mod plastic ideea că sublimitatea religioasă a viitorului templu din Ierusalimul cel Nou va întrece toate locurile de cult de pe pământ. Noul Sion, centrul spiritual al Israelului lărgit, cu templul său transfigurat, va deveni în epoca mesianică, centrul teocrației, punctul religios central al umanității. Spre acest centru sublim se vor îndrepta și vor curge, ca niște râuri, toate neamurile pământului: „Și vor umbla regii întru lumina ta și neamuri întru strălucirea ta” (Isaia 60, 3; Zaharia 2, 14-15; 8, 20-22)⁷³

Împărăția mesianică se caracterizează după profeții Vechiului Testament, prin adorarea singurului și adevăratului Dumnezeu de către toți credincioșii și prin înfăptuirea păcii și dreptății în întreaga lume, toți trăind în cele mai bune raporturi, alcătuind o singură și mare familie, în care nimeni nu va face rău fratelui său⁷⁴. Refacerea regatului lui Israel este una de factură spirituală, ea realizându-se într-o epocă mesianică ce se apropia. Israel va avea ca înfăptuitor al acestui nou tip de Împărăție pe Cel ce se va jertfi de bună voie pentru păcatele noastre după cum observă Isaia (53, 5): *El fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră și prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat*. Acesta este tipul de rege al lui Israel profețit și așteptat de Israel.

În ceea ce privește scrierile Noului Testament, imaginea Fiului Omului este strâns legată de cea a împărăției, neputând fi în niciun fel disociate. Lucrarea Fiului Omului este direct corelată de venirea Împărăției lui Dumnezeu, cu spiritualizarea noțiunii de regalitate și cu evidențierea semnificației duhovnicești a acesteia. Toate faptele pe care Fiul lui Dumnezeu întrupat le săvârșește în timpul activității Sale – vindecări, alungări de demoni, înmulțirea pâinilor, potolirea furtunii, etc. – reprezintă pregustări ale Împărăției cerurilor, pe care nu întâmplător o amintește atât de des în predica Sa⁷⁵. Evangheliile sinoptice conțin 103 locuri în care apare cuvântul „împărăție”, cele mai multe apărând în Evanghelia după Matei (52), urmat de Evanghelia după Luca (39), apoi de cea după Marcu (14) și

73. Pr. Prof. Vladimir PRELIPCEANU, „Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2 (1954), pp. 8-9.

74. Idem, *Aspecte sociale în scrierile profeților Vechiului Testament*, Iași, 1945, p. 581.

75. Cf. C. C. CARAGOUNIS, „Împărăția lui Dumnezeu I: Evanghelii”, în *Dicționar al Noului Testament*, editor Daniel G. Ried, Ed. Casa Cărții, Oradea, 2008, p. 753.

Ioan (5)⁷⁶. Dintre acestea, Mc. 1, 15 începe chiar cu proclamarea Împărăției lui Dumnezeu, fapt ce indică, după părerea bibliștilor, centralitatea acestei idei în cadrul predicii Mântuitorului⁷⁷. Ceea ce El vestește în orașele Galileii reprezintă *Vestea cea bună a Împărăției* (Mt. 4, 23; 9, 35), direcția din perspectiva căreia trebuie interpretate toate învățăturile Sale.

În mod evident, Mântuitorul se distanțează în predica Sa de ideea regalității davidice, fiind destul de rezervat atunci când i se atribuie titulatura de „rege”⁷⁸. Dacă îl acceptă ca titlu mesianic (Mt. 21, 1-11), trebuie să-l utilizeze în afara oricărei rezonanțe politice (Lc. 23, 2), pentru a dezvălui o regalitate care *nu este din lumea aceasta* și care se manifestă prin mărturia dată Adevărului (In. 18, 36 ș.u.). În schimb, El nu ezită să identifice cauza *Împărăției lui Dumnezeu* cu a sa: a părăsi totul pentru Împărăția lui Dumnezeu (Lc. 18, 29) înseamnă a lăsa totul pentru *numele Lui* (Mt. 19, 29; Mc. 10, 29). Descriind anticipat răsplata eshatologică pe care o vor primi oamenii, Mântuitorul Hristos identifică *Împărăția Fiului Omului* cu *Împărăția Tatălui* (Mt. 13, 41 ș.u.) și îi asigură pe apostoli că El le va rândui lor *Împărăția* după cum și Tatăl i-a rânduit-o Lui (Lc. 22, 29 – 30).

Afirmarea stăpânirii lui Hristos asupra *Împărăției cerurilor* nu se descoperă însă decât după Înviere, atunci când Fiul i-a loc pe tronul pe care Tatăl I-l lasă pentru a judeca lumea (Apoc. 3, 21), fiind preamărit ca *Cel ce stă de-a dreapta lui Dumnezeu* (FA 2, 30-35). De-a lungul *timpului Bisericii*, regalitatea lui Dumnezeu se exercită astfel asupra oamenilor prin intermediul domniei Mântuitorului Hristos, Domnul întregii lumi (Fil. 2, 11), căci Tatăl L-a rânduit pe El *Rege al regilor și Domn al domnilor* (Apoc. 19, 16; 17, 14). Moștenirea Fiului se va dezvolta în plan eclezial, prin intermediul conlucrării celor ce cred cu harul dumnezeiesc sfințitor, ce le este dăruit prin intermediul Sfințelor Taine (In. 3, 3 – 5).

La sfârșitul veacului, Mântuitorul Hristos se va arăta biruitor asupra tuturor vrăjmașilor și *va închina* împărăția Tatălui (I Cor. 15, 25). Această regalitate va deveni astfel întru totul proprie și Fiului (Apoc. 11, 15; 12, 10), iar cei credincioși vor primi moștenirea împărăției (Efes. 5, 5). Ucenicii Mântuitorului vor fi făcuți părtași la slava acestei împărății (Apoc. 3, 21), căci încă de pe pământ Mântuitorul a făcut din ei și din cei ce cred

76. Cf. Alfred SCHMOLLER, *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*, Deutsche Bibelgesellschaft, Münster, 1994, pp. 79 – 81.

77. Raymond DEVILLE & Pierre GRELOT, „Împărăție”, *Vocabular de Teologie Biblică*, p. 298; C. C. CARAGOUNIS, „Împărăția lui Dumnezeu I: Evanghelii”, p. 755.

78. *Ibidem*, p. 300.

în cuvântul vestit de ei „preoție aleasă, preoție împărătească” (I Petru 2, 9; Apoc. 1, 6)⁷⁹.

Un loc aparte îl ocupă ideea interiorității *Împărăției lui Dumnezeu*. În Lc. 17, 21 ni se spune că *împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru*. Acest fapt arată pe de o parte că *Împărăția* nu este una văzută, corelată cu regalitatea politică, ci una spirituală, ce implică dăruire și jertfelnicie, acceptare și asumare a voinței lui Dumnezeu. Starea celor ce primesc taina *Împărăției* trebuie să fie asemănătoare celei a pruncilor (Lc. 18, 16-17)⁸⁰. Sfinții Părinți au interpretat aceste pasaje nu doar în direcție spirituală, ci și apologetică. „Având în noi înșine credința și împărăția lui Dumnezeu – spune Sfântul Atanasie cel Mare – putem să contemplăm și să înțelegem îndată pe Împăratul tuturor, pe Cuvântul mântuitor al Tatălui. Deci să nu-și caute scuze elinii care se închină la idoli. Și nici altcineva să nu se amăgească pe sine, spunând că nu are o astfel de cale și, drept urmare, să-și caute o scuză pentru necredința lui”⁸¹. La rândul său, Sfântul Ioan Gură de Aur, comentând textul din Mt. 5, 19, spune că „*împărăție* nu înseamnă numai desfătarea de bunătățile cele veșnice, ci și timpul învierii și venirea Lui cea înfricoșătoare”⁸², corelând astfel sporirea duhovnicească și pregustarea *Împărăției* din această viață, cu venirea ei propriu-zisă și cu descoperirea *Împăratului slavei* pe norii cerului.

Potrivit părintelui Dumitru Stăniloae, „demnitatea împărătească a lui Iisus s-a manifestat și cât a trăit viața pământească, prin autoritatea ce emana din El, prin minunile săvârșite și prin actele de putere prin care dăruia iertarea păcatelor sau prin care a stabilit viitoarea organizare a Bisericii Sale. Dar în mod principal, această demnitate se manifestă în victoria asupra morții, prin coborârea în iad și înviere, în așezarea Sa de-a dreapta Tatălui, de unde va conduce opera de mântuire și judecata din urmă”⁸³. Totodată, această demnitate presupune și o legătură directă cu spațiul istoriei, înțeleasă în esență nu ca o simplă curgere a timpului, ci ca o istorie a mântuirii, a eforturilor pe care Biserica le depune pentru

---

79. *Ibidem*, p. 300.

80. C. C. CARAGOUNIS, „Împărăția lui Dumnezeu I: Evanghelii”, p. 758.

81. Sf. ATANASIE cel MARE, *Cuvânt împotriva elinilor* 30, p. 63.

82. Sf. IOAN GURĂ de AUR, *Omilii la Matei 16, 4*, traducere Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, în „Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrieri – partea a III-a*”, colecția PSB, vol. 23, Ed. IBMBOR, București, 1994, p. 201.

83. Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, p. 332.

transformarea membrilor ei în mădulare tot mai depline ale trupului său tainic, aflate în legătură deplină cu capul – Hristos. Tocmai de aceea, lucrarea Sa împărătească este văzută în lumina Sfintei Scripturi, atât ca împlinire a activității învățătoarești și arhieresti, dar și ca țel către care fiecare dintre noi suntem chemați să tindem.

Privite în ansamblu, mărturiile Sfintei Scripturi ne oferă o imagine completă a întregii slujiri a Mântuitorului Iisus Hristos. Prezentarea lor nu trebuie separată de descrierea atât a activității pământești a Mântuitorului, cât și de viața Bisericii primare. Doar analizate ca un tot unitar, aceste învățături își pot releva adevărata semnificație duhovnicească, mântuitoare. În încheierea acestui studiu se cuvine să identificăm principalele direcții pe care Sfânta Scriptură le conferă fiecăreia dintre cele trei slujiri: 1. În ceea ce privește slujirea învățătoarească, ea se manifestă pe de-o parte ca împlinire a profețiilor Vechiului Testament, iar pe de altă parte ca descoperirea adevărului revelat, în Biserică; 2. Dimensiunea arhierescă vizează în primul rând etapele mântuirii obiective – patimile, moartea pe cruce și pogorârea la iad -, iar pe de altă parte ea implică o nouă viziune despre slujirea lui Dumnezeu adusă de către Hristos Însuși; 3. Activitatea împărătească trebuie asociată în primul rând cu ideea mesianică, însă scoasă din cadrele naționalismului iudaic și descrisă din perspectiva recapitulării și restaurării neamului omenesc și a universului în Hristos. De asemenea, principalele aspecte în care Mântuitorul Hristos este înfățișat ca împărat sunt cele legate de săvârșirea minunilor în general și de momentul Învierii în special. Ca Împărat, Hristos biruie moartea și îi scoate din iad pe toți dreptii Vechiului Testament. Pe lângă aceste aspecte, nu trebuie să scăpăm niciodată din vedere că în cadrul general al economiei mântuirii, întreita slujire reprezintă un tot unitar, pe care se fundamentează întreaga activitate pământească a Mântuitorului Hristos.

SCURT ISTORIC AL ISIHASMULUI ROMÂNESC — Până în sec. al X-lea —

Drd. **Moroiu Bogdan**

Aflat la încrucișarea drumurilor dintre Orient și Occident „în calea tuturor relelor” după spusele unui cronicar din secolul al XVIII-lea, poporul român a fost nevoit de-a lungul întregii sale istorii să realizeze un echilibru dificil între lumea greacă și cea slavă pe de o parte și cea latină căreia îi aparține, pe de alta.

Lucrul acesta se vede foarte bine în spiritualitatea sa. Părintele Dumitru Stăniloae observa că „Spiritualitatea ortodoxă românească se distinge printr-un deosebit echilibru cuprinzător al tuturor valorilor punând în și mai mare relief trăsăturile Ortodoxiei. Ea are luciditatea latinității și simțul de taină al existenței, proprii Răsăritului, valoarea persoanei și necesitatea slujirii; rugăciune în liniște și inima sensibilă pentru aproapele; orientarea spre Dumnezeu și grija de om.”¹ Această spiritualitate este spiritualitatea unui popor și nu a unei elite și de aceea acestei spiritualități i se asigură perenitatea. Baladele, doinele și cântecele noastre populare sunt pătrunse de sentimentul mistic al credinței care cuprinde om și natură, viață și moarte. Necesitatea acțiunii și a sacrificiului în viață este pusă în evidență de balada „Meșterul Manole”, inspirată din construirea mănăstirii Argeșului; meșterul Manole a fost nevoit să își sacrifice soția pentru reușita și durabilitatea construcției. Nu este uitată nici contemplația, exemplul cel mai elocvent fiind balada „Miorița”. Astfel ciobanul din această baladă acceptă în pace și demnitate nedreptatea tovarășilor săi, precum și moartea ca pe o cununie mistică la care participă toată natura. Apoi nenumărate basme din literatura populară română sunt pline de sfinți ce se coboară pe

---

1. Cf. Mitropolitul Serafim, *Isihasm, tradiție și cultură românească*, Editura Anastasia 1994, p. 15

pământ, ceea ce exprimă atât de bine, de frumos și de simplu „comuniunea sfinților”. Astfel înțelegem mai bine extraordinara ospitalitate românească, atitudinea pașnică a acestui popor care n-a cunoscut niciodată vreun război de expansiune și nici nu a persecutat vreodată pe adepții altor culte așezați de-a lungul istoriei pe teritoriile sale (unguri, germani, evrei, armeni, etc.)

Născuți români și creștini, în același timp, în curgerea vremii – fără să fi existat vreun moment în care să ne fi numit români și să nu-L fi mărturisit pe Hristos Domnul – strămoșii noștri n-au putut trăi fără Biserică și fără credința în Dumnezeu. „Credința le-a dat puterea de a birui mai ușor vitregiile pe care vremurile și oamenii, nu de puține ori le-au ridicat împotriva lor, iar prin mijlocirea Bisericii – „Maica neamului nostru”, cum admirabil o numea marele poet Mihai Eminescu – au primit harul dumnezeiesc, întărindu-și astfel sufletele și trupurile.”² Mănăstirile noastre - adevărate vetre de evlavie străbună - sunt așezate în câmpii, în munți sau pe colinele dulci ale pământului românesc. Cu mult înainte de secolul al XIV-lea, când se întemeiază Muntenia și Moldova cu mitropoliiile lor, existau în țara noastră călugări și așezări călugărești. În timp ce, în Apus, se organizau ordine monahale, la noi călugăriii înjghebau sihăstirii, erau apostoli ai culturii și se jertfeau pentru păstrarea unității de credință și de neam.

Pe pământul țării noastre se află o imensă salbă de mănăstiri și schituri, care mai de care mai atrăgătoare și mai interesante prin istoria lor. De la începutul formării poporului român, au existat în special în Dobrogea nuclee de viață monahală.

Monahismul a fost de la început prezent în viața bisericească a românilor. Precum s-a mai arătat, formarea poporului român și a limbii române a început în secolul II s-a desăvârșit și încheiat către sfârșitul secolului VI. În aceeași perioadă s-a petrecut și creștinarea acestui popor nou, încât putem spune că au avut loc două procese paralele: romanizarea populației daco-romane din Dacia și creștinarea ei. Tot așa de vechi este și monahismul de factură răsăriteană de pe teritoriul fostei Dacii, adică al României de azi. Încă din secolele V-VI sunt amintiți „călugării sciți” din Scythia Minor – Dobrogea de azi: Ioan Maxentiu, Leontiu, Ahile, Mauriciu, care au provocat anumite discuții teologice la Constantinopol și Roma, prin anii 519-520.

---

2. Arhidiacon Profesor Mihalache Tudor, *Popas la vetrele Ortodoxiei buzoiene*, Editura Episcopiei Buzăului și Vrancei, 2002, p. 5

Înainte de aceștia însă avem știri despre Sfântul Ioan Casian (c. 360 – c. 435), autor de lucrări teologice, cinstit atât în Biserica Răsăriteană, cât și în cea Apuseană. Era originar din Dobrogea, călugărit într-una din așezările monahale de aici, plecat apoi să viziteze călugăriile din pustiiurile Țării Sfinte și ale Egiptului, de la Constantinopol (unde a fost hirotonit diacon de prietenul său, Sfântul Ioan Gură de Aur) și de la Roma. A ajuns în cele din urmă la Marsilia, în Franța de azi, unde a întemeiat două mănăstiri, una de călugări și alta de călugărițe, cărora le-a dat rânduilele de viață monahală întocmite de Sfântul Vasile cel Mare.

Dionisie Exiguus, sau „cel Mic” (c. 470 – c. 545), un alt teolog originar din Dobrogea, călugărit la Constantinopol, s-a stabilit într-o mănăstire din Roma. Este autor de lucrări teologice și traducător din literatura patristică greacă în limba latină și este cel care a stabilit „era creștină”, cu numărarea anilor de la nașterea lui Hristos, sistem cronologic folosit azi în toată lumea.

Existența unei Episcopii la Tomis, încă de la începutul secolului IV, cu peste zece titulari cunoscuți, ca și alte 14 scaune episcopale în Dobrogea, atestate documentar în secolul VI, sunt încă o dovadă că în această provincie existau și mănăstiri, căci cărmuitorii acestor episcopii se recrutau, de regulă, dintre monahi. În 1957 au fost descoperite – iar în anii următori studiate – șase biserițe rupestre (cu mai multe încăperi și galerii funerare), într-o carieră de calcar în localitatea Basarabi, la aproximativ 20 kilometri de Constanța, despre care se crede că au format o așezare monahală ale Răsăritului creștin. Acest complex monahal a avut o existență neîntreruptă – după unii cercetători din secolul IV – până către sfârșitul secolului X sau începutul celui următor.³ „Episcopii din fosta provincie Scythia Minor – așa cum subliniază și învățatul P.P.Panaiteșcu – nu erau niște bieți clerici plecați sub nevoi, ci oameni învățați și mândri, ctitori de biserici mari, polemisti și scriitori religioși în limba latină, care polarizau în jurul lor întreaga activitate duhovnicească și teologică, dovedindu-se permanent apărători ai dreptei credințe și ținuturilor din dioceza lor”⁴. Acești călugări și episcopi au elaborat o teologie de care s-a ținut seama în imperiu. „Teologia elaborată în Scythia Minor, de episcopii Tomisului Teotim I, Timotei, Teotim II și

---

3. Cf. Preot Profesor Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1991, pp. 106- 126

4. Episcop Epifanie Norocel, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Editura Episcopiei Buzăului 1986, p. 194

Paternus, ori de Sfântul Ioan Casian, Dionisie Exiguul și călugării sciți sau cea transpusă în inscripțiile creștine cu formule simple, dar concentrate și de substanță, a servit la păstrarea unității de credință în această provincie și la apărarea Ortodoxiei în sinoadele ecumenice împotriva arianismului, nestorianismului și monofizitismului.”⁵

Centrele călugărești din Dacia Pontică, dar și episcopiile de aici întrețineau legături vii nu numai cu Bizanțul, cu Capadocia și Roma, ci și cu localitățile daco-romane de la nordul Dunării din zona Brăila-Galați, Codrii Vlăsiei și mai ales pe valea Buzăului până în adâncul Carpaților de curbură. Vestitul centru de la Nucu-Aluniș din județul Buzău, este cel mai vechi centru de sihăstrie cunoscut în Carpați.⁶

Centrele călugărești din Dacia Pontică (Dobrogea), atât episcopii, cât și mănăstirile și sihăstriile, întrețineau vii legături nu numai cu Bizanțul, Capadocia, Roma sau Locurile Sfinte, dar și cu localitățile daco-romane de la nordul Dunării, îndeosebi din zona Brăila-Galați, lunca Siretului, Codrii Vlăsiei și mai ales Valea Buzăului până în adâncul Carpaților de curbură, locul de refugiu al creștinilor în timpul persecuțiilor. Vestitul centru sihăstresc din satele Aluniș-Nucu, comunele Colți-Bozioru, din județul Buzău, este unul din cele mai vechi centre călugărești cunoscute din Carpați. Existența lui se ridică până în „epoca paleocreștină”⁷, secolele IV – V. Această zonă a fost „sfințită prin moartea mucenicească a Sfântului Sava (372)”⁸. Actul martiric al Sfântului Sava Gotul este semnificativ pentru situația creștinismului la noi. Din acesta reiese că în nord-estul Munteniei existau autohtoni creștini („etnikai”), care trăiau împreună cu goții în sate și chiar orașe (Komai koi poleis). Spre unul dintre aceste orașe (polis) s-a îndreptat Sfântul Sava, ca să petreacă Paștele și de aici a fost luat și dus la râul Buzău, unde a fost înecat. Informațiile actului martiric al Sfântului Sava sunt pe deplin confirmate de săpăturile arheologice efectuate în comuna Pietroasele, județul Buzău, unde s-a descoperit așa-zisul oraș, pomenit în act, dar de fapt o fortăreață construită de Constantin cel Mare după anul 332, adică imediat după încheierea păcii cu goții, nu departe de râul Buzău,

---

5. *Ibidem*, p. 196

6. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească, secolele IV – XX*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1982, p. 13

7. *Ibidem*, p. 14

8. Arhidiacon Profesor Mihalache Tudor, *op. cit.*, p. 6

adică de locul martiriului. Alte rezultate ale săpăturilor confirmă amănunte din actul martiric. De pildă, în jurul fortăreței au fost găsite câteva sate cu populație mixtă, autohtonă și gotică, iar într-unul dintre aceste sate a stat și Sfântul Sava⁹.

Aceste puternice dovezi ce atestă viața monahală pe aceste meleaguri sunt întărite de numeroasele descoperiri arheologice făcute în zonă: prezența peștelui, care este simbol paleocreștin, la intrarea uneia din peșterile sihăstrești de la Nucu-Aluniș. Migrarea slavilor spre sud și distrugerea celor mai mari cetăți și mănăstiri din Dacia Pontică a silit pe mulți creștini și călugări să se refugieze în Munții Buzăului și în Codrii Vlăsiei, contribuind astfel la răspândirea vieții monahale la nordul Dunării.

Monahismul a fost așa de înfloritor la strămoșii noștri, datorită continuității etnice daco-romane pe aceste meleaguri. Se știe că la daci, preoții „prin felul lor de viață, prin moravurile lor austere, prin hrana lor..., constituiau de fapt un adevărat ordin călugăresc, ei nu se căsătoreau, nu mâncau carne și niciun fel de vietate, ci numai lapte, brânză și miere. Duceau o viață de asceți; poporul îi asculta le acorda un mare respect și îi numea *prea cuvioși și călători prin nori*.”¹⁰

Monahismul din epoca străromână era în primul rând un monahism misionar, de evanghelizare și de convertire, de mărturie până la sacrificiu a numelui lui Hristos. „Un monahism combativ, de avangardă, care avea rolul să apere credința ortodoxă niceeană la gurile Dunării și să conserve moaștele și cultul sfinților martirizați aici. Prezența lor a grăbit și a încheiat până cel mult la începutul secolului V procesul de creștinare a străromânilor dintre Dunăre și Mare.”¹¹ Astfel călugării au contribuit la formarea limbii române, la împământenirea unei puternice tradiții ortodoxe și la întărirea unității spirituale a poporului autohton în fața migrației slave.

Secolele VIII – XIV marchează o nouă epocă de înflorire a vieții călugărești în Dacia. În această perioadă în care procesul de formare a poporului român este aproape de încheiere, mănăstirile și sihăstriile

---

9. Profesor Dr. Emilian Popescu, *Creștinismul în Eparhia Buzăului până în secolul al VII-lea*, în vol.: „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților”, volumul I, Buzău 1983, pp. 259-277

10. Diacon Profesor Emilian Vasilescu, *Istoria Religiilor*, manual pentru Institutele teologice din Biserica Ortodoxă Română, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1975, p. 328

11. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie...*, pp. 42-43

contribuie și ele la apărarea și statornicirea pentru totdeauna a Ortodoxiei pe pământul românesc. În această perioadă apar și noi așezări călugărești în Dacia Pontică. Avem astfel un centru episcopal la Vicina, probabil undeva aproape de Isaccea de astăzi, care își întindea jurisdicția și la nord de Dunăre. Cea mai puternică vatră sihăstrească din această perioadă este cea de la Basarabi-Murfatlar (sec. VIII- XI), care are patru biserici rupestre. Apoi *Sihăstria de la Dervent* (sec. IX- XI), care este cea mai organizată mănăstire din Dobrogea pentru această perioadă, „cu vestiți apărători ai Ortodoxiei la gurile Dunării, precum o indică și patronatul mănăstirii.”¹²

Începând cu secolul al IX-lea, avem știri despre intensificarea vieții bisericești organizate în care apar preoți, călugări, egumeni și episcopi¹³. Unul dintre cele mai vechi așezăminte mănăstirești de pe teritoriul patriei noastre este cel descoperit în cariera de piatră de la Basarabi în județul Constanța. „Aici întâlnim un adevărat complex mănăstiresc format din biserici și paraclise, cunoscute până în prezent în număr de șase, datând de la sfârșitul secolului al IX-lea și fiind în plină activitate chiar peste o sută de ani”¹⁴. Călugării de aici au lăsat însemne pe pereții locașurilor texte în limba slavonă și greacă, care datează din secolul al X-lea. Astfel, pe stâlpul din naosul unei bisericuțe se găsește inscripția: „Doamne, ajută robului Tău Iosif”. Cercetătorul Ioan Bernea a presupus că acesta a fost un călugăr, dar preot cu siguranță, iar pe peretele din jos al bisericuței este notat anul 982, indicând data fondării bisericii.¹⁵

În Moldova monahismul s-a răspândit prin secolele X-XI, elavându-și sursa de răspândire atât din Dobrogea și Munții Buzăului, cât și direct din Bizanț cu care avea strânse legături prin călugării și episcopii misionari care ajungeau până în centrul Europei. La aceasta a contribuit din secolul XI și Sfântul Munte Athos. După anul 1054, datorită despărțirii celor două Biserici, numărul călugărilor și episcopilor misionari era și mai mare atât în Moldova cât și în Transilvania, pentru a putea contracara prozelitismul crescând al Bisericii Catolice. Așa putem înțelege și rolul episcopiei catolice

12. *Ibidem*, p. 14

13. Preot Profesor Dr. Mircea Păcurariu, *Două milenii de viață bisericească*, în „Telegraful Român”, anul 124 (1 octombrie 1976), nr. 37- 38, p. 2

14. Arhimandrit Profesor Veniamin Micle, *Despre monahismul ortodox român, anterior secolului al XIV-lea*, în Glasul Bisericii anul XXXVII, Nr.3-4, martie – aprilie, 1978, p.309

15. Răzvan Teodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X – XIV)*, București, 1974, p. 67

din secolul al XIII –lea de la Milcov care nu a avut succes pe aceste meleaguri și apoi în scurtă vreme a fost desființată. Nici cumanii și tătarii care au ocupat Moldova în secolele XII – XIII nu i-au asimilat pe autohtoni, nici nu le-au schimbat cât de puțin credința ortodoxă apostolică.¹⁶ Fără efect a rămas și episcopia catolică de la Baia (sec. XIV), dovadă că în secolele X - XIV în Moldova era o puternică viață călugărească, cu numeroși călugări și sihăstria autohtone ce mențineau vie unitatea de credință.

În Transilvania monahismul a pătruns atât prin Banat, cât și direct, din Țara Românească și Moldova, prin călugări misionari trimiși de Patriarhia de Constantinopol. Aici, confruntarea cu prozelitismul catolic era mult mai puternică. Cele două mănăstiri Sfântul Ioan Botezătorul de la Morisena (Cenad) (sec. IX) fac o activitate ortodoxă de pionerat în vestul țării, opunând o constantă rezistență propagandei catolice din Apus.

Mărturiile istorice pentru această perioadă sunt foarte sărace. Documentele scrise lipsesc aproape cu desăvârșire, însă descoperirile arheologice sunt foarte concludente și ne oferă date destul de importante cu privire atât la viața religioasă cât și la cea laică a locuitorilor acestui teritoriu al României de azi. Viața creștină a continuat și în această perioadă. Din această perioadă (secolele VIII – IX) s-au descoperit, în Moldova, vase de lut lucrate la roată, cu semne de cruci pe ele (*Fălciu, Murgeni, Dodești*, în județul Vaslui, *Fundu Herței- Botoșani*), și multe alte însemne creștine care atestă faptul că viața religioasă nu a încetat deloc în această perioadă, chiar dacă izvoarele scrise lipsesc.¹⁷

---

16. Cf. Preot Profesor Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...* volumul I, pp. 241-242

17. *Ibidem*, p. 199

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

SFÂNTA TAINĂ A BOTEZULUI FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU SIMBOLISMUL NEOPROTESTANT

Drd. **Marin Marius**

I. Introducere

Botezul este Taina în care prin întretaia cufundare în apă în numele Sfintei Treimi, cel ce se botează se curățește de păcatul strămoșesc și de toate păcatele făcute până la botez, se naște la o viață nouă, spirituală, în Hristos și devine membru al Bisericii trupul tainic al Domnului.¹

Din această definiție putem înțelege valoarea acestei Sfinte Taine. Pentru a putea restabili deci, legătura harică ruptă din pricina păcatului strămoșesc, omul trebuie să primească Sfânta Taină a Botezului. Fără botez omul rămâne fără har și deci în afara Bisericii, fără posibilitatea mântuirii.

Conform învățăturii Sf. Pavel, cel care vine spre botez este făcut părtaș - prin taina botezului - morții și îngropării lui Hristos. Ritualul botezului arată prin aceasta schimbarea vizibilă, care poate fi trăită de fiecare, dintre existența „omului vechi” al păcatului și cea o „omului nou” care îl urmează pe Hristos. Apa botezului omoară și învie simultan. În botez cel botezat se face părtaș Învierii lui Hristos (Romani VI). Simultan el devine prin lucrarea Sfântului Duh din Botez o parte a trupului universal al lui Hristos (I Corinteni XII,13). Botezul este simbolul împăcării dintre Dumnezeu și oameni realizată prin moartea pe cruce și prin Învierea lui Iisus Hristos. Cum moartea și Învierea lui Hristos s-au petrecut doar o singură dată pentru mântuirea lumii, așa și botezul are loc doar o singură dată spre mântuirea

---

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, Editura Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 513

celui ce vine la botez și nu necesită repetare. Faptele Apostolilor, în capitolul XIX, versetele 3-5, ne exemplifică necesitatea rebotezării dacă botezul nu a fost făcut în Numele lui Iisus Hristos. Credința este de asemenea necesară pentru dobândirea mântuirii. Aceasta, ca dar al Sfântului Duh, îl arată pe cel botezat ca părtaș al Bisericii și îl conduce pe drumul vieții celei noi care îl eliberează pe cel botezat din robia păcatului și îl conduce spre libertatea fiilor lui Dumnezeu.

II. Învățătura Bisericii despre Sfântul Botez

Mărturisim un botez spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Botezul indică moartea Domnului (Romani VI, 4; Coloseni II, 12). Ne îngropăm, deci, prin botez împreună cu Domnul, după cum spune dumnezeiescul apostol (Coloseni II, 12). Și după cum o dată s-a săvârșit moartea Domnului, tot astfel o dată trebuie să ne botezăm. Ne botezăm, după cuvântul Domnului, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Matei XXVIII, 19); iar prin aceste cuvinte suntem învățați mărturisirea în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh. Așadar toți cei care au fost botezați în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh și au fost învățați prin aceasta o singură fire a Dumnezeirii în trei ipostasuri și se botează din nou, aceștia răstignesc încă o dată pe Hristos, după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Căci este cu neputință ca cei odată luminați” și cele ce urmează, „să se înnoiască iarăși spre pocăință, pentru că ei răstignesc pentru ei din nou pe Hristos și-L batjocoresc” (Evrei VI, 4-6)².

Sfântul Justin Martirul și Filosoful face o paralelă între circumciderea, ca legământ între Iahve și Avraam, și Botezul din apă și din duh pe care Mântuitorul l-a adus prin venirea Sa în lume: „Și noi, care prin Hristos am venit la Dumnezeu, n-am luat circumciziunea aceasta trupească, ci pe cea duhovnicească, pe care au păzit-o Enoch și cei asemenea cu el. Și am luat-o prin botez, din cauza milei celei de la Dumnezeu, pentru că am fost păcătoși și tuturor le este cu putință să o primească în felul acesta”³.

---

2. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Traducere de Pr. D. Fecioru, Editura Scripta, București, 1993, București, p. 135

3. Sfântul Justin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, XLIII, în PSB vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, p. 138

Cel care a instituit Sfânta Taină a Botezului este Mântuitorul Iisus Hristos, înainte de înălțarea Sa la cer când a zis: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și a Sfântului Duh” (Matei XXVIII, 19).⁴

Necesitatea botezului este strâns legată de efectele acestuia. Chipul lui Hristos imprimat în noi de harul botezului înseamnă viața cea nouă dobândită prin botez și înnoirea făpturii noastre, subliniată de Sfântul Apostol Pavel prin cuvintele: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” (Galateni III, 27). De aceea cel renăscut prin botez devine fiu după har al lui Dumnezeu. Necesitatea botezului ne-o arată însuși Mântuitorul Hristos în convorbirea cu Nicodim: „Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu” (Ioan III, 5). De aici înțelegem necesitatea botezului pentru orice persoană.

Teofil al Antiohiei vede în viețuitoarele din ape, create de Dumnezeu în ziua a 5-a, ca fiind binecuvântate, precum și un simbol al nașterii din apă: „Viețuitoarele create în apă au fost binecuvântate de Dumnezeu, ca să fie și aceasta o dovadă că oamenii au să primească pocăință și iertarea păcatelor prin apă și prin baia nașterii din nou, adică toți cei care se apropie de adevăr, care se nasc din nou și primesc binecuvântare de la Dumnezeu”⁵.

Trebuie precizat că nici păcatul și nici moartea nu ne mai separă de Dumnezeu, deoarece Botezul ne învăluie în moartea lui Hristos pentru a ne ridica împreună cu El; căci Pocăința (ca Taină) ne poate duce întotdeauna înapoi la Dumnezeu, iar moartea, asumată zilnic prin pocăință, poate deschide pentru noi perspectiva vieții în unire cu Dumnezeu⁶.

4. Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, arhid. prof. dr. Ioan Zăgorean, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 331. În timp au apărut păreri diferite referitoare la momentul instituirii acestei Sfinte Taine, chiar și în rândul teologilor romano-catolici. Astfel, unii au afirmat că momentul instituirii botezului ar fi botezul Domnului. Afirmatia însă e falsă deoarece e contrară referatelor evanghelice care arată că Domnul a venit la Iordan să primească botezul numai spre a plini toată dreptatea (Matei 3, 15), acest botez fiind doar o prefigurare a botezului creștin. Alții au stabilit ca moment de instituire, convorbirea Mântuitorului cu Nicodim. Nici această afirmație nu poate sta în picioare, deoarece în convorbirea cu Nicodim, Mântuitorul îl lămurește asupra semnificației și importanței botezului creștin și nicidecum îl instituie.

5. Teofil al Antiohiei, *Trei Cărți către Autolic*, Cartea a II-a, XVI, în PSB vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, p. 307

6. Vladimir Lossky, *Introducere în teologia Ortodoxă*, Editura Sofia, București, 2006, p. 56

Pentru a primi această Sfântă Taină este nevoie de dorința și voința persoanei de a se boteza, deoarece botezul nu este impus nimănui. Cel care a hotărât să se boteze trebuie să cunoască credința ortodoxă și să o mărturisească și apoi va fi botezat: „Cel ce va crede și se va boteza, se va mântui; iar cel ce nu va crede, se va osândi.” (Marcu XVI, 16)

Botezul însă nu are o limită de vârstă. Din efectele botezului înțelegem că oricine are nevoie de a fi reprimat în starea harică din care a căzut prin păcatul strămoșesc. Așadar, fie copil, fie adult sau vârstnic, toți avem nevoie de botez.

Pentru credința pe care ar trebui s-o mărturisească pruncii sunt garanți nașii, care, pe parcursul vieții finilor lor, au datoria de a-i învăța adevărurile de credință. A interzice copiilor botezul este un păcat deoarece se interzice acestora harul, fiind astfel excluși din Biserică. Nici Mântuitorul Iisus Hristos nu i-a neglijat pe copii ci, dimpotrivă, i-a chemat la El: „Atunci i s-au adus copii ca să-și pună mâinile peste ei și să se roage; dar ucenicii îi certau. Iar Iisus a zis: «Lăsați copii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor.» Și punându-și mâinile peste ei, S-a dus de acolo.” (Matei XIX, 13-15)

Din această cauză, ideea neoprotestantă care cere să se imite gestul Mântuitorul de a se boteza la vârsta de 32 de ani este în întregime falsă pentru că Mântuitorul nu s-a dus să se boteze pentru că avea nevoie de botez: „Ioan însă îl oprea zicând: Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?” (Matei III, 14)

Săvârșitorii Sfântului Botez sunt preoții care au primit preoția sacramentală. În cazuri excepționale, botezul îl poate face orice persoană, dacă ea însăși are botez valid și dacă rostește corect formula: „Se botează robul lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui, Amin; și al Fiului, Amin; și al Sfântului Duh, Amin; și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

Dacă persoana botezată de un laic creștin, rămâne totuși în viață, preotul are obligația de a-i continua slujba din Molitfelnic.

Această excepție nu înseamnă că oricine, oricând și oricum poate face botezul. Spre deosebire de Biserica Ortodoxă unde adevăratul săvârșitor al Botezului este Mântuitorul de unde și formula „Se botează robul lui Dumnezeu (N)...”⁷ în Biserica Romano-Catolică atunci când este vorba de Sfintele Taine s-a mutat accentul de pe Mântuitorul pe preot, ca unicul

---

7. *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 32

săvârșitor al tainelor de unde și formula „Eu te botez...”⁸

Formula botezului este specificată și de Sfântul Ioan Damaschin în „Dogmatica” sa: „Domnul, învățând pe ucenicii Săi invocația de la botez, a spus: «Botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (Matei XXVIII, 19)⁹.

Odată săvârșit, botezul nu se mai repetă, deoarece păcatul strămoșesc șters, nu se mai întoarce în om. El nu se repetă decât în cazul în care nu se cunoaște dacă o persoană a fost sau nu botezată (Se botează robul lui Dumnezeu (N) dacă n-a mai fost botezat).

Neoprotestanții nu țin cont de toate acestea și de aceea atunci când își câștigă un adept, indiferent de fosta apartenență religioasă, îl botează din nou. Rătăciți de toate categoriile merg ziua sau în miez de noapte la ape curgătoare pentru a fi botezați de „profeți noi sau proroci” în cămăși albe sau, în alte cazuri, îmbrăcați cât mai sumar¹⁰. Diferențele doctrinare cu aceștia sunt majore și, de asemenea, cu consecințe dogmatice deosebit de grave. În primul rând, reduc botezul de la taină la simplu simbol, lipsindu-l deci de har.

Iată cum sună punctul 14 al mărturisirii de credință al adventiștilor de ziua a 7-a: „Prin botez noi mărturisim credința noastră în moartea și învierea lui Hristos și dăm mărturie privind moartea noastră de păcat și hotărârea noastră de a umbla într-o viață nouă. În acest fel, noi recunoaștem pe Hristos ca Domn și Mântuitor, devenim poporul Lui și suntem primiți ca membri de către biserica Sa. Botezul este un simbol al unirii noastre cu Hristos, al iertării noastre și al primirii Duhului Sfânt. El se săvârșește prin afundare în apă și este condiționat de mărturisirea credinței în Isus și de dovezile pocăinței de păcat. El urmează instruirii în adevărurile Sfintei Scripturi și a adevărilor ei.”¹¹

Vedem, deci, cum după ce vorbește despre învierea lui Hristos, despre Hristos Mântuitorul, despre primirea Duhului Sfânt pe care, de altfel, îl identifică cu harul, vorbesc doar despre o însușire simbolică a lor

8. *Catehismul Bisericii Catolice*, Editura Arhiepiscopiei Romano- Catolice de București, București, 1993, p. 276

9. Sfântul Ioan Damaschin, *op.cit.*, p. 135

10. Diac. P. I. David, *Invazia sectelor*, vol. III, Editura „Europolis”, Constanța, 2000, pp. 102-103

11. Dumitru Popa, *Adventiștii de ziua a șaptea cred*, traducere, Casa de editură „Cuvântul Evangheliei”, București, 1993, p. 282

prin primirea botezului.

Cu toate acestea, chiar dacă e doar un simbol, dacă este primit botezul și dacă e însoțit de credință, adventistul este ca și mântuit. Faptele bune nu contează deloc.¹²

Cam aceeași valoare are botezul și pentru Martorii lui Iehova: „Botezul creștin în apă este un simbol exterior al unei dedicări complete, necondiționate și fără rezerve, prin Isus Cristos, de a face voința lui Iehova Dumnezeu.”¹³

Ei fac o diferență între acest botez simbolic și adevăratul botez cu foc. Pentru a justifica ideea, frații modifică textul de la Faptele Apostolilor I, 5 că de, ei sunt adevărații Martori ai lui Iehova, studenți în Biblie: „Ioan, ce-i drept a botezat cu apă, dar voi (Apostolii fideli ai lui Isus), nu peste multe zile, veți fi botezați cu Spirit Sfânt.”¹⁴

Sfântul Ignatie Teoforul numără botezul ca făcând parte din „echipamentul” pe care orice ostaș al lui Hristos trebuie să îl poarte, alături de credință, dragoste, răbdare sau fapte bune: „Căutați să plăceți Celui în a Căruia oaste sunteți, de la care și plata o primiți. Să nu fie găsit careva dezertor. Botezul vostru să vă rămână arme, credința coif, dragostea sulică, iar răbdarea armură; faptele bune să fie depozitele voastre, ca să vă primiți, după vrednicie, plata voastră”¹⁵.

Ne-am botezat în moartea lui Hristos, prin cufundarea în apă, pentru a ne ridica iarăși împreună cu El. Iar pentru sufletul curățit în apele botezului lacrimilor și arzând cu focul Duhului Sfânt, învierea nu este numai speranță, ci și o realitate prezentă. Parusia începe în sufletele sfinților, iar Sfântul Simeon Noul Teolog poate să scrie: „Pentru cei ce au devenit copii ai luminii și fii ai zilei ce va să vină, pentru cei ce umblă mereu la lumină, Ziua Domnului nu va veni niciodată, căci ei sunt de pe acum cu Dumnezeu și în Dumnezeu”. Un ocean infinit de lumină curge din trupul înviat al Domnului¹⁶.

---

12. *Ibidem*, p. 193

13. *Să aducem argumente din Scripturi*, Wachturm – Gesellschaft, Selters Taunus, 1989, p. 53

14. *Ibidem*, p. 57

15. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Sfântul Policarp al Smirnei*, VI, 2, în PSB vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979, p. 189

16. Vladimir Lossky, *op.cit.*, p. 59

II. Obiecțiile neoprotestante cu privire la Taina Sfântului Botez

Neținând seama de adevăratele sensuri ale Sfintei Scripturi, care subliniază destul de clar valoarea și sensurile Sfintelor Taine, iată ce obiecții aduc acești eretici.

O primă obiecție se referă la faptul că „Botezul creștin în apă este doar un simbol exterior, iar tainele nu sunt decât o invenție a popilor pentru a lua bani de la credincioși”.

Era imposibil ca în activitatea Sa istorică, când încă nici canonul Sfintei Scripturi nu se fixase, Mântuitorul să fixeze numărul Sfintelor Taine. Fiecare taină în parte a fost instituită de către Hristos, iar dacă nu se arată momentul instituirii ei, se arată clar săvârșirea ei. În ceea ce privește Sfânta Taină a Botezului, dacă s-ar observa efectele ei s-ar vedea clar caracterul ei de taină și nu doar de simbol. Așadar, Sfânta Taină a Botezului iartă păcatele: „Iar Petru a zis către ei: «Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, și veți primi harul Duhului Sfânt»” (Fapte II, 38).

Importanța Tainei Botezului, prin faptul că prin ea se împărtășește harul Sfântului Duh, este arătată de către Origen în lucrarea sa „Despre principii”, mărturisind astfel: „Darurile Duhului Sfânt sunt împărtășite, fie prin Botez, fie prin harul Duhului – pentru că unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței”¹⁷.

Botezul înseamnă o nouă viață, o a doua naștere: „El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfânt.” (Tit III, 5) Tot prin botez devenim ai lui Hristos: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat ... Iar dacă voi sunteți ai lui Hristos, sunteți urmașii lui Avraam, moștenitori după făgăduință” (Galateni II, 37-39).

Botezul nu este o invenție ci este una din „particularitățile” cu care un om se înzestrează și poate fi numit creștin, așa cum Sfântul Vasile cel Mare ne învață: „Cum am devenit creștini? Prin credință, ar putea spune fiecare. În ce fel ne mântuim? De bună seamă, renăscându-ne prin harul botezului. Altfel, de unde? Deci, după ce am cunoscut mântuirea prin

---

17. Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, 10, 7, în PSB vol. VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 176

Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, să părăsim învățătura pe care am primit-o?”¹⁸

Botezul este și prima treaptă către viața veșnică: „Au nu știți că toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? ... Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El.” (Romani VI, 3-8)

E clar deci că posibilitatea mântuirii se dă doar celui botezat, nu cu un botez simbolic ci cu adevăratul botez care împărtășește candidatului harul divin. În ceea ce privește greșeala neoprotestantă putem afirma că numai dacă s-ar confunda botezul lui Ioan cu cel instituit de Mântuitorul după Învierea Sa s-ar putea ajunge la greșeala unui simplu simbol.

O a doua obiecție sectară spune că Botezul nu face curățirea de păcate ci doar o confirmă. Deci credința ar fi cea care transformă pe om într-o făptură nouă, după cum rezultă din cuvintele Sfântului Apostol Pavel, în convorbirea cu temnicerul din Filipi: „Și scoțându-i afară (după ce pe ceilalți i-a zăvorât la loc), le-a zis: Domnilor, ce trebuie să fac ca să mă mântuiesc? Iar ei au zis: Crede în Domnul Iisus și te vei mântui tu și casa ta.” (Fapte XVI, 30)

Prin botez se dă tuturorora în mod egal iertare de păcate; harul Duhului însă, în măsura credinței și a curățirii antecedente. Prin urmare, luăm acum prin botez pârga Sfântului Duh; iar renașterea este pentru noi începutul unei alte vieți, pecete, talisman și luminare¹⁹.

Plecând de la cuvintele Psalmistului „Domnul va locui potopul” (Psalmi XXVIII,10), Sfântul Vasile cel Mare ne arată că primirea Botezului duce la iertarea păcatelor: „Potopul este revărsare de apă care face să dispară tot ce este sub ape; potopul curăță tot ce era mai înainte murdar. Psalmistul numește aici potop harul botezului; că sufletul care și-a spălat păcatele prin botez și a fost curățit omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuință a lui Dumnezeu în Duhul”²⁰.

Faptul că Botezul creștin este o Taină, rezultă din expunerea făcută mai înainte. Dacă botezul ar fi un simbol, el s-ar putea repeta, ori știm că „este un Domn, o credință, un botez” (Efeseni IV, 5) și, deci, nu se poate repeta. În ceea ce privește textul care, după părerea neoprotestantă, arată

---

18. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, X, în PSB vol. XII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1988, p. 81

19. Sfântul Ioan Damaschin, *op.cit.*, p. 136

20. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, V, 8, în PSB vol. XVII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1986, p. 234-235

că omul se poate mântui prin credință, iar botezul este doar o confirmare, ținem să facem câteva precizări:

Pentru candidații la botez, era normal să se impună credința mai întâi pentru că nimeni nu se poate boteza sau adera la o credință fără să știe despre ce este vorba. Sfinții Apostoli nu au impus botezul, ci au explicat mai întâi efectele lui, și apoi, dacă cei care i-au ascultat au crezut și au voit să se boteze, au primit din partea Sfinților Apostoli Taina Sfântului Botez. Deci, Apostolii nu au botezat niciodată autoritar, bazându-se pe demnitatea lor de ucenici ai Mântuitorului, ci pe credința fiecărui om că ceea ce fac Sfinții Apostoli (Botezul) este bine. Așa s-a întâmplat și cu temnicerul – după ce a crezut și s-a botezat el și casa sa: „Și el, luându-i la sine, în acel ceas al nopții, a spălat rănilor lor și s-a botezat el și toți ai lui îndată” (Fapte XVI, 33). În legătură cu iertarea păcatelor după săvârșirea Tainei Botezului, Sfântul Clement Alexandrinul mărturisește astfel: „Dar și îndepărtarea de cele rele este o descoperire a celor bune. Pe acelea pe care neștiința le-a legat spre răul nostru, pe acelea cunoștința le dezleagă spre binele nostru. Legăturile acestea sunt dezlegate repede prin credința omului și prin harul lui Dumnezeu; iar păcatele sunt iertate cu o doctorie care poate vindeca: botezul pe care ni l-a dat Cuvântul”²¹. Și în continuare spune: „Prin Botez ni se spală toate păcatele noastre și nu mai suntem păcătoși. Acesta este singurul har al luminării: nu mai suntem aceeași ca înainte de botez. Cunoștința răsare în noi odată cu lumina și ne luminează mintea”²².

Un plus de lămurire aduce și textul: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți primi darul Duhului Sfânt” (Fapte II, 38). Iată deci că este necesar să știi ce înseamnă botezul, să-i înțelegi efectele și apoi să-l dorești, dar aici Petru nu a impus credința ca motiv de mântuire, ci a zis să se pocăiască ca să primească botezul. El nu a exclus credința, dar aici, în cazul de față, nu a cerut credință pentru botez. Putem să spunem acum că se poate întâmpla și invers, botez și apoi credință. Tot din aceste texte observăm că botezul se face clar spre iertarea păcatelor și nu ca o confirmare.

Sfântul Clement Alexandrinul afirmă foarte clar în „Stromate” faptul că păcatele săvârșite înainte de botez sunt iertate: „Trebuie să se știe că cei care cad în păcate după ce s-au botezat, sunt pedepsiți pentru păcatele

21. Sfântul Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, 29,5, în PSB vol. IV, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 183

22. *Ibidem*, 30, 1, p. 183

pe care le-au săvârșit; păcatele săvârșite înainte de botez sunt iertate; cele săvârșite după botez au nevoie de curăție”²³.

Primirea Tainei Sfântului Botez și împărtășirea cu harul Duhului Sfânt prin această taină se face numai în Biserică, iar prin aceasta cel botezat poate ajunge la înstrăinarea față de păcat²⁴.

A treia obiecție se referă la faptul că adevăratul botez se face printr-o singură afundare. Textul pentru această afirmație este: „Și îndată, ieșind din apă a văzut cerurile deschise și Duhul ca un porumbel pogorându-se peste El.” (Marcu I, 10). „Și botezându-se Iisus, când ieșea din apă, îndată cerurile s-au deschis și îndată Duhul lui Dumnezeu s-a văzut pogorându-se ca un porumbel și venind peste El.” (Matei III, 16).

Neoprotestanții vor să arate aici că Mântuitorul a ieșit repede din apă și s-a botezat doar printr-o singură cufundare. Rămâne greu de înțeles cum ajung ei la concluzia că s-a cufundat doar o singură dată și nu de trei ori. Fără să susținem ideea unei întreite cufundări a Mântuitorului în botezul de la Iordan afirmăm că frații se lovesc de vechea lor greșală (inspirându-se de la unitarieni), de a nu face distincția între botezul lui Ioan și botezul lui Iisus: „Eu v-am botezat pe voi cu apă, El însă vă va boteza cu Duh Sfânt” (Marcu I, 8).

Spre deosebire de botezul lui Ioan, după Înviere, Mântuitorul recomandă botezul mântuitor în numele Sfintei Treimi, pe care Ioan nu l-a practicat niciodată. De asemenea, nici Nicodim nu a fost trimis la Iordan ci la botezul creștin, la nașterea din apă și din Duh (Ioan III, 5).²⁵

Botezul prin cele trei cufundări indică cele trei zile cât a stat Domnul în mormânt. Prin urmare a fi botezat în Hristos înseamnă a se boteza cei care cred în El (Galateni III, 27). Și este cu neputință să credem în Hristos dacă n-am fost învățați mărturisirea în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh. Hristos este Fiul Dumnezeului celui viu, Fiu, pe care Tatăl l-a uns cu Sfântul Duh, după cum spune dumnezeiescul David: „Pentru aceea te-a uns pe tine Dumnezeu, Dumnezeuul tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe

---

23. Sfântul Clement Alexandrinul, *Stromatele*, IV, 153, 3, în PSB vol. V, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 302

24. Sfântul Macarie Egipteanul, *Cele 50 de Omilii duhovnicești*, XLIII, în PSB vol. XXXIV, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1992, p. 258

25. Diac. P. I. David, *Sectologie*, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Tomisului, Constanța, 1998, p. 355

părtașii tăi” (Psalmi XLIV, 9)²⁶.

Ereticii au rămas la doctrina unitariană și la botezul simbol cu o singură cufundare a noului convertit, ca mărturie a „credinței personale”. Dar nu numai că s-a renunțat la întreita cufundare ci s-a înlăturat și învățătura fundamentală despre Sfânta Treime.²⁷

Cât privește prezența Mântuitorului la Iordan ea marchează începutul activității publice a Mântuitorului, când Acesta se face cunoscut: „... eu nu-L știam, dar ca să fie arătat lui Israel, de aceea am venit eu botezând cu apă.” (Ioan I, 31).

Sfântul Atanasie cel Mare vede în Botez modelul treimic: „Precum unul este Botezul dat în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh și o singură credință în Ea, cum a zis Apostolul (Efeseni IV,5), la fel și în Sfânta Treime, fiind una în Ea însăși și unită în Ea, nu are nimic în Ea din cele create. Aceasta este unitatea neîmpărțită a Treimii și una este credința în ea”²⁸.

O a patra obiecție neoprotestantă spune că omul se poate mântui și fără botez. „Și Iisus i-a zis: Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai” (Luca XXIII, 43)²⁹.

Necesitatea Botezului pentru mântuire este mărturisită de către Sfântul Vasile cel Mare în Omilia a XIII-a: „Cel care n-a fost botezat nu-i luminat; iar fără lumină nici ochiul nu poate vedea pe cele ale sale, nici sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu. Orice timp al vieții este potrivit pentru mântuirea prin botez: noaptea, ziua, în orice ceas, în orice clipă, chiar cea mai scurtă clipă. Dar cu mult mai potrivit este timpul înrudit cu semnificația Botezului. Și care timp ar fi mai înrudit cu botezul decât ziua Paștelui? Această zi este pomenirea învierii Domnului; iar botezul dă putința învierii”³⁰.

Instituirea botezului a fost făcută de Mântuitorul după învierea Sa din morți și nu înainte. Mântuirea tâlharului nu este o excepție sau abatere de

26. Sfântul Ioan Damaschin, *op.cit.*, p. 135

27. Diac. P. I. David, *op.cit.*, p. 101

28. Sfântul Atanasie cel Mare, *Epistola I către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc și spun că Duhul Sfânt este creatură*, XXX, în PSB vol. XVI, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1988, p. 62

29. Iosif Peretruchin, *Botezul pruncilor-tradiția apostolică*, Editura secției culturale a Consiliului Eparhial Chișinău, 1935, p. 14

30. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a XIII-a*, I, în PSB vol. XVII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1986, p. 488

la practica botezului deoarece aceasta a fost posibilă pentru că Mântuitorul nu instituisese Sfânta Taină a Botezului în chip văzut în sensul de practică. În cazul de față Mântuitorul, ascultând rugăciunea tâlharului: „Pomenește-mă Doamne când vei veni întru împărăția Ta” (Luca XXIII, 42), nu a rămas nepăsător ci l-a mântuit. Referitor la astfel de cazuri, Mântuitorul zice: „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care mă iubește; iar cel ce mă iubește pe Mine, va fi iubit de Tatăl Meu, și-L voi iubi și Eu și mă voi arăta Lui.” (Ioan XIV, 21)

Mântuirea prin botez este arătată de către Sfântul Grigorie de Nyssa prin următoarele cuvinte: „Noi învățăm că sufletul condus ca o mireasă trebuie ridicat pe umeri, ca să nu fie călcat de trup, ci să stăpânească peste greutatea trupului. Iar auzind de lectică, aflăm de harul luminător al Botezului, prin care ne facem copii, nemaisprijinindu-ne de pământ, ci fiind duși de aici spre viața cerească”³¹.

Tălharul de pe cruce și-a dat seama târziu de acest lucru, dar în ultima clipă cerând iertare și mântuire de la Domnul, a primit-o. Totuși, aceste cazuri sunt excepții, forma obișnuită e cea care începe cu botezul. Dacă nu era nevoie de botez pentru mântuire, atunci nici Mântuitorul nu l-ar fi instituit. Sfânta Scriptură ne istorisește un alt caz extraordinar petrecut în casa sutașului Corneliu, care era păgân și peste care s-au pogorât darurile Sfântului Duh și cu toate acestea a trebuit să se boteze, doar astfel devenind membru al Bisericii.³²

„Poate, oare, cineva să oprească apa ca să nu fie botezați aceștia care au primit Duhul Sfânt ca și noi? Și a poruncit ca aceștia să fie botezați în numele lui Iisus Hristos...” (Fapte X, 47-48).

Sfântul Clement Romanul în cea de-a doua epistolă a sa către Corinteni ne arată că, alături de botez, în vederea mântuirii, faptele bune sunt și ele necesare: „Cu ce încredere vom intra în palatul lui Dumnezeu, dacă nu păstrăm curat și neprihănit botezul? Sau cine va fi apărătorul nostru, dacă vom fi găsiți că nu avem fapte sfinte și drepte?”³³.

A cincea obiecție susține faptul că nu este absolută nevoie de apă pentru a avea un botez real. Noul Testament arată că prin botez se înțelege

---

31. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, în PSB vol. XIX, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 136

32. Iosif Peretruchin, *op.cit.*, p. 15

33. Sfântul Clement Romanul, *Omilie numită a doua Epistolă către Corinteni*, VI, 9, în PSB vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979, p. 97

învățătura Mântuitorului, credința în El și în patimile Sale și deci, nu e nevoie pentru mântuire de botezul cu apă sau de vreo altă materie, ci doar de un botez duhovnicesc care este de fapt lepădarea de păcat: „Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu l-a înviat pe El din morți, te vei mântui” (Romani X, 9). „Căci Hristos nu m-a trimis ca să botez, ci să binevestesc, dar nu cu înțelepciunea cuvântului, ca să nu rămână zadarnică crucea lui Hristos. (I Corinteni I, 17)³⁴

Este adevărat că credința este absolut necesară pentru mântuire, dar aceasta nu înseamnă că botezul nu are nicio valoare. Credința este o condiție pentru botez, lucru pe care îl arată însuși Mântuitorul: „Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi.” (Marcu XVI, 16)

Sfântul Grigorie Teologul vorbește despre botezul din apă și din duh: „Pentru că noi suntem dubli, din suflet și corp, din o fire văzută și nevăzută, este dublă și curățirea, prin apă și prin duh”³⁵.

În privința celui de-al doilea text se impun de asemenea câteva precizări. Epistola I Corinteni din care este extras textul, a fost scrisă de Sfântul Apostol Pavel în anul 67, ca reacție la multele probleme care apăruseră în Corint: dezbinările, viața morală decăzută și atitudinea urâtă față de Sfânta Euharistie. Pentru că se împărțiseră creștinii după Apostolii care-i botezaseră, producându-se astfel dezbinarea în comunitatea creștină din Corint, Sfântul Apostol Pavel a căutat să le explice creștinilor că nu e bine să se creeze grupuri separate, deoarece toți Sfinții Apostoli propovăduiesc același mesaj al Mântuitorului. Și pentru că nici Mântuitorul nu s-a împărțit, nici ei să nu se împartă în grupuri diferite. Textul la care se referă ereticii nu contestă deloc botezul creștin deoarece însuși Pavel, în versetele 14 și 16 arată că a botezat pe Crispus, pe Gaius și casa lui Ștefana. El nu contestă deloc Botezul, ci faptul că a botezat puțini credincioși îi dă o oarecare liniște că nu este pricină de dezbinare.

Dumnezeu ne-a făcut pentru nestricăciune, dar pentru că noi am călcat porunca lui mântuitoare, ne-a condamnat la stricăciunea morții, totuși, ca să nu fie răul veșnic, s-a pogorât, în virtutea milostivirii Sale, spre robi și, făcându-se asemenea nouă, ne-a răscumpărat, prin patima sa, din stricăciune. Ne-a izvorât nouă, din sfânta și preacurata Lui coastă, izvorul

---

34. Pr. Ioan Mihălcescu, *Dogma Soteriologică*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1926, p. 123

35. *Cuvântul XL la Sfântul Botez*, Migne PG, XXXVI, col. 368 A, apud Sfântul Ioan Damaschin, *op.cit.*, p. 114

iertării. Apa izvorâtă din coasta Sa este spre renaștere și inundarea păcatului și a stricăciunii, iar sângele este băutura pricinuitoare vieții veșnice. Ne-a dat porunci ca să ne renaștem prin apă și prin Duh (Ioan III, 5), deoarece prin rugăciune și invocare Sfântul Duh se pogoară asupra apei. Dar pentru că omul este dublu, din suflet și corp, ne-a dat dublă și curățirea, prin apă și prin Duh. Duhul, pe de o parte, reînnoiește în noi starea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facerea I, 26.); iar apa, pe de altă parte, curățește, prin harul Duhului, corpul de păcat, și-l eliberează de stricăciune. Apa îndeplinește icoana morții, iar Duhul dă arvună vieții³⁶.

Didahia Sfinților Apostoli menționează foarte clar modul în care Taina Botezului să fie săvârșită: „Cu privire la botez, așa să botezați: După ce ați spus mai înainte toate cele de mai sus (cartea prezintă succint învățăturile dogmatice și morale aduse de Mântuitorul n.n.) botezați «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» în apă proaspătă. Iar dacă nu ai apă proaspătă, botează în altă apă; iar dacă nu poți în apă rece, în apă caldă. Dacă nu ai de ajuns nici una nici alta, toarnă pe cap de trei ori apă «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh»³⁷.

Sfântul Clement Alexandrinul aduce o mărturie importantă cu privire la botezul care se săvârșea cu ajutorul apei: „Cuvântul cel limpede al lui Dumnezeu, datorită Căruia trupul cel născut din nou (botezat n.n.) prin apă a dobândit preț. Mărgăritarul (cuvântul lui Dumnezeu n.n.) acoperă trupul celui ce s-a băgat în apă, iar în trup se zămislește un alt mărgăritar”³⁸.

Botezul cu apă este menționat și de Origen menționând faptul că fără acesta păcatele nu pot fi iertate: „Fără botez nu ar exista iertare de păcate și după legile evanghelice nu putem fi botezați de două ori cu apă și duh spre iertarea păcatelor, și că în schimb ni se îngăduie botezul martiriului”³⁹.

Astfel, spre dezamăgirea ereticilor care-și susțin învățătura cu acest text greșesc pentru că Pavel a propovăduit, dar a și botezat. Cu altă ocazie, chiar el îndeamnă la botez, spunând: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți primi darul Sfântului Duh” (Fapte II, 38)

---

36. Sfântul Ioan Damaschin, *op.cit.*, p. 136

37. *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, VII, 1-3, în PSB vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1979, p. 28

38. Sfântul Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea a II-a, 118, 5, p. 297

39. Origen, *Exortatie la martiriu*, XXX, în PSB vol. VIII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p. 375

III. Botezul copiilor – practică instituită de Sfinții Apostoli

Pruncii trebuie botezați pentru că:

a. Toți oamenii se nasc cu păcatul strămoșesc și pentru a-l șterge este absolută nevoie de administrarea Sfintei Taine a Botezului. „Că iată întru fărădelegi m-am zămislit și întru păcate m-a născut maica mea.” (Ps. L, 6). „De aceea, precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el.” (Romani V, 12)

b. Mântuitorul a dat poruncă de a nu opri copiii să vină la El. „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor.” (Matei XI, 14)

c. Ca o prefigurare a botezului creștin în Vechiul Testament, pruncii erau tăiați împrejur, deci, erau cuprinși și ei în același plan de mântuire a lui Dumnezeu; nimeni nu le-a cerut atunci credință.

d. „Și văzând arhieriei și cărturarii minunile pe care le făcuse și pe copiii care strigau în templu și ziceau: Osana, fiul lui David, s-au mâniat. Și i-au zis: Auzi ce zic aceștia? Iar Iisus le-a zis. Da. Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?” (Matei XXI, 15-16)

e. Deoarece la pogorârea Duhului Sfânt au fost botezați și copiii: „Căci vouă vă este dată făgăduința și copiilor voștri și tuturor celor de departe, pe oricâți îi va chema Domnul Dumnezeuul nostru.” (Fapte II, 39). „Dar după aceea vărsa-voi Duhul Meu peste tot trupul și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrânii voștri visuri vor visa, iar tinerii voștri, vedenii vor vedea.” (Ioil III, 1)⁴⁰. Iată deci că la pogorârea Duhului Sfânt între cele 3000 de suflete botezate, Sfânta Scriptură ne mărturisește că au fost și copii.

Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă faptul că Taina Sfântului Botez poate fi săvârșită chiar și copiilor: „Tăierea noastră împrejur, harul botezului adică, vindecă fără de durere, ne este pricinuitor a mii de bunătăți și ne umple pe toți cu harul Duhului. Nu este un timp anumit când îl putem primi; această tăiere împrejur nefăcută de mână omenească o putem primi și când suntem mici de tot și când am crescut mari și când suntem bătrâni”⁴¹.

---

40. Diac. P. I. David, *Sectologie*, p. 360

41. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XL, 4, în PSB vol. XXII, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1989, p. 81

În ceea ce privește credința, ea este mărturisită de nași. Ideea de naș, însă a fost aspru combătută de eretici, care nu țin cont de textele Sfintei Scripturi. Sfânta Scriptură ne arată că au existat oameni care în baza credinței lor, și-au vindecat rude sau cunoscuți:

a. Sutașul, prin credința sa, și-a vindecat sluga: „Auzind, Iisus s-a minunat și a zis celor ce veneau după el: Adevărat grăiesc vouă, la nimeni în Israel n-am aflat atâta credință ... Și i-a zis Iisus sutașului: Du-te, fie ție după cum ai crezut. Și s-a însănătoșit sluga lui în ceasul acela.” (Matei VIII, 10-13)

b. Credința mamei cananence, îi vindecă fiica: „Atunci, răspunzând, Iisus i-a zis: O, femeie, mare este credința ta. Fie ție după cum voiești. Și s-a tămăduit fiica ei în ceasul acela.” (Matei XV, 28).

c. Credința tatălui vindecă pe fiul lunatic: „Doamne, miluiește pe fiul meu că este lunatic și pătimește rău, căci adesea cade în foc și adesea în apă .... Și Iisus l-a certat (pe demon) și demonul a ieșit din el și copilul s-a vindecat în ceasul acela.” (Matei XVII, 15-18)

d. Botezul pruncilor se mai justifică și prin faptul că Apostolii au botezat case întregi (părinți și copii). Neoprotestanții neagă această idee spunând că prin cuvântul casă nu se înțelege neapărat și copii. Iată un exemplu: „Și o femeie, cu numele Lidia, vânzătoare de porfiră, din cetatea Tiarelor, temătoare de Dumnezeu, asculta. Acesteia Dumnezeu i-a deschis inima ca să ia aminte la cele grăite de Pavel. Iar după ce s-a botezat ea și casa ei, ne-a rugat, zicând: de m-ați socotit că sunt credincioasă Domnului, intrând în casa mea, rămâneți. Și ne-a făcut să rămânem”. (Fapte XVI, 14-15) Greșeala neoprotestantă e evidentă pentru că în cazul de față se știe că Lidia nu avea soț sau alte persoane mature în casă deoarece, dacă ar fi fost „le-ar fi deschi ochii ca să ia aminte”. Verbul însă e la singular pentru că numai ea a fost catehizată. Că era văduvă ne arată și expresia „casa sa”, știut fiind faptul că, potrivit obiceiului timpului numai bărbatul era capul familiei, ori se vorbește despre casa sa.⁴²

Botezul copiilor este afirmat de Origen explicând necesitatea botezului copiilor astfel: „Nimeni nu este curat, măcar o zi de va fi viața lui pe pământ. Tocmai, pentru că necurățiile din naștere sunt șterse prin Taina Botezului, de aceea se botează copiii, căci (cum scrie la Scriptură), de nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu”⁴³.

---

42. Iosif Peretruchin, *op.cit.*, p.47

43. Origen, *Omiliile la Evanghelia după Luca*, XIV, 5-6, în PSB vol. VII, Editura

Realitate nașilor poate fi demonstrată și invers: dacă printr-un om a intrat păcatul în lume, de ce să nu aibă un copil șansa mântuirii prin credința altuia, a nașului; dacă prin păcatele părinților pot suferi părinții, de ce nu se poate ca prin credința nașilor aceștia să poată fi îndreptați. „Învățătorule, cine a păcătuit, acesta sau părinții lui. De ce s-a născut orb?” (Ioan IX ,2).

Nașul, sau cel ce mărturisește credința în numele pruncului botezat, are un rol foarte important în cadrul Tainei, lucru ce îl menționează și Sfântul Chiril al Alexandriei astfel: „Atunci când pruncul de curând născut e adus pentru a primi ungerea introducerii, sau a desăvârșirii în Sfântul Botez, cel ce-l aduce rostește „Amin” pentru el. De asemenea, pentru cel ce suferă de boala din urmă, și e îndemnat sau e adus să se boteze, se rânduiește, în loc de propria consimțire, să se folosească, din iubire, glasul altora pentru a arăta credința celor ce sunt împiedicați să o facă. Se poate vedea că, în cazul lui Lazăr, face aceasta sora lui. Și în chip înțelept și potrivit ea seamănă pentru el mărturisirea credinței, ca acela să secere rodul ei”⁴⁴.

Protestanții, vorbind de botezul pruncilor, se împiedică de fapt de vârstă, desconsiderând efectele, din cauza concepției lor că botezul este doar un simbol. Se bazează pe textul „Cel ce va crede și se va boteza se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi.” (Matei XVI, 16). Îi putem întreba dacă își asumă responsabilitatea trimiterii spre osândă a unor copii nevinovați pe care însuși Mântuitorul i-a chemat la El prin Taina Botezului. În privința textului folosit ca obiecție, ceea ce nu înțeleg ei este faptul că Mântuitorul se adresa aici celor ce erau capabili să înțeleagă, adică celor maturi, pentru că era normal ca la început să fie botezați părinții și apoi copii lor. Cazul e asemănător tăierii împrejur în Vechiul Testament când porunca circumciziei includea toate persoanele de parte bărbătească de la vârsta de opt zile până la sfârșitul vieții.⁴⁵: „În tot neamul vostru, tot pruncul de parte bărbătească născut la voi în casă, s-au cumpărat cu bani de la alt neam, care nu-i din seminția voastră să se taie împrejur în ziua a opta ... Și era Avraam de 99 de ani, când s-a tăiat împrejur.” (Facere XVII, 12-24).

Există excepții și în cazul oamenilor maturi. Un exemplu grăitor este chiar Sfântul Apostol Pavel care a fost botezat mai întâi și apoi, a stat

---

Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, pp. 104-105

44. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, în PSB vol. XLI, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2000, p. 520

45. Pr. Dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament, A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 477

cu ucenicii pentru a primi învățăturile Mântuitorului, pentru ca în cele din urmă să ajungă el însuși să propovăduiască: „Și îndată a căzut de pe ochii lui ca niște solzi; și a văzut iarăși și (sculându-se) a fost botezat. Și luând mâncare, s-a întărit. Și a stat cu ucenicii din Damasc câteva zile. Apoi propovăduia în sinagogi pe Iisus că acesta este Fiul lui Dumnezeu.” (Fapte IX, 18-20).

De altfel, chiar Sfântul Apostol Pavel îi scrie lui Timotei că: „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină.” (I Timotei II, 3-4). Vedem astfel că mai întâi se vorbește despre mântuirea începută prin botez și se vorbește apoi despre cunoștința adevărului, de credință.

O altă dovadă la fel de evidentă este și practica de a boteza un om viu în locul unuia care a murit nebotezat: „Fiindcă ce vor face cei ce se botează pentru morți? Dacă morții nu înviază nicidecum, pentru ce se mai botează pentru ei?” (I Corinteni XV, 29). Aici Sfântul Apostol Pavel demonstrează învierea morților arătând că practica botezării unui om viu pentru un om mort nu e zadarnică, atât timp cât învierea este reală. Iată deci o altă dovadă a nașilor și a botezării copiilor mici. Ne putem întreba acum retoric dacă Dumnezeu ar fi permis botezarea unui viu pentru un mort, care nu se mai întoarce pe pământ ca să mărturisească credința și nu s-ar fi permis botezul pruncilor pe care însuși Mântuitorul i-a chemat la Sine.

Astfel, după atâtea dovezi scripturistice de botezare a pruncilor, dovezi care se află până și în Bibliile „contrafăcute” de neoprotestanți problema pedo-baptismală nu este decât o problemă de ambiție diabolică și fixism neoprotestant.

Concluzii

Din cele prezentate în studiul propus am văzut importanța Tainei Sfântului Botez pentru viața noastră, a creștinilor, putând să afirmăm clar și răspicat că această taină este o condiție sine qua non pentru a atinge scopul final pentru care omul a fost creat, mântuirea sufletului și ajungerea la asemănarea cu Dumnezeu. Acest lucru este clar arătat, atât de către Mântuitorul Iisus Hristos în convorbirea Sa cu Nicodim, după cum am putut vedea, cât și de către Sfinții Părinți în scrierile acestora.

Primul efect al Tainei este acela de iertare a păcatului strămoșesc, păcat cu care fiecare om se naște și care a putut fi înfrânt numai de jertfa

răscumpărătoare a Fiului lui Dumnezeu. De asemenea, împărtășirea cu Duhul Sfânt prin această Sfântă Taină permite ca noul botezat să se dezvolte spiritual în mod armonios prin primirea harului, împărtășindu-se și cu celelalte Sfinte Taine. Astfel, putem afirma faptul că Taina Sfântului Botez deschide „ușa mântuirii” așa cum cerurile s-au deschis în momentul în care Iisus s-a apropiat de Ioan în apele Iordanului pentru a fi botezat, Duhul Sfânt s-a pogorât în chip de porumbel, iar glasul lui Dumnezeu Tatăl s-a auzit din ceruri, mărturisind dumnezeirea lui Iisus, Sfânta Treime arătându-se în mod clar. De altfel, și Botezul ca Taină are ca model Sfânta Treime, deoarece ea se săvârșește în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. De asemenea, modelul treimic este vădit și de întreita afundare în apă a celui botezat în același timp cu rostirea formulei menționate mai sus.

Apa are o importanță foarte mare în săvârșirea Tainei deoarece este simbolul curățirii, așa cum apa curățește trupul de orice impuritate prin spălare, la fel și apa botezului, care în prealabil este sfințită de Dumnezeu prin mâna preotului, curăță în mod nevăzut pe cel botezat, atât de păcatul strămoșesc, cât și de celelalte păcate săvârșite până la momentul respectiv. Harul, însă, este cel care desăvârșește Botezul, deoarece, prin acesta, omul primește harul Duhului Sfânt, dobândind astfel o viață nouă precum și o înnoire a întregii lui ființe. Așadar putem vedea cum cuvintele Mântuitorului: „De nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea moșteni împărăția cerurilor” sunt îndeplinite și desăvârșite prin Taina Sfântului Botez.

DECALOGUL – ÎNDATORIRI MORAL-SOCIALE

Drd. Mitrea Pompiliu - Mihai

Cele zece porunci pozitive și negative, însoțite de motivări sau de sancțiuni, Decalogul, formează un tot organic, o normă și o operă unitară, atât după fond cât și după formă. După forma sa literară Decalogul poate fi socotit drept o admirabilă operă a epocii, iar după fondul său, el stă în centrul întregii Legi. Este constituția legislației mozaice, valabilă în toate timpurile. Toate legile pe care Israelul le-a primit în cursul dezvoltării sale istorice, fie religioase, fie morale sau sociale, nu sunt decât o dezvoltare sau o explicare, o aplicare la cazuri speciale ale vieții a principiilor înscrise în Decalog. Din acest motiv Decalogul a fost pentru poporul evreu adevăratul îndreptar de credință, mai ales că sintetiza în linii generale toate îndatoririle religios-morale și sociale ale omului. Sinteză a Legii, Decalogul a imprimat apoi tuturor normelor și poruncilor născute din el acel spirit umanitar față de aproapele, acel sentiment de ascultare și supunere față de Dumnezeu, ce-l caracterizează. El este o adevărată *magna charta a vechiului legământ*.¹

În Sfânta Scriptură, Decalogul s-a păstrat în două recenzii, una în Ieșirea 20, 1-17 și alta în Deuteronom 5, 6-21. Aceste recenzii se deosebesc mai ales în formularea și motivarea poruncii a patra, privitoare la respectarea și sfințirea zilei de odihnă. În Ieșirea 20, 11, motivarea zilei de odihnă are sens strict religios, fiind pusă în legătură cu încetarea activității divine după cele șase zile ale creației. Motivarea din Deuteronom 5, 15 are însă un sens umanitar de aceea expresia *zakor - adu-ți aminte* (Ieșirea 20, 8) este înlocuită cu *samor - păzește* (Deuteronom 5, 12). O deosebire între cele două recenzii întâlnim și în ordinea înșirării celor prevăzute în porunca a

---

1. Diac. Mircea Chialda, *Îndatoriri moral-sociale după Decalog*, în „Studii Teologice”, anul VIII (1956), nr. 9-10, p. 604.

zecea. În timp ce în Ieșirea 20, 17, prin repetarea expresiei, *să nu dorești*, se separă casa de restul; în Deuteronom 5, 21 se înșiră întâi femeia și apoi casa, deoarece aici *casa* este luată în sensul de locuință, imobil, nu de familie, ca în Ieșirea.²

Așa cum a fost promulgat pe muntele Sinai, Decalogul trebuia să constituie punctul de plecare în sensul educativ al Legii, de a face pe om mai bun și mai drept. El trebuia să înfățișeze întreaga viață a poporului, ca acesta educat în școala Legii să se ridice la înălțimea misiunii lui, să trezească în popor sentimentul de responsabilitate și culpabilitate, ideea de păcat să se contureze tot mai clar în cugetul său, astfel ca dorința de mântuire să sporească, credința și speranța în Mântuitorul să se întărească. Și acest rol educativ l-a îndeplinit Decalogul. Poruncile lui sunt în așa fel alcătuite și înșirate, ca din ele să se vadă că Dumnezeu a condus acest popor ca un adevărat părinte, fie sub raport religios, fie sub raport moral-social, în viața publică, familială sau particulară. Ca un adevărat catehism al vieții, Decalogul a fost normatorul raporturilor dintre credincios și Dumnezeu, dintre om și om, dintre om și societate. În el s-a concentrat toată organizarea comunității lui Israel ca într-un sâmbure din care a rodit viața, a rodit legământul, i s-a deschis lui Israel calea spre har și fericire.³

Dumnezeu a sădit în natura omului anumite înclinări fundamentale - dispoziții native - drept călăuză în activitatea lui liberă și conștientă. Și Sf. Ap. Pavel mărturisește atât de elocvent existența acestor înclinări în firea omului (Romani 2, 14-15). Din cuvintele Apostolului se vedește însă că preceptele Decalogului au existat înainte de Moise. Dumnezeu deci n-a descoperit lui Moise o lege nouă, ci una imprimată demult în inima omului, dar umbrită prin căderea în păcat și pervertirea moravurilor. Cum natura umană era înclinată mai mult spre păcat, era necesar ca Dumnezeu să-l ajute pe om sub forma unor legi pozitive pentru a-și putea ajunge scopul. Pentru prima dată Dumnezeu face acest lucru la promulgarea Decalogului. De aici strânsa legătură dintre cele 10 porunci și legea naturală, esența ambelor fiind săvârșirea binelui și evitarea răului. Dar nu toate preceptele Decalogului se acopăr întrutotul cu principiile legii naturale. Din punct de vedere normal, poruncile II și IV nu sunt în acord deplin cu legea naturală,

---

2. *Ibidem*, p. 605.

3. Cf. Drd. Ghe. Burtatl, *Darea Legii și rolul ei în organizarea vieții religios-morale, politice și economico-sociale a poporului evreu*, în „Studii Teologice”, anul XXV (1973), nr. 9-10, p. 727.

întrucât se desprind și anumite dispoziții speciale, ce nu mai sunt universal valabile, interzicerea idolatriei și cinstirea sâmbetei.⁴

Decalogul, în normele sale religios-morale și sociale, a fost superior tuturor legislațiilor existente înainte și după el, până la apariția creștinismului. Încă din primele sale porunci, unde se formulează concepția despre Dumnezeu unic și adevărat, ființă spirituală, Decalogul se ridică pe o treaptă net superioară față de concepția doctrinară din religiile naturaliste și politeiste ale antichității. Oprind prin restul poruncilor săvârșirea păcatului și urmărind desfășurarea unor raporturi normale sociale, Decalogul este superior legilor asiro-babiloniene, codului Hammurabi, textelor de vrăjitorii bilonice ale lui Surpu, prescripțiunilor egiptene din Cartea morților, sau Pentalogului budist.⁵

S-a amintit mai sus că în ordinea înșirării preceptelor din Decalog, în primul plan stau îndatoririle credinciosului față de Dumnezeu, Creatorul, Părintele tuturor, Căruia, i se datorează iubire, supunere, ascultare și slujire. În acest sens este rezumată și concepția religioasă din Israel — monoteismul — despre un Dumnezeu unic, spiritual, adevărat, veșnic; de aceea idolatria a fost considerată în toată Legea veche drept cea mai mare crimă. Consecința logică a acestei concepții religioase înalte sunt poruncile referitoare la interzicerea idolatriei, a profanării numelui lui Dumnezeu și prescrierea datoriei de a cinsti pe Dumnezeu în ziua de odihnă. Pe sulul al doilea urmează poruncile (V-X) ce reglementează raporturile dintre oameni. În succesiunea acestor norme se observă o ordine, în care momentul psihologic este bine accentuat. Într-o gradare din exterior spre interior, o gradare descendentă de la cele mai grave la cele mai puțin grave, sunt interzise toate păcatele ce se pot săvârși în faptă, cu cuvântul sau numai în cuget, în pofta păcătoasă.⁶

Toate îndatoririle înscrise în Decalog, fie către Dumnezeu sau către aproapele, se reduc în esență la două mari porunci din Lege. Îndatoririle față de Dumnezeu sunt sintetizate în poruncă: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta” (Deuteronom 6, 5); iar îndatoririle față de aproapele în porunca: „Să nu-ți răzbuni cu mâna ta și să n-ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubești

4. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 606.

5. *Ibidem.*

6. Cf. Drd. Viorel Caloianu, *Datoriile față de aproapele după legea mozaică*, în „Studii Teologice”, 1975, nr. 1-2, p. 93.

pe aproapele tău, ca pe tine însuși” (Levitic 19, 18). Sunt cele mai mari porunci, în care Mântuitorul a rezumat „toată legea și profeții” (Matei 22, 37-40; Marcu 12, 30-31). Dragostea este de altfel izvorul și coroana tuturor virtuților morale (I Corinteni 13, 4).

„Formulate cât mai scurt, dar clare și precise, spre a fi mai ușor memorizate și astfel să se imprime și să pătrundă cât mai adânc în conștiința omului pe care să-l transforme înspre bine, poruncile Decalogului îmbrățișează toată viața religioasă, morală și socială a lui Israel. Aceste norme, ca de altfel întreaga legislație dezvoltată din Decalog, nu sunt redată pe specificul lor. Ele se întrepătrund potrivit concepției teocratice, că totul vine de la Dumnezeu și se îndreaptă spre El prin practica Legii. Dumnezeu este conducătorul lui Israel, este Părintele ce-i poartă de grijă și-i călăuzește pașii în orice domeniu al vieții. De aceea la poporul evreu totdeauna viața religioasă s-a împletit cu cea socială. Cele 12 seminții au format și religios și social aceeași comunitate, bine-închegată și viabilă prin legătura cu Dumnezeu. În viața acestei comunități religiosul cu moralul și socialul s-au împletit în așa fel încât unei concepții înalte religioase cum a fost monoteismul biblic, îi corespunde o concepție moral-socială ce nu s-a întâlnit în acea epocă la niciunul din popoarele antice.”⁷

Pentru organizarea vieții moral-sociale a poporului evreu, Decalogul prevede anumite porunci, îndatoriri pentru om în scopul realizării binelui social comun. Împlinirea acestor îndatoriri se face de om într-o sferă mai mare sau mai mică a activității lui din viața socială. Astfel pentru toată omenirea este îndatorirea de a munci, urmată de dreptul la odihnă, realizată practic nu privește numai pe „individ ci, mai mult colectivitatea, societatea organizată în care el trăiește.”⁸

Această îndatorire se cere, deci, împlinită de toți oamenii pe un plan social mai extins, mai ales că de ea depinde însăși existența fizică a societății, buna desfășurare și progresul vieții sociale în general. Fără muncă nu poate trăi nici individul și nici societatea. Alte îndatoriri, ca cinstirea părinților și păstrarea credinței conjugale se referă în primul rând la un cerc mai restrâns din viața socială. Ambele se îndreaptă spre familie întâi și prin ea spre întreaga viață socială a unui popor. Altele apoi, cum sunt îndatoririle de a respecta viața, bunurile materiale și cele spirituale ale aproapelui, privesc în primul rând raporturile dintre individ și individ și numai pe un

7. Diac. Mircea Chialda, *op. cit*, p. 607.

8. Cf. Drd. Ghe. Burtatl, *op. cit*, p. 728.

plan mai extins viața socială în general. În felul acesta îndatoririle moral-sociale poruncite în Decalog pot fi clasate în trei grupe: cele care se referă la societate, sau viața socială în general (porunca IV), cele care privesc familia (poruncile V și VII) și cele ce se raportează la viața individului în primul rând (poruncile VI, VIII, IX și X).

Aceste îndatoriri sunt despre datoriile omului față de aproapele luat drept colectivitate, familie și individ. Nu trebuie însă să se piardă din vedere faptul că în ansamblul lor, sau extinse în sfera vieții sociale în general luată, prin ele se urmărește același scop, buna organizare și desfășurare a întregii vieți sociale a omului, ca individ și colectivitate. Prima îndatorire socială pe care o formulează Decalogul este aceea a omului de a munci, împreună cu corelativul ei, dreptul la odihnă. Ambele sunt prevăzute în porunca a IV-a (Ieșirea 20, 8-10; Deuteronom 5, 12-15). Motivarea lor s-ar părea diferită în cele două recenzii ale Decalogului. În timp ce în Ieșirea îndatorirea de a munci și dreptul la odihnă sunt formulate în legătură cu activitatea divină de creație a universului și încetarea ei în ziua de odihnă (șabat-Facerea 2, 2), deci e scos în evidență raportul dintre religios și moral-social, în Deuteronom motivarea este legată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, eliberatorul lui Israel din robia egipteană. Nu sunt două motivări, ci numai două aspecte ale aceleiași idei, consfințirea îndatoririi de a munci și a dreptului la odihnă pentru om. Dar în timp ce în Ieșirea accentul se pune pe latura religioasă, în Deuteronom este scos în evidență substratul moral-social al acestei îndatoriri.⁹

„Lucrează șase zile și-ți fă în acelea toate lucrurile tale”, sună îndatorirea pentru om de a munci. Accentul trebuie deci pus întâi pe îndemnul la muncă și apoi pe durata ei. *Lucrează*, spune omului Legea și această îndatorire pentru el este veche. Așa cum este creat, omul are datoria de a se îngriji de bunăstarea sa în viață, ca și de mântuirea sufletului său. El trebuie, în acest scop, să muncească fizic și intelectual. Din acest motiv s-a prevăzut pentru om îndatorirea de a munci încă imediat după creația lui (Facerea 2, 15-17) ca și după căderea lui în păcat (Facerea 3, 19, 23). Această îndatorire a rămas apoi permanentă pentru om, ca o necesitate pentru existență (Proverbele lui Solomon 27, 23, 27), mijloc de sporire a bineistării (Proverbele lui Solomon 31, 21), aducătoare de bucurie, liniște și fericire în familie și societate (Proverbele lui Solomon 31, 28, 29), de respect și cinste pentru omul muncitor (Proverbele lui Solomon 12, 24;

---

9. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 608.

22, 29). Creatoare de bunuri materiale și spirituale, această îndatorire are o deosebită însemnătate deci, nu numai pentru viața individului, dar mai ales pentru progresul societății. Prin muncă se asigură existența individului și a societății. Propășirea tuturor în viața economică și culturală se asigură prin muncă și străduințele depuse de om în colectivitate, printr-o muncă dirijată și săvârșită cu tot darul dragostei pentru eforturile comune, sunt garanția realizării binelui comun, a bunăstării și fericirii colective, din care se împărtășește și individul.¹⁰

În felul acesta, munca are un întreit caracter, de poruncă divină, de lege fundamentală a vieții individuale și de condiție necesară în existența, dezvoltarea și progresul societății. Importanța mare pe care o are îndatorirea de a munci pentru individ și societate, a făcut pe autorul Cărții Proverbelor să acorde muncii o deosebită valoare, sintetizată în maxima: „cea mai prețioasă comoară pentru om este munca” (Proverbele lui Solomon 12, 27).

După cum datoria crează dreptul, tot așa îndatorirea omului de a munci i-a adus dreptul la odihnă. Pentru ca omul să nu facă excese mari de muncă în eforturi continue, ceea ce i-ar aduce slăbirea organismului, cu periclitarea vieții uneori, durata muncii a fost limitată la șase zile, urmate de ziua de odihnă. În felul acesta Decalogul decretează ziua a șaptea drept zi de repaus, iar dreptul la odihnă se extinde atât asupra omului, cât și a animalelor de muncă (Ieșirea 20, 10; Deuteronom 5, 14). Bărbați și femei, tineri și bătrâni, stăpâni și sclavi, indigeni și străini, trebuie să se bucure în mod egal de acest drept. Este pentru prima dată în istoria omenirii când se întâlnește o legiferare a acestui drept. Celelalte legislații din antichitate au fost străine de această binefacere socială. La ele nu se întâlnește decât exploatarea și împilarea claselor de jos înrobite, lipsite de orice demnitate omenească, de orice drept, socotite doar simple unelte de muncă. Consfințirea dreptului de odihnă în Decalog are un dublu scop. Pe de o parte dă posibilitate credinciosului de a se ocupa mai mult de viața lui religioasă, spiritual, iar pe de altă parte asigură trupului omenesc mijlocul de a-și reface forțele fizice pentru o nouă perioadă de șase zile.¹¹

În porunca a IV-a dreptul la odihnă se acordă și sclavilor. Astfel se întrevăde în Decalog și înalta idee umanitară de egalitate, de ridicare a omului la demnitatea sa. Chiar dacă prin legile ulterioare instituția sclaviei

---

10. *Ibidem*, p. 609.

11. Cf. Prof. C. Pavel, *Esența învățăturii morale a Legii Vechi*, în „Glasul Bisericii”, 1964, nr. 3-4, p. 244.

n-a putut fi îndepărtată din Israel, fiind prea înrădăcinată în viața socială, totuși, spiritul umanitar întrevăzut în porunca Decalogului a îmbunătățit viața sclavilor la poporul evreu (Deuteronom 15, 13; Levitic 25).

Odihna din ziua a șaptea este prevăzută și pentru animalele domestice ce își depun eforturile fizice în folosul și spre fericirea omului. Și pentru ele este necesar ca în ziua de odihnă să-și refacă forțele fizice și să se bucure de un tratament mai bun din partea stăpânilor.

Importanța deosebită pe care o are familia ca temelie a vieții sociale, face ca Decalogul să se ocupe de acest mic organism social în două din poruncile sale. Mai întâi, în porunca a cincea normează raporturile dintre părinți și fiii lor, iar prin porunca a șaptea reglementează viața familială dintre soți, în îndatorirea ce o au de a păstra credința conjugală.

„Porunca cinstirii părinților, așa cum este formulată pozitiv în Decalog – „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta...” (Ieșirea 20, 12; Deuteronom 5, 16) - urmează imediat după îndatoririle religioase ale credinciosului de a cinsti prin adorare și slujire pe Dumnezeu. Acest lucru nu este lipsit de importanță, deoarece fiii își au existența de la Dumnezeu prin mijlocirea părinților. Pentru fii, părinții sunt apoi aproapele cel mai imediat, pe care trebuie să-l iubească împlinind legea sau porunca divină a dragostei. Religia mozaică, care cerea fiecărui evreu împlinirea dreptății și a dragostei în viața socială, tinde prin porunca a cincea din Decalog să realizeze acest ideal în primul rând în familie, de unde pornește toată educația moral-socială a omului. Acest ideal este mai ușor de împlinit, în această mică societate unde dragostea naturală, reciprocă dintre părinte și fiu nu va lipsi niciodată. Totdeauna copilul se va simți născut și crescut în dragostea părintească, iar părintele își va vedea bucuria vieții în dragostea copiilor, în respectarea autorității și a cinstirii lui de către cei născuți.”¹²

Pentru străduințele depuse de părinți în plămădirea și formarea tinerelor vlăstare, acestea au îndatorirea de a recompensa totul prin cinstirea și ascultarea ce le sunt datori după porunca Decalogului. Această îndatorire a copiilor de a-și cinsti părinții, cuprinde în sine toată gama sentimentelor pe care urmașii le datorează celor care i-au crescut, instruit și educat pentru viață. De aceea prin expresia „kabbed - a cinsti, a onora” (Ieșirea 20, 12) se exprimă tot ceea ce copiii datorează părinților, datorii cerute de natură și de viață: ascultare, supunere, grațitudine, dragoste, recunoștință și ajutor material și moral. Prin această poruncă, prima poruncă moral-socială

---

12. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 610.

adresată viitorilor membri ai societății, se stabilește autoritatea familiei și se pune temelia împlinirii tuturor celorlalte îndatoriri moral-sociale către aproapele, luat ca individ sau colectivitate. Așa se și explică locul acestei porunci, la sfârșitul celor religioase și începutul celor moral-sociale.¹³

Dar porunca cinstirii părinților nu se oprește aici. Morala creștină a extins împlinirea acestei porunci într-o sferă mai largă a vieții sociale. De la cinstirea părinților trupești, cinstirea a trecut și asupra părinților spirituali, asupra învățătorilor și educatorilor, precum și asupra conducătorilor societății. Ea trebuie deci să îmbrățișeze pe toți cei ce se îngrijesc de bunăstarea și fericirea oamenilor în viața socială; pe ocrotitorii vieții lor, trupești și sufletești, începând de la cei mai mici până la cei care stau în fruntea societății. Și lor, ca unora ce continuă opera de instruire și educație, li se cuvine aceeași cinstire exprimată prin dragoste, respect, ascultare și supunere ca și față de părinții trupești. Dacă copiii au îndatorirea de a ajuta părinții, în cadrul aceleiași familii, în societate toți sunt datori să sprijine material și moral năzuințele conducătorilor în strădaniile comune pentru progresul societății (Matei 22, 21; Romani 13, 1).¹⁴

O bună desfășurare a vieții familiale nu se poate asigura numai prin stabilirea autorității sau a raporturilor normale dintre copii și părinți. Ea este condiționată încă de multe alte împrejurări, prin ansamblul cărora se va garanta o viață familială normală într-o atmosferă de liniște și dragoste reciprocă. O condiție importantă în acest sens pentru familie este păstrarea credinței conjugale, pe care o cere Decalogul în formularea negativă a poruncii: „Să nu săvârșești adulter” (Ieșirea 20, 14; Deuteronomul 5, 18). Adulterul ca legătură trupească dintre doi soți din familii deosebite sau a unui soț cu o persoană liberă, necăsătorită, este păcatul prin care se violează credința conjugală, se tulbură sfințenia, unitatea și curăția din sânul familiei. Alături de omucidere și idolatrie, adulterul a fost cea mai condamnată formă de imoralitate, deoarece adulterinii săvârșesc un păcat cu un întreit aspect: contra lui Dumnezeu, care a instituit căsătoria sub forma monogamă, ridicând-o în rândul Sf. Taine și a interzis acest păcat; contra soțului credincios; și contra familiei pe care o distruge. În măsura în care adulterul este semnul celei mai grave imoralități, el a fost aspru condamnat încă din primele începuturi ale omenirii, pe motiv că se ridică

---

13. Cf. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, *Probleme sociale în Vechiul Testament*, în „Studii Teologice”, 1949, nr. 1-2, p. 69.

14. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 611.

asupra poruncii de creștere și înmulțire a neamului omenesc (Facerea 1, 28). Odată cu încheierea legământului și promulgarea Legii, adulterul primește cea mai aspră pedeapsă, moartea (Levitic 20, 10; 18, 20, 29; Deuteronom 22, 23-24). Contra imoralității izvorâte din adulter se ridică și profeții și ceilalți autori biblici, condamnând asupra o stare de degradare a familiei și a societății (Proverbele lui Solomon 2, 16; 5, 27; 6, 32; Ieremia 7, 9; 23, 10, ș. a.). La prima vedere s-ar părea că Legea este prea aspră în condamnarea adulterului, însă acest lucru era necesar ca o măsură de prevedere în apărarea curăției și unității familiei, cu scopul de a se restabili căsătoria în forma ei inițială monogamă și a se asigura prin ea procrearea genului uman (Facerea 2, 24).

Porunca de interzicere a adulterului nu se limitează în sfera ei moral-socială numai la acest păcat. Prin ea se condamnă toate legăturile trupești nepermise, toate păcatele săvârșite în contra castității, ce pot fi redate în expresia generală de desfrâu. În general luat, desfrăul este un rău moral-social aproape tot atât de mare ca și adulterul. Ceea ce este adulterul pentru viața moral-socială a familiei, într-o asemenea măsură este desfrăul pentru viața moral-socială a societății. Dacă adulterul surpă temelia vieții conjugale, desfrăul atacă și zdruncină atât viața individului, cât și a societății în general. Pentru individ desfrăul este un adevărat mijloc de degradare fizică și morală. Îi distruge trupul, lăcașul Sf. Duh (I Corinteni 6, 19) și în aceeași măsură și sufletul. Ca ferment de distrugere, desfrăul face să încolțească în om necredința (I Corinteni 2, 14) și imoralitatea, lipsindu-l de harul divin (I Corinteni 6, 17; 6, 13-15). Îl face să-și piardă onoarea și să-și zdruncine sănătatea. Omul desfrânat cade pradă simțurilor. Poftele trupești pun stăpânire pe sufletul său (Romani 1, 26) și încet, încet îi distrug chiar viața, al cărei izvor este Dumnezeu.¹⁵

Cu toate urmările dezastruoase pe care le produc, totuși, între adulter și desfrâu este o deosebire. Această deosebire se evidențiază din însăși Sf. Scriptură, unde adulterul este considerat păcat mai greu decât desfrăul și pedepsit cu moartea, în timp ce pentru desfrâu se prevăd și pedepse mai ușoare, ca plata unei sume de bani (Ieșirea 22, 15) sau biciuirea (Levitic 19, 20; Deuteronom 25, 1-3). Deosebirea se evidențiază din însăși cele două acte și din urmările ce le produc. Dacă prin desfrâu se calcă principiul legii naturale de a evita răul, ca și prin adulter, totuși el se limitează numai la persoane necăsătorite și nu aruncă vreo umbră de imoralitate sau de lipsă

---

15. *Ibidem*, p. 612.

de educație asupra copiilor, cum este cazul în adulter. De altfel prin adulter sunt violate toate drepturile datorate soțului și copiilor. Credința, dragostea și ajutorul reciproc în bunuri materiale și spirituale față de celălalt soț sau buna educație, instruirea, formarea caracterului și întreținerea copiilor, sunt violate în același timp și în aceeași măsură prin adulter. Niciun păcat nu se ridică cu atâta putere de distrugere în familie, niciun păcat nu are urmări așa de grave în contra dreptății și a dragostei față de aproapele. Potrivnic căsătoriei și contrar unității și propășirii vieții familiale, adulterul este un păcat greu în măsura în care întinează curăția minții și calcă legea naturală a căsătoriei, nesocotește harul pogorât în Sf. Taină asupra soților și desconsideră datoria creșterii urmașilor. Pentru aceste motive adulterul, ca și desfrâul și idolatria sunt considerate păcate ce exclud pe om de la împărăția lui Dumnezeu (I Corinteni 6, 9). Gravitatea păcatului și dorința de preîntâmpinare a adulterului și în general a desfrâului, determină pe sfinții autori în Legea Veche ca și în cea Nouă să se opună cu toată autoritatea și puterea, prin cuvânt și scris, în contra acestui izvor de imoralitate socială. Moise îndeamnă pe fiii lui Israel prin cuvintele: „Să nu fie desfrânate din fetele lui Israel și nici desfrânați să nu fie din fiii lui Israel” (Deuteronom 20, 16), iar Sf. Ap. Pavel sfătuiește pe cei din Corint: „Fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care-l va săvârși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuiește în însuși trupul său.” (I Corinteni 6, 18).¹⁶

În societate însă și unul și altul contribuie într-o măsură mai mare sau mai mică la degradarea vieții moral-sociale. Prin desfrâu, ca și prin adulter, viața socială se destramă, moravurile degenerază, progresul social în bunuri materiale și spirituale este frânat. Adevărate stimulente de corupție și imoralitate aduc ruina vieții individuale, familiale și sociale, în special prin slăbirea forțelor de muncă, încât pun în primejdie însuși scopul societății, realizarea binelui comun și prin el a fericirii individuale.¹⁷

Poruncile care urmează au scopul de a normaliza și călăuzi buna desfășurare a raporturilor imediate dintre om și om. Ele vor să imprime ființei omenești o conduită în viață, din care să se vadă demnitatea și superioritatea omului față de celelalte creaturi văzute. Într-o formă gradată descendentă, ultimele porunci din Decalog protejează cele mai alese bunuri pământești ale omului, viața, proprietatea și onoarea. Această gradare, ca

---

16. Cf. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, *Viața religios-morală după concepția Vechiului Testament*, în „Mitropolia Olteniei”, 1962, nr. 5-6, p. 367.

17. *Ibidem*, p. 368.

și formularea negativă a acestor porunci, nu sunt lipsite de sens. În primul rând înșirarea păcatelor de la cele mai grave spre cele mai puțin grave, de la faptă, prin cuvânt, la pofta păcătoasă, dovedește pe deplin că actul extern nu se poate despărți de interiorul sufletesc al omului. În al doilea rând, vrea să arate că omul, dacă are dorința să rămână străin de aceste păcate, să-și înfrâneze întâi pofta spre a nu cădea sub aspra sancționare a legii. Din acest motiv aceste porunci le găsim într-o formulare negativă, pe cât de lapidară, pe atât de categorică. Toate încep cu negația ebraică absolută – *Io* ca expresie a celei mai aspre și totale interziceri a tuturor acțiunilor, cuvintelor sau oricăror năzuințe contrare poruncilor.¹⁸

În primul rând este interzis păcatul contra vieții în general, viața fiind cel mai înalt bun natural al omului pe acest pământ. Dreptul la viață al omului este un drept înscris în legea naturală, ca rezultat al creației divine a omului, după concepția creștină, de către Dumnezeu. Consecința logică a creației divine a omului, este că el personal n-are dreptul absolut asupra vieții, acest drept fiind rezervat numai Creatorului, de unde și porunca Decalogului în interzicerea categorică a omorului.¹⁹

Porunca: „Să nu ucizi” (Ieșirea 20, 13 și Deuteronom 5, 17) își află, deci, temeiul în dreptul absolut pe care-L are Dumnezeu și pe care și-L rezervă asupra vieții omenеști, ca izvor al ei (Deuteronom 32, 39; I Paralipomena 2, 6). Numai Dumnezeu are dreptul de a ridica viața omului, ca un corelativ al dreptului său de stăpân asupra vieții, de creator și ziditor al ei. Viața pentru om este deci un drept revărsat din dragostea și atotbunătatea divină, iar omul are datoria nu de a nimici acest dar, ci de a-l înmulți în folosul și spre binele propriu și al celor din jurul său. Îndatorirea pentru om, așa cum rezultă ea din porunca a șasea, este de a-și păstra viața sa și a aproapelui, căci toți au fost zidiți de Dumnezeu ca să trăiască. Omul are deci un drept natural la viață, drept ce nu poate fi încălcat de niciun semen al său. Prin ucidere însă se curmă existența pământească a omului, i se răpește dreptul lui natural la viață și totodată și posibilitatea de a se pregăti pentru viața de dincolo. Uciderea omului este în acest caz un mare păcat, ce lovește direct în dreptul omului la viață și indirect în dreptul divin asupra vieții în general. Importanța deosebită a vieții pentru om a făcut pe autorul biblic să condamne cu aceeași asprime omorul încă înaintea poruncii din

---

18. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 614.

19. Cf. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, *Probleme sociale în Vechiul Testament*, în „Studii Teologice”, 1949, nr. 1-2, p. 70.

Decalog. Și acest lucru îl face prin descrierea amplă a primului omor, cazul lui Cain, prezentând tot complexul împrejurărilor în care a fost săvârșit, a urmărilor lui și zugrăvind starea sufletească a primului ucigaș (Facerea 4, 10); și mai târziu în porunca de interzicere a vărsării de sânge, dată lui Noe, cu motivarea expresă că prin vărsarea de sânge se pierde viața, se distruge însuși chipul lui Dumnezeu din om (Facerea 9, 5-6).²⁰

Omul este dator a se îngriji de existența sa și deci a se strădui în așa fel ca prin eforturile lui viața pământească să-i sporească, să fie cât mai îndelungată, pentru a se pregăti cât mai bine pentru cea de dincolo. În aceeași măsură însă omul are îndatoria de a respecta și păstra viața semenului său, tot ca un rod al dragostei față de acesta, după porunca divină (Levitic 19, 18)- îndatorirea de a respecta, păstra și apăra viața proprie sau pe cea a aproapelui, arată clar că porunca Decalogului nu se poate limita numai la omuciderea propriu zisă. Sfera de interzicere a ei trebuie deci extinsă asupra tuturor cauzelor externe pentru om prin care viața se curmă sau este pusă în primejdie. Alături de omucidere trebuie pusă și sinuciderea, duelul, războiul agresiv, mutilările și automutilările, sentimentele de ură și dușmănie, cu un cuvânt toate actele sau cugetele păcătoase prin care se pune în primejdie viața omenească. Este adevărat că despre sinucidere Legea nu amintește nimic, pentru simplul motiv că ea n-a fost practică în vechime și deci nu era necesară proscriserea ei, deși mai târziu este amintită (I Regi 31, 4; II Regi 17, 23). Dar ea este un păcat tot atât de mare ca și omuciderea, prin ea se curmă viața personală, nu ca prin ucidere, viața aproapelui.²¹

La fel este considerat și războiul pornit cu intenția de jaf și cotropire, de aceea Legea îndemna pe Israel ca în vreme de război înainte de a se înconjura o cetate să-i facă propuneri de pace și numai la refuzul agresorului s-o asedieze (Deuteronom 20, 10-12) Disciplina vieții bisericești de mai târziu a condamnat apoi și actele prin care viața omului e pusă în primejdie, ca mutilările și automutilările. Conducătorii Bisericii adunați în soboare au statornicit excluderea din rândul credincioșilor a celor ce mutilează pe alții sau se automutilează, calificând aceste fapte drept ucidere, iar pe săvârșitor drept „ucigaș, vrăjmaș al vieții sale proprii și vrăjmaș al operei lui Dumnezeu” (Can. 21-24 apost.; Can. I al Sin. I ecumenic și Can. 8 al Sin. al II-al din Constantinopol).

Interzicerea categorică a uciderii în Decalog vădește însă și înalta

20. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 614.

21. *Ibidem*, p. 615.

concepție de viață religioasă, morală și socială a poporului evreu. În fața popoarelor păgâne din acele vremuri, conținutul moral superior, imprimat Decalogului prin revelație divină, s-a ridicat cu mult deasupra unor concepții etice și religioase inferioare în conținut. Dreptul de viață și de moarte acordat tatălui asupra membrilor familiei, datoria de a ucide și înmormânta pe soția celui mort, împreună cu obiceiul de a aduce jertfe omenesci pe altarul zeităților, sunt tot atâtea mărturii în acest sens. La unele popoare dreptul la viață era călcat încă din fașă. Romanii, dar mai ales spartanii obișnuiau să ucidă pe nou născuții slabi fizic; locuitorii Tirului să jertfească copiii înainte de lupte, iar canaaneeii să ardă pe acești nevinovați în cinstea zeului lor Moloh (II Paralipomena 28, 3).²²

Diodor din Sicilia ne-a păstrat relatarea că în timp ce Cartagena era amenințată de armatele lui Agatocles, locuitorii au jertfit zeităților 200 de copii, iar 200 de oameni în vârstă s-au oferit singuri ca jertfă. Toate acestea arată o concepție religioasă eronată și o morală socială inferioară. Lipsită de un suport religios curat și un conținut moral superior, legile și obiceiurile acestor popoare n-au putut să redea omului ceea ce însăși natura i-a dat, dreptul la viață, să facă din om pe adevăratul om, chemat să respecte și să cinstească pe semenul său. Iată de ce morala Legii mozaice se ridică deasupra și statornicește dreptul omului și al popoarelor la viață, drept ca fiecare să se bucure de acest dar neprețuit.²³

Preceptul Decalogului este de o importanță deosebită pentru securitatea individului și a popoarelor (Facerea 4, 15; 9, 5). Dacă prin omor se nimicește dreptul la viață al individului, în aceeași măsură este distrus și dreptul la viață al societății, al popoarelor ce o alcătuiesc, deoarece, orice societate trăiește și-și împlinește înalta sa chemare prin individ și în folosul indivizilor. Omorul, însă, distruge pe individ, dar în același timp păgubește și societatea cu un membru al ei, de unul ce contribuie alături de eforturile celorlalți la sporirea bunăstării și la progresul vieții sociale. Orice om este și rămâne încadrat în viața socială a societății respective și nu se poate sustrage de la datoriile ce i se impun, nu poate să nu lucreze și să nu dorească realizarea binelui comun, ce se răsfrânge și asupra lui. Omorul este deci un rău social, întrucât presupune o abrutizare a celui mai elementar simț moral și întrucât este cel mai mare păcat în contra dreptății și a dragostei față de semenii. Pentru viața socială însemnătatea interzicerii

22. Cf. Prof. C. Pavel, *op. cit.*, p. 246.

23. Dr. Irineu Mihălcescu, *Istoria religiunilor lumii*, București, 1956, p. 21.

omorului crește și mai mult, dacă avem în vedere că pe lângă garantarea vieții în general, a existenței popoarelor și a societății, prin ea se promovează pacea dintre neamuri și popoare. Porunca „Să nu ucizi” nu se ridică oare împotriva războaielor nimicitoare de vieți omenești? Nu cere oare ea pacea și înfrățirea între oameni? În formă negativă această poruncă urmărește ca între oameni să sălășluiască pacea și înfrățirea. Ea apără dreptul natural al omului la viață, statornicit de Creator în cuvintele: „Și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2, 7) și anunță ceea ce Mântuitorul va mărturisi mai târziu: „Căci eu am venit ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă” (Ioan 10, 10). Iată ce îndreptățește, de altfel, pe credinciosul creștin de a se alătura de partea celor ce se străduiesc pentru instaurarea păcii și a bunei înțelegeri între neamuri și popoare.²⁴

Pentru asigurarea existenței individului și a societății, porunca „Să nu ucizi” nu este suficientă. Viața trebuie să fie întreținută și sporită, individul să trăiască, iar societatea să dăinuiască și să se dezvolte. În acest scop pentru individ și societate sunt necesare anumite bunuri materiale și spirituale. Garantarea securității acestor bunuri o precizează Decalogul în porunca a opta „Să nu furi” (Ieșirea 20, 15; Deuteronom 5, 19) Se interzice aici furtul, adică înstrăinarea pe nedrept a bunurilor aproapelui, fie că această înstrăinare are loc prin fraudă, înșelăciune, vicleșug, seducere, sau prin violență.

Deci în aspectul negativ și scurt al poruncii, Legislatorul a îmbrățișat toate actele de sustragere pe nedrept sau deținere ilegală a bunurilor altuia, orice act prin care cineva este privat de dreptul său de proprietate. În expresia *furt* se interzice deci tot ceea ce este nedreptate pentru aproapele în bunurile sale. Orice mijloace prin care proprietatea aproapelui este atinsă, distrusă sau înstrăinată (Ieșirea 21, 33; 22, 1). Principiul general ce trebuie să stea la baza raporturilor economice dintre individ și individ, dintre individ și societate, înfățișat în formă clară și expresivă, este redat de Lege în cuvintele: „Să nu furați, să nu spuneți minciună, și să nu înșele nimeni pe aproapele său” (Levitic 19, 11). Dacă în formă negativă, și aici, ca și în porunca Decalogului, se interzice orice înstrăinare a bunurilor materiale și spirituale, pozitiv se asigură principiul dreptății, de a se respecta bunurile aproapelui și a se da fiecăruia ceea ce este al său și ceea ce i se cuvine după muncă.²⁵

---

24. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 616.

25. *Ibidem*, p. 617.

Dezvoltarea legislativă ulterioară a preceptului din Decalog, a condamnat și sancționat diferitele aspecte ale înstrăinării nedrepte de bunuri. În general Legea nu ia o atitudine prea aspră în fața furtului, represiunea este ceva mai îndulcită ca la alte popoare, datorită poziției de drept sau juridice a proprietății (Ieșirea 14-20; Levitic 25, 8-10, 13-17; Levitic 25, 25-28, 29-34). În felul acesta Legea a creat proprietății cea mai convenabilă poziție, pentru a împiedica mizeria și a pune frâu oricărei pofte lacome de îmbogățire și exploatare. Acesta este motivul pentru care în tot cursul istoriei lui Israel, pe teritoriul său național timp de secole nu s-a înregistrat nicio revoltă, niciun război civil, ca la romani, greci și alte popoare.²⁶

În Noul Testament porunca Decalogului este desăvârșită prin accentuarea cauzei interne a furtului, pofta nestăvilită a inimii: „Căci din inimă ies gândurile cele rele, omorurile, desfrăurile, furtişagurile, mărturiile mincinoase, hulele” (Matei 15, 19). Păcat împotriva încrederii și dragostei față de aproapele, furtul a fost condamnat cu toată asprimea și de morală creștină. Pentru răul pe care-l aduce individului și societății, călcând în picioare datoria omului de a fi drept și a împărtăși dreptatea între semenii săi, furtul este socotit păcat greu. El se ridică împotriva legii naturale, împotriva legii divine pozitive și împotriva ordinii sociale. În orice împrejurare și oricum s-ar produce, furtul rămâne un păcat contrar dreptății, iar prin pagubele, suferințele și necazurile aduse proprietarului bunului furat, este contrar și dragostei față de aproapele. În general furtul calificat este un păcat întreit: răzvrătire împotriva lui Dumnezeu, izvorul ordinii morale; împotriva aproapelui prin nedreptatea și lipsa de dragoste și împotriva ordinii sociale prin primejduirea bunurilor obștești. Iată motivele pentru care furtul este așezat în rândul păcatelor ce exclud pe om de la moștenirea împărăției cerești (I Corinteni 6, 10). În concepția creștină numai munca dreaptă și cinstită poate fi izvor de bunuri materiale și spirituale, de sporire a binestării pentru individ, familie, și societate. Iată pentru ce cuvintele Sfântului Ap. Pavel sunt atât de realiste, când îndeamnă: „Cine a furat să nu mai fure, ci mai vârtos să se ostenească lucrând cu mâinile lui, lucru cinstit, ca să aibă să dea și celui ce n-are” (Efeseni 4, 28).

În viața socială, furtul este reprimat și sancționat cu toată puterea și autoritatea societății, fie că lovește în bunurile particulare, fie că atinge pe cele obștești, deoarece vatamă însăși baza economică și morală a societății. Pentru existența și progresul ei, societatea are trebuință de anumite bunuri

---

26. Cf. Prof. C. Pavel, *op. cit.*, p. 248.

materiale și culturale în realizarea binelui comun și membrii societății au datoria s-o ajute și s-o susțină prin contribuții materiale, datorie de dreptate socială. În acest caz furtul devine un adevărat atentat direct la însăși existența și bunăstarea poporului, la dreptatea socială ce se realizează acolo unde diferitele aspecte ale respectului față de muncă sau față de bunurile obștești este un imperativ social ce nu cunoaște întrelăsare. Numai acolo unde munca este înălțată la adevărata ei valoare și se asigură prin muncă sporirea stării materiale a societății, se ajunge la respectarea bunurilor obștești. Munca este singura cale ce asigură baza materială a societății, face pe om mai bun și mai drept și crează în societate premiza înfăptuirii dreptății sociale.²⁷

Porunca Decalogului cultivă, deci, în sufletul omului credincios indiferent de neam, virtuți alese, ca dreptatea, cinstea, dragostea de muncă, respectul față de bunurile particulare și obștești, iubirea și respectul față de aproapele, pacea și buna înțelegere. Pentru o bună desfășurare a raporturilor sociale este necesar ca în societate să se întărească și să sporească adevărul și dreptatea. Acest imperativ moral-social este stabilit de Legislator în porunca ce pune frâu păcatului săvârșit cu vorba împotriva aproapelui: „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău!” (Ieșirea 20, 16; Deuteronom 5, 20). Cu toată prezentarea ei într-o formă așa de scurtă, porunca nu se restrânge numai la mărturia mincinoasă propriu-zisă, depusă contra aproapelui în fața autorității publice, ci își extinde sfera asupra tuturor acțiunilor cu vorba prin care buna credință, bunul renume al aproapelui, adevărul, dreptatea și dragostea sunt încălcate. După însăși extensiunea ce s-a dat acestui precept în legile ulterioare (Ieșirea 23, 1; Levitic 19, 2), porunca Decalogului interzice orice mărturie neadevărată și neîntemeiată ce poate pune în primejdie viața, căminul sau proprietatea semenului nostru (Numerii 35, 30; Deuteronom 17, 6; 19, 15; 22, 13), cu un cuvânt neadevăărul sau minciuna sub toate aspectele și formele ei de manifestare.²⁸

În paralela dintre Legea veche și cea nouă, desăvârșind pe prima, Mântuitorul oprește orice abuz în mărturia despre aproapele. El îndeamnă pe credincioși de a spune numai adevărul în scopul împlinirii dreptății, căci „ce e mai mult decât acesta, de la cel rău este” (Matei 5, 33-37). Îndatorirea creștinului de a mărturisi adevărul, potrivit învățăturilor evanghelice, în

---

27. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 618.

28. Cf. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, *Probleme sociale în Vechiul Testament*, în „Studii Teologice”, 1949, nr. 1-2, p. 70.

toate relațiile lui cu aproapele, nu are numai o valoare religios-morală. Ea se răsfrânge și asupra vieții sociale. Adevărul și dreptatea se cer împlinite și așezate la temelia tuturor raporturilor sociale, fie dintre om și om, fie dintre om și conducerea societății. Când cineva din ură, răzbunare sau din interes fățarnic depune mărturie mincinoasă împotriva aproapelui, acela nu aruncă numai sămânța discordiei în societate, dar prin fapta lui violează însăși dreptatea și adevărul, calcă în picioare respectul ce se cuvine aproapelui, mai ales că în morală creștină îndatorirea de a respecta pe semenul nostru este un rod al împlinirii poruncii generale de iubire a aproapelui.²⁹

Mărturisirea adevărului și împlinirea dreptății sunt doi factori de mare valoare pentru viața socială. Dacă o bună și dreaptă conviețuire în societate cere în mod imperios ca omul să aibă încredere în om, tot așa se impune ca omul, dezbrăcat de orice falsitate, ipocrizie și fățarnicie, să mărturisească totdeauna ce este drept și adevărat în ființa lui să se arate identitatea dintre gând și faptă, să-și exprime prin cuvinte și fapte ceea ce cugetă și simte. Această identitate va produce apoi în ființa omului acel habit *iubirea de adevăr și dreptate*, atât de necesar și neprețuit pentru viața lui moral-socială.

Iată pentru ce porunca Decalogului statornicește pentru om îndatorirea de a păstra și mărturisi prin vorbe și fapte adevărul și dreptatea în viața socială. Mărturisirea adevărului și statornicirea dreptății sunt și vor rămâne un imperativ necesar atât societății concretizată în conducerea ei, ca un îndreptar pentru normarea vieții sociale, cât și pentru viața individului. Fiecare om are dreptul său asupra cinstei și bunului nume câștigat prin calitățile și munca sa personală. Fiecare are dreptul de a fi respectat și apreciat de semenii săi din societate. Împlinirea și respectarea acestui drept este apoi necesar omului pentru viața sa socială și pentru împlinirea datoriilor sale de om și de cetățean. Și dacă acest drept trebuie respectat, mărturisirea adevărului și împlinirea dreptății față de aproapele sunt prima condiție în acest sens.³⁰

În scopul de a îndepărta tot răul din viața omului, particulară și socială, Legislatorul nu se oprește la interzicerea manifestărilor lui externe, acțiuni și vorbe. El merge mai departe și urmărește stârpirea păcatului chiar în rădăcina lui, pofta păcătoasă, embrionul ce rodește fapta și vorba

---

29. Cf. Pr. Prof. Mircea Chialda, *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIX (1981), nr. 5-6, p. 558.

30. Cf. Drd. Ghe. Burtatl, *op. cit.*, p. 731.

păcătoasă. Prin porunca a zecea Decalogul (Ieșirea 20, 17; Deuteronom V, 21) condamnă această poftă lacomă și nestăvilită, originea oricărui păcat contra aproapelui, însăși expresia *să nu râvnești*, vădește că păcatul pornește din inimă, din râvna păcătoasă (Proverbele lui Solomon 6, 26), ce se împlinește în acțiunea externă. Primul fratricid din istoria omenirii, uciderea lui Abel, este o mărturie prea vie în a arăta că pofta, născută de un cuget rău, menținută, duce la faptă.³¹

Izvorâtă din mândrie, desfătarea ochiului, desfătarea trupului sau cugetul păcătos, pofta va determina pe om să se ridice împotriva bunurilor aproapelui său, dintre care pe cele mai importante le înșiră însuși textul din cele două recenzii. Importanța deosebită pe care o are pofta lacomă în viața moral-socială a omului, îl fac pe Legislator să pătrundă în însuși fondul sufletesc al omului și să pună problema îndreptării vieții lui moral-sociale prin transformarea sa sufletească.

Ultima poruncă a Decalogului este deci un adevărat corolar al poruncilor anterioare, întrucât interzice orice poftă nedreaptă și nejustificată împotriva bunurilor aproapelui, particulare sau obștești. Potrivit acestei porunci viața moral-socială se poate desfășura normal, societatea se dezvoltă și are posibilitatea de a asigura bunăstarea și progresul în toate domeniile vieții. Dreptatea, pacea și buna înțelegere din sânul societății nu se puteau asigura numai prin interziceri, dacă nu se făcea un pas mai departe, la extirparea răului din însăși rădăcina lui. În interzicerea poftelor, izvor al păcatului în general, zace marea valoare socială și psihologică totodată a acestei porunci.

Era deci natural ca la sfârșitul Decalogului să găsim o astfel de poruncă în care să se aducă la cea mai înaltă expresie năzuința de îndreptare moral-socială a omului, de curățire integrală a ființei omenești de orice zgură a păcatului, ca să se asigure o desfășurare normală a vieții religioase, morale și sociale a omenirii în general. Înalta concepție de viață religioasă și moral-socială statornicită în cele zece porunci a făcut din Decalog o adevărată capodoperă neegalată în istoria omenirii de atunci. Potrivit acestei concepții, Decalogul rămâne un vechi document al omenirii, în care, pe lângă o doctrină religioasă curată și înălțată, în adevărata ei valoare, găsim și o doctrină moral-socială, ce a întrecut prin umanitarismul și prin dreptatea socială ce o urmărește instaurată între oameni, tot ceea ce a produs antichitatea. Expresie a înclinărilor naturale, ce o găsim în conștiința morală a tuturor popoarelor, „Decalogul a supraviețuit tuturor

---

31. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 619.

evenimentelor istorice și este din acest motiv totdeauna actual”³², întrucât este inspirat de Dumnezeu care se situează deasupra timpului.

Considerat drept o mărturisire de credință și viață a lui Israel, o colecție a principiilor fundamentale ale religiei israelite, acest mănunchi de precepte a îndeplinit și marele rol educativ în formarea caracterului moral-social al omului. El a fost și rămâne un bun îndreptar pentru educația vieții moral-sociale a omului de pretutindeni, întrucât promovează virtuți alese și umanitare, dreptatea, egalitatea, pacea și buna înțelegere între oameni, care în creștinism se reduc la legea supremă a dragostei față de aproapele.³³

Forma clasică a preceptelor și imensa lor valoare pentru viața omului, l-a determinat pe un teolog să facă următoarea afirmație: „Nu sunt multe documente religioase în istorie care să fi exprimat atâtea lucruri în așa de puține cuvinte, ca Decalogul. Aici se exprimă tot ceea ce este mai nobil și mai înalt în meniul israelit și este fixat într-un „monumentum aere perenius”. Însuși Moise, profetul mijlocitor al Legământului, în îndemnul adresat lui Israel în scopul respectării Legii, ține să sublinieze superioritatea Decalogului față de legislațiile antice: „Sau este vreun popor mare care să aibă astfel de așezăminte și legi drepte, cum este toată legea aceasta, pe care v-o înfățișez eu astăzi?” (Deut. 4, 8)

Importanța acestor porunci scurte și puține la număr, dar cu un conținut moral și social bogat, s-a extins și asupra cărții a doua din Pentateuh. Un comentator evreu consideră ieșirea drept „centrul revelației divine”, „cartea cea mai importantă pe care o posedă rasa umană”, caracterizări valabile până la scrierea Sfintelor Evanghelii. Mai târziu un exeget modern va face apoi următoarea apreciere asupra acestei cărți: „Chiar dacă Exodul ar conține numai Decalogul, ar oferi un interes extraordinar sub raport religios și moral”.³⁴

Promulgat în Vechiul Testament, desăvârșit în Noul Testament, Decalogul va fi totdeauna un mijloc de instruire și educare pentru om. În el își va găsi omenirea formulate dorințele ei de împlinire a unor idealuri înalte de viață mai bună, mai dreaptă și mai fericită. Iată de ce în toate Catehismele sau Cărțile de învățătură creștine, celor zece porunci li se acordă o atenție deosebită ca temelie a vieții moral-sociale. Iată pentru ce Decalogul rămâne permanent valabil în omenire, fără a putea fi înlocuit sau desființat.

---

32. *Ibidem*, p. 620.

33. Cf. Pr. Drd. C-tin Dușu, *Importanța Vechiului Testament*, în „Studii Teologice”, 1978, nr. 1-2, p. 80.

34. Diac. Mircea Chialda, *op. cit.*, p. 621.

Bibliografie

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită cu îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ediția Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
2. Burtatl, Drd. Ghe. *Darea Legii și rolul ei în organizarea vieții religios-morale, politice și economico-sociale a poporului evreu*, în „Studii Teologice”, anul XXV (1973), nr. 9-10
3. Caloianu, Drd. Viorel, *Datoriile față de aproapele după legea mozaică*, în „Studii Teologice”, (1975), nr. 1-2.
4. Chialda, Pr. Prof. Mircea, *Îndatoriri moral-sociale după Decalog*, în „Studii Teologice”, anul VIII (1956), nr. 9-10.
5. Idem, *Raportul dintre Vechiul și Noul Testament*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIX (1981), nr. 5-6.
6. Duțu, Pr. Drd. C-tin, *Importanța Vechiului Testament*, în „Studii Teologice”, (1978), nr. 1-2.
7. Mihălcescu, I., *Istoria religiunilor lumii*, București, 1956.
8. Pavel, Prof. C., *Esența învățăturii morale a Legii Vechi*, în „Glasul Bisericii”, (1964), nr. 3-4.
9. Prelipceanu, Pr. Prof. Vladimir, *Probleme sociale în Vechiul Testament*, în „Studii Teologice”, (1949), nr. 1-2.
10. Prelipceanu, Pr. Prof. Vl. *Viața religios-morală după concepția Vechiului Testament*, în „Mitropolia Olteniei”, 1962, nr. 5-6,

SFÂNTUL ÎN VIZIUNEA SFÂNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL

Stângă Alin

SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Sfântul Maxim Mărturisitorul este una dintre cele mai importante personalități patristice ale veacului al VI-lea. El continuă și astăzi, după un mileniu și jumătate, să fascineze și să uimească prin frumusețea și profunzimea teologiei sale.

S-a născut pe la anul 580 în capitala Imperiului Roman de Răsărit, Constantinopol, într-o familie cu origini nobile. Aici el făcu primii pași în domeniul studiului, în scurt timp formându-și o cultură înaltă. Acest lucru îl determină pe împăratul Heraclius să îl numească secretar al său. Activează în această funcție până în anul 630, când se hotărăște să intre în monahism, alegând mănăstirea Chrysopolis. Pe la anul 645 îl întâlnim în Africa de Nord, la Cartagina, unde se refugiase de frica perșilor. Aici poartă o aprigă dispută teologică pe marginea monotelismului cu fostul patriarh al Constantinopolului, Pyrrhus. De la Cartagina, Maxim pleacă în anul următor, 646, la Roma unde combate cu succes erezia monotelită și îl determină pe papa Martin I să convoace, la Lateran, în 649, un sinod în care această erezie și susținătorii ei, între care se număra și curtea de la Bizanț, să fie anatematizați. De asemenea au mai fost condamnate și cele două acte care încercau un compromis între ortodocși și monofiziți: *Ektesis-ul* lui Heraclius și *Typosul* lui Constans II. Pentru a se răzbuna pentru această condamnare, Constans II dispune arestarea lui Maxim și a ucenicului său Anastasie. În anul 653 ei sunt aduși la Constantinopol, unde timp de doi ani sunt judecați. Procesul se încheie în 655 cu exilarea celor doi. Sfântul Maxim este mai întâi trimis la Bizya, în Tracia, iar mai apoi la Perberis. După aproape șapte ani de exil, în 662, este readus la Constantinopol și este judecat din nou, cerându-i-se să

renunțe la concepția sa ditelită, potrivit căreia în Hristos sunt două voințe. Refuzând acest lucru este biciuit și i se taie limba și mâna dreaptă, după care sunt retrimiși în exil la Lazika, pe țărmul estic al Mării Negre. Aici, în urma rănilor și a suferințelor îndurate, Sfântul Maxim moare la 13 august 662.

Pentru statornicia cu care și-a apărat convingerile sale, în special cele cu privire la existența a două voințe și două lucrări în Mântuitorul, dar și pentru profunda sa operă teologică, a fost supranumit „Mărturisitorul”.¹

La noi cel care s-a ostenit cu traducerea operei Sfântului Maxim a fost părintele profesor Dumitru Stăniloae². El a tradus din opera acestuia: *Cuvânt ascetic*, *Capete despre dragoste*, *Capetele teologice*, *Tâlcuire la Tatăl nostru* (*Filocalia* vol. II), *Despre diferite chestiuni și nedumeriri din Sfânta Scriptură către Talasie* (*Filocalia* vol. III), *Mistagogia*, *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești* (PSB 81), *Ambigua la Sfântul Grigore Teologul* (PSB 80).

ANTROPOLOGIA SFÂNTULUI MAXIM

Urmând învățăturii sfinților părinți de dinaintea sa, Sfântul Maxim consideră că răul nu are ființă proprie: „Răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are nici un fel de ființă, sau ipostas, sau putere sau lucrare în cele ce sunt.”³

Pentru Sfântul Maxim „răul este abaterea lucrării puterilor sădite în fire de la scopul lor. Este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât scopul lor, în urma unei judecăți greșite.”⁴

Principala greșeală a omului a constat în necunoaștere. Această

1. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Buc., 1956, pp. 279-280

2. Acesta spunea cu privire la greutate de al înțelege și mai ales de al traduce pe Sfântul Maxim: „În teologia ortodoxă, acest uriaș al cugetării creștine poate cel mai mare dintre toți nu și-a găsit o reprezentare demnă de el. Gândul de a încerca o asemenea întreprindere stârnește un sentiment aproape paralizant. Este sentimentul pe care îl trezește un masiv alpin la gândul de al îmbrățișa. În orice caz, întreprinderea de al prezenta pe Sfântul Maxim reclamă timp îndelungat pentru a fi dusă la bun sfârșit cât de cât mulțumitor. Altfel, tot ce-ai spune despre el ți se pare o impietate, o prezentare a muntelui prin câteva fărâmaturi de piatră zgâriate din el sau printr-un desen stângaci, care deformează sau coboară maiestatea covârșitoare a lui.”, *Filocalia*, Vol. III, Cuvânt înainte, p. 12

3. *Filocalia*, vol. III, p. 29

4. *Ibidem*

necunoaștere a cauzei celei bune a lucrurilor a orbit mintea omenească, ducându-l pe acesta la îndumnezeirea zidirii, văzută de acum înainte ca Dumnezeu, deoarece este de trebuință pentru susținerea trupului.

„Deci primul om neaducându-și mișcarea lucrării puterilor naturale spre scop, s-a îmbolnăvit de necunoștința cauzei sale, socotind, prin sfatul șarpelui, că acela este Dumnezeu, pe care cuvântul poruncii dumnezeiești îi poruncise să-l aibă ca pe un dușman de moarte. Făcându-se astfel călcător de porunci și neascultând de Dumnezeu, și-a amestecat cu încăpățănare în toată simțirea toată putere cugetătoare și așa a îmbrățișat cunoștința compusă și pierzătoare, producătoare de patimă, a celor sensibile. Și așa alăturatu-s-a dobitoacelor cele fără de minte și s-a asemănat lor (Ps. XLVIII, 12), lucrând, căutând și voind aceleași ca și ele în tot chipul; ba le-a și întrecut în iraționalitate, mutând rațiunea cea după fire în ceea ce e contrară firii.”⁵

Din experiența gustării prin simțuri a bunurilor materiale se naște patima iubirii trupești de sine (φιλαυτία), care este cea care naște și hrănește toate celelalte patimi, prin încercarea noastră continuă de a căuta plăcerea și de a fugi de durere.

„Căci căutând plăcerea din pricina iubirii trupești de noi înșine și stăruindu-ne să fugim de durere din aceeași pricină născocim surse neînchipuite de patimi făcătoare de stricăciune. Astfel când ne îngrijim prin plăcere de iubirea trupească de noi înșine naștem lăcomia pânteceleui, mândria, slava deșartă, îngânfarea, iubirea de argint, zgârcenia, tirania, fanfaronada, aroganța, nechibzuința, nebunia, părerea de sine, înfumurarea, frivolitatea, umblarea cu capul în nori, moleșeala, pornirea de a maltrata, de a lua în râs, vorbirea prea multă, vorbirea la nevreame, vorbirea urâtă și toate câte mai sunt de felul acesta. Iar când ascuțim mai mult prin durere modul iubirii trupești de noi înșine, naștem mânia, pizma, ura, dușmănia, ținerea minte a răului, calomnia, bârfeala, intriga, întristarea, deznădejdea, defăimarea providenței, lăncezeala, neglijența, descurajarea, deprimarea, puținătatea de suflet, plânsul al nevreame, tânguirea, jalea, sfârâmarea totală, ciuda, gelozia și toate câte țin de o dispoziție care a fost lipsită de prilejurile plăcerii. În sfârșit când din alte pricini se amestecă în plăcere durerea, dând perversitatea (căci așa numesc unii întâlnirea părților contrare ale răutății), naștem fățarnicia, ironia, viclenia, prefăcătorie, lingușirea, dorința de a plăcea oamenilor și toate câte sunt născociri ale acestui viclean amestec. Căci a le număra acum si a le spune toate, cu înfățișările, modurile, cauzele și vremurile lor, nu este cu putință.”⁶

5. Filocalia, vol. III, p. 29

6. Filocalia, vol. III, pp. 30-31

Pentru a se elibera din robia patimilor și a se mântui omul trebuie să se întoarcă la dragostea cea adevărată: „*Iar izbăvirea de toate relele și calea scurtă spre mântuire este dragostea cea adevărată, cea din cunoștința lui Dumnezeu și izgonirea din suflet a dragostei față de trup și lumea aceasta.*”⁷

Principala preocupare a Sfântului Maxim este urcușul duhovnicesc al omului spre îndumnezeire. Această urcare spre Dumnezeu este văzută de Maxim ca petrecându-se în trei etape sau trepte.

Prima treaptă este cea a contemplației sau înfăptuirii (*praxis*). Acum omul urmărește curățirea de patimi și golirea minții de conținutul ei pătimas.

A doua treaptă este cea a contemplației naturale (*teoria*). Aici omul dobândește o cunoaștere a rațiunilor existenței în unitatea lor în Rațiunea Hristos. Treapta aceasta înseamnă adunarea celor multiple în unitatea dumnezeiască a înțelepciunii, o revelare a rațiunilor duhovnicești ale creației, prin care omul se înalță spre Făcătorul Său, spre comuniune personală a iubirii.

A treia treaptă este cea a teologiei sau cunoștinței (*gnosis*). Este momentul unirii cu Dumnezeu în har, mintea fiind total inundată de căldura iubirii și golită de tot ceea ce este pământesc și simțual.⁸

„*Mintea deprinsă cu făptuirea înaintea la dreaptă judecată, iar deprinsă cu contemplarea la cunoștință. Propriu celei dintâi este să ducă pe cel ce se străduiește la puterea de a deosebi virtutea de păcat. Propriu celei de-a doua este să ducă pe cel părtaș la ea, la rațiunile ființelor netrupești și a trupurilor. Iar de harul cunoștinței de Dumnezeu se va învrednici atunci când, străbătând toate cele spuse mai înainte, prin aripile iubirii și ajungând la Dumnezeu, va scruta prin duhul rațiunea privitoare la El, atât cât este minții omenești cu puțință.*”⁹

---

7. *Ibidem* p. 34

8. Drd. Gheorghe Petraru, *Desăvârșirea omului în Hristos la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, MMS, 7-9/1983, pp. 369-371. „Desigur, între aceste trei trepte nu este o ruptură, ci ele se intercondiționează într-o unitate organică, într-o creștere dinamică a ființei umane spre plenitudinea ei ontologică prin Hristos, în harul Sfântului Duh, spre unitatea întregii existențe, penetrată de energia dumnezeiască. Om și lume sunt destinate spiritualizării, depășirii opacității și netransparenței și copleșirii lor de iubire care lansează mereu, spre o tot mai mare bunătate, spre lumină și viață autentică, întreaga creatură într-o ascensiune infinită, după cum infinită este îndumnezeirea și Cel care o dăruiește, Dumnezeu.” *Ibidem*, p. 372

9. *Filocalia*, vol. II, pp. 72-73

AGHIOLOGIA SFÂNTULUI MAXIM

Temeiul doctrinar al îndumnezeirii omului se găsește în Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, în unirea ipostatică a celor două naturi în Hristos.¹⁰

Pentru Sfântul Maxim sfântul este „glasul lui Dumnezeu” ce strigă în lume:

„Glasul lui Dumnezeu - cuvântul, care strigă de la început în pustie, adică în firea oamenilor sau în lumea aceasta este, desigur, orice sfânt, fie că închină lui Dumnezeu cu sinceritate, ca Abel (Facere IV, 4), cele dintâi mișcări ale contemplației sufletului, îngrășate prin virtuți; fie că prinde cu nădejdea neclintită a credinței, asemenea lui Enos (Facere VI, 26), de bucuriile viitoare, dobândind prin nădejdea în ele puterea să le cheme cu tărie; fie că, încercat în toată virtutea, și-a ridicat, ca Enos (Facere V, 33), mintea cu totul din legătura și din cunoștința lucrurilor, și și-a mutat-o, deplin eliberată, la însăși cauza cea mai presus de înțelegere; fie că, asemenea lui Noe (Facere VI, 6) privind prin credință chipurile viitoare ale judecății dumnezeiești, și-a întocmit, ca pe o corabie, o viață și o deprindere care să-l scape de mânia viitoare, întărită în toate părțile cu frica de Dumnezeu; fie că, asemenea lui Avraam, văzând cu ochiul curat al credinței frumusețea bunurilor viitoare, a ascultat să iasă cu dragă inimă din pământul, din rudenie și din casa părintească, părăsind legătura și afecțiunea față de trup, față de simțuri și față de cele supuse simțurilor, și, aflând-se în tipul încercărilor și al luptelor mai presus de fire, a preferat în locul firii pe Acela care e cauza firii, precum marele Avraam a preferat pe Dumnezeu lui Isaac (Facere XII, 1; XXII, 2); fie că, asemenea lui Isaac (Facere XXVI, 1), ajuns la vârful nepătimirii și la o foame nemăsurată după contemplație, a câștigat o atât de fermă deprindere întru virtute și cunoștință, încât nu a putut fi clintit de la adevăr chiar când era războit de duhurile viclene; fie că, asemenea lui Iacov, curățindu-și mintea de desigurul celor materiale și de confuzia lor, și-a făcut-o netedă și, îmbrăcându-și trupul în piei de ied, adică petrecerea trupească în asprimea vieții după Dumnezeu, a primit de la Dumnezeu putere împotriva cugetului trupesc; apoi, tot asemenea lui Iacov, de teama răscoalei patimilor și de dorul unei învățături mai înalte, prin experiență, s-a mutat în Haran, adică la contemplarea naturii, de la care luând, prin osteneli cu fapta, toată știința duhovnicească a lumii văzute, adunată în diferite cugetări și înțelesuri,

---

10. Pentru Maxim, Întruparea nu este condiționată de căderea în păcat a omului, ci ea ar fi avut loc și fără aceasta, căci omul nu a fost creat desăvârșit, ci spre o creștere și o unire continuă cu Dumnezeu. Iar această unire nu s-a realizat în mod deplin decât prin Întrupare. Lars Thunberg, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Buc., 1999, p. 51

s-a întors în pământul părintesc și propriu, adică la cunoștința celor inteligibile, aducându-și ca pe niște femei și slujnice, deprinderile și lucrările ferme ale activității și ale contemplației pe care le-a dobândit”¹¹

Însă această oglindire a glasului lui Dumnezeu în lume prin sfânt se face în strânsă legătură cu măsura credinței din el ; ceea ce presupune libera și deplina conlucrare a sfântului cu harul îndumnezeilor:

„... fiecare sfânt este , în chip vădit, prin viața lui, ca unul ce are în sine pe Cuvântul care-și strigă voia Sa către ceilalți oameni, un glas al Cuvântului și un înainte-mergător pe măsura și după chipul dreptății și al credinței din el.”¹²

Pentru Sfântul Maxim cheia mântuirii este sinergia. Nici harul dumnezeiesc nu lucrează fără liberul consimțământ al omului, însă nici acesta prin puterile sale naturale, fără asistența harului, nu poate face nimic:

„Harul Duhului Sfânt nu lucrează înțelepciunea în sfinți fără mintea care să o primească, nici cunoștința fără rațiunea capabilă de ea; nici credința fără convingerea minții și a rațiunii spre cele viitoare și deocamdată nearătate; nici darurile vindecărilor fără iubirea de oameni cea după fire; nici vreun altul dintre celelalte daruri fără deprinderea și puterea capabilă de fiecare. Dar iarăși nu va dobândi omul ceva din cele înșirate numai prin puterea naturală fără puterea lui Dumnezeu, care să le dăruiască.”¹³

Sfântul Maxim definește astfel procesul de îndumnezeire al omului:

„Asemănarea celor care se împărtășesc de Cel de care se împărtășesc înseamnă identitate actualizată prin asemănare a celor ce se împărtășesc cu Cel de care se împărtășesc, atât cât este cu putință. Iar identitatea actualizată prin asemănare a celor ce se împărtășesc cu Cel de care se împărtășesc este îndumnezeirea celor ce se învrednicesc de îndumnezeire. Îndumnezeirea ... este concentrarea și sfârșitul tuturor timpurilor și veacurilor, și a celor din ele; este unirea nedespărțită a începutului adevărat și propriu cu sfârșitul cel adevărat și propriu în cei mântuiți.”¹⁴

Raportându-se la episodul din Sfânta Scriptură în care se vorbește de Melchisedec, și dându-i un înțeles duhovnicesc, vede în acesta o icoană a omului îndumnezeit care:

„ ... a preferat prin voință virtutea, firii și tuturor ce țin de ea, ... și a depășit întreg timpul și veacul prin cunoștință, lăsând cu o înțelegere superioară,

11. Filocalia vol. III, pp. 161-162

12. Ibidem, pp. 162-163

13. Filocalia vol. III, p. 291

14. Ibidem, p. 294

prin contemplație, în urma sa toate câte sunt după Dumnezeu, nezăbovind în nici unul din lucrurile în care se observă sfârșitul; ... s-a născut în Duh între ființele dumnezeiești și fără de început și nemuritoare ale lui Dumnezeu prin rațiune după har și poartă în sine nevătămată și adevărată asemănarea lui Dumnezeu care l-a născut ...”¹⁵

Sfinții, trecând dincolo de lumea simțurilor și de litera Scripturii, au ajuns la un mod de vedere și cunoaștere superior:

„...căci ei nu au privit ca noi creațiunea, nici Sfânta Scriptură, în chip material și căzut. Ei nu s-au folosit numai de simțire, de suprafețe și de figuri spre dobândirea cunoștinței fericite a lui Dumnezeu, de litere și de silabe, din care vine greșeala și înșelăciunea în aprecierea adevărului, ci numai de mintea sigură, atotcurățită și izbăvită de ceața materială.”¹⁶

Pentru Sfântul Maxim, sfântul, ca cel ce a omorât în sine orice urmă de dorință după cele pământești și locuiește în Hristos, nu va mai suferi niciun necaz (înțeles ca schimbare a voii după cele ce sunt schimbătoare prin firea lor, adică a celor materiale):

„Cel ce a putut omori prin fapte mădularele cele de pe pământ și birui prin Cuvântul din porunci lumea patimilor în el nu va mai avea nici necaz, odată ce a părăsit lumea și se va afla în Hristos, care a biruit lumea patimilor și dăruiește toată pacea. Căci cel ce n-a lepădat împătımirea după cele materiale va avea pururi necaz, schimbându-și înclinările voii, deodată cu cele ce se schimbă prin firea lor. Dar cel ce a ajuns în Hristos nu va mai resimți în nici un fel schimbarea și stricăciunea celor materiale.”¹⁷

Sfântul Maxim vede în taina iubirii modalitatea noastră de a ajunge dumnezei: „Iubirea ne face pe noi, din oameni, dumnezei.”¹⁸

Ea este încununarea tuturor virtuților și singurul remediu al iubirii egoiste de sine:

„... iubirea este sfârșitul tuturor bunătăților (virtuților), ca cea care duce la și apropiere de Dumnezeu...”¹⁹

„...ea mișcă în chip cuvenit spre o inegalitate laudabilă, întrucât fiecare atrage cu voia pe aproapele la sine (în locul său) așa de mult și-l cinstește cu

15. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Buc., 1983, pp.139-140

16. *Ibidem*, pp.157-158

17. *Filocalia*, vol. II, p. 203

18. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, Buc., 1990, p. 28

19. *Ibidem*, p. 29

atât pe acela ca pe sine, cu cât mai înainte îl respingea și râvnea să fie el înaintea aceluia. Și se desface pe sine pentru el, prin despărțirea de rațiunile înțelese individual prin proprie socotință, și de cele ce-i sunt proprii lui prin socotința sa și se adună în unica simplitate și identitate, prin care nimeni nu mai este prin nimic despărțit de ceea ce e comun, ci fiecare e al fiecăruia și toți ai tuturor și mai degrabă ai lui Dumnezeu decât unii ai altora.”²⁰

Sfinții în viziunea lui Maxim, nu rămân, însă, străini de mântuirea noastră. Ei fiind modele pe care noi trebuie să le împrăștiem:

„...fiecare dintre noi, dacă vrea, poate să transfere în sine pe toți sfinții, modelându-se după fiecare duhovnicește... Se modelează după sfinții vechi, dinainte de lege, primind de la creațiunea lumii, cu evlavie, cunoștința despre Dumnezeu, iar de la pronie... învățându-se să dobândească virtuțile... Iar după cei de sub lege se modelează ridicându-se prin porunci, cu o cugetare binecredincioasă, la cunoștința lui Dumnezeu Cel propovăduit în ele și înfrumusețându-se cu modurile cuvenite ale virtuților printr-o făptuire nobilă.”²¹

---

20. *Ibidem*, pp. 31-32

21. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, 37, p. 149

Bibliografie:

1. **Sfântul Maxim Mărturisitorul**, *Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe și adânci înțelesuri din sfinții Dionisie Areopagitul și Grigore Teologul*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, colecția PSB, 80, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983
- 2 **Sfântul Maxim Mărturisitorul**, *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, colecția PSB, 81, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990
- 3 *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. II, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, colecția Religie, Buc. 1999
- 4 *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. III, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, colecția Religie, Buc. 1999
- 5 **Petraru**, Drd. Gheorghe, *Desăvârșirea omului în Hristos la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 7-9/1983
- 6 **Thunberg**, Lars, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, trad. Prof. dr. Remus Rus, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Buc., 1999
- 7 **Coman**, Pr. Prof. Dr. Ioan G., *Patrologie*. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Buc., 1956

VIAȚA BISERICESCĂ

DIN AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION

Secretar eparhial,
Pr. Neacșu Vasile

Joi, 01 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Păuleasca și Te Deum de mulțumire pentru Fundația Sfinții Mucenici Iulian și Iuliana cu care parohia are un parteneriat pentru construcția unui Centru de îngrijiri paliative, rostind un cuvânt de învățătură.

Vineri, 02 iulie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 03 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas pentru pomenirea de un an pentru Monahia Atanasia, în biserica Sfântului Mucenic Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești.

Duminică, 04 iulie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli și a Sfântului Spiridon din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Oficiază Cununia tinerilor Stochița Alexandru Gheorghită și Daniela Sorina în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 06 iulie – miercuri, 07 iulie 2010 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București.

Sâmbătă, 10 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas (pomenire de 6 luni pentru Monahul Ghedeon și de 40 de zile pentru Monahul Casian) în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 11 iulie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Bunei

Vestiri a Maicii Domnului din parohia Lunca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 17 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. Seara, săvârșește Vecernia și Litia.

Duminică, 18 iulie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Oficiază Cununia tinerilor Ionete Darius Ionuț și Tudorache Ramona Elena în biserica Sfântului Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului din Târgoviște și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 19 iulie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul și a Sfântului Cuvios Mucenic Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 20 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în sobor, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și de Preasfințitul Părinte Episcop Varasanufie Prahoveanul în Mănăstirea Slănic-Argeș și slujba de înmormântare a Părintelui Arhimandrit Teofil Bădoiu, starețul acestei Mănăstiri.

Sâmbătă, 24 iulie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas (pomenire de 2 ani pentru Monahia Fanuria) în biserica Sfântului Mucenic Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești.

Oficiază Cununia tinerilor Ioniță Tiberiu Marian și Dumitru Maria Mădălina în biserica Sfintei Vineri din Ploiești–Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 25 iulie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe din parohia Valea Cireșului și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 27 iulie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Matei Marin Alexandru și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 28 iulie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 31 iulie 2010 – oficiază botezul pruncului Stăvaru Ștefanuț Cristian în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria.

Hirotesește duhovnic pe Ieromonahul Teofan Pătrășescu în același sfânt locaș.

Săvârșește Cununia tinerilor Darie Alexandru și Brăslășu Oana Cătălina în biserica Sfântului Ierarh Nicolae – Nou din Ploiești – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 01 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Teodor Tiron din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 06 august 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în Mănăstirea Sfintei Ecaterina – Tătărăștii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Oficiază Taina Sfântului Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 07 august 2010 – oficiază slujba înmormântării credinciosului Dumitru Videanu în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 08 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli din parohia Odaia și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 11 august 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Roșiorii de Vede și slujba înmormântării Preotului Mihail Marinescu, rostind un cuvânt de învățătură.

Oficiază Taina Sfântului Maslu în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Margareta și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 14 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. În după amiaza și seara aceleiași zile săvârșește Sfântul Maslu, Vecernia mică și scoaterea Sfântului Epitaf și Privegherea cu Prohodul Maicii Domnului în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 15 august 2010 – săvârșește Acatistul, Sfințirea apei, Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 16 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie alături de Înaltpreasfințitul Părinte Irineu, Mitropolitul Olteniei, împreună cu alți patru ierarhi în Mănăstirea Brâncoveni – Olt, la prăznuirea Sfinților Martiri Constantin Brâncoveanu și fiii săi.

Marti, 17 august 2010 – participă la întâlnirea absolvenților Seminarului Teologic București, promoția 1976, în Stațiunea Slănic Prahova.

Sâmbătă, 21 august 2010 – săvârșește slujba de sfințire (Sfeștania) la Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești, în urma lucrărilor executate în acest an.

Oficiază Cununia tinerilor Simion Tiberiu și Bobocea Oana Mariana în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 22 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe din parohia Traian și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 25 august 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 26 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas de pomenire de 40 de zile pentru Arhimandritul Teofil Bădoiu în Mănăstirea Slănic – Argeș împreună cu Preasfințitul Părinte Episcop Varsanufie Prahoveanul.

Vineri, 27 august 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Marelui Mucenic Fanurie din Mănăstirea Sfântului de la Siliștea Gumești, hirotonește diacon pe Monahul Teodor Crețu din obștea Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotesește iconom-stavrofor pe Preotul Năsui Marinel Ștefan și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 28 august 2010 – săvârșește Cununia tinerilor Constantinescu Tiberius Costin și Gogoasă Simona Andreea în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 29 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Gheorghe, Mina și Victor din parohia Vitănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Vecernia și Litia în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria, rostește un cuvânt de învățătură și ia parte la procesiunea cu Icoana Sfântului.

Luni, 30 august 2010 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 01 septembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură, la împlinirea a 14 ani de la hirotonia Preasfinției Sale întru Arhiereu și intronizarea ca Episcop al Alexandriei și Teleormanului.

Joi, 02 septembrie 2010 – la Muzeul Județean Teleorman participă la prezentarea și lansarea Albumului „Teleormanul în 1000 de imagini. 1.Alexandria” și rostește un cuvânt ocazional.

Vineri, 03 septembrie 2010 – participă la ședința de lucru a Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei la Palatul Patriarhal din București și la ședința de constituire a Adunării Naționale Bisericești în Aula Palatului Patriarhiei din București.

Duminică, 05 septembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Nașterii Maicii Domnului din parohia Plosca I și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 06 septembrie 2010 – face o vizită de lucru la Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

Marti, 07 septembrie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 08 septembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești, hirotonește diacon pe tânărul Cojoacă Andrei, hirotesește duhovnic pe ieromonahul Casian Teoreanu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 10 septembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 11 septembrie 2010 – săvârșește parastas în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle.

Duminică, 12 septembrie 2010 – slujește, în sobor, cu alți ierarhi alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la târnosirea Catedralei Învierii Domnului și a Sfântului Ilie Tesviteanul din Caransebeș și participă la ceremoniile desfășurate cu acest prilej.

Luni, 13 septembrie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Marti, 14 septembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 15 septembrie 2010 – la Casa Corpului Didactic din Alexandria participă la Consfătuirea cu profesorii de Religie și rostește un cuvânt ocazional.

Joi, 16 septembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica

Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și hirotonește diacon pe tânărul Dan Robert Serdaru.

Duminică, 19 septembrie 2010 – slujește, în sobor, cu alți ierarhi alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în Mănăstirea Sfintei Cruci din Oradea, și participă la ceremoniile prilejuite de aniversarea a 90 de ani de la reînființarea Episcopiei Oradiei.

Vineri, 24 septembrie 2010 – participă la ședința Societății Numismatice Române, la sediul acestei Societăți din București.

Sâmbătă, 25 septembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și hirotonește diacon pe tânărul Mazilu Alin.

Duminică, 26 septembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Orbeasca de Sus, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Mazilu Alin și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 27 septembrie 2010 – slujește, în sobor, cu alți ierarhi alături de Înaltpreasfințitul Părinte Gherasim, Sfânta Liturghie la Catedrala Arhiepiscopală din Râmnicu Vâlcea.

Miercuri, 29 septembrie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 30 septembrie 2010 – participă la ceremoniile prilejuite de aniversarea a 3 ani de la intronizarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, desfășurate la Sfânta Patriarhie din București.

Vineri, 01 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Centrului de asistență pentru persoane vârstnice din comuna Talpa și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 02 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Preasfintei Treimi – Drăgănești Vlașca. Săvârșește cununia tinerilor Pârvan Cătălin și Marin Elena Mariana în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 03 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Coșoaia, hirotonește diacon pe tânărul Radu Marian și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 07 octombrie 2010 – săvârșește tunderea în monahism a rasofoarei Veronica Jacotă (monahia Veronica) și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Mănăstirea Sfântului de la Brânceni și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 09 octombrie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 10 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 11 octombrie 2010 – participă la Gala decernării premiilor Oscar pentru excelență (ediția a XIII-a) la Opera Română din București și rostește un cuvânt ocazional adresând participanților binecuvântarea arhierască.

Miercuri, 13 octombrie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 14 octombrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Mănăstirea Sfântului Ierarh Nicolae – Năsturelu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 17 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Înălțării Domnului din parohia Țurești, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe Ierodiaconul Nectarie Vatamanu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Danu Florin și Ifrim Nicoleta în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Slujește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni, rostind un cuvânt de învățătură.

Luni, 18 octombrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Șulea Florin Dănuț și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 20 octombrie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 21 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas (de 3 ani pentru Arhimandritul Teofil Belea) în biserica Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Balaciu – Ialomița și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 23 octombrie 2010 – participă la ceremonia primirii raclei cu pârțile din Lemnul Sfintei Cruci și așezării acesteia alături de Sfintele Moaște ale Sfântului Dimitrie cel Nou și ale Sfinților Constantin și Elena, spre închinarea credincioșilor, la Sfânta Patriarhie.

Duminică, 24 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Piatra I, hirotonește diacon pe tânărul Danu Florin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 25 octombrie 2010 – prezidează lucrările Permanenței Consiliului Eparhial al Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului și face propunerea, aprobată de Permanență, pentru ca Preotul Ionescu Mircea de la parohia Sfinții Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede să preia conducerea protoieriei Roșiorii de Vede începând cu data de 01 noiembrie 2010 în urma trecerii la pensie a protoiereului Ilie Vișan.

Marti, 26 octombrie 2010 – slujește, în sobor, împreună cu alți ierarhi alături de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Pavel de Drama (Grecia), Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București.

Miercuri, 27 octombrie 2010 – slujește, în sobor, împreună cu alți ierarhi alături de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarh Ecumenic și de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București.

Joi, 28 octombrie 2010 – participă la ședința solemnă a Sfântului Sinod dedicată Anului omagial al Crezului Ortodox și al Autocefaliei românești, la Palatul Patriarhiei din București.

Vineri, 29 octombrie 2010 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București.

Duminică, 31 octombrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Negrenii de Sus, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Danu Florin și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 01 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și prezidează lucrările conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și importanța ei” la protoieria Alexandria.

Marti, 02 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie, parastas întru pomenirea Preoților Marinescu Mihai și Borotescu Nicolae, de curând trecuți la Domnul și Te-Deum în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede. Prezidează lucrările Conferinței pastoral-

misionare semestriale la protoieria Roșiorii de Vede. Instalează pe Preotul Ionescu Mircea ca protoiereu al acestei protoierii.

Miercuri, 03 noiembrie 2010 – are o întrevedere cu domnul Theodor Nițulescu, prefectul județului Teleorman pentru identificarea modalității de eliberare a titlurilor de proprietate ale unor parohii potrivit Legii fondului funciar.

Joi, 04 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfântului Sfințit Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele și hirotonește diacon pe teologul Cojoacă Constantin. Prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale la protoieria Turnu Măgurele.

Săvârșește privegherea în biserica Sfinților Ilie și Galaction din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 05 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Cojoacă Constantin și rostește un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 06 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria.

Duminică, 07 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Măldăieni-Tâmplaru și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Bragadiru I și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 08 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Buzescu și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 09 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și importanța ei”, la protoieria Videle.

Sâmbătă, 13 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și sfințirea unei icoane a Maicii Domnului în biserica Sfântului Ierarh Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești. Hirotonește și hirotesește duhovnic pe Ierodiaconul Teodor Crețu din obștea acestei mănăstiri și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 14 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 17 noiembrie 2010 – participă la manifestările prilejuite de Zilele Bibliotecii Județene Marin Preda din Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Vineri, 19 noiembrie 2010 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 20 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova. Săvârșește Vecernia și Litia în același sfânt locaș.

Duminică, 21 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 24 noiembrie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 25 noiembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfintei Marei Mucenițe Ecaterina – Tătăraștii de Sus, hirotonește diacon pe tânărul Petcu Cristian Daniel și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 28 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta liturghie în biserica Mănăstirii Sfântului Mare Mucenic Gheorghe – Țigănești, hirotonește diacon pe tânărul Leonte Aurel, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Petcu Cristian Daniel și rostește un cuvânt de învățătură. La sediul S.C.Agrotel din Alexandria participă la întâlnirea de analiză a proiectului de arhitectură pentru Mănăstirea Sfântului Marelui Mucenic Trifon – Cernetu.

Luni, 29 noiembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Rușanu Vasile și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Leonte Aurel.

Marti, 30 noiembrie 2010 - slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Fotăchești – Videle, hirotonește diacon pe tânărul Nedea Bogdan Nicolae, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Rușanu Vasile și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 01 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica

Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Robu Liviu-Cornel și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Nedea Bogdan Nicolae.

Joi, 02 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Simion Tiberiu și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Robu Liviu-Cornel.

Vineri, 03 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Simion Tiberiu. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 05 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Trivalea Moșteni și instalează pe cei doi preoți numiți la această parohie, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 06 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Gărăgău adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 10 decembrie 2010 – hirotesește duhovnic pe preotul Dragomir Ilie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria.

Sâmbătă, 11 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria.

Duminică, 12 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ierarh Spiridon și a Sfinților Apostoli din Roșiorii de Vede, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 15 decembrie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Trei Ierarhi – Videle și participă la Concertul de colinde organizat la această parohie rostind un cuvânt de învățătură.

Vineri, 17 decembrie 2010 – la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul din Turnu Măgurele participă la Concertul de colinde, rostește un cuvânt de învățătură și împarte daruri colindătorilor.

Sâmbătă, 18 decembrie 2010 – la sediul Societății Numismatice Române din București participă la ședința lunară de lucru a acestei Societăți.

Duminică, 19 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de

învățătură.

Marti, 21 decembrie 2010 – realizează emisiunea „Dialog cu viața” pentru televiziunea locală Media ATv și rostește un mesaj pentru Sfintele Sărbători pentru ascultătorii postului local de radio Radio Semnal.

Joi, 23 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Vlădescu Ionuț. La Inspectoratul Județean de Poliție Teleorman participă la întâlnirea cu cadrele și rostește un cuvânt ocazional. Participă, în direct, la emisiunea „În centrul atenției” la televiziunea locală Media Sud, având ca temă importanța Sfintelor Sărbători și tradițiile legate de acestea.

Vineri, 24 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Vlădescu Ionuț.

Sâmbătă, 25 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală a Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 26 decembrie 2010 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 27 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 30 decembrie 2010 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 31 decembrie 2010 – slujește Sfânta Liturghie și Te Deum de mulțumire pentru ajutorul și binecuvântarea primite de la Dumnezeu în anul care a trecut, în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

EXEMPLUL MISIONARULUI DESĂVÂRȘIT: PĂRINTELE ARHID. PROF. UNIV. DR. PETRE I. DAVID

Pr. Lect. Dr. **David Pestroiu**

Aplecându-ne plini de emoție asupra operei Dascălului nostru drag, suntem pătrunși de reveria reîntâlnirii tainice cu personalitatea sa excepțională, care și-a pus amprenta asupra devenirii atâtor zeci de generații de slujitori ai Sfintelor Altare. Acum, la 8 ani de la plecarea sa la Domnul Hristos, Cel pe care L-a mărturisit cu o pilduitoare vocație de apostol, îi aducem prinosul recunoștinței și cinstirii noastre, cei care ne-am bucurat realmente să ne împărtășim din sevele apei celei vii ale cuvintelor sale, fie rostite în electrizante predici sau conferințe, fie înmănunchate în opere scrise, de teologie nepieritoare.

Făcând un bilanț asupra întregii activități a Părintelui Petre David se cuvine să recunoaștem, dintru început, că statura sa teologică se desăvârșește, mai ales, în domeniul sectologiei, unde excelează. Deși a avut multe slujiri, răspunderi diferite în viață, pasiuni excelent luminate de cercetări proprii, care au izvorât contribuții remarcabile în Omiletică, Istorie Bisericească, Studii Biblice, Teologie Pastorală etc., rămâne definitorie activitatea sa de titular al catedrei de Misiologie și Ecumenism a Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” a Universității din București, unde a reușit să dea o notă distinctă disciplinei, pornind de la reintroducerea ei în grila curriculară a studiilor universitare teologice și până la ancorarea ei justă în realitățile și prioritățile misionare ale ultimelor decenii ale veacului al XX-lea, caracterizate prin constrângeri și provocări cu totul speciale.

Sub dictatura comunistă, Bisericii Ortodoxe Române i-au fost impuse restricții misionare severe. Pornind de la desființarea tuturor organizațiilor misionare ce activau cu binecuvântarea Sfântului Sinod, s-a ajuns până la silirea preoților de a se refugia în sfintele lăcașuri, unde activitatea lor era asimilată unei simple „prestări de servicii”. Nicio atitudine de misiune ofensivă, de propovăduire a Evangheliei în fața unei societăți descreștinate, nu era permisă. Cu toate acestea, anumite culte și grupări religioase, foarte active în plan prozelitist, erau tolerate de către regim, în schimbul unor diverse beneficii. Singura cale misionară a Ortodoxiei românești în această perioadă era aceea de a se apăra de astfel de agresiuni. De aceea, Părintele Petre David, încurajat de înțeleptul patriarh Justinian Marina, a trecut în mod curajos la definirea unei strategii de misiologie defensivă, cu accent preponderent pe sectologie, ilustrând un curs universitar excepțional, prins între copertile „caietului albastru”, devenit celebru printre ucenici. Abia după evenimentele din 1989, acest material, reunit sub genericul *Călăuză creștină pentru cunoașterea și apărarea dreptei credințe în fața prozelitismului sectant*¹, a văzut lumina tiparului, deși aștepta de ani buni viza Securității comuniste pentru publicare. Piedicile erau multiple: pe de o parte, regimul era interesat să păstreze echilibrul pompieristic al activității cultelor din România, în ansamblu, iar pe de altă parte chiar unii teologi, cu stagii de pregătire în Occident, implicați și în dialogurile ecumenice, desconsiderau cercetarea sectologică, preferând teoretizările misiologice clasice, complet ineficiente însă, în contextul dictaturii comuniste. O mostră de teologhisire oficial acceptată în epocă este volumul intitulat *Îndrumări misionare*, apărut la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în 1986, având un colectiv de autori (între care și Părintele Petre David), sub conducerea Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu. Între sutele de pagini de sistematizări dogmatice, morale și cultice, se pot întrezări și câteva referințe misionare, atent camuflate și niciodată corelate cu manifestările eretice ale grupărilor religioase ce activau în epocă, sub paravanul legislativ comunist. De altfel, Părintele Petre David obișnuia, cu umorul său inconfundabil, să caracterizeze acest volum, ca fiind „manualul de Sectologie fără secte”.

Deslușim, așadar, ca primă calitate misionară aflată la temelia personalității Părintelui Petre David, curajul său nemaîntâlnit. Au mai scris *Sectologii*, valoroase la vremea lor, episcopul Grigorie Comșa sau Preoții

---

1. Prima ediție: Editura Episcopiei Aradului, anul propus pentru apariție: 1987. În realitate, așa cum se precizează la pagina 488, lucrarea a apărut în 1990.

Profesori Petru Deheleanu și Al. N. Constantinescu². Însă exprimările lor s-au produs în perioade în care manifestările libertății erau neîngrădite, iar Biserica Ortodoxă Română era suficient de bine ancorată în conștiința națională și socială, pentru a gira cu autoritate astfel de demersuri. Părintele Petre David și-a ținut cursul sub presiunea opresivă a regimului trecut, reușind cu abilitate să imprime studenților conștiința misionară a apărării Ortodoxiei de acțiunea nefastă și concentrată a prozelitismului, cultivând în egală măsură relații de prietenie statornică și solidă cu toții marii conducători ai cultelor religioase recunoscute în țară, precum și cu alți teologi și ideologi ai grupărilor respective. Firea sa flexibilă și generoasă îi permitea să-i trateze pe toți cu deschidere prietenească și optimism ecumenic, însă devenea tăios și intolerant față de orice încercare de abatere de la dreapta credință. Lucrarea sa de maturitate desăvârșită este *Invazia sectelor în fața creștinismului secularizat și ofensiva prozelitismului neopăgân în România*, în trei volume³ – un adevărat tratat de Sectologie, redactat după toate rigorile științifice și normele academice în vigoare. Din preocupările sale n-a lipsit nici orientarea curriculară misionară la nivel liceal, pentru care și-a adus o importantă contribuție, prin publicarea manualului de *Sectologie* pentru Seminariile teologice⁴, o lucrare necesară, îndelung așteptată de specialiști, care a consolidat poziția materiei de studiu *Îndrumări misionare* în cadrul planurilor de învățământ liceale.

La baza întregii activități misionare a Părintelui Petre David stă formația sa teologică de o pilduitoare și meticuloasă sedimentare. Domeniul sectologic este, prin definiție, extrem de vast. N-ar fi putut face față în cunoașterea atâtor mișcări religioase creștine și necreștine, fără a stăpâni mai întâi învățătura de credință ortodoxă și fără a se arăta fidel normelor morale și rânduielilor canonice și cultice ale Bisericii. N-ar fi putut discerne doctrinele și practicile eretice, fără însușirea temeinică a pilonilor de bază ai Revelației – Scriptura și Tradiția. Cita cu limpezime și aplica regula

---

2. Prot. Dr. Petru Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Tipografia diecezană, Arad, 1948; Diac. Al. N. Constantinescu, *Manual de Sectologie (pentru clasa a VIII-a de Seminar)*, Tipografia Capitalei, București, 1929, Pr. Al. N. Constantinescu, *Sectologia*, București, 1943

3. Vol. I: Editura Crist-1, București, 1997; vol. II-III, Editura Europolis, Constanța, 1999-2000

4. *Sectologie sau apărarea dreptei credințe*, manual experimental, Editura Sfintei Arhiepiscopii a Tomisului, Constanța, 1998

contextului cu o dexteritate exegetică remarcabilă. Argumentările aduse în sprijinul răspunsului ortodox în fața deja celebrelor „obiecții sectare”, deși tributare unor contribuții incipiente ale înaintașilor săi, se decantează în adevărate exordii, lămurind definitiv controversalele iscate în cadrul polemicilor prozelitiste. Cel mai înflăcărat se arăta în privința apărării traducerii corecte a Sfintei Scripturi: rămâne emblematică cercetarea sa, pe coloane paralele, a textului ortodox și a contrafacerii așa-zisei „Bibliei britanice”, tradusă de Dimitrie Cornilescu.

Dar nu numai cunoașterea și apărarea propriei credințe reprezentau crezul de cercetător al Părintelui Petre David. Deși incomod multora, prin stilul său plin de zel misionar, Părintele era întotdeauna îndreptățit să reacționeze astfel, simțindu-se lezat în ființa lui și a neamului lui. Niciodată nu și-a permis să emită sentințe neacoperite sau să colporteze afirmații neverificate. Îndemnul lui, devenit deja celebru, era: „să lucrăm cu materialul clientului!” Adică, informațiile trebuiau culese direct de la sursă, nu prin intermediari. Și acest lucru era extrem de dificil, mai ales în perioada comunistă. Din cauza cenzurii, materialele prozelitiste nu puteau fi tipărite în România (deci, erau inaccesibile în mod oficial); ele erau, însă, publicate în Occident și aduse clandestin în țară, fiind distribuite de adevărate rețele de propagandiști. Studenții, membrii Cercului misionar, masteranzii și doctoranzii teologi primeau îndemnul Părintelui cu mare bucurie și cercetau sediile diferitelor grupări, mai ales pe cele din teritoriu, cu asiduitatea căutătorilor de comori din vechime. Unii chiar au reușit să-și camufleze intențiile atât de bine, încât ajungeau să creeze confuzie în rândurile celorlalți ucenici, care bănuiau că respectivii vor părăsi Ortodoxia pentru mormoni, baha’i sau iehoviști, cu care se împrieteniseră atât de bine... Adevărul este că nimeni dintre ucenicii Părintelui n-a abdicat de la dreapta credință, ci toți se întorceau aducând informații prețioase și documentate, din care au rezultat lucrări de licență, disertații masterale și teze de doctorat extrem de bine elaborate, cu care Părintele se mândrea în mod deosebit, multe dintre ele fiind deja publicate.

O atenție deosebită acorda acelor grupări cu tendințe centrifugale, existente în Ortodoxia românească. Deși criticat de unii pentru includerea în cărțile de Sectologie a unor structuri misionare considerate benefice Ortodoxiei, Părintele replica, de fiecare dată, scoțând în evidență carențele grupărilor în cauză, abaterile lor de la dreapta credință, pericolul sciziunilor, cu exemplificări concrete. Era intransigent în ceea ce privește

viața și învățătura Bisericii; nu accepta niciun compromis: nici valsurile Oastei Domnului, nici înfricoșările apocaliptice visarioniste, nici exaltările „viziunilor” de la Vladimirești sau Maglavit, nici snobismul „atelierului de creație” de la Pucioasa...

Relația Părintelui Profesor Petre David cu studenții și ucenicii apropiați era una cu totul specială. Aproape pe toți îi cunoștea după nume, și asta nu pentru că-l ajuta neapărat memoria (care era de o acuitate certă), ci pentru că mereu era în mijlocul lor. Prelegerile de la curs presupuneau o nesfârșită preumblare peripatetică prin sală a Profesorului, care interacționa astfel, aproape cu fiecare student. Organiza permanent excursii și pelerinaje, rămase ca amintiri memorabile în conștiința a generații de teologi. Era aproape permanent de găsit în școală. În cabinetul său, în care își stivuisese cele mai de preț comori: cărțile bibliotecii personale și lucrările studenților, se întâlnea cu ucenicii, cu timp și fără timp, planificând acțiunile misionare ulterioare. Atent la detalii, corecta cu meticulozitate toate contribuțiile care-i erau încredințate: lucrări de examen, planuri sau teze întregi de licență, master sau doctorat. Beneficiarii primeau nu numai texte diortosite după rânduială, ci și bucuria unor însemnări personale, pe marginea sau în subsolul paginilor, unele rămase ca adevărate testamente transmise de Părinte urmașilor săi.

În cercetările sale misionare, Părintele Profesor Petre David a intuit faptul că întreaga orientare a activității Bisericii în acest domeniu este dată de modul de acționare a Întâistătătorului ei. Întrâurit el însuși de forța misionară a Patriarhului Justinian, care l-a spijinit și încurajat în întreaga sa activitate, și față de care și-a manifestat deschis recunoștința permanentă, Părintele Petre David a dedicat tuturor patriarhilor României pagini de analiză misionară a vieții și activității lor, de o admirabilă claritate. Ele reprezintă și astăzi resurse valoroase ale unei interpretări realiste și echilibrate a Istoriei Bisericii Ortodoxe Române, mai ales în contextul numeroaselor denigrări din partea celor care au interese potrivnice Ortodoxiei românești.

Părintele Profesor Petre David a dovedit o exemplară conduită de patriot român. Mereu sensibil la suferințele neamului său, gata să-și cinstească înaintașii cu bucurie, se făcea pildă tuturor, studenți, profesori și credincioși deopotrivă, organizând pomeniri ale eroilor neamului sau în cinstea marilor personalități ale culturii și teologiei românești. An de an, era nelipsit de la mormântul lui Eminescu din Cimitirul Bellu sau de la mormântul Patriarhului Justinian din Biserica Radu-Vodă, slujind,

împreună cu ucenicii săi, parastasele îndătinat. A iubit ca nimeni altul prestigioasa instituție de cultură și învățământ teologic în care a activat ca dascăl mai multe decenii: Facultatea de Teologie. Îi era dragă clădirea școlii și chiar curtea acesteia, pe care o îngrijea personal, plin de râvnă, împreună cu ucenicii, împodobind-o cu pomi, iarbă și flori. În egală măsură, atenția sa se îndrepta spre Paraclisul „Sfânta Ecaterina”, un loc aflat veșnic în inima sa, unde venea extrem de des și cu o mare plăcere.

Ca slujitor al Sfintelor Altare, Părintele Petre David se evidenția mai ales ca fiind plin de râvnă și de dragoste față de Dumnezeu și Liturghie. Era nelipsit de la Mănăstirea Antim, Bisericele „Sf. Spiridon” și „Sf. Ecaterina”, unde slujea și predica nu numai duminică și în sărbători, ci și în cursul săptămânii. Avea o evlavie specială față de sfinții români sau cei cu sfinte moaște la noi în țară: în zilele lor de prăznuire săvârșea Sfânta Liturghie. Adesea, pelerinajele îi purtau pașii chiar la locurile pline de sfințenie ale acestora sau la hramuri de biserici și mănăstiri ridicate în cinstea lor. Iar consacrarea deplină a cinstirii lor se poate observa citind volumele de predici ale Părintelui Petre David⁵, cu un conținut exhaustiv de referințe la viețile și operele sfinților români.

Vorbind despre talentul predicatorial al Părintelui Petre David, trebuie să arătăm că acesta se subsumează vocației sale misionare desăvârșite. Pregătirea sa specială, interdisciplinară, l-a determinat să ajungă un nume de referință și în câmpul catehetic și omiletic. Volumele de predici reprezintă, însă, concretizarea scriptică a unei scrieri de geniu discursiv, cu ajutorul căreia Părintele Petre David a captat atenția a mii și mii de oameni, teologi sau simpli credincioși, cărora le transmitea acel fior al credinței mărturisite și trăite prin fapte de iubire de Dumnezeu și semenii. Reușea să capteze atenția tuturor și, ceea ce este mai important, avea un grup tainic de admiratori care îi urmăreau cu interes predicile, încercând să-l însoțească de departe pretutindeni unde slujea.

Pe cât era de pregătit și responsabil în activitatea sa academică, pe atât se implica și în viața administrativă a Bisericii, cu rezultate remarcabile. Ctitor al bisericii din satul natal, Fometești, Părintele Petre David era la curent cu enorm de multe lucrări misionare, de construcții și restaurări de biserici și mănăstiri, prin ucenicii săi, dar și în urma vizitelor directe întreprinse în toată țara. Peste tot a lăsat urme ale trecerii sale, sub forma unor danii – adesea știute doar de Dumnezeu. Poseda acea calitate supremă

---

5. *Caută și vei afla...*, în mai multe ediții, ultima cuprinzând și un Sinaxar transilvan

și, în același timp, extrem de rară, a slujitorului: modestia. Nu dorea elogii, nici exprimări recunoscătoare, menționând de fiecare dată că trebuie îndeplinită datoria sfântă la care Dumnezeu îl cheamă pe fiecare om.

Se cuvine să menționăm câteva aspecte și din activitatea ecumenică a Părintelui Petre David. În primul rând, contribuția sa esențială în domeniu o constituie păstrarea Ecumenismului în cadrul studiilor specifice Teologiei Sistemate, în cadrul deja consacratei discipline Misiologie și Ecumenism, în condițiile în care o trecere în revistă a principalelor organisme ecumenice, dimpreună cu cronologia mișcării, se realizează și într-un capitol aparte din cadrul Istoriei Bisericești Universale. În cartea sa, *Ecumenismul – un factor de stabilitate în lumea de astăzi*⁶, Părintele Petre David evidențiază faptul că, pe primul plan în cercetarea ecumenică se cuvine să stea chestiunile doctrinare, morale, cultice și canonice, și abia apoi ar trebui să intereseze istoria ecumenismului. De altfel, Părintele a fost un promotor energic al păcii și armoniei dintre religii, Biserici, confesiuni și culte, participând la acțiuni concrete de dialog ecumenic, insistând mai ales asupra planului ecumenismului local și al relațiilor bilaterale. S-a afiliat organismelor și forurilor academice active în domeniu. A fost un adevărat deschizător de drumuri, privind apropierea ecumenică dintre națiuni și Biserici. Prin pelerinajul de la Locurile Sfinte, a anticipat gloriosul jubileu al creștinătății anului 2000, iar prin pelerinajul la Roma, încununat de primirea la Vatican de către papa Ioan Paul al II-lea, a anticipat vizita pentru prima oară a unui papă într-o țară majoritar ortodoxă. De fiecare dată, n-a fost singur, ci însoțit de grupul de ucenici, de corul de la Antim pe care-l îndrăgea atât de mult, de colegi profesori, de studenți, de seminariști și elevi de liceu, pentru ca bucuria comuniunii să fie deplină.

Părintele Petre David a prețuit, în mod deosebit, vocația mănăstirească autentică. A avut, printre ucenici și călugări, dintre care unii au ajuns astăzi chiar episcopi. Avea un fler deosebit de a descoperi vocațiile monastice și îi îndruma spre mănăstiri pe cei care aveau înclinații spre călugărie, alegându-le și câte un nume potrivit, pe care unii îl păstrează și astăzi. În cadrul pelerinajelor, erau incluse în program numeroase mănăstiri din țară, unde se simțea ca acasă. Grupul era primit gratuit, cu cazare și masă asigurate. Participa cu râvnă la Sfânta Liturghie și prețuia mult locurile încărcate de sfințenie, având sfinte moaște sau icoane făcătoare de minuni. S-a bucurat mult să ajungă și în Grădina Maicii Domnului – la

---

6. Editura Gnosis, București, 1998

Sfântul Munte Athos, unde a transformat pelerinajul într-o închinare vie și rugăciune continuă, insistând să cunoască viața de trezvie a călugărilor de aici, în cuprinsul slujbelor de noapte. Ziua era călător, de la o mănăstire la alta, citindu-i-se pe chip dorința de a cunoaște cât mai multe fapte minunate și de a venera relicvele sfinte ale Ortodoxiei athonite, iar noaptea asista cu multă însuflețire la privegheri, culminând cu Sfânta Liturghie.

O latură mai puțin revelată a personalității Părintelui Petre David este căldura umană cu care își înconjură prietenii și ucenicii, atât în vreme de bucurie, cât și la necazuri. Prețuia în mod deosebit instituția familiei, dar nu-și revărsa afecțiunea în mod exclusiv asupra membrilor familiei proprii, pe care oricum îi iubea enorm, ci îi îndrăgea în egală măsură pe ucenici, ca pe copiii lui. Așa se face că unora le-a fost naș de cununie sau cumătru, iar la nunțile altora, răspundea cu plăcere la invitații, participând cu mult entuziasm atât la slujba Sfintei Taine, unde rostea cuvântul de învățătură, cât și la manifestarea bucuriei agapice. Era fericit să vadă că iubirea tinerilor săi ucenici rodește prin naștere de prunci, înconjurându-i de fiecare dată cu dragoste pe toți. Deși n-a fost preot și n-a putut primi hirotessie de duhovnic, a îndrumat viețile multora, a ascultat necazurile, a alinat suferințele, a primit taine și le-a dus cu sine dincolo...

Pe măsura trecerii timpului, chipul iubitului nostru Părinte îndrumător ne revine înaintea ochilor sufletești cu infinită nostalgie și recunoștință, dar și cu conștiința responsabilității noastre, ca ucenici, de a-i pași pe urme. O misiune dificilă, dar în același timp deosebit de frumoasă.

NAȘTEREA DOMNULUI

Prof. **Ivan Veronica**
Șc. „Gh. Magheru” Caracal

SCENETĂ:

Praznicul Nașterii Domnului aduce multă bucurie în sufletele creștinilor de pretutindeni care lasă de-o parte truda de peste an și, îmbrăcând strai mândru de sărbătoare, vin să întâmpine nașterea Mântuitorului.

SCENA I

Corul în scenă:

„Mărire-ntru cele-nalte
Toate stelele să salte;
Salte cerul și pământul
Laude tot cuvântul.
Întru cel de sus mărire
Și pe pământ păciuire
La toți oamenii să fie
De acum, până-n vecie.
Tot omul acum să salte
Cu glas de cântări înalte,
Să strige în cer tărie
Glas mare de bucurie
Hai să cântăm pe-mpăratul

Că nu mai e ca dânsul altul!”

Craiul Gașpar stă singur lângă foc. În spatele lui este corul format din copii ce joacă rolul îngerilor. Acțiunea se petrece seara în jurul focului.

Intră Îngerul:

– Gașpar, împărat al lumii, suie-te pe calul tău de război și îndreptează-te spre miazăzi și apus; o stea necunoscută până acum se va arăta îndată într-acolo, mergi mereu după ea și nu te descuraja niciodată. Într-o noapte, ea are să rămână nemișcată și are să lumineze, cu o rază împărțită în trei părți, leagănul unui zeu. Dacă zeul acela îți va primi credința vei fi mântuit și foarte fericit.

Intră în scenă așezându-se la foc – Magul Gașpar

– Am străbătut Asia cu ochii fixați în fiecare noapte asupra stelei. Prin ceață și viscol ea a fost singura mea călăuză. Aproape de doi ani însă merg fără întrerupere și mă simt foarte obosit; chiar mâine aș vrea să descopăr pe zeul acela

Intră în scenă salutând Magul Melhior:

– Salutare! Sunt împăratul Indiei, stăpânul unei împărății unde se află toate strălucirile pământului, unde pietrele prețioase răsar din pământ ca florile în livadă, sunt mai de plâns ca tine. Căci și eu și regii, robii mei și o mulțime nemaiauzită de popoare suntem robi a zeci de mii de zei care nu grăiesc și nu surâd niciodată. Nu e vale, nu e pădure, unde să nu se ridice un templu orbitor, ale cărui turnuri parcă se întrec în strălucire cu cerul. Acolo, slujitorii se roagă singuri zi și noapte. Niște târătoare foarte mari se învârt în jurul acestor idoli grozavi și păzesc comorile din care nici măcar un ban de aramă n-a căzut în mâna unui orfan. Totuși, pe un rug cât un templu, ard fete mai frumoase ca zorile zilei în cinstea unei statui cu o sută de guri mistuitoare a zeului blestemat. Zeii aceștia nu vor decât moarte. Un înțelept venit foarte de departe, din țările apusului mi-a zis:

ÎNGERUL: Un Dumnezeu al bunătății se va naște în curând la marginile Asiei. Mergi de-a lungul Mării Persiei. O stea necunoscută îți va merge înainte; ea își va lăsa razele de aur pe cortul Dumnezeului și dacă El te va binecuvânta, popoarele tale se vor lumina!

Întră în scenă Magul **Baltazar** salutând.

MELHIOR: Apropie-te! Cine ești și de unde vii?

BALTAZAR: Eu sunt Baltazar, împăratul, stăpânitorul Africii. Vin dintr-o lume nemângăiată. Mă duc acolo unde mă cheamă steaua. Vreau să aduc dumnezeiescului copil, suspinul durerilor noastre.

MELHIOR: Să mergem toți trei frate, și atunci va fi într-adevăr o călătorie a neamului omenesc.

BALTAZAR: În țara mea călătorul e înăbușit de o coloană arzătoare de nisip; foamete, obiceiuri sălbatice, populații care omoară oameni, orașe nimicite prin foc și sabie, hoți de mare și vânzători de carne vie care pretutindeni aruncă curse copiilor și fetelor. Am vrea să înțelegem ceva din toată suferința asta și nu putem. Acolo, în lumea negrilor, bătrânul nu știe mai mult ca un copil. Toată viața noastră se scurge în adâncul unei peșteri întunecoase. Zeii nu ne aduc nicio lumină. Sunt niște zei slabi care se tem și se ascund, de cele mai multe ori niște șopârle. Am adus până și pe cei mai mari descântători și ei cu descântecele lor ademenesc șerpai, dar nu pot aduce liniște în inimile nenorocite. Unul dintre ei mi-a zis:

ÎNGERUL: Rege al Africii, du-te-n Asia și când vei ajunge la țărmul unei mări albastre ca cerul, o stea ți se va arăta înspre Răsărit. Urmează-ți steaua mergând mereu după ea. Într-o noapte ea are să se oprească pe acoperământul unui Dumnezeu nou născut. Închină-te acestui micuț și rasa ta se va vindeca.

Magii ies din scenă.

CORUL cântă „Trei păstori”.

SCENA a II-a

Acțiunea se petrece la curtea regelui Irod. Acesta stă pe tron fiind înconjurat de soldați îmbrăcați în veșminte romane.

SOLDATUL:

Prea puternice și mare împărate! Zvon a ajuns în cetate. Trei regi din Orient au sosit și întreabă: „Nu știți unde s-a născut un crai mare de

curând?”

IROD: Mergi și-i cheamă să-mi dea seamă!

SOLDATUL: Regi măreți luați osteneală până la împăratul Irod!

IROD: Eroilor din Răsărit, cine sunteți și unde vă călătoriți?

BALTAZAR: Eu sunt craiul Baltazar de la Persida care prin steaua ce s-a arătat și prin proroci înțelegând că s-a născut Împăratul Hristos, merg să mă închin Lui.

MELHIOR: Eu sunt craiul Melhior de la Răsărit. Și după steaua ce s-a arătat cunoscând că s-a născut Împărat mare pe pământ, merg până la Betleem să mă închin Lui.

GAȘPAR: Eu sunt craiul Gașpar de la Răsărit și văzând steaua ce s-a arătat pe cer, am ispitit prorocii și scripturile și am cunoscut că s-a născut Hristos, Domnul Domnilor și Împăratul Împăraților și merg până la Vitleem să mă închin lui.

IROD: Mă prinde mirarea de îndrăzneala voastră. Ce împărat poate să fie sub soare care să-mi ia mie împărăția? Eu sunt singurul împărat din acest ținut, de care toate se-nfricoșează cu groază mare. Veniți regilor la mine să vă încarc cu daruri și încetați a mai străbate cărările după o stea amăgitoare și de moarte aducătoare.

MELHIOR: Împărate, să ai mulți ani cu sănătate, noi cu credință vom îndeplini scumpa noastră făgăduință.

IROD: Nu te temi de ascuțitu-mi paloș tare? Voi năluci pământene vreți s-aduceți amăgire în Iudeea? Voi da poruncă să fiți puși la grea muncă.

GAȘPAR: Îți vom călca porunca ta având la Dumnezeu multă credință care apărătoare ne va fi chiar morți de vom fi: Astronoame Baltazar, sloboade jar spre pieirea acestui tiran necredincios.

BALTAZAR: Vrăjitorii, idoli și preoții se închină la stea. Toți cred că e o naștere mare, numai tu, întunecate, idolatre împărate nu vrei să mărturisești această credință. Nu te temi că te vor bate fărădelegile tale întunecate? Voi porunci la comete ca fulgerul să grăbească nimicirea împărăției tale.

CORUL: Tu cerescule Părinte, ascultă ale noastre cuvinte, mintea lui o luminează ca-n Mesia să crează. Dacă aceasta nu primește, fulger, tunet slobozește și pucioasă ca să-l ardă, mântuire să nu vadă.

IROD: Prietenilor, dați iertare! Eu din suflet cu-focare vă spun cu

umilință, în Hristos eu cred. Mergeți și cercetați cu de-amănuntul, iar dacă-l găsiți, vestiți-mi și mie ca și eu să mă închin lui.

Magii pleacă de la Irod și ajung la ieslea din Betleem unde-L găsesc pe pruncul Iisus.

CORUL:

Saltă împărăteasă sfântă	Te rugăm ca să primești
Căreia îngerii îți cântă	De la noi daruri lumești
Că îngerii ai cunoscut	Aur, smirnă și tămâie
Sfânt împărat ai născut.	Spre pomenire să fie.
O Doamne, Împărate sfinte	
Primește a noastră cinste	

GAȘPAR îngenuncheat în fața pruncului: Doamne, iată-mă plecat în fața slăbiciunii tale, eu care mă aflu în culmea măririi omenеști. Te-am căutat, mereu ca să-ți capăt alianța în și după război. Fă ca acest nume să se ridice împotriva oricui și-ar ridica brațul ca să-mi zdrobească puterea!

ÎNGERUL: El e Dumnezeuul păcii și nu vrea alte arme decât blândețea și mila. Armele tale sunt bune numai pentru niște regi care în șirul veacurilor viitoare îmi vor ucide popoarele fără milă ca pe niște căprioare lipsite de orice sprijin.

MELHIOR: Doamne, multă vreme am ascultat cuvântul înțelepților și înțelepciunea lor mi s-a părut deșertăciune. Am cinstit pe idoli și sfințenia lor era doar o minciună. Am băjbăit în întuneric căutând un Dumnezeu al vieții, n-am întâlnit decât durere și moarte. Ia Doamne toate bogățiile și comorile mele și fă ca bucuria să înflorească pe mormintele împărăției mele.

ÎNGERUL: El este Dumnezeuul celor săraci și nu vrea alte averi decât curăția.

BALTAZAR: Micuțule Dumnezeu care ești mai alb și mai plăcut ca lumina zilei, eu n-am să-ți dau altceva decât inima și lacrimile mele. Fie-ți milă de frații mei și-n locul durerii noastre celei mari dă-ne iubirea Ta!

ÎNGERUL: El este Fiul lui Dumnezeu. Ascultați ce vă spun eu. Să nu dați prin cetate, ci să dați prin altă parte ca nimic Irod să știe de dulcele nostru Mesia. El a pus gând rău, să-L omoare pe Fiul lui Dumnezeu.

SCENA a III-a

Acțiunea se petrece la curtea regelui Irod.

IROD: Trădare, trădare! Poruncă-mpărătească dați să fie fără milă uciși pruncii de doi ani. Eu sunt Irod împăratul, care pe cal am încălecat, sabia în mână am luat, în Betleem am intrat, 14000 de coconi am tăiat și tot pământul s-a cutremurat.

CORUL: O! Iroade, tiran mare! Ce ai hotărât acea urmare, ca să faci groaznice munci, să stingi Iudeea de prunci. Tiran rău și blestemat, câine turbat și spurcat. Pentru ce să pedepsești pe mame de fii să lipsești? Căci Creatorul cerurilor n-a lăsat a se-mplini pe Hristos a-l prăpădi.

„Știe Dumnezeu de-i bine
Ori de facem vreun păcat
Dar noi știm c-așa e bine
Să ținem ce-am apucat.”

CONCURSUL DE ORATORIE „CREZUL MEU”

Ca parte a proiectului „Hristos împărtășit copiilor” în Episcopia Alexandriei și Teleormanului s-a desfășurat concursul de oratorie creștină „Crezul meu”.

Faza locală a concursului s-a desfășurat la nivelul fiecărei protoierii, iar lucrările premiate au fost prezentate de copii în cadrul unei slujbe arhieresti săvârșită la Catedrala Sfântul Haralambie din Turnu Măgurele. S-au acordat trei premii și un premiu special. Elevul care a câștigat premiul I a participat la faza națională, unde a primit, alături de ceilalți elevi, o diplomă de participare din partea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

Cei patru elevi premiați la nivelul eparhiei au fost: premiul I - elevul Jumugă Dragoș Cătălin din parohia Troianul II, premiul II - eleva Codrea Cristina din parohia Sfântul Haralambie – Turnu Măgurele, premiul III - elevul Drăgostin Mircea-Andrei din parohia Poroschia și premiul special - eleva Ionescu Cristina din parohia Sfântul Ioan Botezătorul – Roșiorii de Vede.

Frumusețea textelor, izvorâtă din frumusețea sufletelor copiilor, a constituit un motiv îndestulător pentru publicarea lor în paginile revistei Biserica Ortodoxă.

CREZUL MEU

Jumugă Dragoș Cătălin

La început a fost simplu: **eu cred, tu crezi, el crede**. Un pescar, un vameș, un medic...și Învățătorul lor din Galileea. Apoi s-au făcut doisprezece la număr și Învățătorul le-a purtat pașii prin orașe și prin sate.

„Cred Doamne, ajută necredinței mele”, a spus tatăl cu fiu lunatic, „cred, Doamne că mă poți vindeca”, a răspuns și orbul, „credința ta te-a mântuit, mergi în pace” a auzit femeia cananeeancă. Și lângă Învățător nu au mai fost doar doisprezece ci încă șaptezeci. Și ei au crezut... Și ea crezut...

Și, deși se adunau din ce în ce mai mulți, Învățătorul s-a hotărât să-i îmbrățișeze pe toți. A deschis larg Brațele și chiar a acceptat cuie în Palmele Sale pentru ai putea cuprinde. Chiar și cei care nu crezuseră, văzând îmbrățișarea Lui, au strigat: **cu adevărat, Acesta a fost Fiul lui Dumnezeu.**

Hristos a înviat din morți, **cu Moartea Lui pe moarte călcând.** Fiul lui Dumnezeu a Pătimit, a Murit și a Înviat pentru ca cei care l-au văzut și au crezut în El să primească viața veșnică.

Apoi a venit rândul lui Toma. **El n-a crezut.** El nu a fost, de fapt, încredințat. N-a fost convins până ce mâna lui nu a atins semnul cuiei și Coasta împunsă. Și atunci Domnul Hristos și-a deschis Brațele și mai mult. „**Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut**”. Și nu a mai fost așa de simplu ca la început. **Noi credem, voi credeți, ei cred.** Trei mii de bărbați la ziua Cincizecimii au spus: **NOI CREDEM !**

Vestea s-a dus repede și au crezut și cei din Roma, și cei din Asia Mică, și cei din India, și cei din Scythia Minor. Au fost cei fericiți de Domnul Înviat pentru că n-au văzut și au crezut.

Nero s-a temut pentru că erau **prea mulți care credeau.** A încercat să-i oprească să creadă. A fost convins că va reuși ușor. Dar ei nu au disperat. Și-au îngropat morții, i-au plâns și au continuat să creadă. Mormintele lor au devenit altare de jertfă nesângeroasă, faptele lor au fost cântate în miez de noapte pentru ca cei tineri **să nu uite și să creadă.** Și au fost din ce în ce mai mulți.

Aproape 300 de ani sângele nu a încetat să curgă. Dimitrie, Gheorghe, soldații din Sevastia sunt doar puțini din cei care **au crezut și au mărturisit.**

Milano-313 a fost momentul în care creștinii au ieșit din catacombe și și-au mărturisit liberi crezul. Vocea lor a prins curaj, învățătura lor a mirat pe mulți și i-a chemat la credință. Mama lui Constantin a pornit pe urmele pașilor Mântuitorului. Crucea văzută de fiul ei pe cer, a aflat-o pe Golgota iar creștinii din Ierusalim au înălțat-o cu dragoste în biserica din Ierusalim. Cei ce au simțit-o aproape și-au amintit că pe ea și-a întins Măinile Fiul lui Dumnezeu ca să ne îmbrățișeze pe toți. Tot mai mulți au deschis brațele pentru îmbrățișarea cu Domnul lor. Episcopii, preoții și diaconii rânduți odinioară prin punerea mâinilor de către Apostoli au început să organizeze Biserica.

Locurile de judecată au fost dăruite creștinilor pentru a le transforma în locuri de rugăciune. Au luat părțile din osemintele sfinte și le-au adus acolo unde se rugau, să le fie alături. **Sângele lor nu a fost vărsat în zadar.** Din sămânța lor Dumnezeu a răsărit episcopii, care au știut să conducă Biserica cu multă înțelepciune și curaj. Arie sau luptătorii împotriva Duhului Sfânt au fost doar încercări de credință, cărora creștinii le-au răspuns pe măsură. Episcopii au înțeles încercarea și, cu rănilor deschise și încovoiați de vremuri, au lăsat turmele și au călătorit către Constantinopol pentru ca în Biserica să fie din nou pace și liniște. Scitul nu lipsea din ceată. Creștinii noștri au înțeles primejdia și l-au trimis să hotărască pentru toți. Canoane și legi au fost date în concordanță cu cuvântul Scripturii. **„Părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă...”** erau cuvintele cu care începeau orice hotărâre. Cei ce au încercat destabilizarea Bisericii și-au primit pedeapsa cuvenită.

A mai fost însă o întrebare pe buzele tuturor: **cum putem cuprinde cei aproape 300 de ani de credință creștină, toată zidirea Tatălui, lucrarea mântuitoare a Fiului și sfințitoare a Duhului Sfânt în Biserică?** Ne trebuie un cuvânt clar și concis, pe înțelesul tuturor pe care fiecare să-l rostească ca pe un Crez. Un Crez al creștinilor de pretutindeni, din orice loc sau timp, al meu de acum și din totdeauna pentru că și eu, copil creștin, român de neam, în anul mântuirii 2010, **cred deși n-am văzut.** Iar Domnul Hristos m-a fericit pentru asta. Sunt acum prins în aceeași îmbrățișare creștină cu toți, cu părinții primelor două Sinoade Ecumenice și rostim într-un glas: **CRED ÎNTRU-UNUL DUMNEZEU...**

CREZUL MEU

Codrea Cristina

Simbolul Credinței sau Crezul este înfățișarea pe scurt a învățăturii pe care creștinul trebuie să o cunoască, să o primească cu credință și să o mărturisească. Simbolul de Credință se numește Niceo-Constantinopolitan, sau de la Niceea și Constantinopol. Acest Simbol de Credință a fost alcătuit de primele două Sinoade ecumenice: cel de la Niceea, în anul 325 și cel de la Constantinopol în anul 381. Cel dintâi, prin cei 318 Sfinți Părinți câți au luat parte la el, a statornicit primele șapte articole, care se ocupă cu învățătura

despre Dumnezeu-Tatăl și despre Dumnezeu-Fiul și erau îndreptate mai ales împotriva rătăcirii ereticului Arie și a partizanilor lui, care susțineau lucruri defăimătoare și umilitoare despre Fiul lui Dumnezeu. Al doilea Sinod ecumenic, prin cei 150 de Sfinți Părinți a statornicit ultimele cinci articole, care se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu-Sfântul Duh, Sfânta Biserică, Sfintele Taine, învierea morților și viața veșnică; aceste din urmă cinci articole erau îndreptate mai ales împotriva ereticului Macedonie și partizanilor lui, care susțineau lucruri batjocoritoare despre Sfântul Duh. Simbolul de Credință Niceo-Constantinopolitan a fost recunoscut, întărit și recomandat ca cea mai înaltă autoritate și normă de credință în Biserica, de toate Sinoadele ecumenice următoare.

Cuvântul „cred” înseamnă că primesc și mărturisesc ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu. El are același sens ca și cuvântul „credință”. Însă, ce înseamnă „credință”? Există o credință, pe care se bazează legăturile dintre oameni și există o credință care întreține legătura omului cu Dumnezeu. Între ele este o înrudire, dar și o deosebire. Credința pe care o are un om în ceea ce-i spune alt om, e o încredere, care își poate găsi întărirea în dovedirea sau arătarea văzută a lucrului care a fost susținut de unul și crezut de altul. Credința în Dumnezeu nu-și poate găsi în viața pământească o astfel de întărire, prin dovedire sau arătare văzută. Dar are și ea o întărire printr-un fel de arătare tainică, nevăzută, în fața ochilor sufletului. Deci, credința în Dumnezeu e primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu și pe baza unei vederi sufletești, a tuturor adevărilor pe care le avem prin Descoperirea mai presus de fire, în vederea mântuirii noastre. Sfântul Apostol Pavel ne spune despre credință că „este adevăarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evr. XI, 1). După Teodoret al Cirului, credința creștină este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut, statornicia în ceea ce este adevărat, înțelegerea celor nevăzute potrivit firii. La cunoaștere se ridică omul înaintat în credința și viața duhovnicească, încă de aici, de pe pământ, dar desăvârșita cunoaștere se dobândește numai în viața viitoare.

De fiecare dată când rostim Crezul din inimă, noi de fapt confirmăm realitatea acestei iubiri; de aceea să ne aducem aminte de îndemnurile Sfântului Nicolae Velimirovici care ne îndemna zicând:

„EU CRED că acest adevăr divin, etern și nemuritor este realitate.

EU CRED că acest Simbol al Credinței divine, etern și nemuritor a fost lăsat lumii de Însuși Dumnezeu - Izvorul a toată iubirea - pentru ca

oamenii să poată cunoaște iubirea lui Dumnezeu și să-L iubească și ei.

EU CRED că aceasta este credința poporului ales, a celor ce poartă în sine icoana lui Dumnezeu.

EU CRED că acesta este adevăratul înțeles al credinței părinților noștri – Credința Ortodoxă.”

Aceasta este credința strămoșilor noștri, care nu au regretat nicio dată calea anevoioasă și lacrimile vărsate când au ajuns lângă Domnul; aceasta este credința noastră și aceasta trebuie să fie și credința copiilor noștri, din generație în generație până la sfârșitul veacurilor.

CREZUL MEU

Drăgostin Mircea-Andrei

Crezul ortodox este expresia concisă și exactă a doctrinei de bază a credinței noastre ortodoxe. Îl rostim la fiecare oficiere a Sfintei Liturghii, îl citim împreună cu rugăciunile noastre personale.

Simbolul credinței ortodoxe, cum mai este numit Crezul, a fost elaborat în secolul al patrulea la primul Sinod ecumenic ținut la Niceea în anul 325 și la al doilea Sinod ecumenic ținut la Constantinopol în anul 381, chiar dacă se bazează pe simboluri ale botezului datând încă din timpurile apostolice.

Prima parte a Crezului a fost elaborată de 318 episcopi, Sfinți Părinți inspirați de Dumnezeu, ce s-au adunat la Niceea de pe întreg pământul. Aici, pentru prima dată în istoria Bisericii, s-a putut ține un Sinod ecumenic, adică cu o participare universală. Aceasta deoarece pe parcursul persecuțiilor împăraților romani păgâni au determinat Biserica să aibă o existență ascunsă. Au existat totuși, de-a lungul acestor secole, multe sinoade locale sau regionale, printre care și sinodul ținut la Ierusalim, menționat în Noul Testament. Scopul propus al sinodului de la Niceea din 325 era ca, sub îndrumarea Sfântului Duh să se formuleze o expunere concisă care să definească adevărurile și convingerile fundamentale ale credinței creștine ortodoxe.

A doua parte a Crezului, începând cu cuvintele „...Și în Duhul Sfânt...”, a fost elaborată de 150 Sfinți Părinți adunați la al doilea sinod

ecumenic ținut în anul 381 la Constantinopol, și care avea scopul de a completa simbolul credinței și a contracara diferitele erezii ce amenințau să submineze adevărurile eterne ale creștinătății ortodoxe.

Începând cu acele timpuri, Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, trupul veritabil și adevărat al lui Hristos a rostit acest vechi Crez în forma sa originală. Și astăzi creștinii ortodocși continuă să rostească Crezul în forma sa inițială inspirată de Dumnezeu, fără modificări, adaosuri sau eliminări.

Cuvântul „Crez” vine din latinescul *credo*, eu cred. Eu cred-aceasta este cheia pentru înțelegerea Crezului: convingerea, credința. Eu cred că acest Simbol al Credinței divin, etern și nemuritor a fost lăsat lumii de Însuși Dumnezeu - Izvorul a toată iubirea - pentru ca oamenii să poată cunoaște iubirea lui Dumnezeu și să-l iubească și ei.

De fiecare dată când rostim Crezul din inimă, noi de fapt confirmăm realitatea acestei iubiri.

CREZUL MEU

Ionescu Cristina

Se apropie sărbătorile pascale! Mai sunt numai câteva săptămâni până când ouăle roșii vor înfrumuseța coșurile din nou... Vise de copil... Gândul îmi zboară la prețioasele momente ale copilăriei, când nu reușeam să-mi explic pentru ce se fac toate aceste pregătiri. Mi-aduc aminte când l-am rugat pe bunicul să-mi mai spună odată povestea despre Paște, pentru că asta era pentru mine pe atunci, o legendă! Era a nu știu câta oară când o auzeam, însă pentru prima dată am înțeles de fapt ce reprezenta.. Era vorba despre Iisus, Domnul nostru, Cel care pentru noi și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara devenind om, iar apoi S-a răstignit în zilele lui Ponțiu Pilat și a pățimit și S-a îngropat pentru iertarea păcatelor noastre. Cred că atunci am înțeles de fapt cine este Iisus și cât de multă iubire îi datorăm.. De fapt „a datora” nu este un cuvânt bine folosit, pentru că Domnul nostru nu a cerut niciodată nimic la schimb.. S-a jertfit pentru noi, oamenii, arătându-și iubirea pe care ne-o poartă și pentru care noi îi suntem recunoscători, din momentul în care ne naștem și până murim. Nu a fost crezut că El este cu

adevărat Fiul lui Dumnezeu și a fost ocărât și jignit, dar nu a avut nici măcar o reținere în ceea ce privește sacrificiul făcut pentru noi, în ceea ce privește moartea... A arătat că El era într-adevăr minunea ce a atins pământul, înviind a treia zi, după Scripturi; și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

Eram doar un copil atunci, aveam numai trei sau patru ani, însă realizasem cu adevărat ce înseamnă credința în viața noastră. Prin ochii inocenți ai copilăriei am început să caut o explicație pentru fiecare sărbătoare și de fapt despre tot ce reprezenta biserica în viața mea. Doream din ce în ce mai mult să aflu despre tainele sfinte. Pentru unii eram mult prea mică să înțeleg tot, li se părea că e doar un joc infantil, dar pe alții curiozitatea mea îi îndemna să afle odată cu mine.

Am descoperit „ușa tainelor” și am aflat că era vorba despre Sfântul Botez, prima taină ortodoxă pe care un om o întâlnește în viață. Prin aceasta, ființa umană, prin întreita afundare în apă sfințită de către preot, în numele Prea Sfintei Treimi, dobândește iertarea păcatului strămoșesc și de toate păcatele până atunci, se naște astfel din nou, duhovnicește și devine fiu al lui Dumnezeu.

Mi-a trezit curiozitatea... Auzisem de multe ori de Crez și cu toate astea niciodată nu căutasem în amănunte despre el. Prin rostirea Crezului de către nașii mei, eu eram cea care mărturisise credința într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor și nevăzutelor. Și într-unul Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii. Și într-unul Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care de la Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci într-una sfântă, sobornicească și apostolească Biserică. Astfel în sufletul meu a fost plantată sămânța credinței ce pe parcursul vieții îmi dăruiește pentru fiecare moment rodul specific și necesar de a răzbi.

Am fost învățată să lupt cum îmi dictează inima, cu sufletul curat, avându-l pe Dumnezeu aproape în orice clipă. Când cineva mă va răni eu voi răspunde prin alinare... Pentru cel ce-mi va aduce suferință, eu voi oferi blândețe... Pentru fiecare dezamăgire, voi avea perseverența de a mai încerca... În schimbul urii, eu voi dărui iubire... Mândria e un păcat, cel modest primește mult mai multe laude, însă toate acestea nu vor fi decât împăcarea sufletească a unei reușite. Cel ce trăiește în răutate, uită de frumusețile din jurul lui, uită să ierte și pierde pe aproapele său, rămâne

singur, înconjurat de străinii ce se dau drept prieteni... Trăiește în credință și vei primi surâsul soarelui în fiecare dimineață, o speranță de a începe o nouă zi. Ajută-ți aproapele și ai grijă de el, într-o zi acest bine se va întoarce ... Nu ai nicio teamă în a ajuta chiar și pe cel ce ți-e străin. Când simți că te prăbușești, amintește-ți că atâta timp cât îți vei păstra credința, Dumnezeu nu va permite asta și în acele momente vei fi înconjurat de câteva persoane ce țin la tine, te vor ajuta și îi vei numi prieteni.

Poate că eram doar un copil, dar atunci a fost într-adevăr momentul cel mai potrivit pentru a distinge Sfintele Taine și a-mi reaminti calea pe care prin glasul nașilor mei eu am ales-o! Aflând toate acestea am înțeles importanța rolului lor în viața mea și că ei sunt părinții spirituali ce mă călăuzesc și mă îndrumă în lumea credinței, pe un drum ferit de răutatea și urâtul păcatului.

„Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor, aștept învierea morților și viața veacului ce va să vie. Amin!”

Pentru că nu există sfârșit, ci doar un nou început!

DIN VIAȚA EPARHIEI

5 NOIEMBRIE – VENIȚI TOȚI CREDINCIOȘII SĂ NE BUCURĂM !

Ziua de 5 noiembrie a fiecărui an se constituie într-o dublă sărbătoare pentru Eparhia noastră.

Alături de pomenirea Sfinților Galaction și Epistimi, bucuria este sporită și de sărbătoarea zilei onomastice a Preasfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului.

Ce alt dar și răspuns mai frumos putea să aducă Preasfinția Sa sfântului pe care și l-a ales ocrotitor (sau poate că Sfântul l-a ales pe Preasfinția Sa) decât săvârșirea Sfintei Liturghii în biserica închinată Sfântului Galaction de la Mănăstirea Sfântul Galaction de la Crângu?

În mijlocul poporului dreptcredincios, prezent în număr mare, și înconjurat de Preacuviosul Părinte Stareț, Preacucernicii Părinți Consilieri și Protopopi și un sobor de preoți și diaconi, Preasfinția Sa a mulțumit prin rugăciune lui Dumnezeu și Sfântului Galaction pentru bucuria zilei.

Cei prezenți au mulțumit Părintelui Ceresc pentru blândul păstor pe care, în bunătatea Sa, l-a rânduit să conducă turma cea cuvântătoare a credincioșilor teleormăneni spre Împărăția Cerurilor și au adresat Preasfinției Sale urări de sănătate, pace și sporire duhovnicească.

Rugăm și noi pe Bunul Dumnezeu, ca prin mijlocirea Sfântului Galaction, să dăruiască Preasfințitului nostru Părinte păstorire îndelungată și binecuvântată.

Redacția

SĂRBĂTOARE ȘI ISTORIE ÎN EPISCOPIA ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

Redacția

Sfârșitul verii și începutul toamnei găsește pe preoții și credincioșii Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului în atmosfera de bucurie duhovnicească prilejuită de sărbătoarea Sfântului Ierarh Alexandru, de împlinirea a 14 ani de la hirotonia întru arhieru a Preasfințitului Părinte Episcop Galaction și de la înființarea Episcopiei Alexandriei și Teleormanului.

Manifestările religioase prilejuite de sărbătoarea Sfântului Ierarh Alexandru – ocrotitorul Catedralei Episcopale și al Municipiului Alexandria, au început în seara zilei de 29 august prin săvârșirea Vecerniei și Procesiunea cu icoana Sfântului Ierarh, la care Preasfințitul Părinte Episcop Galaction a fost înconjurat de preoți, de autoritățile locale și județene și de credincioși.

Bucuria prăznuirii Sfântului Ierarh a avut ca mărturie săvârșirea Sfintei Liturghii arhieresti în Catedrala Episcopală, iar cuvântul Preasfințitului Părinte Episcop Galaction a argumentat importanța păstrării dreptei credințe într-o lume tot mai încercată.

Ziua de 1 septembrie este un moment al amintirilor începutului Episcopiei, dar și al planurilor pentru tot ceea ce Bunul Dumnezeu va îngădui istoriei Bisericii din această „țară a pâinii”, marcat de săvârșirea Sfintei Liturghii arhieresti și a slujbei de Te Deum.

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să dăruiască ani mulți de arhierescă păstorire Preasfințitului Părinte Episcop Galaction și să înmulțească asemenea momente de înălțare duhovnicească, iar pe Sfântul Ierarh Alexandru să ne întărească în credința cea dreaptă mărturisită la Sinodul de la Niceea și Constantinopol.

Lucrare editată și tipărită la:
Tipografia Editurii MAGIC PRINT
Republicii nr. 45 B, Onești, jud.Bacău
Tel./Fax: 0234.319810
E-mail: office@mgp.ro

